BILAG

TIL

BERETNING

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DEN AF TINGET UNDER 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE KOMMISSION
I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

XI

SUPPLEMENT TIL DE VED DE UNDER HENHOLDSVIS 15. JUNI 1945, 19. DECEMBER S. Å. OG 8. JANUAR 1948 NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSIONER TILVEJEBRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE UNDER DANMARKS BESÆTTELSE

DANSKE DOKUMENTER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1951

Side 45

BILAG

TIL

BERETNING

TIL

FOLKETINGET

AFGIVET AF

DEN AF TINGET UNDER 25. OKTOBER 1950 NEDSATTE KOMMISSION
I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45

XI

SUPPLEMENT TIL DE VED DE UNDER HENHOLDSVIS 15. JUNI 1945, 19. DECEMBER S. Å. OG 8. JANUAR 1948 NEDSATTE PARLAMENTARISKE KOMMISSIONER TILVEJEBRAGTE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FORHOLDENE UNDER DANMARKS BESÆTTELSE

DANSKE DOKUMENTER

J. H. SCHULTZ A/S
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1951

Indholdsfortegnelse.

A. Vedrørende beretning IV.

Regering og rigsdag under besættelsen.

Aktstk. nr.		Side
1.	Direktør F. C. Boldsens skrivelse af 8. juli 1950 til kommissionen	5
	Bilag. Direktør F. C. Boldsens erklæring af 24. juni 1946	6
2.	Udenrigsministeriets skrivelse af 11. oktober 1949 til kommissionen	8
	Bilag 1. Bladuddrag fra „Berlingske Tidende" den 2. august 1949	9
	— 2. Skrivelse af 2. september 1949 fra gesandten i Rom, O. C. Mohr	10

B. Vedrørende beretning V.

Udenrigsministeriet under besættelsen.

3.	Fhv. gesandt P. Skovs skrivelse af 26. juli 1945 til kommissionen	11
	Bilag. Fhv. gesandt P. Skovs skrivelse af 9. juni 1945 til udenrigsministeriet angående hans afskedigelse fra udenrigstjenesten	12
4.	Kommissionens skrivelse af 24. september 1947, hvori fhv. stats- og udenrigsminister Scavenius anmodes om en udtalelse vedr. fhv. gesandt Skovs skrivelse af 9. juni 1945	14
5.	Fhv. stats- og udenrigsminister Erik Scavenius' svarskrivelse af september 1947	15
6.	Kronik i „Nationaltidende" den 12. januar 1949 af minister P. Skov	16
7.	Uddrag af „Nationaltidende" den 2. februar 1949	19
8.	Fhv. gesandt P. Skovs artikel i „Øjeblikket" den 1. februar 1949	21
9.	Fhv. gesandt P. Skovs artikel i „Øjeblikket" den 15. februar 1949 (fortsættelse)	26
10.	Kommissionens skrivelse af 21. januar 1949 til fhv. gesandt P. Skov i anledning af hans kronik i „Nationaltidende" den 12. januar 1949	30
11.	Fhv. gesandt P. Skovs svarskrivelse af 31. januar 1949	31
12.	Kommissionens afhøring af minister P. Skov den 17. marts 1949	32
13.	Fhv. gesandt P. Skovs skrivelse af 2. april 1949	37
	Bilag 1. Redegørelse vedr. Danmarks udenrigspolitik under krigen	38
	— 2. Udenrigsministeriets skrivelse af 22. september 1942 til minister P. Skov vedr. hans afskedigelse fra udenrigstjenesten	48
	— 3. Skrivelse af 19. november 1944 fra presseattaché Ebbe Munch til minister P. Skov	49
	— 4. Udtalelse af 29. januar 1945 af Joen Lagerberg, Utrikesdepartementet, Stockholm	50
	— 5. Erklæring af 4. juni 1946 fra presseattaché Ebbe Munch	51
14.	Kommissionens forespørgsel af 22. april 1949 til fhv. stats- og udenrigsminister Erik Scavenius, ambassadør Nils Svenningsen, minister Frants Hvass og minister L. B. Bolt-Jørgensen	52
15.	Fhv. stats- og udenrigsminister Erik Scavenius' svarskrivelse af 28. april 1949	53
16.	Fhv. gesandt L. B. Bolt-Jørgensens svarskrivelse af 30. april 1949 med et bilag	54
17.	Ambassadør Nils Svenningsens svarskrivelse af 24. maj 1949	58
18.	Minister Frants Hvass' svarskrivelse af 18. juli 1949 med et bilag	59
19.	Fhv. gesandt P. Skovs skrivelse af 27. juli 1949 til kommissionen	62
20.	Fhv. gesandt P. Skovs skrivelse af 9. januar 1950 til kommissionen	64
21.	Direktør Knud S. Sthyrs erklæring af 7. august 1950 til kommissionen vedrørende hans ansættelse under udenrigsministeriet	65

C. Vedrørende beretning VI.

Krigsministeriet og marineministeriet under besættelsen.

22.	Krigsministeriets 1. kontors omslag af 2. juni 1943 med udarbejdelserne til krigsministeriets skrivelse A. 2152 af 1. juni 1943 vedrørende befalingsmænds adgang til at melde sig til tysk krigstjeneste (ialt 15 bilag)	68
23.	Et i krigsministeriet i marts 1943 til brug for udenrigsministeriet udarbejdet exposé vedrørende ministeriets stilling til officerer, der søgte fremmed krigstjeneste	85
24.	Afskrift af dr. Bests aide-memoire af 14. april 1943 til udenrigsministeren	86
25.	Udenrigsministeriets skrivelse af 19. maj 1943 til krigsministeriet med ønske om bekendtgørelse for yngre officerer om disses lettede adgang til at melde sig til tysk krigstjeneste med 2 bilag	88
26.	Udenrigsministeriets skrivelse af 24. maj 1943 med 1 bilag til krigsministeriet med anmodning om at måtte blive underrettet om krigsministeriets skrivelse til hærens afdelinger om ovennævnte sag	95
27.	Udarbejdelser og forarbejder til krigsministeriets skrivelse A. 2764/4046 af 7. juli 1941 til udenrigsministeriet og krigsministeriets skrivelse af 8. juli 1941 til hærens afdelinger (20 bilag)	98

Aktstk. nr. Side

28. Kommissionens skrivelse af 21. oktober 1949 til marineministeriet angående kommandør Evers' afskedigelse ... 119
29. Kommandør Evers' skrivelse af 20. december 1949 til kommissionen ... 120
30. Marineministeriets skrivelse af 13. juni 1950 ang. kommandør Evers' afskedigelse med 6 bilag ... 121
31. Kommissionens skrivelse af 26. juni 1950 til kommandør Evers ... 140
32. Kommandør Evers udtalelse af 10. juli 1950 angående marineministeriets skrivelse af 13. juni 1950 med 1 bilag ... 141
33. Kommissionens skrivelse af 4. august 1950 til marineministeriet vedrørende kommandør Evers' skrivelse af 10. juli 1950 ... 145
34. Marineministeriets svarskrivelse af 17. august 1950 til kommissionen ... 146
35. Kommissionens skrivelse af 21. oktober 1950 til forsvarsministeren angående bortkomne dokumenter ... 148
36. Kommissionens meddelelse af 24. november 1949 til Ritzaus Bureau angående bortkomne dokumenter ... 149
37. Kommissionens skrivelse af 8. december 1949 til forsvarsministeren angående bortkomne dokumenter ... 150

D. Vedrørende beretning VII.

Justitsministeriet og retshåndhævelsen under besættelsen.

38. Østre Landsrets dom af 8. september 1950 vedrørende Louis Henry Kohl ... 151
39. Erik Reitzel-Nielsens skrivelse af 12. juni 1950 til kommissionen ... 153

E. Vedrørende beretning VIII.

Arbejds- og socialministerierne, ministeriet for handel, industri og søfart, indenrigsministeriet og ministeriet for landbrug og fiskeri under besættelsen samt spørgsmålet om danske entreprenørers udførelse af arbejder for besættelsesmagten.

40. Landsretssagfører Philip Ingerslevs skrivelse af 19. august 1950 til kommissionçn vedrørende forretningsfører Niels Lindberg ... 159
41. Folketingsmand Kristen Ambys skrivelse af 21. april 1950 til kommissionen ... 161
42. Folketingsmand Carsten Rafts skrivelse af 25. maj 1950 til kommissionen ... 162
43. Gesandt O. C. Mohrs skrivelse af 3. maj 1950 med 3 bilag vedrørende bevæbn. af handelsskibe 163

F. Vedrørende beretning IX.

Undersøgelser vedrørende politisk virksomhed under besættelsen, der skønnes at indeholde anslag mod folkestyret og den hidtidige statsretlige praksis (jfr. kommissoriets 1ste led).

44. Erik Reitzel-Nielsens erklæring af 18. februar 1950 til kommissionen med 3 bilag ... 173
45. Højesteretssagfører Felix Vangs erklæring af 23. november 1949 vedrørende plantageejer E. V. Hardy-Hansen ... 185
46. Højesteretssagfører Felix Vangs erklæring af 8. december 1949 vedrørende plantageejer E. V. Hardy-Hansen ... 186
47. Kreditforeningsdirektør Finsens erklæring af 21. november 1949 til kommissionen ... 187
48. Erklæring af 6. juli 1950 fra direktørerne F. C. Boldsen, F. W. Kraft, Knud Sthyr og Chr. H. Olesen ... 188

G. Vedrørende beretning X.

Ministeriet for offentlige arbejder og trafikministeriet under besættelsen.

49. Erklæring af 8. juli 1949 med 1 bilag fra overretssagfører Harald Christensen ... 189
50. Erklæring af 6. december 1949 fra landsretssagfører Spang Larsen vedrørende direktør Niels Erik Wilhelmsen ... 191
51. Kommissionens forespørgsel af 15. marts 1950 til ministeriet for offentlige arbejder vedr. bevæbning af færgerne mellem Gedser og Warnemünde ... 192
52. Ministeriet for offentlige arbejders svarskrivelse af 29. marts 1950 ... 193
53. Direktør F. C. Boldsens skrivelse af 22. november 1950 til kommissionen vedrørende bladet „Europa-Kabel" med 1 bilag ... 194

---

54. Skrivelse af 12. februar 1951 fra direktør Knud Sthyr til kommissionen vedrørende forskellige forhold omhandlet i beretningerne IV, VII, VIII og X ... 196

A.

Vedrørende beretning IV.

Regering og rigsdag under besættelsen.

1.

København, den 8. Juli 1950.

I Anledning af det i Bilag til Beretning IV. til Folketinget p. 320 optagne Referat af Departementschef Svenningsens Notater af 18. September 1943 vedrørende mig ønsker jeg meddelt, at dette Referat i Forbindelse med andre Referater blev omtalt i Retsforhandlinger og dermed i Pressen i Juni 1946 under Sagen mod Dr. jur. Popp-Madsen, at jeg derefter til Statsadvokat Kirchheiner fremsendte en udførlig Erklæring af 24. Juni 1946*) og udtrykte Ønsket om at blive ført offentlig som Vidne i Sagen, men at Hr. Kirchheiner betegnede Notaterne om mig fra Hr. Svenningsens Side som et Sidespor uden Interesse for den større Sag; jeg udtrykte imidlertid Ønsket om, at min Erklæring i hvert Fald maatte blive tilstillet Dommeren i Sagen. Af min Erklæring, som senere af Højesteretssagfører Ejvind Møller er tilstillet daværende Departementschef, nu Ambassadør Svenningsen, fremgaar, at det savner enhver Hjemmel og beror paa fri Fantasi fra Dr. Popp-Madsens Side, at jeg eller en „Kreds", der samlede sig om mig, skulde have været interesseret i, at der blev dannet en Regering. Som nærmere udtalt i Erklæringen af 24. Juni 1946 har jeg ikke talt med et eneste Menneske af „Kredsen", endsige med Hr. Svenningsen herom, og intet Møde er afholdt herom.

Boldsen.

*) A. 6—7.

Bilag.

Den 24. Juni 1946.

I Anledning af Avisreferatet om en Samtale mellem Dr. jur. Popp-Madsen og mig i Efteraaret 1943 skal jeg bemærke, at jeg idag telefonisk har udtrykt Ønske overfor Hr. Statsadvokat Kirchheiner om at blive ført som Vidne i Sagen.

Jeg skal nu erklære følgende, idet jeg forudskikker, at i Begyndelsen af 1942 meddelte jeg Dr. Popp-Madsen, at vore Anskuelser laa adskilte.

Efter den 29. August 1943 indtraadte som velkendt forskellige Kriser.

Frimurerne.

En Del højtstaaende Frimurere holdt sig „under Jorden". Jeg gik da — for at kunne række Frimurerne en Haand — til den personligt venlige og imødekommende Dr. Popp-Madsen og udspurgte ham, og efter nogle Dages Forløb kunde jeg med Besked fra ham berolige Frimurerne. Jeg tror, at jeg gavnede og glædede adskillige Danske, og man var mig taknemmelig.

Folketingsmændene.

Der opstod Frygt for eventuelle Fængslinger af navnlig konservative Folketingsmænd. Bouet, der var Medlem af Bestyrelsen i K. A. B., kom op paa Kontoret hos mig og sad nervøs og klagede sig i Overværelse af Folketingsmand N. P. Nielsen. Jeg maatte træffe Foranstaltninger til at arrangere en Overførsel — gennem en Bekendt i Helsingør — af Bouet med Familie til Sverige i de nærmest følgende Dage, og dette meddelte jeg Bouet; min Helsingør-Bekendt blev forøvrigt senere fængslet af Tyskerne. Bouet kom senere til mig og klagede over Faren og Kedsommeligheden ved at tage til Sverige og spurgte mig, om jeg ikke kunde tænke mig en Maade, hvorpaa han kunde faa at vide, om han personlig var i Fare. Jeg svarede, at jeg ingen Forbindelse havde med Tyskerne og nærmest var Uven med dem og kunde derfor ikke gøre nogen Nytte. Bouet var ulykkelig, og sluttelig sagde jeg, at jeg — saa nødigt jeg vilde — for gammelt Venskabs Skyld med Bouet vilde gaa til Popp-Madsen, som personligt var en venlig og imødekommende Mand, men Bouet maatte jo vide, at saa maatte man stole paa Popp-Madsens Evne til at føle sig frem, da Sagen jo ikke var uden Fare for Bouet. En Uge senere (tror jeg), efter at jeg havde talt med Popp-Madsen om Bouet, meddelte Popp-Madsen mig, at Bouet var uden for Fare, ogsaa fordi han ikke ansaas for de særligt fremtrædende.

Under disse Samtaler kom vi, som alle i de Dage, naturligt ind paa at tale om Forholdene herhjemme. Og, som Minister Svenningsen sagde idag, der var jo meget, der talte for en Regeringsdannelse, og Grunde, der talte imod.

Popp-Madsen udtalte, at det rigtige var at danne en Regering af Ikke-Parlamentarikere samt af Folk, der, som han udtrykte sig, „ikke havde snakket med Tyskerne". Han mente derfor selv ikke at skulle være med, og jeg pegede straks paa, at jeg personlig aldrig gav mig af med sligt. Han tilføjede, at „Tyskerne" vistnok var lidt kede af Stillingen, og at der maaske forelaa visse for Danmark gunstige Muligheder for at undgaa „norske Tilstande", og opkastede det Spørgsmaal, om dette ikke burde overvejes.

Da jeg alligevel skulde tale med Dr. Popp-Madsen, naar han havde foretaget sin Sondering om Frimurerne og Bouet, sagde jeg, at det var jo et Spørgsmaal, som overvejedes

paa mange Hold, og vi kunde jo snakke herom en anden Gang. Jeg skulde jo ogsaa holde Konversationen om Bouet og andre gaaende.

I de følgende 14 Dage sonderede jeg den almindelige Stemning — hvilket ikke var svært, thi man talte næsten ikke om andet —, ogsaa Modstandsbevægelsens stærke Afstandtagen fra en dansk Regering, og blev paa det rene med, at selv om Anskuelserne indenfor Parlamentarikerne var delte, var der ikke tilstrækkelig Stemning for en Regeringsdannelse, idet man fandt Departementsstyrelsen mest betryggende efter Omstændighederne. Jeg meddelte derefter Popp-Madsen dette, hvilket han syntes at vide paa Forhaand.

Det er ganske grebet ud af Luften, at jeg personlig skulde „ønske en ny Regering" eller „Kredsen om mig". *Jeg har ikke talt herom med et eneste Menneske af „Kredsen"*, der ikke var en Kreds, men et økonomisk, upolitisk Forskningsinstitut, og intet Møde er afholdt herom. Samtalerne maa være overdimensionerede ved at passere fra Popp-Madsen til Svenningsen. Hvis jeg ikke havde haft Ærinderne med Frimurerne og Bouet til Popp-Madsen, havde jeg overhovedet ikke opladt min Mund om Emnet.

Var jeg imidlertid ved nærmere Eftertanke kommet til det Resultat, at der var en Realitet i Sagen — og det mente jo dengang mange gode Mænd, ogsaa paa Rigsdagen —, vilde jeg være gaaet til Nimandsudvalget eller til Direktør Svenningsen selv. Men mit Ærinde vilde da — som ved en tidligere Lejlighed, i Oktober 1942 — kun have været at underrette om Popp-Madsens Besked.

Selv har jeg naturligvis aldrig — og ingen har paastaaet det — gaaet et Skridt for at deltage i nogen Regeringsdannelse, men har altid ment, at dette burde man overlade til Landets ansvarlige, thi kun disse kender Forudsætningerne.

Jeg tilføjer, at jeg dengang, i Efteraaret 1943, ikke anede noget om Dr. Popp-Madsens Forbindelse med Schalburgkorpset. Popp-Madsen nævnede for mig ikke Korpset S. S., men talte ubestemt om „Tyskerne", hvilket jeg forstod som Renthe-Finks Stedfortræder Kannstein. Og naturligvis har jeg heller ikke hørt noget om et „Pres paa Kongen", men derimod vidste jo alle i de Dage, at Scavenius havde talt med Kronprinsen, hvilket jo var en ganske anden Historie.

Jødeforfølgelserne.

Da disse ventileredes, spurgte jeg paa Foranledning af en Jøde, — som jeg senere hjalp til Sverige — Dr. Popp-Madsen, om han regnede hermed. Han troede ikke herpaa og sagde, at han vilde misbillige, hvis det skete.

2.

UDENRIGSMINISTERIET

Kobenhavn, den 11. oktober 1949.

Den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45, rigsdagen.

I „Berlingske Tidende" for den 2. august 1949, hvoraf et udklip vedlægges, er gengivet nogle af general v. Hanneken under dennes ophold i Aabenraa arrest inden udvisningen til Tyskland fremsatte udtalelser om Hitlers motiver til at forlange en skarpere kurs overfor Danmark efter telegramkrisen i efteråret 1942.

Den daværende gesandt i Berlin, nuværende gesandt i Rom O. C. Mohr, har i et brev af 2. september 1949 givet en kommentar til disse udtalelser. En genpart af det pågældende brev følger hoslagt som muligt frembydende interesse for kommissionen.

F. m.

Dahl.

U. M.s PRESSEBUREAU

Bladuddrag fra „Berlingske Tidende" 2. august 1949.

v. Hanneken beretter, at Hitler ventede Nordslesvig tilbudt af Danmark!

Under sit korte Ophold i Aabenraa Arrest inden Udvisningen fra Danmark har General *von Hanneken* nedskrevet en kort Beretning om Hitlers Forhold til Nordslesvig under Besættelsen.

Von Hanneken fortæller, at Hitler i det Møde, i hvilket Generalen modtog sine Instruktioner som Øverstkommanderende for de tyske Tropper her i Landet, udtrykte sin store Utilfredshed med Danskernes Holdning til den tyske Politik. Hitler sagde: Danmark har ikke engang gjort Forsøg paa at tilbyde os det (Nordslesvig) efter den første Verdenskrig røvede tyske Omraade. Det vilde i alt Fald have været en Gestus. Jeg vilde ikke have modtaget et sådant Tilbud, thi jeg vilde have taget mig i Vare for nu under Krigen at foretage en saadan ny Fastsættelse af Grænsen, idet der dermed vilde være fremkaldt vidtgående politiske Forviklinger. Men det vilde da i det mindste have været en venskabelig Handling fra Danskernes Side og vilde ogsaa af mig være blevet værdsat saaledes. I Stedet for koketterer det danske Folk, Regeringen og fremfor alt Kongen med Englænderne.

Von Hanneken fortæller videre i sin Beretning om „Telegram-Krisen".

Bilag 2.

KGL. DANSK GESANDTSKAB I ROM

Rom, den 2. september 1949.

Højvelbårne hr. direktør i udenrigsministeriet J. R. N. Dahl, R. af Dbg., D. M., p. p.

Kære direktør Dahl.

Som jeg under mit ferieophold i Danmark fornylig havde lejlighed til at nævne for Dem mundtligt, beror det såvidt vides på en misforståelse hos general v. Hanneken, når han under arrestopholdet i Danmark har meddelt, at Hitlers motiver til at forlange en skarpere kurs over for Danmark efter telegramkrisen i efteråret 1942 bl. a. var fortørnelse over, at Danmark ikke havde tilbudt en revision af den dansk-tyske grænse.

Af en embedsmand i det tyske udenrigsministerium fik jeg i sin tid i Berlin følgende oplysninger om general Hanneken's misforståelse.

Det var efter general Hanneken's tiltræden af stillingen i Danmark i oktober 1942 kommet det tyske udenrigsministerium for øre, at generalen havde ladet sig forlyde med, at grunden til den af Hitler dekreterede skarpere kurs over for Danmark bl. a. var den ovennævnte (at Danmark ikke havde tilbudt en revision af den dansk-tyske grænse). Det tyske udenrigsministerium gik ud fra, at general Hanneken's opfattelse i så henseende måtte bero på en misforståelse, da man mente at vide, at *baggrunden* for den af Hitler dekreterede skarpere kurs var: misfornøjelse med udviklingen i Danmark, Christmas Møller's udtalelser i den engelske radio, etc., og at *anledningsårsagen* var en virkelig fornærmelse over den danske konges korte svar på Hitlers fødselsdagslykønskning. Derimod havde grænsespørgsmålet aldrig været nævnt som motivering.

Det tyske udenrigsministerium havde da under omstændighederne fundet anledning til at undersøge, hvorledes Hitler havde udtalt sig i samtalen med general Hanneken. Denne undersøgelse havde givet til resultat, at Hitlers udtalelser ved den pågældende lejlighed, kort refereret, havde været omtrent således:

Hitler havde understreget, at han under besættelsen havde vist Danmark det størst mulige hensyn. Han havde således ladet den danske parlamentariske regering blive siddende, og han havde ikke forlangt nogen ændring af den dansk-tyske grænse. Han havde imidlertid kun høstet utak for sin hensynsfuldhed. Stemningen var både i den danske befolkning og inden for det danske kongehus stadig blevet mere antitysk og proengelsk. Han havde nu tabt tålmodigheden og ville fremtidig have en skarpere kurs fulgt i Danmark.

Det var altså denne periferiske omtale af grænsespørgsmålet, der havde givet anledning til misforståelsen, idet den havde virket forvirrende på generalen og bibragt ham den fejlagtige opfattelse, at dekreteringen af den skarpere kurs over for Danmark også skyldtes den omstændighed, at Danmark havde undladt at tilbyde en grænserevision.

Der er næppe megen tvivl om, at disse oplysninger, som jeg i sin tid fik i det tyske udenrigsministerium, i det store og hele er rigtige. Jeg fik ikke oplysningerne under drøftelse af det sønderjydske spørgsmål, men under drøftelser af general Hanneken's mentalitet. Og de blev fremført som et bevis på, at Hanneken — omend det var lykkedes ham at avancere til general — dog ikke stod højt med hensyn til opfattelsesevne og jugement.

Af „historiske grunde" har jeg fundet det rigtigt at give Dem ovenstående oplysninger skriftligt, og jeg tillader mig at vedlægge 2 gennemslag af dette brev for det tilfælde, at De skulle finde, at den parlamentariske kommission eller andre også bør have disse oplysninger.

sign.: **O. C. Mohr.**

B.

Vedrørende beretning V.

Udenrigsministeriet under besættelsen.

3.

NØDDEBO PR. FREDENSBORG

Den 26. Juli 1945.

Til den Parlamentariske Kommission til Undersøgelse af Begivenhederne den 9. April 1940 etc.

Herved tillader jeg mig til Belysning af Udenrigsminister Scavenius' Embedsførelse at fremsende Genpart af en Skrivelse, jeg har rettet til Udenrigsminister Christmas Møller angaaende min Afskedigelse fra Udenrigstjenesten.

Dersom Kommissionen maatte ønske yderligere Oplysninger om denne Sag eller iøvrigt om, hvad der er mig bekendt fra min Tjenestetid i Udenrigsministeriet, er jeg selvfølgelig rede til naar som helst at give Møde for Kommissionen.

Ærbødigst

P. Skov,

fhv. Gesandt.

Bilag.

P. T. NØDEBO PR. FREDENSBORG

Den 9. Juni 1945.

Til Udenrigsministeriet.

Da den af Udenrigsminister Scavenius foretagne Afskedigelse af mig efter min Mening er ulovmedholdelig og ikke kan eller bør staa ved Magt, tør jeg udbede mig en Udtalelse i Sagen fra det kgl. Ministerium, for at jeg kan træffe mine videre Beslutninger derefter.

Jeg skal tillade mig kortelig at anføre de Argumenter, hvorpaa jeg støtter min Opfattelse, idet jeg udelader Sagens politiske Baggrund, undtagen for saa vidt den er uundværlig til Forstaaelse af Begivenhederne.

Ved min Hjemkomst fra Polen stillede jeg mig selvfølgelig til Ministeriets Disposition og arbejdede for Pressebureauet med at gennemlæse Bøger. Efter det tyske Overfald paa Danmark fik jeg mere regelmæssigt Arbejde i Ministeriet, idet den tyske Diplomat, som skulde kontrollere Forretningsgangen og gennemse al ind- og udgaaende Post, tilfældigvis ofte sammen med sin Chef Grev Brockdorff-Rantzau havde været min Gæst i Moskva og bad om at faa mig tilforordnet som den, der skulde forelægge ham Posten og give ham de fornødne Forklaringer. Dette Hverv paatog jeg mig, idet jeg dog selvfølgelig kun gav ham saadanne Oplysninger, som det var umuligt at forholde ham. Uden for Ministeriet nægtede jeg bestemt at have noget som helst at gøre med Tyskerne, kun en enkelt Gang blev jeg meget mod min Vilje lokket til at gaa med til en selskabelig Sammenkomst. Denne Opførsel, som stod i Modstrid med mange Kollegers, vakte formodentlig Tyskernes Mishag, men i øvrigt forløb min Forbindelse med dem fuldkommen korrekt fra begge Sider, og jeg medvirkede i Samarbejdspolitikken saa længe det syntes mig muligt.

Desuden blev det af Ministeriet betroet mig at fungere som midlertidig Afdelingschef for Sager vedrørende de neutrale Lande, hvilket i Praksis især vilde sige Sverige og de Forenede Stater. Under dette Arbejde søgte jeg stadig at fremhæve Nødvendigheden af den Holdning, Minister Kauffmann indtog, og at dæmpe den Indignation, som i Udenrigsministeriet herskede mod ham personlig og mod hans Politik. Samtidig gik mine Bestræbelser ud paa ved enhver Lejlighed at faa de Beslutninger, som vedtoges for at imødekomme Tyskerne, affattet og gennemført paa en saadan Maade, at de ikke kom til at volde os større Skade hos de Allierede end uundgaaeligt. Det viste sig dog umuligt at finde Ørenlyd for denne Betragtningsmaade.

Da Udenrigsministeriets Direktør, Hr. Mohr udnævntes til Gesandt i Berlin og erstattedes af Hr. Svenningsen, forandredes min Stilling i Ministeriet. Den nye Direktør ønskede ikke min Nærværelse ved de daglige Embedsmandsmøder til Drøftelse af de løbende Sager. Jeg maatte da erklære, at under disse Omstændigheder kunde jeg ikke længere fungere som liaison officer over for Tyskerne, idet jeg ikke vilde være tilstrækkelig underrettet om, hvad der foregik i Ministeriet.

Da jeg saaledes var arbejdsløs, foreslog man mig, at jeg skulde genoptage mit Arbejde i Censuren. Dette gik jeg ind paa, idet jeg dog over for Kontorchef Eskelund udtrykkelig erklærede, at jeg vilde læse fremmede Bøger, give Referat og Uddrag af dem samt Oplysninger om Forfatteren etc., men ikke ansaa mig for kompetent til at udtale nogen Dom over, hvilke Bøger der burde forbydes, idet jeg ikke kunde sætte mig ind i den tyske Opfattelse heraf. Kontorchefen gik uden Indvendinger ind herpaa. Senere afleverede jeg kun Referater, men modtog aldrig nogen som helst Instrukser fra ham og havde overhovedet ingen Forbindelse med ham. Den 14. Juli 1942 tilstillede han mig — og de to andre Medarbejdere i Bogcensuren — et Cirkulære, hvorved det blev paalagt os

at afgive Indstilling, om en gennemlæst Bog skulde tillades eller forbydes „i Henhold til de ved Praksis fastlagte almindelige Retningslinier", som dog aldrig var blevet meddelt Medarbejderne og formodentlig stadig skærpedes efter de tyske Krav.

Dette Cirkulære nægtede jeg at efterkomme under Henvisning til den tidligere trufne Aftale. Derefter fik jeg en Skrivelse fra Udenrigsminister Scavenius af 9. September 1942, hvorved jeg beordredes til at efterkomme Cirkulæret. I Svar herpaa meddelte jeg, at jeg ikke kunde fortsætte dette Arbejde, idet jeg maatte anse det for uforeneligt med min Embedsstilling at være beskæftiget med Affattelse af Indstillinger til en Kontorchefs Afgørelse.

Resultatet heraf blev en Række Konferencer med Ministeriets Direktør og Chefen for Administrationskontoret. Man ønskede, at jeg skulde tage min Vægring tilbage, paakaldte min Loyalitet over for mine Kolleger og fremhævede, at naar jeg havde været villig til at medarbejde i Bogcensuren, kunde det ikke gøre nogen væsentlig Forskel, om jeg afgav en Indstilling eller blot et Referat. Hertil svarede jeg, at enhver Samarbejdspolitik maatte have sin Grænse, selv om den var vilkaarligt valgt, og at jeg ikke kunde strække mig længere.

Den naturlige Løsning af Vanskelighederne vilde jo have været den, at jeg, da min Post i Warszawa var ophørt, gik paa Ventepenge i Henhold til Tjenestemandslovens Bestemmelser. Dette vilde eller kunde Ministeriet dog ikke tilbyde mig. Man foreslog mig at gaa uden for Nummer, men dette krævede en Ansøgning fra min Side og vilde have stillet mig ganske uden Indtægt.

Administrationskontorets Chef drøftede med mig Muligheden af at finde et andet Arbejde for mig i Ministeriet, men der kunde ikke være Tale om at finde nogen Stilling, der svarede til min Anciennitet eller Tjenesteklasse, og efter mine Erfaringer hidindtil var det ikke muligt at forudse et frugtbart Samarbejde. Ethvert Forsøg, jeg havde gjort paa at paavirke Afgørelserne i den Retning, som jeg mente var den rigtige, havde vist sig forgæves, og jeg havde overhovedet ikke længere, efter at være bleven udelukket fra Embedsmandsmøderne, nogen Mulighed for at give min Mening til Kende. At medvirke i en underordnet Stilling til at forberede Sager til Afgørelse af andre, hvis Beslutninger hyppigt forekom mig uheldige og ukyndige, kunde hverken være nogen Tilfredsstillelse for mig eller nogen Nytte til for Ministeriet.

At fortsætte under Hr. Eskelunds Ledelse i et Arbejde, der var grundlovsstridigt og udførtes efter tyske Direktiver, var mig ganske utaaleligt. Fra sagkyndig juridisk Side var det ogsaa blevet meddelt mig, at det var i Strid med dansk Retspraksis at beordre en Tjenestemand til at gøre Tjeneste under en anden i lavere Tjenesteklasse.

Under disse Omstændigheder, og da Ministeriet ikke gav mig den nærliggende Udvej at gaa paa Ventepenge, havde jeg ikke andet at gøre end at fastholde mit Standpunkt og overlade til Udenrigsministeren at drage de Konsekvenser han vilde af hans Ordre til mig.

Minister Scavenius meddelte mig herefter, at jeg vilde blive afskediget, idet jeg havde nedlagt mit Arbejde. Min Begrundelse herfor erklæredes uholdbar, idet Pressebureauets Chef udøvede sine Funktioner som Bogcensor „ikke paa egne men paa mine Vegne". Dette Argument er næppe juridisk holdbart. Vel udfører enhver Embedsmand sine Funktioner paa sin øverste Chefs Vegne, men dette kan ikke berettige til at tilsidesætte den paa Tjenestetid og -klasse hvilende Ordning af Embedsmaskineriet.

Den 20. Oktober modtog jeg saa min Afsked fra 1. Januar 1943 at regne med den ejendommelige Tilføjelse, at mit „Tjenesteforhold til Ministeriet betragtes som ophørt fra Modtagelsen af denne Skrivelse" — hvorfor jeg maatte kvittere personlig for Brevets Modtagelse.

I Betragtning af det oven for anførte tillader jeg mig da at udbede mig en Udtalelse fra det kgl. Ministerium om, hvorvidt denne Afskedigelse betragtes som lovmedholdelig og gyldig.

sign. **P. Skov.**

4.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 19. DECEMBER 1945 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Kobenhavn, den 24. September 1947.

Hr. fhv. Stats- og Udenrigsminister Erik Scavenius.

Kommissionen fremsender hermed en fra fhv. Gesandt P. Skov modtaget Skrivelse med Bilag, idet man udbeder sig en Udtalelse fra Dem med saadanne eventuelle Bemærkninger, som det af Hr. P. Skov anførte maatte give Dem Anledning til.

Holm.

Eigil Olsen.

5.

Søndersøvej 4, Gentofte.

Til den af Folketinget under 19. December 1945 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Besvarelse af Kommissionens Skrivelse af 24. d. M. skal jeg i Anledning af fhv. Gesandt P. Skovs Skrivelse af 9. Juni 1945 bemærke følgende.

Som Følge af Krigsbegivenhederne vendte efterhaanden et ikke ringe Antal af Udenrigsministeriets Tjenestemænd i Udlandet tilbage til København. Det var nødvendigt, for at det kunde forsvares fremdeles at udbetale dem deres Lønninger, at Udenrigsministeriet fandt Arbejde til dem i Ministeriets Kontorer. Dette var ikke altid let, og navnlig var det ikke muligt at finde Stillinger svarende til vedkommendes Anciennitet eller Tjenesteklasse, men det er klart, at naar vedkommende maatte acceptere et Arbejde under en Tjenestemand i Ministeriet, der var af lavere Grad end hans egen, krævede god Orden i Ministeriet, at han saa ogsaa rettede sig efter de Direktiver, som gaves for denne Tjenestegren.

Hr. Skovs Fremstilling bekræfter, at han til at begynde med viste Forstaaelse for dette selvfølgelige Synspunkt, men senere ikke mente at kunne underordne sig samme. Stillet overfor, at Hr. Skov nægtede at udføre det Arbejde, som Ministeriet var i Stand til at skaffe ham, havde Ministeriet og jeg ikke andet Valg end at indstille ham til Afsked.

Erik Scavenius.

6.

Nationaltidendes Kronik, 12. Januar 1949.

Minister Skov hævder, paa Grundlag af Behandlingen af sin egen Sag, at den parlamentariske Kommissions Undersøgelse af Udenrigsministeriets Administration under Besættelsen har været overfladisk.

Min Afskedigelse fra Udenrigsministeriet.

Af Minister *P. Skov.*

Hr. Redaktør!

I den udmærkede kritiske Gennemgang i *Nationaltidende* for 30. December af den parlamentariske Kommissions Betænkning om Udenrigsministeriet nævnes det, at man bliver slaaet af Kynismen i Hr. Erik Scavenius' Bemærkninger om min Afskedigelse. Heri kan dog ikke være noget overraskende for alle de mange, som kender en Smule til vor tidligere Udenrigsminister. Mere interessant er det, at hans Svarskrivelse til Kommissionen er positivt misvisende. Dette Faktum saavel som den Omstændighed, at Kommissionen slog sig tilfreds med dette Svar og ikke modtog mit Tilbud om at møde som Vidne, tyder paa, at der slet ikke fra *nogen af de to Sider er gjort noget Forsøg paa at kaste virkelig klart Lys over Sagerne.* Der er mange *andre Punkter* i Kommissionsbetænkningen, som bekræfter denne Opfattelse. Men da min egen Sag selvfølgelig er den, jeg kender bedst, vil jeg gerne have Lov at benytte den som et Eksempel til Støtte for min Paastand.

Det i Betænkningen citerede Brev fra Hr. Scavenius er misvisende, naar det fremstiller Sagen, som om Udenrigsministeren af Hensyn til Statskassens Tarv havde set sig nødsaget til at afskedige mig, fordi jeg nægtede at udføre det underordnede Arbejde, Ministeriet var i Stand til at skaffe mig. At denne finansielle Betragtning i hvert Fald ikke var den eneste, fremgaar af en Skrivelse til mig fra Udenrigsministeriet af 22. September 42. Det hedder heri: „Ved den Holdning, De har indtaget, dels i Deres ovennævnte Skrivelser, dels i de af Dem overfor Udenrigsministeriets Direktør og Chefen for Administrationskontoret fremsatte Udtalelser, har De selv umuliggjort en Fortsættelse af Deres Tjeneste under Udenrigsministeriet". En Maaned senere fulgte Afskedigelsen med den ganske enestaaende Tilføjelse, at „Deres tjenstlige Forhold til Ministeriet betragtes iøvrigt som ophørt fra Modtagelsen af nærværende Skrivelse". Det vil sige, at fra Dags Dato ønskede man at være fritaget for min Nærværelse i Ministeriet.

Der er næppe nogen, som vil tro, at disse Udtalelser fra min Side simpelthen angik et ligegyldigt Spørgsmaal om Rang og Anciennitet. I hvert Fald vidste Scavenius bedre. Forud for Afskedigelsen var gaaet en Række Samtaler saavel med Direktøren som med Chefen for Administrationskontoret. Man havde forsøgt at holde paa mig ved at bagatellisere mit Mellemværende med Hr. Eskelund og ved at appellere til min Loyalitet over for de andre Embedsmænd. Men til Slut havde den ellers saa høfligt-upersonlige Hr. Svenningsen ladet sig henrive til den uforsigtige Bemærkning, at han nok forstod, at min Optræden skyldtes Frygt for at være kompromitteret, dersom Englænderne sejrede. Denne uovervejede Ytring aabnede et saadant Indblik i den udenrigsministerielle Tankegang paa et Tidspunkt, da Landets hele Eksistens stod paa Spil, at jeg simpelthen ikke fandt Anledning til at fortsætte Diskussionen.

Jeg havde under hele min Tjeneste i Ministeriet under Besættelsen fundet det min Pligt at advare mod Skridt, der kunde ventes at skade eller irritere de Allierede, og at raade til, hvis saadanne Skridt var uundgaaelige, da i det mindste at søge at give dem en

saa lidet anstødelig Form som muligt. Disse Henstillinger, som var baseret paa en Erfaring, der var længere og mere omfattende end de hjemmeværende Embedsmænds, fandt imidlertid ikke mindste Forstaaelse. De førte blot til, at jeg mere og mere blev holdt i Ukendskab om, hvad der skete i Ministeriet. Under disse Omstændigheder var min fortsatte Forbliven i Ministeriet ganske unyttig, og jeg vilde ikke paatage mig noget Medansvar for den Politik, der blev ført, eller den Maade, hvorpaa den blev drevet.

Efter Samraad med min juridiske Konsulent havde jeg i en Skrivelse til Ministeriet fremhævet den Tilsidesættelse, jeg var udsat for, uden at omtale de politiske Motiver, der laa bagved, og som var tilstrækkelig kendt. Min Protest skulde jo ikke være nogen offentlig Demonstration mod Udenrigsministeren, men blot en Udvej til at fralægge mig ethvert Medansvar for, hvad der videre skete.

Bag mit Ønske om at komme ud af Ministeriet laa imidlertid ogsaa den Tanke, at jeg maaske havde en nyttig Opgave at løse andetsteds, nemlig den at søge genoprettet den afbrudte diplomatiske Forbindelse med Sovjetunionen. Efter Samraad med den bedste Kender af russiske Forhold, Statsraad Koefoed, der havde været min Medarbejder i Moskva, søgte jeg at sætte denne Plan i Værk. Jeg fik Forbindelse med en lille Kreds af fremtrædende Modstandsmænd, som sørgede for at skaffe mig til Sverige; paa Grund af min pludselige Afrejse fik jeg dog aldrig personlig Kontakt med disse Mænd, som var interesserede i mit Forehavende. Ved Ankomsten til Stockholm, i Begyndelsen af Oktober 1943, forelagde jeg min Plan for Kauffmann, Reventlow og Christmas Møller, som alle var ivrige for dens Gennemførelse. Det lykkedes mig at komme i Forbindelse med gamle Bekendte fra Sovjetunionen, Madame Kollontai og Litwinoff. Derefter arbejdede jeg ivrigt for at give Russerne et rigtigere Indtryk af Begivenhederne og Stemningerne hjemme i Danmark. Man var fra russisk Side ikke uvillig til at anerkende mig som en uofficiel Repræsentant for Danmark, indtil den officielle Forbindelse atter kunde genoprettes — da jeg saa vilde træde tilbage igen. Som Betingelse for at acceptere mig krævede dog Russerne — som rimeligt var — at jeg skulde have Mandat fra Frihedsraadet, der i Mellemtiden var traadt frem for Offentligheden. Gennem en Bekendt, der havde Forbindelse med Raadet, bad jeg dette om et saadant Mandat. Noget Svar fremkom ikke, men efter nogen Tids Forløb erfarede jeg, at der havde foreligget en saadan Autorisation for mig hos Redaktør Ebbe Munch, men at den var blevet tilbagekaldt. Aarsagen hertil var mig uforstaaelig, og senere henvendte jeg mig paany til Raadet gennem en anden Mellemmand i Stockholm. Der indløb stadig intet Svar, før Vedkommende efter nogle Maaneders Forløb lod mig vide, at en Delegation fra Frihedsraadet havde været i Stockholm og efter en Konference med Sovjetlegationen var kommet overens med denne om at sende en anden uofficiel Repræsentant til Moskva. Efter Sigende havde Russerne foretrukket en Mand, som havde deltaget aktivt i Frihedsbevægelsen. Dette stemte dog ikke med de Meddelelser, der var tilgaaet mig fra Kauffmann og Reventlow, ej heller med almindelig diplomatisk Praksis, som selvfølgelig lader et Land selv frit vælge sin Repræsentant. Det faldt mig dog ind, at Russerne kunde have en vis Interesse i at faa en Repræsentant, som var ukendt med Udenrigspolitik og derfor lettere at haandtere.

Det mest paafaldende i Historien var dog dette, at Delegationen ikke havde fundet Anledning til at sætte sig i Forbindelse med mig, som havde taget Initiativet i Sagen og havde bedst Kendskab til russiske Forhold. Ved en Sammenkomst med min ovennævnte Forbindelse med Frihedsraadet samt Ebbe Munch udtalte jeg min Forundring over denne Hemmelighedsfuldhed. Samtidig fremhævede jeg den Fare, der kunde være ved at sende en udenrigspolitisk ukyndig Mand til Moskva, idet man ikke kunde stole paa, at han vilde følge samme politiske Linie som Kauffmann og Reventlow; i sit Ukendskab kunde han let lade sig benytte af Russerne til at bryde Solidariteten ved et eller andet uovervejet Skridt. Man forsikrede mig, at herfor var der absolut ingen Fare. Paa min indtrængende Anmodning gik man dog meget uvilligt med til at forelægge mine Betragtninger for Frihedsraadet.

Til Forklaring af, at man havde holdt mig udenfor Forhandlingerne og valgt en anden Repræsentant, antydede Ebbe Munch, at der jo var noget om, at jeg ved min forhastede Afrejse fra Warszawa havde gjort mig skyldig i en Embedsforsømmelse. Jeg bestred dette paa det bestemteste, men han fastholdt at have denne Underretning fra en udenrigsministeriel Embedsmand.

Derefter betragtede jeg hele denne Sag som afsluttet for mit Vedkommende, selvom jeg stadig vedblev at holde den russiske Legation underrettet om Forholdene i Danmark. Efter nogen Tids Forløb fik jeg fra baade Frihedsraadet og Christmas Møller Takkeskrivelser for det udmærkede Arbejde, jeg havde gjort i Sagen. Da den uofficielle Repræsentant Hr. Døssing ankom til Stockholm, foreslog jeg ham en Sammenkomst, idet jeg maaske kunde fortælle ham et eller andet af Interesse i hans nye Job. Det syntes han aabenbart ikke, for da jeg senere opsøgte ham, kom der overhovedet ikke nogen Meningsudveksling i Gang. Han beklagede blot, at han ikke som jeg talte Russisk, og at det vilde tage ham nogen Tid at lære det. At der var andre Forudsætninger, han manglede, syntes ikke at staa ham klart. Dette forstod jeg bedre, da han nogen Tid efter kom tilbage fra Moskva til Stockholm og holdt et begejstret Foredrag om, hvad han — som enhver anden velvillig indstillet Turist — havde oplevet i Sovjetunionen. Da fik jeg mine værste Forudanelser bekræftet med Hensyn til hans fuldkomne Naivitet, der gjorde ham til et let Bytte for det russiske Diplomati.

Eftersom Tiden gik, hørte jeg fra flere og flere af mine Venner i Sverige, at min Sendelse til Moskva var strandet paa den Embedsforsømmelse, jeg formentlig havde gjort mig skyldig i. Jeg saa mig da nødsaget til at søge at standse denne Bagvaskelse. Om Sagsanlæg i Sverige mod Ebbe Munch kunde der under Omstændighederne daarlig være Tale, men jeg forelagde afgørende Bevis fra min tidligere svenske Kollega i Warszawa for, at der absolut intet var at bebrejde mig: jeg havde fulgt de mig givne Instrukser, som — efter Udenrigsministeriets Sædvane — gik ud paa at gøre det samme som den svenske Gesandt. Jeg var blandt de sidste, der forlod Landet, efter at den polske Regering forlængst var inde i Rumænien, saa min Mission var endt. Efter en langtrukken Korrespondance og mange Udflugter maatte Ebbe Munch tage Beskyldningen i sig, men han oplyste ikke, fra hvilken højtstillet Embedsmand han havde den. At der under Forvirringen i Udenrigsministeriet ved Krigens Udbrud havde kunnet opstaa en saadan Formodning, var maaske ikke uforstaaeligt, men det var paafaldende, at man havde baseret den paa et tysk Pressetelegram i Stedet for at stole paa mine næsten daglige Indberetninger. Ved min Hjemkomst havde man heller ikke med et Ord berørt Sigtelsen overfor mig, ligesom den ikke var blevet nævnt ved min Afskedigelse. Det mest paafaldende var dog, at Beskyldningen flere Aar senere kunde blive forebragt Frihedsraadet for at forhindre min Sendelse til Moskva.

Den udenrigsministerielle Uvilje mod mig fik jeg atter Bevis paa, da jeg efter Befrielsen søgte Udenrigsminister Christmas Møller og stillede mig til Raadighed for Tjenesten. Han svarede mig ganske kort, at min Genindtræden vilde støde paa stærk Modstand fra Embedsmændenes Side. At han var yderst distræt og utilpas under den korte Samtale, var mig meget forstaaeligt i Betragtning af det intime Samarbejde, der havde været mellem os under Besættelsen, og i Betragtning af, at han nu var omgivet af en Stab af de Embedsmænd, om hvis Indstilling til Tyskerkursen han tidligere havde søgt oplysning hos mig. Ved et senere Møde havde han samlet sig og erklærede brysk, at disse Embedsmænd nød stor Indflydelse, og at der intet kunde være at indvende mod deres fortsatte Funktion. I hvert Fald vilde han ikke taale nogen Kritik fra min Side: Jeg havde ikke noget at beklage mig over.

Naar jeg har ønsket at forelægge disse Oplysninger for Offentligheden, er det naturligvis, fordi jeg ønsker at rense mig for den ærerørige Beskyldning, som er rejst imod mig, og som formodentlig stadig cirkulerer, men først og fremmest for at bruge min Sag til at godtgøre, hvor overfladisk Kommissionens Undersøgelse af Udenrigsministeriets Administration under Besættelsen har været, og hvor meget der er *forholdt Offentligheden*. Mit Tilfælde er kun en lille *Stikprove*. Det er paakrævet, at den fulde Sandhed kommer frem ogsaa paa andre langt *vigtigere* Omraader. Saa længe fuld Klarhed ikke er fremskaffet, kan det danske Folk ikke føle sig overbevist om, at de Mænd, der blindt fulgte Scavenius' Eftergivenhedspolitik, ogsaa er vel egnede til at varetage vore udenrigspolitiske Interesser under de komplet ændrede og højst skæbnesvangre Forhold. Paa Forhaand maa vel Sandsynligheden nærmest tale for det modsatte.

P. Skov.

7.

Nationaltidende, Onsdag den 2. Februar 1949.

Minister Schou angriber Den Parlamentariske.

Langt fra at afsløre begaaede Fejltagelser er det tydeligt, at Betænkningen snarere søger at dække over dem, erklærer Minister Schou.

Minister P. Skov retter i en Artikel i Tidsskriftet „*Øjeblikket*" en haard Kritik mod den parlamentariske Kommission. Ministeren tilbød i sin Tid Kommissionen at møde som Vidne, idet han som afskediget stod fuldkommen frit.

Han fik dog aldrig noget Svar og besluttede derfor selv at offentliggøre sine Erfaringer og Synspunkter. Senere har Ministeren iøvrigt, efter at han den 12. Januar fremsatte en Række Synspunkter i *Nationaltidende*, faaet en Opfordring til at sende Kommissionen sine Oplysninger.

Overvældet med ligegyldige Detailler.

I sin Kritik af Kommissionen skriver Minister Skov blandt andet:

„Baade Indsamlingen af Materialet og Bedømmelsen af det blev altsaa lagt i Hænderne paa Politikere, som enten personligt eller gennem deres Parti var implicerede i Begivenhederne og følgelig interesserede i at faa dem fremstillet saaledes, at der intet var at bebrejde nogen.

Denne Kommissions Betænkning kunde ikke ventes at blive mødt med nogen synderlig Tillid, og Gennemlæsningen af den virker kun til at styrke Mistroen. Hvad man især er slaaet af, er, at Medlemmerne har staaet hjælpeløse over for det dem ganske fremmede Stof og har været i nogen Grad imponerede af de høje Herrer, de var sat til at forhøre. De er blevet overvældede med ganske ligegyldige Detailler og har ikke formaaet at se, hvad der var det væsentlige. Kommissionen har aabenbart ikke været tilstrækkelig kendt med de udenrigspolitiske Anliggender til at vide, hvad den skulde spørge om. Den har rettet de mest selvfølgelige Forespørgsler til vedkommende ansvarlige Minister eller hans højeste Embedsmænd og ladet sig imponere af den Sikkerhed, hvormed de udtaler sig, uden at gaa dybere ind i Sagerne....."

Modsigelser i Beretningen.

P. Skov kritiserer, at ikke andre er afhørt, f. Eks. afskedigede Embedsmænd, Medlemmer af Erhvervsorganisationer, Journalister og andre, og efterlyste Spor af Dokumenterne fra de tyske Arkiver. Disse har man imidlertid bebudet at ville offentliggøre i Uddrag senere. Minister Skov fortsætter:

„Endnu en Ting bliver man slaaet af, nemlig at de generelle Udtalelser af de afhørte Embedsmænd ikke stemmer med de Fakta, som staar at læse andet Sted i Beretningen. Scavenius siger f. Eks., at Tyskerne ikke blandede sig i Forholdet til Gesandterne. Hvorledes skal dette forstaas, naar det tyske Gesandtskab ustandselig fremkom med Klager over, at de danske Repræsentanter ikke følger de givne Ordrer med Hensyn til sædvanlig Courtoisie?"

Søger at dække i Stedet for at afsløre.

P. Skov tager ogsaa Afstand fra Kontorchef Eskelunds „noget pralende Udtalelse" om, at intet dansk Blad har behøvet at bringe nogen Artikel som redaktionel Artikel, som det ikke efter sin egen Overbevisning havde kunnet bringe. „Sætningens journalistisk ubehjælpsomme Form skulde dække over den Finesse, at man godt kunde paatvinge Redaktørerne tyskredigerede Artikler for Eksempel under Dække af Mærket R. B. (Ritzaus Bureau)."

Minister Skov konkluderer:

„Alt ialt maa man da konstatere, at Betænkningen aldeles ikke afgiver tilstrækkeligt Grundlag for en Bedømmelse af, om der burde rejses Rigsretssag. Langt fra at afsløre begaaede Fejltagelser er det tydeligt, at den snarere søger at dække over dem."

Artiklen slutter med en Skildring af Striden mellem Henrik Kauffmann og det hjemlige Udenrigsministerium, der til det yderste søgte at bekæmpe Henrik Kauffmanns Politik.

8.

Øjeblikket, 2. årgang nr. 9. 1. februar 1949.

Minister Skovs artikel i dette nummer har en ganske kuriøs forhistorie. Han tilbød i sin tid den parlamentariske kommission at møde frem som vidne, idet han som afskediget stod fuldkommen frit. Da han aldrig fik noget svar, besluttede han ved kommissionsberetningens fremkomst at offentliggøre sine erfaringer og synspunkter. Efter at have publiceret en artikel i „Nationaltidende" den 12. ds. fik han en opfordring fra kommissionen til at sende den sine oplysninger. Men da var denne artikel allerede gaaet i trykken, — så at også kommissionen kan gøre sig bekendt med den.

Vor udenrigspolitik i kommissionsberetningens lys.

Af *P. Skov.*

I.

I en menneskealder havde det været forkyndt, at Danmark ikke kunne eller skulle have nogen udenrigspolitik. Pludselig vågnede vi op efter det tyske overfald og fandt, at vore ubetydeligste indenrigske anliggender som f. eks. indførelsen af sommertid var blevet udenrigspolitiske problemer, som skulle ordnes efter hvad der passede vore fjender og eventuelt kunne genere vore venner.

Intet under, at der blev almindelig forvirring: ingen var forberedt på at tage en sådan situation, hverken regeringen, eller rigsdagen eller administrationen. Den brede befolkning var forsåvidt mindst i vildrede som den reagerede med instinktiv uvilje mod de fremmede voldsmænd. Denne modstand måtte dog foreløbig være afmægtig, uorganiseret, uden hjælpemidler eller ledelse.

Da de ledende havde samlet sig lidt, søgte de at bilde sig selv og andre ind, at der i virkeligheden ikke var sket noget afgørende: Danmark vedblev at være neutralt, således som regeringen altid havde fastholdt. Kongen og regeringen førte styret i loyalt samarbejde med tyskerne. Nu var vi beskyttede mod krigsbegivenheder, og vi kunne måske endogså opnå højere priser for vort smør og flæsk i Tyskland end i England. Forandringerne var ikke større end, at man med lidt god vilje kunne lempe sig efter dem. Hverken befolkningen eller udlandet var dog rede til at tage denne forklaring for gode varer. Men på denne uredelighed baseredes vor hele politik lige indtil den 29. august 1943.

Hvad der skete bag kulisserne i dette tidsrum fik befolkningen kun yderst nødtørftig besked om, og den troede knap nok, hvad der meddeltes. Man ventede med utålmodighed på, at krigen skulle være forbi, så at man kunne få ren besked om det hele. Da tiden kom, forelagde dog ikke regeringen nogensomhelst redegørelse over hvad der var sket. Kun et par af politikerne udgav fremstillinger, som skulle fremlægge den historiske sandhed således som de så den. I stedet for, som i Norge, at nedsætte en kommission af sagkyndige og upartiske mænd til at undersøge forholdene, betroede man det til en kommission af parlamentarikere at udrede begivenhedernes gang og fremlægge materialet til bedømmelse af, om ansvar skulle gøres gældende ved en rigsretssag. Både indsamlingen af materialet og bedømmelsen af det blev altså lagt i hænderne på politikere, som enten personligt eller gennem deres parti var implicerede i begivenhederne og følgelig interesserede i at få dem fremstillet således, at der intet var at bebrejde nogen.

Denne kommissions betænkning kunne ikke ventes at blive mødt med nogen synderlig tillid, og gennemlæsningen af den virker kun til at styrke mistroen. Hvad man især bliver slået af, er, at medlemmerne har stået hjælpeløse overfor det dem ganske fremmede stof og har været i nogen grad imponerede af de høje herrer, de var sat til at forhøre. De er blevet overvældede med ganske ligegyldige detailler og har ikke formået at se, hvad der var det væsentlige. Man får slet intet svar på mange af de mest afgørende politiske spørgsmål f. eks. hvem der havde ansvaret for, at Erik Scavenius blev udenrigsminister og statsminister. Et sted nævnes det af en rigsdagsmand, at tyskerne forlangte ham, men det kunne dog endelig ikke ske uden samtykke fra dansk side. Hvor stærkt det pres var, som blev øvet af tyskerne i dette og andre anliggender, har man ikke forsøgt at konstatere.

Der er nogle interessante ytringer af dr. Munch om forskellen mellem hans politik og efterfølgerens. Munch forsøger ganske naturligt at reducere forskellen så meget som muligt, bl. a. under henvisning til, at situationen ændrede sig og de tyske krav skærpedes. Udtalelserne munder ud i, at politikken var den samme, kun taktikken forskellig. Utvivlsomt ligger dog differencen dybere, i selve de to mænds personlighed. Der var forskel ikke blot med hensyn til, hvad man gjorde, men især i måden hvorpå det blev gjort — og måden er i politik ofte ganske afgørende for virkningerne.

Kommissionen har åbenbart ikke været tilstrækkelig kendt med de udenrigspolitiske anliggender til at vide, hvad den skulle spørge om. Den har rettet de mest selvfølgelige forespørgsler til vedkommende ansvarlige minister eller hans højeste embedsmand og ladet sig imponere af den sikkerhed, hvormed de udtaler sig, uden at gå dybere ind i sagerne. Man burde dog åbenbart også have afhørt andre, som havde haft lejlighed til at få et indblik i sagernes behandling, f. eks. afskedigede medarbejdere, embedsmænd fra andre ministerier, medlemmer af de store erhvervsorganisationer, journalister etc. Fra de arresterede tyskere kunne man vel knap vente oplysninger af nogen værdi; de havde jo al interesse i at tie stille med hvad de vidste. Gesandten Renthe-Fink har dog været ivrig for at stille sig i positur under afhøringerne og nu og da give udenrigsministeriet en håndsrækning. Scavenius udtaler også sin anerkendelse i den form, at han altid har anset Renthe-Fink for at være en „anstændig mand". Det måtte man jo formode, siden Scavenius spurgte gesandten, om Tyskerne forberedte et uventet overfald. Det forbavser een blot, at gesandtens uærlige svar ikke har gjort noget skår i hans respekt for ham. Dette kan måske forklares på den måde, at „anstændig" skal forstås i specifik diplomatisk betydning, om en mand, der villigt lyver efter ordre på sit lands vegne, men ikke på egne vegne. Hvis den fhv. statsminister imidlertid tager ordet i denne særlige betydning, er det uforklarligt, hvorfor han spurgte Renthe-Fink: der var da ingen udsigt til at få et sandfærdigt svar. Der kan da kun tænkes den forklaring at hr. Scavenius ønskede for enhver pris at nedslå den uro, der var opstået ved advarslerne fra kammerherre Zahle og fra Stockholm. Dette vil dog ingen tro om en ansvarlig dansk politiker. Angående meddelelserne fra det svenske udenrigsministerium er der forøvrigt opstået en påfaldende meningsforskel, idet kabinetssekretær grev Hamilton i den svenske gråbog erklærer, at han ikke kan forstå, at minister Mohr, hvem han personlig overbragte meddelelserne telefonisk, skulle have kunnet undgå at begribe deres meget alvorlige karakter.

Vi har hørt adskilligt om de interessante dokumenter, de allierede havde fundet i tyske arkiver, og hvoraf de, der berørte danske forhold, skulle være overgivet os. Det skulle synes en selvfølge, at disse dokumenter var blevet benyttet af kommissionen og offentliggjort i dens beretning. Heraf er dog intet spor, ejheller oplyses det nogetsteds, at disse dokumenter intet indeholdt af interesse.

Endnu en ting bliver man slået af, nemlig at de generelle udtalelser fra de afhørte embedsmænd ikke stemmer med de fakta, som står at læse andetsteds i beretningen. Scavenius siger f. eks., at tyskerne ikke blandede sig i forholdet til gesandterne. Hvorledes skal dette forstås, når det tyske gesandtskab ustandselig fremkommer med klager over, at de danske repræsentanter ikke følger de givne ordrer med hensyn til sædvanemæssig courtoisie: visitter, flagning etc.? Udenrigsministeriet pålægger stadig gesandterne at optræde korrekt neutralt i forhold til både tyske og allierede repræsentantskaber. Dette var meningsløst: enhver med lidt kendskab til diplomatisk praksis må vide, at hvis de danske diplomater omgikkes de tyske uforbeholdent — således som f. eks. embedsmændene her hjemme —

ville de uvægerlig blive boykottede af de allierede og afskåret fra at høre nyt fra dem eller underrette dem om danske forhold. Det selskabelige samkvem er for diplomater en demonstration af det venskabelige politiske forhold. Scavenius går i sin afhøring for kommissionen så vidt som til at sige, at politiske spørgsmål overhovedet ikke kunne forhandles med gesandterne, fordi korrespondancen skulle passere gennem den tyske censur i udenrigsministeriet. Disse forholdsordrer om diplomatisk courtoisie var i virkeligheden af politisk indhold. Men forøvrigt er jo realiteten bag Scavenius' ytring den, at han ikke kunne give gesandterne andre instrukser end dem, som behagede tyskerne. Den slags politiske instrukser fik Kauffmann mere af end nogensinde tidligere i sin lange diplomatiske løbebane.

Hr. Eskelund fremsætter den noget pralende udtalelse i sin indberetning til kommissionen, at „intet dansk blad under besættelsen, end ikke i den regeringsløse tid efter 29. august 1943 har behøvet at bringe nogen artikel som redaktionel artikel, som det ikke efter sin egen bedste overbevisning havde kunnet bringe". Sætningens journalistisk ubehjælpsomme form skulle dække over den finesse, at man godt kunne påtvinge redaktørerne tyskredigerede artikler f. eks. under dække af mærket R. B. (Ritzaus Bureau).*). Iøvrigt må man jo spørge, om hr. Eskelund også havde adgang til redaktørernes hemmeligste tanker, siden han kan vide, at de ikke af frygt for forbud eller konfiskation følte sig nødsaget til at skrive ting, som var imod deres overbevisning. Men det er jo den slags flotte udtalelser, som gør et godt indtryk. Det samme gælder også den påfølgende bemærkning, at „den danske presse besættelsen igennem formåede at bevare sine læseres fuldkomne tillid". Man må nok snarere sige, at pressen mistede befolkningens tillid og endnu ikke har genvundet dette tab.

Alt i alt må man da konstatere, at betænkningen aldeles ikke afgiver tilstrækkeligt grundlag for en bedømmelse af, om der burde rejses rigsretssag. Langt fra at afsløre begåede fejltagelser er det tydeligt, at den snarere søger at dække over dem. Når den alligevel, uden at bringe noget væsentligt nyt, indeholder adskilligt af interesse, er det især takket være Scavenius' meget uforbeholdne udtalelser.

Dr. Munchs bidrag indeholder intet væsentligt: han dækker med sin farveløse, upersonlige stil over så meget han kan. Han var jo en svag og gammel mand — mindst lige så meget som Stauning. — Han måtte se, at hans mangeårige politik havde slået fejl, og at han havde mistet befolkningens tillid. Han var spag og yderst forsigtig, men havde i hvert fald så megen kontakt med den offentlige mening, at han nølede, søgte udflugter og intet foretog sig uden under pres.

Anderledes med Erik Scavenius. Han var overbevist om, at her var chancen for en rask mand med overlegen diplomatisk begavelse til at vise, hvad han kunne udrette selv på trods af folket. Man har mistænkt ham for at være en diktatorspire. Det er ganske forkert: han mangler jo enhver kontakt med masserne og enhver tro på revolution eller blot reformer. Hans karakter er autokratens med dens næsegruse beundring for magten i alle dens former, ligegyldig hvorledes den erhverves eller øves. Udelukket fra magten er han naturligvis frondeur. Udrustet med ubegrænset selvtillid, stor viljestyrke og en skarp forstand danner han sig i hast sin mening om enhver ting. Omtanke er jo kun et middel til handling. At efterprøve sine anskuelser eller lytte til andres argumenter har han ikke tålmodighed til. Viser det sig, at han har taget fejl, koster det ham ikke større at antage lige den modsatte mening. Selvmodsigelser er ham ligegyldige; enhver sandhed er i øjeblikket absolut og udtrykkes i de skarpeste vendinger, den paradoksaleste form: så meget bedre, hvis den forarger — den kan i hvert fald ikke misforstås.

De tyske myndigheder havde ved overfaldet sørget for at gøre passiv tilslutning fra dansk side så let som mulig. Den danske regering kunne sige, at den hidtidige politik fortsættes med neutraliteten som ledestjerne. Denne politik havde nu vist sin berettigelse ved at skåne os for krigens rædsler; de herskende partier stod retfærdiggjort i vælgernes øjne. Derfor blev protesten mod overfaldet også affattet så spagt, at det skurrede i både danske og fremmede øren. Den skulle jo være indledningen til „oprigtigt og loyalt samarbejde". I et cirkulæretelegram til gesandterne fastslog udenrigsministeriet med tilfredshed: „Den danske regering har ledelsen af alle forhold i landet", — hvilket var formelt korrekt,

*) Se bilagene p. 134 om en sådan tysk artikel „*Kan England hjælpe Europa*"?, der blev påtvunget samtlige danske blade med tilføjende: „Overskrifter, manchet og mellemrum er obligatoriske".

idet bortsås fra realiteten, at tyskerne bestemte, hvad der skulle gøres. Borgernes pligt var defineret i kongens proklamation om at udvise loyal optræden mod „alle, som har en myndighed at udøve".

Regeringen benægtede bestemt, at landet befandt sig i krigstilstand. Det passede jo også tyskerne at fremstille overfaldet som en venskabelig beskyttelsesforanstaltning, som danskerne godvilligt underkastede sig. Derved opnåede man både at stille os i et ynkeligt lys, som folk der ikke fortjente støtte, og måske at indbilde andre, at underkastelse under tysk regimente endda ikke var så utålelig.

De udenlandske regeringer lod sig i hvert fald ikke vildlede af disse forvanskninger af sandheden. Men de vidste jo også, at den danske politik i en lang årrække havde vist en sådan underdanighed overfor Tyskland, at en begivenhed som besættelsen ikke kunne komme uventet. I Amerika var dog reaktionen meget stærkere, fordi man kendte så lidt til forholdene. At Danmark var hærtaget, kunne der ikke være mindste tvivl om. Men at et, selv nok så lille, folk lod sig tage på sengen uden mindste modstand, i stedet for som Nordmændene at kæmpe en fortvivlet kamp for friheden, syntes uforståeligt og uværdigt. Hvis Kauffmann ikke straks havde taget sit uafhængige standpunkt, var han blevet fejet væk som en repræsentant for den forhadte Nazisme. Ud fra mit kendskab til forhold og stemninger i Amerika søgte jeg at gøre dette begribeligt for de udenrigsministerielle embedsmænd, der ligesom Scavenius intet kendskab havde til dette land. Det var dog ganske forgæves: man nærede den heftigste uvilje mod og foragt for Kauffmann som en landsforræder. Tyskerne havde egentlig mere sympati og respekt for ham som en mand med politisk indsigt og sin selvstændige linie. Selv hans mesterlige redegørelse i indberetning af 4. september 1940 gjorde ikke noget indtryk på udenrigsministeriet. Den forklarede dog tydeligt nok, at State Department af gode og gyldige grunde ikke kunne anerkende Danmark som suverænt og neutralt. Dette var i danskernes egen interesse. Udlandet kunne tolerere, hvad den danske regering begik under militært tryk, men dens eneste undskyldning var, at den var ufri. Ellers havde den jo spontant taget parti for Tyskland.

Den danske regering fastholdt og understregede imidlertid stædig sit tåbelige standpunkt. Først skete det, da man på direktør Oldendows initiativ søgte at sende ham til New York for at administrere Grønland derfra. Stauning var ivrig, Munch nølende, trods Kauffmanns advarsler. Indrejsetilladelsen blev selvfølgelig nægtet, og de amerikanske blade betegnede delegationen som Hitlers udsendinge. Senere protesterede den danske regering heftigt mod udsendelsen af amerikanske kystbevogtningsskibe og konsuler til Grønland. Den påberåbte sig sin suverænitet og påstod, at denne handling kunne drage Grønland ind i krigsbegivenhederne. Dette var dog allerede sket ved tyske overflyvninger og etablering af meteorologiske stationer. Vor nordlige koloni var blevet en trusel mod de allierede, og man kunne ikke vente, at de skulle finde sig deri. Da Danmark ikke kunne forsvare den eller forhindre militære operationer der, var den midlertidig blevet en slags ingenmandsland. U. S. A kunne med god grund påberåbe sig Monroe-Doktrinen til støtte for sin indgriben. Vore uholdbare juridiske argumenter, som stred mod fakta, var kun egnede til at give amerikanerne et indtryk af, at vi var endnu mere kujonerede af tyskerne, end tilfældet virkelig var.

Disse diplomatiske skærmydsler blev naturligvis særlig heftige efter undertegnelsen af Grønlandstraktaten og Kauffmanns hjemkaldelse og afskedigelse. Udenrigsministeriet insisterede på, at State Department skulle trække sin anerkendelse af Kauffmann tilbage og overlade gesandskabets bestyrelse til legationssekretær Blechingberg, som havde taget parti mod sin chef. Subsidiært forlangte man, at der skulle gives agrément for en embedsmand, der blev udsendt fra København. Begge dele var selvfølgelig ganske uacceptable. Ikke desto mindre tillod udenrigsministeriet ikke Blechingberg at rejse hjem, før han var blevet sat under politibevogtning og truet med udvisning. De underordnede embedsmænd, som havde taget parti for Kauffmann, søgte udenrigsministeriet at lægge alt muligt pres på for at få dem til at svigte ham.

Det er yderst interessant i bilagene til betænkningen at læse de noter, som blev udvekslede mellem udenrigsministeriet og State Department. De danske noter er sprogligt kluntede og irriterede i tonen, hvorimod de amerikanske er yderst urbane og fulde af forståelse for Danmarks ulykkelige situation. Hr. Scavenius udtrykker sig i sin sædvanlige

arrogante tone, som mindst af alt passer sig for et land, der er besat og har en meget tvivlsom sag at forsvare. Han fremsætter endogså den tomme trusel, at hvis U. S. ikke vil acceptere noget af de ovennævnte danske forslag, vil man se sig nødsaget til at afbryde forbindelsen og overgive varetagelsen af de danske interesser til en neutral magt.

Til slut blev selve kongen mobiliseret og sendte et privat brev til præsident Roosevelt, hvori det forklaredes, at de amerikanske foranstaltninger i Grønland var „uberettigede" og „skabte mulighed for en fremmed magts okkupation af Grønlands territorium". Den amerikanske regerings fortsatte anerkendelse af Kauffmann ville betyde, at den diplomatiske forbindelse mellem de to lande var umuliggjort. Roosevelt svarer yderst høfligt, at han er „ulykkelig" (distressed) over, at kongen har betegnet hans forholdsregler som uberettigede. Han udtaler forvisningen om det danske folks venskabelige følelser overfor U. S. A. i overbevisning om de fælles idealer.

I sin afhøring for kommissionen har Scavenius vedgået, at han stadig er af den overbevisning, at de danske diplomater enten burde have fulgt ordre eller taget deres afsked. Deres opførsel „kunne overhovedet ikke forsvares". Det lyder som en insinuation, når han yderligere tilføjer: „De dækkede deres person, men de kunne ikke føre nogen politik". For den stormægtige udenrigsminister er der åbenbart ikke anden politik, end den, der føres af kancellierne. Hvis denne fordømmelse er berettiget, er det ganske uforsvarligt, at Kauffmann og Reventlow endnu sidder på deres poster. De allerfleste danske turde dog være uenige heri og klare over, at vi må være taknemlige mod Kauffmann, fordi han straks tog det rette standpunkt, og mod Reventlow, fordi han, om end sent og under pres, indtog samme holdning. Ud fra hr. Scavenius' „Vi-alene-vide"mentalitet er en sådan bedømmelse selvfølgelig ganske uforståelig. Disciplin uden nogensomhelst personlig mening var den første pligt for diplomater såvel som andre underordnede personer. Unægtelig havde det været nemmere for udenrigsministeren, om han var blevet sparet for alt det vrøvl med tyskerne. Disse vanskeligheder kan dog næppe formodes at have gjort besættelsens byrder tungere for det danske folk. I hvert fald ikke i en sådan grad, at det ikke langt opvejedes af den opmuntring, det var at vide, at der udenfor den officielle politik var nogle mænd, som kunne tale Danmarks sag og tilkendegive det danske folks sande overbevisning i kampen for ret og frihed. (forts.)

9.

Øjeblikket, 2. årgang nr. 10. 15. februar 1949.

Vor udenrigspolitik i kommissionsberetningens lys.

Af *P. Skov.*

II.

Der kan siges meget om den parlamentariske kommissions beretnings ufuldstændighed og overfladiskhed, men på eet punkt bringer den i hvert fald klarhed: den gør det endelig af med myten om, at regeringens erklæringer ikke var alvorligt ment og kun gik ud på at holde tyskerne hen, til regering og rigsdag pludselig en skønne dag satte sig i spidsen for modstanden. Som allerede fremhævet i en artikel i dette tidsskrift[1]) var denne forklaring opfundet bagefter og stemte ikke med fakta: efter så vidtgående indrømmelser var det ikke muligt for politikerne at vinde tiltro som ledere af modstandsbevægelsen.

Udenrigsminister Scavenius' udtalelser lader ikke mindste tvivl om, at det var meningen, at befolkningen skulle handle i overensstemmelse med regeringens direktiver, ja vel endogså tænke og føle således. Dette får man bestyrket, når Scavenius troede at kunne appellere til folks patriotiske følelser for at få dem til at gå ind i bestyrelsen for den dansk-tyske forening[2]).

Selvfølgelig kan Scavenius ikke med sikkerhed udtale sig om, hvorvidt de andre regeringsmedlemmer virkelig mente de officielle proklamationer oprigtigt og bogstaveligt. For statsminister Buhls vedkommende lød det dog i offentlighedens øren, som om han selv troede på sine højtidelige formaninger mod sabotage og voldshandlinger. Formodentlig har der dog — foruden enkelte retfærdige, som vi tager hatten af for — været andre politikere, der ikke i samme grad var under Scavenius' indflydelse og ikke var slet så overbeviste om en uundgåelig tysk sejr og tysk ordholdenhed. For dem var det naturligt at ville holde sig en bagtrappe åben til at liste over hos modstandsfolkene, når tiden var inde. Men jo flere indrømmelser de gik med til, desto vanskeligere blev det, og den 29. august var tidspunktet længst forpasset.

Når man spørger, hvorledes minister Scavenius kunne komme til den overbevisning, at så vidtgående indrømmelser var nødvendige og forsvarlige, må det straks siges, at ingen kan måle det pres, han var udsat for — det beroede på hans eget private indtryk og fornemmelse. Men det var dog ikke så givet, at de tyske forhandlere, som forsøgte, hvor langt de kunne presse ham, ikke ville være veget tilbage for at realisere deres trusler og således forstyrre den tilsyneladende dansk-tyske idyl, som så systematisk var bygget op for at vildlede befolkningen og udlandet. Der er ofte henvist til truslen om at lade de danske nazister komme til magten. Det var dog ret hurtigt gået op for tyskerne, at Frits Clausen ikke ville kunne styre Danmark i 24 timer: hans regimente ville have betydet et både politisk og økonomisk kaos, som man fra tysk side mindst af alt kunne ønske.

---

[1]) „Fædrenes Synder" i nr. 19 f. a.

[2]) I parentes bemærket var det ikke disse følelser, generalkonsul Yde påkaldte, da han ville overtale mig til at påtage mig formandsposten. Det var snarere en antydning af, at en sådan handling ville være hensigtsmæssig og velset. Mit selvfølgelige afslag blev dog ikke mødt med nogen pression. Der er derfor så meget mindre grund til at tro, at der blev øvet tryk på embedsmænd i andre administrationsgrene. Hvad de indtrædende forlangte var blot at være dækkede af regeringen, hvis der kom ubehageligheder.

Der er ikke noget, som tyder på, at den daværende statsminister nogensinde lod det komme til en prøve på, om tyskerne mente det i ramme alvor, inden han gav efter. Det nærmeste man kom til en fast nægtelse, var i undertegningen af Antikomintern-pagten. Dette var dog et ganske særlig uheldigt tilfælde, fordi man her satte sig op imod Hitlers personlige vilje, hvis gennemførelse var blevet en prestigesag.

Iøvrigt var det slet ikke at vente, at hr. Scavenius skulle sætte de tyske trusler på prøve. Det ville lidet stemme med hans uforbeholdent udtalte overbevisning, at det ville betale sig for Danmark at komme de tyske ønsker i forkøbet for senere at indtage en fortrinsstilling i den kommende europæiske „Neuordnung". For andre måtte disse tyske planer stå som uhyggelige fantasterier, der lykkeligvis aldrig kunne realiseres, fordi de var i strid med tidens tendenser. Men hr. Scavenius troede blindt på magtens almagt og et varigt tysk militær-hegemoni til udnyttelse af de europæiske nationer, som uden modstand ville finde sig i dette slaveri. Endnu mere ufatteligt er det dog, at han kunne tro på tysk ordholdenhed og taknemlighed. Det må skyldes en ønsketænkning, som en erklæret „realpolitiker" dog allermindst skulle gøre sig skyldig i. Daglige erfaringer om tyske løftebrud gav en forsmag på, hvad tyske metoder ville blive efter en sejr. Men hvorledes er det overhovedet muligt i udenrigspolitik at regne med taknemlighed? Ydede tjenester glemmer regeringer hurtigst muligt, medmindre de har brug for yderligere tjenester. Hvad et sejrrigt Tyskland ønskede fra Danmark, kunne det altid få ved et magtsprog. Der er i beretningen stadig tale om, at regeringen ved sin eftergivenhed skulle tilkøbe sig adgang til at blive siddende, så at det tyskerne velbehagelige bedrag kunne opretholdes. Ministeren siger, at hvis man skulle tage en konflikt, „måtte det være på det væsentlige, ikke på underordnede ting". Men var det uvæsentligt, at Danmark efterhånden blev behandlet som en basis for krigsførelse? Derved mistede jo selve den så yndede illusion om vor neutralitet ethvert skin af tilforladelighed.

I hvert fald kunne det vel knap kaldes et uvæsentligt spørgsmål, om vi ville gå ind på det tyske forslag om en told- og møntunion. Det ville have medført, at toldforhandlinger skulle føres på vore vegne af Tyskland, og at dette land havde en fast majoritet i de fælles økonomiske organer. En sådan ordning ville have gjort os til slaver af tyskerne, naturligvis ikke blot økonomisk, men også politisk. At den danske regering i sit svar erklærede sig villig til at forhandle om „erhvervsfællesskab" blot med bibeholdelse af sin politiske selvstændighed var jo den rene formalisme.

Der har været nogen uenighed om, hvem der tog initiativet til, at disse forhandlinger blev indledet. Men det oplyses i den udenrigsministerielle gråbog, at den højtidelige overrækkelse af erklæringen af 8. juli var begrundet bl. a. ved ønsket om at få oplysning om, hvilke planer Tyskland måtte have med hensyn til det fremtidige samarbejde — nemlig med Danmark og andre lande på det økonomiske område efter krigen. Man ønskede på forhånd at forberede sig på en „tilpasning" til de tyske ønsker for om muligt at få en sådan præferencestilling under „Neu-ordnung", som Scavenius altid drømte om. Det var en meget farlig manøvre: hvis tyskerne så, at man rakte dem neglen af en lillefinger, ville de gribe begge hænder i et fast tag. Kort efter minister Mohrs besøg i Berlin, overbragte en tysk forhandler det ovennævnte forslag, som vakte erhvervsorganisationernes forfærdelse. Reaktionen var så stærk, at man fra dansk side måtte nøjes med at tilbyde forhandlinger, som dog hurtigt løb ud i sandet. Mohr indrømmer selv i sine udtalelser til kommissionen, at selve afslutningen af en blot „ramme-overenskomst", som skulle suppleres senere ved mere detaillerede bestemmelser, ville have været „kompromitterende". Unægtelig, thi det betød, at vi fortrøstningsfuldt trak veksler på en tysk sejr. Det var et forræderi mod alle Tysklands fjender, og når Tyskland stod sejrrigt, betød det intet, at vor overenskomst var ufuldstændig: tyskerne skulle nok have fundet midler til at sætte den i kraft.

Antikomintern-pagtens undertegnelse og vor hele holdning overfor Sovjetunionen er et andet, dog måske mindre graverende eksempel på udenrigsministerens eftergivenhed overfor tyske forslag. Der var virkelig gode grunde til at tro, at man ikke kunne unddrage sig kravet om underskriften. Den hele højtidelige „statsakt", som omgaves af så megen hokus-pokus, var jo en forfængelighedssag for Hitler, en tom demonstration af hans førerskab i korstoget mod den kommunisme, som indtil nylig havde været hans allierede. Nogen reel politisk betydning havde pagten ikke. Men selvfølgelig stillede vor deltagelse i den os

i et meget ugunstigt lys, og reaktionen i udlandet var voldsom, omend dens virkninger måske i nogen grad blev afbødede af den offentlige demonstration. Efter statsakten havde den danske underskriver æren af en privataudiens hos føreren. Hvad der blev sagt ved denne lejlighed, er aldrig oplyst ud over dette, at Hitler ønskede danske frivillige til sit felttog.

De af tyskerne foranledigede proklamationer, rettede imod Sovjetunionen, var måske egentlig mere alvorlige. At betegne den som „en magt, der gennem en årrække har betydet en trusel mod nordiske staters velfærd og trivsel" var meget alvorligt, når man betænker, at Rusland stod som en modstander af vore fjender og ofte i historien havde givet os en håndsrækning mod dem. Det var også en meget betænkelig sag, på et tidspunkt da England og Amerika fraterniserede med Sovjetunionen, at betegne kommunismen som „en fare for hele vor kultur og samfundsordning" og at erklære, at der var „en fælles europæisk interesse" i den kamp, Tyskland førte sammen med visse andre stater. Det var egnet til at irritere ikke blot Moskva men ligesåvel London og Washington. Alle udtalelser, der fremstillede den tyske krig som et korstog mod kommunismen var vestmagterne i høj grad uvelkomne. Det har iøvrigt vist sig, at udtalelser af denne udiplomatiske art ikke engang var egnede til at vække tillid i Tyskland. En forstandig tysker, statssekretær v. Weizsäcker, udtalte sin forundring over, hvorledes det var lykkedes at få den danske regerings medlemmer til at tiltræde en sådan erklæring.

Nu bagefter er det højst kuriøst at se den mand, som undertegnede disse aktstykker, optræde som talsmand for en venskabelig politik overfor Sovjetunionen, som i mellemtiden klart har tilkendegivet sine imperialistiske formål. Forklaringen er selvfølgelig den, at magten altid fremkalder hans dybeste respekt og redebonne underkastelse. Politisk og national frihed har han ingen sans for, og de anglosaksiske stater, som ikke brovter med deres magt, har han hverken sympati eller respekt for.

Udenrigsministeren udtalte i sit tiltrædelsesmøde med det udenrigspolitiske nævn, at dersom det ganske uventede skulle ske, at Storbritannien sejrede, ville Danmarks regnebræt være vasket rent, når blot man lod hans person falde. Men udæskende ytringer som de, han har fremsat ved mange lejligheder offentligt, glemmes ikke så let og falder tilbage på det folk, på hvis vegne han talte, og som derfor måtte formodes at være enigt med ham. Man vil længe i London, Washington og Moskva mindes sådanne tilkendegivelser som Churchill-artiklen i „Politiken", den udiplomatiske og stridbare korrespondance med State Departement og præsident Roosevelt, og de offentlige proklamationer mod Sovjetunionen.

Og har vi så ladet hr. Scavenius falde? Åbenbart ikke, sålænge hans traditionelle politik ikke er klart desavoueret, og sålænge de mænd, der var hans elever og følgesvende, vedbliver at indtage høje poster i den danske udenrigstjeneste. Vi holder stadig neutralitetens fane højt, efter at alle andre, undtagen lige Sverige, har kastet den bort som en laset og forslidt klud. Det er nok til at bringe mindet om vor lidet glorværdige fortid i erindring under de forestående forhandlinger om Atlanterhavspagten.

Foruden de her berørte spørgsmål, som angår det centrale i vor udenrigspolitik, er der mange andre sekundære anliggender, som man kunne ønske, at kommissionen havde søgt oplysning om. Den har ikke kendt til den umættelige nysgerrighed, som besjælede Kiplings elefantunge. Når en hel administrationsgren har været mørkelagt i fem lange år, kan det ikke på forhånd betragtes som udelukket, at misbrug af forskellig art har indsneget sig. Et kritisk eftersyn ville have været på sin plads, da den sædvanlige kontrol fra parlamentarikernes side såvel som fra offentlighedens havde måttet sove. En undersøgelse af visse punkter var så meget mere naturlig, som en mængde meget ondsindede rygter havde floreret under besættelsen, da udenrigsministeriets embedsmænd ikke just var populære. De pågældende har da et rimeligt krav på at få disse anliggender opklaret og at få lejlighed til at rense sig. Først og fremmest har dog offentligheden krav på en grundig undersøgelse, så man kan vide, at man har et udenrigspolitisk personale, som fortjener fuld tillid.

Her skal blot lige nævnes nogle af de spørgsmål, som har været rejst, og som det ville interessere mange at få besked om:

Skulle det være rigtigt, at nogle af de danske repræsentanter i udlandet forlangte, at de danske søfolk skulle vende hjem i stedet for at tage hyre på allierede skibe? Det ville dog være mildest talt beklageligt, om disse mænd, som nu lovprises fra alle sider ude og

hjemme for deres heltemod, i sin tid blev udsat for chikanerier fra danske embedsmænds side, blot fordi de tog det rette standpunkt og viste større politisk indsigt end embedsmændene.

Og hvorledes forholdt det sig med de danske arbejdere, som gennem et regeringskontor blev hvervede til at arbejde for tyskerne i Norge og i Tyskland? Det siges i beretningen, at denne hvervning var frivillig, men man ville gerne vide, om der slet ikke blev lagt pres på dem under nogen form gennem arbejdsløshedskasser o. l. for at overvinde frygten for den uvilje, hvormed de ved hjemkomsten ville blive mødt af deres arbejdskammerater. Til beskyttelse af disse arbejdere blev indrettet et kontor i Hamburg under generalkonsul Yde med bistand af den fra Østrum-udvalget kendte kontorchef Wilhelmsen. Lykkedes det disse embedsmænd effektivt at beskytte de danske arbejdere, når de først engang havde givet sig tysk disciplin i vold?

Som bekendt aflagde daværende afdelingschef, forhenværende direktør for udenrigsministeriet og nu minister til disposition, Frants Hvass et besøg hos de internerede i Theresienstadt og indberettede, at deres vilkår var tilfredsstillende. Nu da der er fremkommet så mange oplysninger om de rædsler, der udøvedes mod internerede i Tyskland, ville det være interessant at erfare, om den danske delegerede foretog en så indgående undersøgelse, at der ikke kan være tale om, at han blev vildledt af Potemkin-kulisser.

Endelig kunne man spørge, om de hastige springavancementer, som under besættelsen blev gjort af de mænd, som villigt arbejdede for den siddende udenrigsminister, også kan stå for en nærmere prøvelse under de nuværende forhold. Selv om man ser bort fra den politiske side af sagen, står det stadig åbent, om de pågældende var tilstrækkelig trænede og havde de fornødne saglige kvalifikationer. Hvis man kan tro dagspressen, har ambassadør Nils Svenningsen ved en afhøring for en domstol ladet den bemærkning falde: „Ja, jeg må have været meget naiv." Dette skulle jo nødig kunne siges om danske diplomater i ansvarsfulde stillinger.

Det nævnte spørgsmål påtvinger sig så meget mere, som visse af udenrigsministeriets ældre veltjente embedsmænd synes at være blevet skubbet til side, medens de, der som legationsråd Blechingberg o. a. nægtede at følge deres chef, Kauffmann, stadig er i funktion. Legationsråd Fensmark som chargé d'affaires i Teheran indtog en uafhængig holdning overfor ministeriet og synes nu ikke at have fået nogen ny post. Langt værre er det dog gået legationsråd Poul Friis, der sad som chargé d'affaires i Ankara og nu er blevet afskediget uden pension. Grunden er aldrig blevet oplyst for offentligheden, men siges at være den, at han gik den tyske ambassadør v. Papen under øjne. Han har dog sikkert ligesom de andre danske gesandter fået indtrængende ordre til at holde sig på en god fod med de tyske diplomater. Den tyrkiske regering, som jo tilsidst brød med Tyskland, synes ikke at have haft noget at udsætte på hr. Friis' holdning. Givet er det jo også, at intetsteds var det diplomatiske spil mere speget end i Ankara og ovenikøbet med en modspiller som v. Papen. Her udkrævedes en for danske diplomater ualmindelig klogskab og behændighed.

Under en så yderst vanskelig og truende verdenssituation som den nuværende har vi alle et krav på, at vort diplomatis ledelse og personale skal rekruteres af de bedste mænd, som overhovedet er at få, at dygtighed alene bliver afgørende for avancement, og at de pågældende bliver grundigt trænede ikke blot i arbejdets teknik, men også i at bedømme en politisk situation og at overholde de almindelige grundregler, som gælder for al udenrigspolitisk virksomhed.

Disse grundregler er, som ovenfor påvist ved eksempler, blevet krænket på det groveste af vor udenrigsledelse under sidste krig. Formodentlig fordi vi så længe har betragtet os selv som stående udenfor udenrigspolitik, at vi slet ikke mere ved, hvorledes den skal føres.

10.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Kobenhavn, den 21. januar 1949.

Hr. minister P. Skov.

Under henvisning til Deres kronik „Min afskedigelse fra udenrigsministeriet" i Nationaltidende for den 12. d. m., hvori De bl. a. udtaler, at det er påkrævet, at den fulde sandhed kommer frem også på andre langt vigtigere områder, udbeder kommissioner sig en udtalelse fra Dem om, hvorvidt De ligger inde med vigtigere oplysninger eller mener at kunne fremsætte udtalelser af betydning for kommissionens undersøgelser, idet kommissionen i bekræftende fald udbeder sig disse oplysninger eller udtalelser tilstillet.

Holm.

Eigil Olsen.

11.

P. SKOV.

Nødebo pr. Fredensborg, den 31. januar 1949.

Til Den parlamentariske Kommission, Rigsdagen.

I besvarelse af den ærede kommissions skrivelse af 21. ds. skal jeg tillade mig, at udtale følgende:

Da skrivelsen ikke nævner spørgsmålet om min afskedigelse og ikke nævner noget ønske om at komme i besiddelse af de pågældende bevisligheder, ser jeg heri en bekræftelse på, at kommissionen anser denne sag for afsluttet med hr. Scavenius' udtalelse. Jeg skal derfor lade dette emne ligge.

Jeg tilbød i sin tid kommissionen at møde frem som vidne, idet min afskedigelse stillede mig frit. Herpå fik jeg ikke noget svar, hvoraf jeg måtte slutte, at min eventuelle viden ikke interesserede kommissionen. Dette blev bekræftet, da den afsluttede sit arbejde med udenrigsministeriets anliggender og afgav sin beretning. Ved læsning af denne blev det mig klart, at man ikke havde gjort noget alvorligt forsøg på at trænge til bunds i de pågældende anliggender. Der blev, såvidt det kan ses, ikke indhentet oplysninger fra andre end sådanne, som ikke kunne formodes at ville udtale sig mod ministeriet. Undersøgelsen var blevet indskrænket til et fåtal af storpolitiske problemer, medens den fuldstændig forbigik en række sekundære anliggender, som netop fordi de var blevet behandlet i største stilhed, var særlig egnede til at belyse ministeriets metoder og mentalitet. Disse emner havde ellers nok fortjent at blive taget op til undersøgelse allerede af den grund, at de i sin tid levende interesserede den befolkning, de direkte berørte, ligesom de var genstand for megen diskussion mand og mand imellem.

Alt dette godtgjorde til fulde, at kommissionen efter sin indstilling og arbejdsmåde ikke kunne ventes at drage nogen nytte ad mine erfaringer og oplysninger. Det bedste og eneste brug, jeg kunne gøre af dem, var at forelægge dem for offentligheden, så at den selv kunne dømme. Dog måtte jeg selvfølgelig ved offentliggørelsen tilbageholde sådanne oplysninger, som min diskretionspligt pålagde mig at bevare for mig selv, for ikke at blotstille mine hjemmelsmænd.

Mit manuskript var allerede afleveret til trykning d. 20. ds., altså inden modtagelsen af kommissionens skrivelse, men denne ville iøvrigt ikke have givet mig anledning til at ændre min beslutning.

I ærbødighed

P. Skov.

12.

Torsdag den 17. marts 1949 kl. 10.

For kommissionen mødte fhv. minister *P. Skov.*

Formanden: Hr. minister. Anledningen til, at kommissionen har ønsket Deres nærværelse her, er nogle udtalelser, som De er fremkommet med i „Nationaltidende" for onsdag den 12. januar 1949 og i tidsskriftet „Øjeblikket", hefte 9 og 10, 2. årgang. Men forinden vi går over til nærmere at beskæftige os med disse artikler, vil jeg gerne spørge Dem, om De er bekendt med den ramme, som er fastlagt for kommissionens arbejde? Det er kommissoriet, det drejer sig om, og det findes foran i beretning V.

Skov: Ja, den har jeg.

Formanden: Det vil heraf ses, hvilke opgaver der er pålagt kommissionen; det er ganske bestemte opgaver, og da ministeren kender kommissoriet, er der formentlig ingen grund til, at jeg gennemgår det. Der er kun een af bestemmelserne, jeg gerne vil henlede ministerens opmærksomhed på, og det er punkt 4: at kommissionens møder foregår for lukkede døre, og endvidere, at der senere vil tilgå offentligheden oplysning om undersøgelsernes resultat i det omfang, kommissionen skønner. Men indtil denne offentliggørelse finder sted, er undersøgelsen ikke offentlig og møderne altså fortrolige. Der påhviler som følge heraf medlemmerne en vis diskretionspligt, og jeg vil gerne spørge, om ministeren er indforstået med denne diskretionspligt, således at der heller ikke fra ministerens side røbes noget til offentligheden, før offentliggørelse kan finde sted?

Skov: Ja, naturligvis, når det er reglerne for kommissionen, underkaster jeg mig selvfølgelig også disse regler. Men jeg må have lov til at spørge, for alle tilfældes skyld: det forekommer mig, at hvad jeg personligt siger her i kommissionen, må i og for sig være mit eget, når jeg iøvrigt ikke fortæller, hvad der er spurgt om, eller hvad der er blevet sagt her. Hvad jeg personlig siger her, er jo min egen viden, og den kan jeg, forekommer det mig, udtale andre steder også.

Formanden: Ja, det er ganske rigtigt, men det er heller ikke så meget det, der tænkes på. Der tænkes nærmere på de forhandlinger, der foregår her.

Skov: Naturligvis.

Formanden: Men jeg vender tilbage til kommissoriet, og jeg bliver sikkert nødt til at knytte nogle bemærkninger til de retningslinier, der er fastlagt for kommissionen. Det er jo ikke meningen, at kommissionen skal skrive historie, og derfor vil der være adskillige punkter, som kommissionen ikke kan beskæftige sig med, selvom offentligheden måske kunne ønske også disse forskellige punkter belyst. Det kan jo give anledning til nogen utilfredshed udadtil, men det må blive historikernes sag at beskæftige sig med sådanne punkter. Som følge deraf må vi i stor udstrækning undlade at beskæftige os med sekundære forhold og med det, som man måske her kalder petitesser, men andre steder betragter anderledes. Når jeg har sagt dette, må jeg vel i forbindelse dermed sige, at herefter betragter kommissionen formentlig ikke ministerens afskedigelse som et punkt, kommissionen skal undersøge, men det er de udtalelser, som er fremsat i forbindelse dermed, der interesserer kommissionen.

Skov: Det stemmer, såvidt jeg kan se, ganske med de udtalelser, jeg har fremsat i mine artikler.

Formanden: Jeg kunne måske begynde med et spørgsmål, for det vil også klare noget: Vedstår ministeren fuldtud de artikler, der er skrevet i „Nationaltidende" og i „Øjeblikket"?

Skov: Ja, det gør jeg.

Formanden: Jeg må måske også sige, inden vi går over til at beskæftige os med detailspørgsmål, at kommissionen jo ikke er færdig med at undersøge udenrigsministeriets forhold, fordi bind V er udkommet.

Skov: Det kan jeg ikke vide noget om.

Formanden: Vi går derefter over til artiklen i „Nationaltidende" for 12. januar. Jeg vil gerne vide, om ministeren i denne artikel beskæftiger sig med, hvad der i Deres skrivelse af 9. juni 1945 til udenrigsministeriet kaldes „sagens politiske baggrund"?

Skov: „Sagens politiske baggrund" — det forstår jeg ikke rigtig.

Formanden: Jeg må måske også henvise til bilag til beretning V, s. 191; der står i stk. 2, 2. linie: „idet jeg udelader Sagens politiske Baggrund". Det var altså dertil, mit spørgsmål refererede sig. Det er kun de ord dèr.

Skov: Undskyld, jeg er ikke sikker på, at jeg har opfattet spørgsmålet rigtigt.

Formanden: Så vil jeg gerne stille det en gang til. Jeg vil gerne vide, om De i denne artikel i „Nationaltidende" beskæftiger Dem med, hvad De i Deres skrivelse af 9. juni 1945 til udenrigsministeriet kalder „sagens politiske baggrund"?

Skov: Det kan jeg ikke i øjeblikket huske. Den står mig altid præsent, fordi den forekommer mig det væsentligste. Min personlige skæbne er ikke det, der interesserer mig; det er fremfor alt sagens politiske baggrund, der interesserer mig.

Formanden: Ja, men når man nu læser Deres artikel igennem, hvor De kommer ind på opfattelser, udenrigsministeriets stemning, vurdering af de to krigsførende parter, o. s. v., også Deres forhold til Ebbe Munch o. s. v., så spørger jeg Dem, om det ikke er sagens politiske baggrund?

Skov: Jo, det er sagens politiske baggrund, for den kan for mig ikke skilles fra den afskedigelse, der overgik mig.

Formanden: Nej, men det er også det, jeg har udledet af artiklen sammenholdt med Deres skrivelse. Jeg ved ikke, om der er noget, De ønsker at føje til vedrørende denne artikel? Eller om vi kan gå over til de ting, som kommissionen har hæftet sig ved? Det kan vi måske.

Der står i 1. spalte i begyndelsen af artiklen et punktum, der begynder således: „Dette Faktum saavel som den Omstændighed, at Kommissionen slog sig tilfreds med dette Svar og ikke modtog mit Tilbud om at møde som Vidne, tyder paa, at der slet ikke fra nogen af de to Sider er gjort noget Forsøg paa at kaste virkelig klart Lys over Sagerne". Og så kommer det, jeg særlig har hæftet mig ved: „Der er mange andre Punkter i Kommissionsbetænkningen, som bekræfter denne Opfattelse." — Hvad sigter ministeren til med de ord?

Skov: Jeg må have lov til at sige, at når jeg mødte op her, var det netop, fordi jeg mente, kommissionen kunne ønske at få oplysning om, hvad jeg har hentydet til såvel dèr som andre steder i, hvad jeg har skrevet. I den anledning har jeg søgt at samle forskellige oplysninger, som jeg mente kunne være af interesse. De er langtfra udtømmende, men de er så omfattende, som jeg mente det var rimeligt på det nuværende tidspunkt og under hensyn til kommissionens tid at gøre dem. Og da jeg regnede med at blive indkaldt her, fordi jeg havde sagt, at der efter min mening var synspunkter og oplysninger, som var af interesse for kommissionen, har jeg affattet en redegørelse, og hvis kommissionen har tid, ville det måske være praktisk, om jeg ved denne lejlighed fremsatte denne redegørelse, enten nu eller på et senere tidspunkt.

Formanden: Det tror jeg kommissionen har ventet.

Skov: Så er vi fuldkommen enige. Jeg formoder, kommissionen har ikke noget imod at....

Formanden: Kan ministeren så nogenlunde oplyse, hvor lang denne redegørelse er, hvor længe det vil vare?

Skov: 3 kvarter tror jeg, hvis De vil tillade mig at læse den op.

Formanden: Foreligger den således affattet, at den kan afleveres til kommissionen?

Skov: Ja, dog er den ikke renskrevet.

Formanden: Det gør heller ingen ting, men det ville efter min mening være tidsspilde for begge parter at læse den op.

Skov: Det kan jeg i og for sig godt indse, men naturligvis har jeg udarbejdet den med den tanke, at kommissionen ville gøre den til genstand for en grundig prøvelse, og det er derfor, jeg mente, at en per-

sonlig.... ja, ikke en oplæsning, men en personlig fremsættelse af mine bemærkninger måske i nogen henseende ville give bedre lejlighed til at bedømme vægten af dem. Men i så henseende skal jeg naturligvis bøje mig for formandens ønske og kan altså tilstille kommissionen denne redegørelse; som sagt, der er så mange rettelser, at jeg tror, det vil være bedst at renskrive den.

Formanden: Ja, så takker vi for dette tilbud og kan gå videre, og så kan ministeren jo, efterhånden som vi kommer frem, oplyse kommissionen om, hvorvidt der i redegørelsen også står noget om de og de punkter, vi nu kommer til.

Skov: Netop.

Formanden: Så er der vist ikke grund for mig til at gå ind på andre dele af artiklen i „Nationaltidende" udover det, der står i slutningen:

„.... hvor meget der er forholdt Offentligheden. Mit Tilfælde er kun en lille Stikprøve. Det er paakrævet, at den fulde Sandhed kommer frem ogsaa paa andre langt vigtigere Omraader."

Men jeg kan måske gå ud fra, at disse områder omhandles i ministerens redegørelse?

Skov: Det gør de selvfølgelig. — Måtte jeg, hvis jeg ikke afbryder noget, komme med en bemærkning. Jeg ville gerne have lov til at sige mundtligt her, således som jeg forøvrigt har sagt det i den redegørelse, jeg forelægger, at jeg håber, at det står kommissionens medlemmer klart, at det er mig som tidligere embedsmand og diplomat højst ubehageligt at have skullet træde frem og angribe det ministerium, jeg i så mange år har tilhørt, og at det også har været mig pinligt at skulle rette kritik mod en offentlig institution som denne kommission, hvis medlemmer jeg jo ikke har noget personligt kendskab til og umuligt kan have noget mellemværende med. Når jeg har gjort det, har det udelukkende været af rent saglige og upersonlige hensyn, fordi jeg syntes, at der var tilbageholdt fakta, som jeg kunne stille i en anden belysning.

Formanden: Så kan vi vist gå over til „Øjeblikket" side 264. Dèr kommer ministeren ind på et par specielle forhold. I stykke 2 står der: „Man faar slet intet svar paa mange af de mest afgørende politiske spørgsmål f. eks. hvem der havde ansvaret for, at Erik Scavenius blev udenrigsminister og statsminister."

Jeg vil, inden jeg giver ordet til ministeren, henvise til beretning IV, side 27—28, der omhandler udenrigsminister Scavenius. Dèr har kommissionen netop beskæftiget sig med dette forhold. Endvidere er der nævnte beretning, side 55—58, der omhandler forholdene, da Scavenius blev statsminister. Jeg ved ikke, om ministeren ønsker at knytte nogle bemærkninger hertil.

Skov: Nej. Jeg har egentlig opkastet dette spørgsmål, fordi man jo måtte ønske, at offentligheden kunne få fuldstændigst mulige oplysninger om det, men jeg er jo aldeles ikke i stand til at bedømme, hvorvidt de oplysninger, der her er kommet frem — man hører så mange forskellige ting; bl. a. kan jeg huske, at i en af de sidste afhøringer er der fremsat den mening, at det simpelthen var tyskerne, der bestemte, at Scavenius skulle være udenrigsminister.

Formanden: Kommissionen har, som jeg sagde, beskæftiget sig med spørgsmålet side 27—28, og dèr er også oplysning om, hvem der har ansvaret, eller hvem det skyldes, at Scavenius blev udenrigsminister. Det er ikke noget særligt, ministeren hentyder til?

Skov: Nej, det er ikke noget særligt. Jeg spørger som almindelig borger, der ikke kender noget til de indrepolitiske forhold og derfor er interesseret. Som udenrigsministeriel embedsmand var jeg ganske udenfor dansk indenrigspolitik og har altid ment, at det var min pligt som diplomat at holde mig udenfor det.

Aksel Møller: Er beretning IV ministeren bekendt?

Skov: Nej, ikke sådan som beretning V; det er den, jeg har grundet mine betragtninger på, og De vil også se, at de ting, jeg har udtalt, er væsentligt hentet fra beretning V.

Aksel Møller: Det vil altså sige, at hvis De havde læst beretning IV, er det højst sandsynligt, at De ikke i Deres artikel havde nævnt spørgsmålet om, hvorledes det gik til, at Scavenius blev udenrigsminister?

Skov: Ja, det er mig umuligt at svare på et hypotetisk tilfælde.

Formanden: Jeg tror, ministeren lige skulle kaste et blik på det sted, jeg nævnte, side 27 i beretning IV. Der står: „Første Gang da Spørgsmaalet kom frem, efter at de Konservative havde frafaldet deres Ønske" o. s. v. Mener ministeren ikke, at det er tilstrækkeligt besvaret dèr?

Skov: Jeg kan jo ikke sige andet end, at jeg kan ikke have nogen mening om, hvad der er foregået. Mit ønske var bare at få den fuldstændigst mulige oplysning på dette punkt, og i betragtning af, at det var mit indtryk, at kommissionens beretning på andre punkter var så langt fra at være udtømmende, var jeg heller ikke helt overbevist på dette punkt. Men hvis der ikke er mere at få frem, skal jeg gerne lade spørgsmålet falde dermed.

Formanden: Jeg må måske på foranledning af det spørgsmål, hr. Aksel Møller rejste, sige, at kommissionens arbejde ikke skal vurderes udfra de enkelte bind, for man kan jo ikke holde det enkelte spørgsmål fuldstændig til det enkelte bind. Det må naturligvis gå igen flere steder. Jeg har den opfattelse, at kommissionen har besvaret begge disse to spørgsmål, så vi kan vist gå videre. — Så har vi Deres udtalelse side 267 i „Øjeblikket". Jeg kan ikke undlade at bemærke her, at denne udtalelse er faldet kommissionen noget for brystet. Jeg skal læse udtalelsen op:

„Alt i alt maa man da konstatere, at betænkningen aldeles ikke afgiver tilstrækkeligt grundlag for en bedømmelse af, om der burde rejses rigsretssag. Langt fra at afsløre begaaede fejltagelser er det tydeligt at den snarere søger at dække over dem." Det er navnlig de ord, jeg har læst op, som jeg gerne vil bede ministeren kommentere.

Skov: Det har jeg naturligvis gjort i den skriftlige fremstilling, jeg har givet. Jeg synes nemlig, at hvad der er sket ved disse undersøgelser her i kommissionen, er dette, at man har påkaldt vidnesbyrd fra personer, der var interesserede i sagen, og ikke, såvidt jeg kan se, givet udenforstående tilstrækkelig lejlighed til at vurdere eller bekræfte eller eventuelt benægte rigtigheden af de oplysninger, der er givet, og det forekom mig også på visse punkter, at disse oplysninger er vanskelige at bringe i overensstemmelse med sig selv. Men særlig vil jeg henvise til, at i det punkt, hvor jeg er bedst underrettet, nemlig Erik Scavenius' svar på kommissionens forespørgsel, forekommer det mig ganske tydeligt, at dette svar har været undvigende, eller rettere sagt, som jeg skriver i min artikel i „Nationaltidende", positivt misvisende, og jeg ser ikke, at kommissionen har gjort noget forsøg på at komme dybere til bunds i sagen, således som det ville have været nærliggende, f. eks. at få fremskaffet den afskedigelsesskrivelse, hvorved Scavenius meddelte mig, at jeg ville få min afsked under hensyn til de politiske motiver i sagen, idet det netop for mig var så vigtigt at fremhæve, at det var de politiske og ikke de rent saglige eller rettere sagt formalistiske motiver, der havde været de afgørende for min afskedigelse. Dette er naturligvis kun et enkelt tilfælde, og denne udtalelse er måske lidt for kraftig, det kan jo være, men jeg må tilstå, at når jeg ude omkring har været forespurgt om disse artikler, har jeg i forbavserde mange tilfælde fået indtrykket af, at de, der talte med mig om dem, havde den samme fornemmelse, uden måske at have samme kendskab til forholdene: at kommissionen havde været i nogen grad for tilbøjelig til simpelthen at henholde sig til, hvorledes de vidner, der var indkaldt, og som var interesserede i sagen, fremstillede forholdene.

Formanden: Jeg tror, det er vanskeligt at gå i enkeltheder, før vi har set ministerens skriftlige redegørelse, og jeg vil derfor, hvis ikke nogen af kommissionens medlemmer har spørgsmål at stille i dag, foreslå, at vi eventuelt fortsætter afhøringen — hvis ministeren er villig dertil — en anden dag, når kommissionen har haft lejlighed til at gøre sig bekendt med ministerens redegørelse.

Skov: Det har jeg naturligvis ikke noget imod. Jeg ville gerne have lov til at sige: formanden bemærkede i sine indledende bemærkninger, at sagen om min afskedigelse ligger ganske udenfor kommissionens kompetence, og det er jeg naturligvis klar over; jeg har kun ønsket den bragt ind her for kommissionen, for det første fordi jeg ikke har fundet noget andet forum, og for det andet fordi det var et led i den politik, der blev drevet, set fra et politisk standpunkt, og derfor tjente til oplysning om, hvad der skete i udenrigsministeriet. Hvad jeg har at fremsætte af oplysninger og synspunkter, som jeg fremfører i min redegørelse, vil måske forekomme kommissionen, når De læser det, at være for en stor del bagateller, men jeg vil have lov at bemærke, at det er den slags bagateller, som der hyppigt i det diplomatiske liv må tillægges og bliver tillagt en ganske væsentlig betydning, fordi de er det eneste, hvorfra man kan drage slutninger med hensyn til de handlendes tankegang og indstilling i sagerne,

idet denne i diplomatiet selvfølgelig ikke kommer frem umiddelbart og åbenlyst. Det er derfor, jeg har opregnet en hel del specielle ting, som i sig selv kan siges at være mindre væsentlige, men som for mig har været ganske afgørende, også for min bedømmelse af situationen, da jeg sad i udenrigsministeriet, og for min beslutning om, at jeg ikke kunne samarbejde længere med udenrigsministeriet, fordi mine synspunkter overhovedet ikke fik nogen mulighed for at komme frem. Derfor syntes jeg det var rimeligt, at jeg også meddelte kommissionen disse synspunkter som bidrag til bedømmelsen af, hvad der er sket i udenrigsministeriet under besættelsesårene.

Formanden: Jeg vil gerne knytte en bemærkning til det, ministeren nu har sagt. Den går i retning af, at hvis ministeren skulle være i besiddelse af nogle dokumenter, som kan oplyse kommissionen om disse forhold, vil vi også meget gerne have eller låne dem.

Skov: Jeg må jo sige, at dokumenter, som jeg har haft med at gøre i udenrigsministeriet, er selvfølgelig ikke i min besiddelse.

Formanden: Jeg tænker på den skrivelse, ministeren har fået forud for afskedigelsen, den, som er omtalt i artiklen i „Nationaltidende".

Skov: Den har jeg naturligvis medtaget her, og den kan jeg aflevere til kommissionen, men hvad jeg iøvrigt har af dokumenter, er egentlig væsentlig ting, som vedrører disse rygter, der stammede fra udenrigsministeriets direktør eller en af de højere embedsmænd, som ved udtalelser til presseattaché Ebbe Munch på grundlag af et tysk pressetelegram beskyldte mig for at have forsømt mine embedspligter ved afrejsen fra Warszawa. Der foreligger dèr en bevisførelse, som jeg tror må siges at være ganske tilfredsstillende, men om det ikke ligger så langt borte fra kommissionens virkeområde og kompetence, at det ikke hører med, det ved jeg ikke, det overlader jeg til kommissionen.

Formanden: Jeg tror nu alligevel vi gerne vil have det, men jeg er af samme opfattelse som ministeren, at det sikkert ligger udenfor den ramme, der er afstukket for kommissionens arbejde.

Skov: Men naturligvis, når jeg således forelægger alt, hvad jeg har af oplysninger, er det også mit ønske, at det skal komme frem i videst muligt omfang, og at ikke noget deraf holdes tilbage. Naturligvis har jeg altid den mulighed at gå til offentligheden, men jeg har fundet, at først og fremmest burde jeg give kommissionen en lejlighed, og det har jeg som sagt gjort i sin tid ved at rette min henvendelse til kommissionen.

Formanden: Så vil jeg udsætte mødet, og ministeren vil få underretning om, hvorvidt kommissionen ønsker yderligere oplysninger, efter at den har haft lejlighed til at gøre sig bekendt med ministerens redegørelse. Jeg takker ministeren for mødet i dag.

Afhøringen sluttede kl. 10,45.

13.

P. SKOV.
fhv. gesandt.

Nødebo pr. Fredensborg, den 2. april 1949.

Hr. bureauchef Eigil Olsen. Sekretær i den parlamentariske Kommission.
Rigsdagen.

Hermed tillader jeg mig at fremsende min redegørelse til kommissionen angaaende vor udenrigspolitik under krigen. Desværre er den blevet forsinket af sygdom, ligesom jeg har omarbejdet den oprindelige affattelse under hensyn til, at den skulle afgives skriftligt, ikke mundtligt.

Min afskedigelsesskrivelse vedlægges i original ligesom genparter af nogle skrivelser, vekslede med presseattaché Ebbe Munck.

Da jeg går ud fra, at min redegørelse vil blive forelagt fhv. statsminister Erik Scavenius til udtalelse og imødegåelse, tillader jeg mig at udtale, at jeg ikke ønsker at blive konfronteret med hr. Scavenius. Hans arrogante og krænkende maner er mig vel kendt og kunne let forlede mig til mindre velovervejede udtalelser. Det er formentlig mere tjenligt til sagens oplysning og i overensstemmelse med kommissionens værdighed at hver fremlægger sine bemærkninger skriftligt.

Deres ærbødige

P. Skov.

Redegørelse til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission fra minister P. Skov.

Det kan måske være mig tilladt at begynde denne fremstilling med den bemærkning, at det har været mig som embedsmand og diplomat meget pinligt at skulle stå frem offentligt og rette kritik mod det ministerium, jeg så længe har tilhørt, og mod en offentlig myndighed som denne kommission, hvis medlemmer er mig personlig ukendte. Jeg beder da kommissionens medlemmer være forvisset om, at mit formål kun har været det rent saglige og upersonlige at fremlægge fakta, som forekom mig at være blevet forvansket af andre.

Yderligere vil jeg gerne sige, at mine indlæg i denne sag ikke har været bestemt af noget ønske om at genindtræde i den diplomatiske karriere. Da udenrigsminister Christmas Møller meddelte mig, at min genansættelse ville støde på stærk modstand indenfor udenrigsministeriets personale, erklærede jeg uforbeholdent, at når ministeren foretrak at omgive sig med personer, som han tidligere havde næret stærk mistillid til, og som jeg ikke havde kunnet samarbejde med under hr. Scavenius, følte jeg, at min plads ikke længere var i dette ministerium. Dette har jeg senere gentaget overfor udenrigsminister Gustav Rasmussen. Udenrigstjenesten har ikke længere nogen tiltrækning for mig; jeg foretrækker min videnskabelige virksomhed og min gerning ved universitetet. Derimod er jeg naturligvis interesseret i at få kvalt de rygter, som stammer fra udenrigsministeriet, og som går ud på, at jeg ved min afrejse fra min post i Warszawa ved krigens udbrud har gjort mig skyldig i embedsforsømmelse.

Når jeg protesterede så kraftigt mod fhv. statsminister Scavenius' forklaring til kommissionen angående grundene til min afskedigelse, var det af rent principielle motiver: dette tilfælde forekom mig et eklatant eksempel på, hvorledes kommissionen var blevet ført bag lyset og havde fået fejlagtige forklaringer af dem, som havde ansvaret for udenrigsministeriets ledelse under krigen, og hvis embedsførelse jo netop skulle være genstand for en kritisk prøvelse. En sådan prøvelse kunne ikke blive virkelig grundig, hvis man ikke søgte disse interesseredes vidnesbyrd bekræftet eller afkræftet ved udtalelser fra anden side. Her havde jeg den fordel, at jeg stod fuldstændig uafhængig af ministeriet og med nøje kendskab til dets forhold. Jeg kunne udtale mig i fuld frihed, så meget mere som jeg i min egenskab af diplomat har fundet det urigtigt at slutte mig til noget politisk parti.

Lad mig da begynde med dette i og for sig sekundære emne, min afskedigelse. Hr. Scavenius begrunder den i sin redegørelse til kommissionen dermed, at det ikke kunne forsvares at udbetale lønninger til de hjemvendte embedsmænd, med mindre der kunne findes arbejde for dem i ministeriet. Det skulle dog synes, at hvis de ikke fik en anden stilling, måtte de ifølge tjenestemandsloven have krav på ventepenge. Det viste sig dog påfaldende let at finde anvendelse for de hjemvendte diplomater, som villigt fulgte den Scavenius'ske linje: Wadsted, Boldt-Jørgensen, Borberg, Falkenstjerne o. a.

Henvisningen i skrivelsen til kommissionen om, at jeg nægtede at modtage ordrer fra en tjenestemand af lavere grad, er en ren formalisme. Ganske vist protesterede jeg mod en sådan ombytning af graderne, fordi den efter et sagkyndigt responsum, jeg havde inhentet, var ukendt i danske administration og formentlig ulovmedholdelig. Men som jeg senere skal vise, var dette moment ingenlunde afgørende i sagen. Hr. Scavenius bemærker desuden, at jeg i begyndelsen havde vist forståelse af, at man måtte underkaste sig en sådan ordning. Dette er forkert, idet jeg oprindelig straks efter besættelsen beklædte en midlertidig stilling som afdelingschef og varetog forbindelsen med de neutrale lande. Men efterhånden blev jeg mer og mer trængt ud og holdt i uvidenhed om, hvad der foregik i ministeriet. Da hr. Svenningsen blev direktør, ønskede han ikke længere min nærværelse ved de

daglige sammenkomster af de højeste embedsmænd til drøftelse af dagens sager. Da jeg således ikke længere kunne vide besked om, hvad der foregik, måtte jeg frasige mig min hidtidige, efter tysk udtrykkelig ønske udøvede funktion som liaison-officer med den tyske diplomat, som daglig gennemgik al udenrigsministeriets ind- og udgående post og fik den forklaret.

Det var ganske tydeligt, at embedsmændene følte sig pinligt berørt af mine indvendinger mod og kritik af de påtænkte beslutninger. De pågældende herrer: Svenningsen, Hvass og Wassard, der havde gjort en hastig karriere som ministerens lydige tjenere, havde langt fra min diplomatiske erfaring og var generede af mine kritiske bemærkninger, som de ikke ville lytte til: de var for dem kun et tegn på insubordination. Derfor fandt de det bekvemmere at holde mig udenfor, hvad der skete. Samtidig blev samarbejdet med tyskerne stadig mere udpræget og eftergivenheden større, så at jeg efter moden overvejelse fandt, at jeg ikke længere kunne medarbejde i denne kurs. Jeg lagde aldrig skjul på min kritiske holdning overfor den førte udenrigspolitik, og dette var selvfølgelig medvirkende til, at man ikke ville betro mig arbejde, der svarede til min embedsstilling og anciennitet. Det var tydeligt, at jeg enten skulle tvinges til at opgive min selvstændige holdning, eller i hvert fald ydmyges ved at tvinges ind i en underordnet stilling. Dette var ganske i overensstemmelse med hr. Scavenius' karakter, som krævede ubetinget underkastelse, da han alene vidste besked. Man fortalte i ministeriet, at han engang havde ladet den ytring falde: „Det er underligt, at de embedsmænd, som er enige med mig, er de ringeste, medens de virkelig dygtige er uenige med mig." Dette forekom ham åbenbart en mærkelig skæbnens tilskikkelse, men andre ville ganske naturligt forklare det derved, at udenrigsministeren ikke i sin nærhed kunne tåle mænd med egne meninger, men kun lydige redskaber. Derved fik hans lange funktionstid som minister både under 1. og 2. verdenskrig en så skæbnesvanger indflydelse på rekruteringen af det udenrigsministerielle personale; de, der kom frem, var med få undtagelser ganske blottede for selvstændighed og følgelig kun egnede til underordnede stillinger.

Der var endnu en grund til, at min stilling i ministeriet blev mer og mer uholdbar, nemlig den, at jeg fra første dag havde taget det standpunkt kun at have rent officielt og upersonligt samkvem med besættelsesmagtens medlemmer, selv med dem, jeg havde kendt og omgåedes diplomatisk i fortiden. Kun een eneste gang er jeg ved et falsk foregivende blevet lokket til at modtage en indbydelse, men i den tyske legation satte jeg aldrig mine ben. Jeg så kun tyskerne i kontortiden og afviste alle personlige tilnærmelser. Dette mishagede selvfølgelig de øvrige embedsmænd, som ivrigt søgte omgang med besættelsesmagten også i rent privat selskabelighed. Det var og er min bestemte overbevisning, at denne „verbruederung" var ganske overflødig og kun tjente til at vække tyskernes ringeagt. Jeg ved, at man i det tyske gesandtskab spottede over disse „gode danske mænd", som ved enhver lejlighed mødte op og lod sig bespise. Jeg er sikker på, at ingen patriotiske tyske embedsmænd tilsidesatte det mindste af deres nationale pligt af hensyn til venskabelige følelser overfor de danske repræsentanter. Ej heller har jeg nogensinde mærket, at min afvisende holdning har vanskeliggjort min rent officielle, korrekte forbindelse med dem — skønt jeg var en undtagelse. Dersom hele ministeriets stab enigt og systematisk havde holdt sig i tre skridts afstand fra tyskerne, ville man have kunnet opnå nøjagtig lige så meget eller lidt af dem — thi det var bestemt af rent politiske hensyn. Derimod virkede fraterniseringen positivt skadeligt, fordi den irriterede befolkningen og gav udlandet indtrykket af, at vi hilste tyskerne velkomne som beskyttere i stedet for at betragte dem som de fjender de var. Desuden bidrog den til at give tyskerne en fejlagtig opfattelse af, at stemningen i landet var mere eftergivende og venskabelig, end den i virkeligheden var. Dette var jo en ligefrem opmuntring til at stille yderligere krav.

Der kunne som sagt ikke være nogen som helst tvivl om min indstilling overfor den Scavenius'ske politik. Når jeg lod det komme til et brud på spørgsmålet om at efterkomme en ordre fra kontorchef Eskelund, der stod langt under mig i rang og anciennetet, og for hvis sagkundskab og karakter jeg ikke kunne have nogen respekt, var det, fordi jeg måtte drage grænsen for min eftergivenhed et eller andet sted — således som jeg også sagde det til Direktør Svenningsen. Denne tilsidesættelse af mig var ingenlunde mit motiv, men jeg havde intet ønske om at gøre sagen til en offentlig demonstration mod det Scavenianske

regimente eller at henlede publikums opmærksomhed på dens politiske side. I samtaler med udenrigsministeriets direktør og protokolchef lagde jeg aldeles ikke skjul på mine politiske synspunkter. Hr. Svenningsen gjorde sit bedste for at holde på mig i min underordnede stilling, idet han klarere end Scavenius indså, at det under omstændighederne var lidet ønskeligt at afskedige en af ministeriets ældste embedsmænd uden at kunne give nogen grund derfor, undtagen en meget lidet troværdig — som da heller ikke blev meddelt offentligheden. Meddelelsen blev givet i en sådan form som en ren rutinesag, at de fleste udenforstående måtte få det indtryk, at jeg på normal måde var faldet for aldersgrænsen — skønt jeg endnu ikke var fyldt tres.

Motiverne til min holdning var åbenbart hr. Svenningsen ganske uforståelige, og at de skyldte hensynet til landets velfærd, som jeg opfattede anderledes end han, var ham ubegribeligt. Skønt ellers så korrekt og forbeholden lod han sig henrive til den ubesindige ytring, at jeg åbenbart var ængstelig for at være kompromitteret, dersom englænderne skulle sejre. Dette afslørede for mig, hvilke rent private og personlige motiver denne høje embedsmand regnede med hos sine kolleger. I konsekvens af denne tankegang måtte han jo iøvrigt nu selv stå som kompromitteret.

Som sagt kunne udenrigsministeriets embedsmænd ikke være uvidende om den virkelige årsag til min afskedigelse. Skulle der endnu herske nogen tvivl herom, bortvejres den i hvert fald af formuleringen af min afskedigelsesskrivelse, hvori der udtrykkelig henvises til den holdning, jeg har indtaget, og de udtalelser, jeg har fremsat overfor udenrigsministeriets direktør og administrationschef. Disse udtalelser var netop beregnede på ikke at lade noget som helst tvivl om mine virkelige motiver og min fundamentale uoverensstemmelse med den udenrigsministerielle kurs. Men denne skrivelse har hr. Scavenius forholdt kommissionen, fordi den ikke lod sig forene med den i hans erklæring fremsatte forklaring. Det turde da være fuldt berettiget og snarest moderat, når jeg har betegnet denne fremgangsmåde som „positivt misvisende".

Den selvfølgelige udvej havde været, at man havde ladet mig gå på ventepenge i henhold til tjenestemandsloven, således som jeg måtte have krav på, da mit embede midlertidig var nedlagt. Dette ville ministeriet ikke gå med til, skønt det dog ellers kunne synes, at ministeriet havde god grund til at holde på en embedsmand, der kunne tænkes at blive nyttig, dersom de allierede skulle sejre, og man var nødt til at fjerne nogle af de embedsmænd, som var mest kompromitterede ved deres fraternisering med tyskerne. Men en sådan betragtningsmåde var hr. Scavenius ganske fremmed for; han regnede jo så sikkert med en tysk sejr.

Hvad der skete efter min afskedigelse, skal jeg ikke her komme ind på. Det ligger formentlig udenfor kommissionens kompetence. De nærmere omstændigheder herved er der iøvrigt gjort rede for i min artikel i Nationaltidende for den 12. januar d. å. Jeg skal blot nævne, at min opposition mod efter min mening den kortsynede og fejlagtige politik, udenrigsministeriet førte, fremkaldte en sådan personlig uvilje mod mig hos personalets spidser, at de energisk modsatte sig min genindtræden i udenrigstjenesten. Det skal tilføjes, at jeg også med rimelighed kan gøre krav på at få at vide, hvilken høj embedsmand i udenrigsministeriet det var, som først på grundlag af et tysk pressetelegram kom på den tanke, at jeg havde gjort mig skyldig i en embedsforseelse ved at forlade min post i Warszawa i utide. Denne beskyldning er aldrig blevet rejst overfor mig i ministeriet, så jeg havde ingen lejlighed til at rense mig for den. Det var først flere år senere jeg fik lejlighed til at modbevise dette rygte, da det af nuværende presseattaché Ebbe Munch udspredtes i Stockholm for at skade mig.

Den ovenfor givne fremstilling forekommer mig at være et tydeligt eksempel på, hvorledes kommissionen er blevet spist af med utilstrækkelige eller ligefrem forkerte oplysninger af de indkaldte vidner, som var personlig interesserede i at forsvare den førte politik i alle dens punkter. Det havde virket mere overbevisende på beretningens læsere, om også udenforstående personer, som havde kendskab til sagerne, var blevet afhørt og havde fået lejlighed til at bekræfte eller benægte de fremkomne vidnesbyrd. Det ville have pålagt de indkaldte embedsmænd en noget større tilbageholdenhed i deres forklaringer. Måske havde det så ført til, at man var kommet på sporet af nogle af de mysterier, som omgiver vor udenrigsledelse under krigen, og som har foruroliget vide kredse af befolkningen.

For at godtgøre, at mit ovenfor fremførte tilfælde ingenlunde er noget enestående eksempel, vil jeg gerne endnu forelægge kommissionen nogle oplysninger om mine personlige erfaringer fra min tjeneste i ministeriet under besættelsen. De kan samtidig tjene til forklaring af, hvorfor jeg ikke mente at kunne fortsætte mit medarbejderskab. Jeg har intet særlig opsigtvækkende nyt at fremføre, allerede af den grund, at jeg som upålidelig blev holdt udenfor det væsentligste af, hvad der skete i ministeriet. I de ca. to år jeg gjorde tjeneste som afdelingschef, havde jeg kun een gang lejlighed til at se udenrigsministeren, og da holdt han et af sine sædvanlige doktrinære foredrag for mig. Men jeg fik på mange måder et tydeligt indblik i den herskende indstilling og de rådende stemninger. I belysning af dem får man et helt andet indtryk af begivenheder og handlinger end det, der er givet kommissionen. En sådan korrigering turde da være i høj grad på sin plads.

Selve grundlinierne i hr. Scavenius' politik skal jeg ikke her indlade mig på at drøfte eller kritisere — skønt de efter min mening kunne give megen anledning til kritik. Kursen var jo lagt mange år i forvejen og udenrigsministeren førte den kun ud i de yderste konsekvenser. Han havde jo ikke personlig og alene ansvaret for denne kurs, men delte det med dem, som havde samtykket i hans overtagelse af denne post, vel vidende, at han ville føre en udpræget tyskvenlig politik. Om det var ham, som havde indgivet dem troen på, at denne politik var den eneste rigtige skal jeg lade stå hen.

Hvad jeg lægger afgørende vægt på er dette, at denne politik ikke blot synes mig forkert — hvilket jeg ser bekræftet ved knigens udfald — men, at de metoder og måder, som anvendtes, var i fuldkommen strid med sund diplomatisk praksis. Herom mener jeg at kunne udtale mig med den sagkundskab og autoritet, som jeg måtte have erhvervet gennem næsten 30 års tjeneste i diplomatiet og omgang med mange erfarne og fremragende politikere fra forskellige lande.

For det første var det en politik på kort sigt. Den gik, som ophavsmanden selv har sagt i kommissionen, ud på „at klare situationen for landet" eller „at undgå, at tyskerne ødelagde landet". Det vil sige at redde så meget som muligt med de mindst mulige ofre i øjeblikket uden hensyn til, hvorledes Danmarks fremtidige stilling blev. Når man ikke havde mod og fortrøstning til at arbejde aktivt på Danmarks frigørelse, men var rede til at finde sig i det som noget uundgåeligt, at Danmark fremtidig ville blive et tysk lydland, og at det tyske hegemoni over Europa ikke blot ville blive oprettet, men få en varig karakter — ja, da var der måske ikke meget at redde. Da måtte man være forberedt på, at vi før eller senere ville komme i den situation, som planen om en mønt- og toldunion tilsigtede, og hvor vi var svinebundne både økonomisk og politisk. Der var dog såre mange her i landet, som ikke kunne forsone sig med denne skæbne og nægtede at anse den for uafvendelig. De delte heller ikke hr. Scavenius' tillid til de tyske løfter om, at vi efter en tysk sejr ville få i hvert fald en nominel uafhængighed tilbage. Nu foreligger der jo officiel bekræftelse på, at tyskerne aldrig havde tænkt sig at respektere disse tilsagn. Kun meget naive mennesker kunne tro andet. Vort eneste håb måtte stå til de allieredes sejr, og herefter måtte vi indrette vor politik.

Desuden prægedes denne politik af en egenrådighed, som aldeles ikke hører hjemme i en demokratisk stat. At stats- og udenrigsministeren lagde et stærkt pres på sine kolleger såvel som på rigsdagen for at tvinge den førte politik ud i det ekstreme uden hensyn til konsekvenserne, ved de herrer meget bedre end jeg. Det var såre uheldigt, at han fik sin vilje i så mange tilfælde, fordi det gav tyskerne et indtryk af, at folket var mere eftergivende og samarbejdsvilligt, end det virkelig var. Således opmuntredes besættelsesmagten til stadig at skærpe sine krav.

Værst af alt var dog dette, at den Scavenius'ske politik var en hasardpolitik. Man har ikke lov at spille hasard med sit lands fremtid. Man kan måske få tilgivelse for det bagefter, hvis spillet ender godt, men aldrig hvis det går galt. Hr. Scavenius manglede imidlertid forudsætningerne for at føre en sådan hasardpolitik med held. Han bedømte situationen forkert ligesom under den 1. verdenskrig, og han lod sig rive med af sine følelser til at gå så langt, at han ikke kunne lægge sin politik om, da det blev tydeligt for alle andre, at den var baseret på fejle forudsætninger. Det var for ham en ubetinget trossag, at Tyskland måtte sejre i kraft af sit militære maskineri og sin disciplin. Demokratiernes iboende styrke havde han slet ingen sans for. I sin tiltrædelsestale i det udenrigspolitiske nævn, brugte han det

puerile argument, at i en krig mellem en landmagt og en sømagt havde den første de bedste chancer for at sejre. Historien viser knap noget eksempel herpå, men utallige på det modsatte.

Statsministeren var fuldt overbevist om Tysklands sejr og handlede derefter uden hensyn til, hvilket indtryk det gjorde ude eller hjemme. Den modsatte eventualitet regnede han slet ikke med, og hvis den mod al forventning skulle indtræde, gik han ud fra, at det ikke ville komme os til skade, at vi havde begunstiget Tyskland. Som han sagde, førte England en så kynisk politik, at det let ville tilgive os vor uvenlige holdning. Der var dog, som det skulle vise sig, også andre magter, man måtte regne med som eventuelle krigsdeltagere. En fornuftig politik måtte have regnet med begge muligheder og stræbt at holde vejen åben, så at man kunne slå ind på en anden kurs. Dette ville ikke have forhindret os fra at gøre de absolut nødvendige indrømmelser til tyskerne under åbenbar tvang, men det ville have forbudt os at komme deres ønsker i forkøbet for at vinde deres velvilje, således som det var Scavenius' politik. Især ville det have pålagt os en pligt til at sørge for at gøre de nødvendige indrømmelser på en sådan måde, at de ikke vakte mere uvilje mod os end uundgåeligt. Men denne regel satte han sig ud over både i ord og i handling. For et lille land er det altid forkasteligt at krænke en stormagt, men det var ganske særlig forkasteligt i denne situation, hvor de allierede var vort eneste håb om at blive befriet fra det tyske åg. Man må i denne forbindelse huske vel på, at enhver regering under en krig er yderst sensibel overfor den mindste antydning indefra eller udefra om, at den ventes at ville tabe krigen. Særlig naturligvis når en sådan tilkendegivelse kommer fra en fremmed regering, som oven i købet påstår at være neutral. Den danske regering proklamerede ved enhver lejlighed og uforbeholdent sin faste tro på en tysk sejr og syntes næsten triumferende ved tanken herom.

På dette punkt svigtede hr. Scavenius' politik fuldstændig, ikke blot fordi hans forudsætninger var fejle, men også fordi han manglede kendskab til andet end, hvad der kan betegnes som Mellemeuropa. Han så kun en rent europæisk politik, som tiden forlængst var kommet ud over: vi stod nu midt i en verdenspolitik. Men ikke engang det område, han mente at kende bedst, havde han nogen ret forståelse af. Med al sin beundring for tyskerne havde han ingen virkelig indsigt i deres mentalitet. I så henseende kan jeg anføre en ytring af den højtbegavede tyske diplomat, grev v. Brockdorff-Rantzau, som under den 1. verdenskrig var ansat i København og gjorde Danmark adskillige tjenester. Udenrigsministeren mente, at den tyske diplomat spiste af hånden på ham, men efter grevens opfattelse var forholdet et ganske andet: i hvert fald sagde han senere hen, da han var ambassadør i Moskva, hvor jeg havde meget at gøre med ham, engang på tomands-hånd, at det ikke var så forbavsende, at Scavenius slet ikke forstod tyskerne, men det var i sandhed mærkeligt, at han skulle have en tysker til at forklare sig hans egne landsmænds psykologi. Denne kloge iagttager havde utvivlsomt ret. Til gengæld havde hr. Scavenius ikke blot ringe kendskab til men største ringeagt for Frankrig, England og Amerika.

Under min funktion i udenrigsministeriet betragtede jeg det som min opgave så vidt muligt at afbøde de mest udæskende og krænkende manerer, som bragtes til anvendelse overfor de allierede. Jeg må dog tilstå, at jeg ikke havde meget held med disse bestræbelser og efterhånden mistede troen på at kunne udrette noget som helst.

Det ville være uoverkommeligt at opregne alle de graverende fejltagelser, udenrigsministeriet begik, og jeg kender dem formodentlig langt fra alle. Mest kender jeg til vor politik overfor U. S., idet min afdeling beskæftigede sig med de da neutrale lande. Her var et af de første fejltrin beslutningen om at sende direktør Oldendow til New York for at administrere Grønland derfra. Kauffmann advarede bestemt herimod, og jeg søgte at forklare, at opfattelsen af Danmark efter vor modstandsløse overgivelse var så ugunstig for ikke at sige fjendtlig, at en dansk embedsmand, hvis han overhovedet fik lov at komme i land, ville blive betragtet som en forklædt nazistisk agent — hvilket også faktisk blev udtalt i den amerikanske presse, da planen blev udspredt af et tysk pressebureau. Den daværende udenrigsminister dr. Munch tog ikke noget bestemt standpunkt, men Stauning var ivrig for dens gennemførelse. Kun viceudenrigsminister dr. Krag forstod og delte mine synspunkter. Forsøget blev gjort, men stødte selvfølgelig på absolut modstand fra den amerikanske regering.

I den heftige strid om Kauffmanns optræden forsøgte jeg også at forklare, at han umulig havde kunnet handle anderledes, end han gjorde: for alle, som havde mindste kend-

skab til stemningen i U. S., hadet til Nazismen og den tilsvarende ringeagt for Danmark, var det indlysende, at Kauffmann ville have været fuldstændig diskrediteret og betragtet som stående i ledtog med Nazisterne, dersom han ikke havde erklæret sig uafhængig af den danske regering, som var under tysk kontrol Ved sin selvstændige holdning og kun derved fik gesandten en mulighed for at forklare og undskylde den danske opførsel under overfaldet og mildne den herskende fordømmelse. At denne handlemåde, skønt uundgåelig under omstændighederne, ikke kunne finde forståelse eller billigelse hos den egenrådige udenrigsminister, er ganske klart. En mere overlegen politiker med større realitetssans ville dog let have indset fordelen ved at have et dansk talerør i verdens mægtigste land og derigennem adgang til at forklare de allierede og neutrale stater vor ulykkelige situation. En sådan mand ville jo ogsaa være uvurderlig, dersom det kom til, at vi skulle lægge vor politik om og gøre tilnærmelser til de allierede. Dette beviste erfaringen senere til fulde. Men tværtimod var der i udenrigsministeriet en heftig forargelse mod Kauffmann; man forstod aldeles ikke berettigelsen og nødvendigheden af hans handlemåde. Man underlagde ham de værste motiver og opfattede ham som en landsforræder, der aldrig kunne vende hjem. Det er endogså blevet fortalt mig af et fuldt troværdigt vidne, at en af udenrigsministeriets højeste embedsmænd i en samtale med tyske embedsmænd havde erklæret, at Kauffmann jo var købt af amerikanerne. Dette var så meget mere malplaceret, som jeg af egen erfaring ved, at tyskerne havde megen forståelse for Kauffmanns holdning og tydeligt så den kloge linie, han fulgte, selvom de naturligvis i egen interesse måtte bekæmpe ham.

Udenrigsministeren, som var irriteret over, at den offentlige mening gav den oppositionelle gesandt en kraftig tilslutning — og således viste større politisk indsigt end den ansvarlige ledelse — søgte på enhver måde at genere ham; man afkrævede ham en officiel forklaring, som han selvfølgelig ikke kunne give, da han vidste, den ville gå videre til tyskerne. Iøvrigt var en sådan redegørelse ikke påkrævet, idet jeg ud fra mit kendskab til Amerika havde givet en sådan forklaring, som man ikke havde villet eller kunnet forstå. Så krævede man, at han skulle vende tilbage og aflægge beretning, hvad han selvfølgelig afslog, idet han da aldrig havde kunnet genindtage sin post i Washington. Man havde ikke villet lade ham rejse, ej heller ville State Department have modtaget ham. Man udsendte også en privat forretningsmand med det formål at udspionere ham, skønt hans handlemåde var ganske indlysende for enhver, der havde de nødvendige forudsætninger.

Besættelsesmagten var selvfølgelig interesseret i at oparbejde en patriotisk stemning herhjemme mod Kauffmann og samtidig at lade ham tilgå instrukser, som hvis han fulgte dem, ville forskertse enhver sympati med os i Staterne. Men selv når dette tages i betragtning, ville det næppe være kommet til et så pinligt intermezzo, som det skete, hvis ikke udenrigsministeren havde været så dybt forarget over gesandtens handlemåde. At han var stærkt følelsesbestemt, fremgår jo tilstrækkelig tydeligt af hans udtalelser til kommissionen, hvori han endogså antyder, at de gesandter, som revolterede, gjorde det for at bevare deres personlige stilling. Det var typisk for hr. Scavenius' opfattelse af situationen, at han kun kunne betragte Kauffmanns opførsel som oprør mod den lovlige autoritet, d. v. s. mod ham selv og hans uovertræffelige indsigt i sagerne. Han udstrakte endogså sin fordømmelse til de andre diplomater, der ikke som minister Boldt-Jørgensen i Moskva, straks havde indberettet til udenrigsministeriet om Kauffmanns cirkulæretelegram til kollegerne om at gøre fælles sag med ham. Denne undladelse blev — skønt telegrammet var blevet henlagt ubesvaret — af udenrigsministeren betegnet i en forarget tone som „oprør".

Udenrigsministeren, som følte sig stærk i kraft af sin tilslutning til den stærkeste militærmagt, men som dog ikke ville finde sig i at blive betragtet som et blot redskab for besættelsesmagten, indlod sig på en noteveksling med State Department og præsident Roosevelt og drog endogså kongen ind i denne disput. Det standpunkt, han hævdede, var ikke blot juridisk uholdbart, men egnet til afgørende at skade Danmarks interesser. Skønt landet åbenbart for alle var hærtaget og basis for tyske militæroperationer, påstod Scavenius, at vi vedblivende var neutrale og suveræne: den danske regerings handlinger — som åbenbart for alle var dikterede af tyskerne — skulle betragtes som frie handlinger, for hvilke vi selv tog det fulde ansvar. Præsident Roosevelt svarede i en overordentlig hensynsfuld, men samtidig bebrejdende tone, at den eneste undskyldning der var for den danske regerings handlinger, lå deri, at de var fremtvungne. Hvis de virkelig var begåede af fri vilje, var

Danmark krigsførende og måtte behandles derefter. Udtalelser af denne art fra dansk side måtte jo bestyrke den udbredte tvivl i Amerika om, vi virkelig havde givet efter for overfaldet på grund af vor afmagt, eller om vi ikke var ganske tilfreds med at være i en slags alliance med Tyskland. Når man sammenlignede Danmarks opførsel med Norges, som havde vakt så stor beundring i Amerika, kunne en sådan tvivl synes velbegrundet, især når man tager hensyn til amerikanernes mangelfulde kendskab til europæiske forhold. Man må også ved bedømmelsen af denne noteveksling have i erindring, at der på det tidspunkt var meget, som tydede på, at U. S. før eller senere ville blive draget ind i krigen.

Denne noteveksling står for mig som et af de mest beskæmmende kapitler i Danmarks ikke synderlig strålende diplomatiske historie. Det vidner om en kapital misforståelse af situationen, når hr. Scavenius til kommissionen har udtalt, at hvis U. S. ikke havde haft sin særlige grønlandspolitik, ville forholdet til dette land have ladet sig ordne lige så let som forholdet til Storbritannien. Denne såkaldte „særlige grønlandspolitik" var jo vel kendt under navn af Monroe-Doktrinen og et faktum alle diplomater måtte regne med. Det ville også være meget forkert at tro, at denne episode ikke fremdeles mindes i State Department, når vi nu skal til at forhandle om betingelserne for vor tiltrædelse af atlanterhavspagten. Den er et memento om, at man må kræve alvorlige kauteler af et land, hvis udenrigspolitik er så uberegnelig. Og det gør jo ikke sagen bedre, at udenrigsministeren på sin rejse er ledsaget af en af de embedsmænd, som var blandt de ledende under besættelsen.

Endnu værre end denne noteveksling var det dog måske, at den danske regering forlangte, at State Department skulle tilbagekalde sin anerkendelse af Kauffmann, idet man i modsat fald — fuldkommen latterligt truede med en afbrydelse af den diplomatiske forbindelse, hvad der kun kunne komme os selv, men aldrig Amerika til skade. Udenrigsministeriet insisterede på, at man skulle modtage som officiel dansk repræsentant en underordnet embedsmand i legationen, som havde nægtet at følge sin chefs kurs. Selvfølgelig blev dette afslået: Kauffmann fik kun lov at blive siddende, fordi han i sin tid var udnævnt af en fri dansk regering. Et besat land kan overhovedet ikke udnævne gesandter med mindre det har en anerkendt eksilregering. Derfor blev også udnævnelsen af en ny dansk gesandt i Meksiko mødt med et ydmygende afslag, som vi ikke have behøvet at udsætte os for.

Den amerikanske regering nærede den største mistro til de embedsmænd ved gesandtskabet i Washington, som ikke havde stillet sig solidariske med Kauffmann: de blev overvåget som spioner, og da udenrigsministeriet fastholdt kravet om deres anerkendelse og nægtede at hjemkalde dem, blev de tilsidst udvist. Alle disse diplomatiske fejlgreb var selvfølgelig tyskerne meget velkomne som egnede til at betage os enhver amerikansk sympati. Alligevel er der ingen grund til at tro, at de ligefrem var dikterede af tyskerne, eller at det ikke skulle have været muligt ved lidt fasthed og behændighed at undgå disse fadæser.

Den ensidige, følelsesmæssige indstilling overfor Tyskland, som prægede udenrigsministeriets chef og størstedelen af personalet, men var i skarp modstrid med folkets umiddelbare holdning, blev også bestemmende for ministeriets praksis og for dets opfattelse og vurdering af den politiske situation. Derfor virkede også den diplomatiske efterretningstjeneste så påfaldende slet, — selv om en medvirkende årsag var, at personalet aldrig var vant til at tænke selvstændigt over udenrigspolitiske problemer. Dette var altid blevet betragtet som udenrigsministerens personlige privilegium.

Man kan ikke andet end undres over, hvorledes Scavenius umiddelbart før overfaldet kunne gå op til den tyske gesandt og spørge ham, om der var nogen sandhed i rygterne om et forestående angreb. Han kunne dog ikke være så ukendt med diplomatisk praksis — særlig som den dreves under Nazismen — at han ikke forstod, at enten var gesandten holdt i uvidenhed eller også måtte han lyve. Det allerbedste man under omstændighederne kunne vente, var et undvigende svar, som det, den anstændige embedsmand i det tyske udenrigsministerium baron v. Weizsäcker gav den svenske gesandt på hans forespørgsel. Minister v. Renthe-Fink gav imidlertid sit æresord på, at der ikke var noget i gære. På trods af al fornuft og diplomatisk forsigtighed erklærede Scavenius sig overbevist og udtalte, at rygterne var snak. Ikke desto mindre har han bag efter overfor kommissionen givet gesandten en hæderlighedserklæring. Måske mener han hermed kun, at Renthe-Fink i sit privatliv var en hæderlig og troværdig mand, men dette vedkommer jo ikke os, når han løj officielt for sit lands skyld. Dersom det skal forstås således, var det åbenbart meningsløst

af hr. Scavenius først at rette forespørgslen og siden at fatte lid til svaret. Den eneste forklaring, jeg kan se, er den, at hr. Scavenius for enhver pris ville forhindre den danske regering fra at tro på rygterne og træffe forberedelser til modstand. Det ville være logisk, men en sådan handlemåde vil man dog ikke tiltro en ansvarlig dansk politiker.

Tydeligt var det i hvert fald, at man i udenrigsministeriet ikke *ville* tro på det truende overfald, trods kammerherre Zahles velfunderede advarsler, som jo senere har vist sig at stamme fra en velberegnet tysk, militær indiskretion. Man gjorde, hvad man altid plejede at gøre i udenrigsministeriet, når man var i tvivl: man spurgte det svenske udenrigsministerium som klogere og bedre underrettet. Om svaret foreligger modstridende oplysninger. Minister Mohr påstår, at svenskerne gav udtryk for et mere optimistisk syn på situationen. Hans hjemmelsmand, den svenske gesandt i København, baron Hamilton, gennem hvem forespørgslen gik, har derimod i en erklæring udtalt, at dette ikke lader sig forene med hans erindring. Efter hans opfattelse tilkendegav man i det danske udenrigsministerium et mindre foruroligende syn på situationen. I diplomatisk sprogbrug kan man næppe gå længere i retning af at sige, at den svenske meddelelse er blevet forvansket, bevidst eller ubevidst.

Der findes adskillig andre tilfælde, som viser, hvorledes udenrigsministeriet i sin blinde tillid til tyskerne fæstede ubetinget lid til deres erklæringer og således blev forkert underrettet. Her er et af de mest graverende. Umiddelbart før det tyske overfald på Sovjetunionen undredes ministeriet over ikke at have fået nogen indberetning fra gesandten i Moskva om, hvorledes man der så på rygterne om et forestående angreb. Man udbad sig en indberetning, og gesandten, Boldt-Jørgensen henvendte sig til den tyske ambassadør Grev v. Schulenburg, med hvem han stod på en meget venskabelig fod. Selvfølgelig dementerede ambassadøren bestemt rygterne, og hr. Boldt-Jørgensen skyndte sig at telegrafere hjem, at de ikke havde noget på sig. Tilfældigvis har jeg noget personligt kendskab til pågældende tyske diplomat, idet han under mit besøg i Persien var gesandt der, og jeg kan af egen erfaring bevidne, at han gjorde indtryk af at være en yderst smart diplomat, hvis ord man skulle vel vogte sig for at fæste lid til, især naturligvis når han talte på embeds vegne. Det selvfølgelige havde under alle omstændigheder været at søge hans udtalelser bekræftet fra anden side, om ikke fra russerne, så fra den britiske eller amerikanske repræsentation, som ikke havde de samme grunde til at fortie sandheden. Men dette kunne den danske gesandt ikke gøre, fordi han stod på en så dårlig fod med de to ambassadører, at de næppe ville have modtaget ham og i hvert fald ikke stolet på, at meddelelser til ham ikke ville gå videre via København til tyskerne. Således var vore gesandter rundt omkring ved deres intime forbindelser med tyskerne og deres blinde tiltro til dem, afskåret fra at skaffe udenrigsministeriet virkelig pålidelig oplysning om tilstande og begivenheder. Hr. Boldt-Jørgensen troede i sin naivitet på det tysk-russiske venskab, som alle andre forlængst havde ophørt at regne med. Der var i tiden lige før den nye krigs udbrud næppe nogen sagkyndige og velunderrettede personer, som ikke regnede med dens komme. Allerede straks, da ikke-angrebstraktaten mellem de to lande blev undertegnet i august 1939 havde jeg indberettet til udenrigsministeriet, som min overbevisning, at den kun betød et pusterum inden krigen brød ud. I juni 1941 var både den britiske og den russiske regering ganske på det rene med, at den var umiddelbart forestående.

Hr. Boldt-Jørgensen havde iøvrigt kunnet yde sit land store tjenester, hvis han var blevet som uafhængig gesandt i Moskva og holdt Sovjetregeringen underrettet om danske stemninger og tilstande. Bruddet mellem Tyskland og Sovjetunionen frembød en chance herfor, og en yderligere tilskyndelse hertil, idet udsigterne for en tysk sejr efter alle sagkyndiges mening var blevet afgørende forringede: man stod overfor et vendepunkt i krigen og havde derfor al anledning til at overveje, om en ændring i den hidtidige tyskvenlige kurs ikke var påkrævet. Dette faldt dog åbenbart ikke den danske gesandt ind. Han fulgte i hast hjemkaldelsesordren. Faktisk havde han heller ikke andet at gøre, thi han havde forlængst forskertset al tillid hos Sovjetregeringen ved sin intime forbindelse med den tyske ambassade og sin mangel på forståelse af det tysk-russiske venskabs yderst upålidelige karakter.

Efter hans afrejse fik Sovjetregeringen overhovedet ingen oplysninger om, hvad der foregik i Danmark, undtagen når der gennem telegrambureauerne kom meddelelse om

sådanne åbenlyst russiskfjendtlige skridt som undertegnelsen af Anti-Komintern-Pagten eller den danske udenrigsministers proklamation af 26. juni 1941. Moskva var derfor fuldstændig uvidende om forholdene i Danmark, og meget fjendtlig mod os. Det erfarede jeg tilstrækkelig, da jeg i vinteren 1943—44 optog forbindelse med Sovjetdelegationen i Stockholm, som nærede tillid til mig fra min funktion i Moskva. Ved at give den stadige meddelelser til vejledning for udenrigsministeriet i Moskva lykkedes det mig lidt efter lidt at overbevise russerne om, at der i det danske folk herskede stærk misfornøjelse med den officielle politik, og at det gjorde sit yderste for efter evne at støtte de allierede ved sabotage o. a. Således banedes vejen for modtagelsen i Moskva af en repræsentant for modstandsbevægelsen.

Det er karakteristisk, at hr. Scavenius overfor kommissionen har fremsat en række kategoriske påstande, som er i strid med de faktiske forhold, men som han åbenbart har ment ville blive taget for gode varer af kommissionen på grund af dens ukendskab til diplomatiske forhold. Blandt andet siger han, at de oppositionelle gesandter i virkeligheden ikke fik lejlighed til at føre nogensomhelst politik, fordi de meldte sig fra. Dette er indlysende forkert og det modsiges jo klart af hr. Scavenius egen ytring om, at den danske regering under besættelsen ikke havde og ikke kunne have nogen politik. Dette gjaldt måske regeringen i København, men netop ikke de uafhængige gesandter.

Det ville være langt nærmere sandheden at sige, at de lydige gesandter, ligesom deres hjemmeregering ikke kunne føre nogen politik, det vil sige intet udrette til forsvar for danske interesser. Dette er indlysende for de lydige gesandter i Tysklands fjendestater. De havde som f. eks. grev Reventlow i London, indtil han omsider under tryk sagde sig fra, overhovedet ingen mulighed for at foretage sig nogetsomhelst. De var så at sige internerede. I de neutrale stater, som førte en tyskvenlig politik, måtte selvfølgelig tyske, ikke danske ønsker være afgørende. Men i de lande, som sympatiserede med de allierede uden at tage åbent parti, havde en lydig dansk gesandts ord ganske naturligt ikke nogen vægt. Hans virksomhed var altid mistænkt for at være inspireret af tyske interesser som f. eks. når han efter stadig gentagne instrukser fra udenrigsministeriet insisterede på, at danske skibe og søfolk skulle vende hjem.

De eneste, som virkelig kunne udrette noget til fordel for Danmark var de uafhængige gesandter. I sammenligning hermed var det ganske uvæsentligt, at deres uafhængighed, som det hedder i en officiel erklæring „vilde volde landet vanskeligheder". At de voldte nogen virkelig skade kan næppe påstås. Tyskerne måtte jo på forhånd vente, at de ville revoltere. Derimod havde de den vigtige opgave at forklare udlandet vor nødsituation, at gøre vor modstandsløse overgivelse forståelig, at klarlægge befolkningens tyskfjendtlige holdning, som aldeles ikke svarede til regeringens officielle politik. Disse repræsentanter var jo frie for enhver mistanke for tyskvenlighed, og de skabte ved deres holdning en sympati for Danmark, som gjorde regeringerne lydhøre for deres ønsker. De kunne frit diskutere politik og skaffe sig oplysninger fra alle sider uden at blive mistænkt for at lade dem gå videre til tyskerne. Desuden kunne de varetage danske økonomiske interesser, forhindre, at danske borgere blev internerede eller at dansk ejendom blev konfiskeret eller båndlagt.

Aller størst blev dog de uafhængige gesandters opgave, dengang modstandsbevægelsen brød igennem på trods af den danske regerings formaninger og foranstaltninger. Hvis folkeviljen ikke således havde gjort sig gældende på trods af regeringen, ville vi aldrig have kunnet slippe væk fra hr. Scavenius' tyskerkurs. Han selv ville aldrig kunne have besluttet sig til en sådan voldsom kursændring, i hvert fald ikke før det var for sent; og under alle omstændigheder ville ingen have fæstet lid til en sådan manøvre, når den udførtes af ham. Uden begivenhederne d. 29. august og derefter ville da Danmark ved krigens afslutning og Tysklands katastrofale nederlag have stået i samme stilling, som de andre stater, der havde været Tysklands medløbere og ydet det militær eller økonomisk støtte, f. eks. Ungarn eller Bulgarien. Vi ville være blevet betragtet som en fjendestat og behandlet derefter, politisk og økonomisk. Men modstandsbevægelsen havde ikke kunnet redde os fra denne forsmædelige og tragiske skæbne, hvis ikke de uafhængige gesandter længe havde arbejdet på at skabe forståelse for vor situation og da vendepunktet omsider kom havde sat alle deres kræfter ind på at få os listet over på den allierede side, trods officielle protester hjemmefra.

Endnu så sent som i efteråret 1943, altså efter d. 29. august, gjorde man fra udenrigsministeriets side et forsøg på at indfange visse af de gesandter, som havde erklæret sig uafhængige. Man udsendte daværende afdelingschef Hvass, som det hed for at give de pågældende repræsentanter korrekt oplysning om forholdene her hjemme, men som hr. Scavenius åbent tilstår for at „holde på" dem. Det er ufatteligt, hvad man ville opnå herved, da disse diplomater øjensynlig havde gjort langt mere nytte ved at optræde som frie talsmænd for et frit Danmark på et tidspunkt, da Tysklands chancer for at sejre allerede var stærkt formindskede. Det ville være yderst interessant at få opklaret motiverne til denne sendelse og få at vide, hvilke oplysninger det var, hr. Hvass benyttede til at lokke de vildfarne får tilbage i folden.

Der er meget andet, jeg kunne fortælle kommissionen, og en del af det er nævnt i mine to artikler. Dersom alle disse punkter blev genstand for en nærmere undersøgelse — hvilket jo stadig meget vel lader sig gøre — ville udenrigsministeriets ledelse under krigen sikkert blive stillet i et ganske andet lys. Måske vil nogle af kommissionens medlemmer synes, at hvad jeg har anført kun er uvæsentlige bagateller uden virkelig interesse. Men jeg kan forsikre de herrer, at det netop er den slags detailler, man i diplomatisk praksis lægger den største vægt på, og med rette, thi de røber den bagved liggende tankegang og indstilling, som ikke kan ventes at komme åbenlyst til orde. Det har netop været mig magtpåliggende at give kommissionen et tydeligt indtryk af den i udenrigsministeriet herskende tænke- og følemåde, som aldeles ikke er kommet frem i kommissionsberetningen. Når den kom klart frem i dagen, ville også beslutninger og handlinger komme til at stå i et ganske andet lys. Der er efter min mening ingen tvivl om, at hvis dette skete og resultatet blev lagt frem for offentligheden, ville det give anledning til en meget alvorlig fordømmelse af den måde, hvorpå vore udenrigske anliggender varetoges under krigen.

UDENRIGSMINISTERIET.

København, den 22. september 1942.

Fkt. parl. komm. 1945 nr. 597/1.

Hr. minister P. Skou, K. af Dbg., D. M., udenrigsministeriet.

Jeg har modtaget Deres skrivelse af 15. ds., hvori De meddeler, at De ikke længere kan fortsætte det arbejde, som De i mere end 1 år har udført i udenrigsministeriets bogkontrol. De begrunder dette standpunkt med, at De må anse det for uforeneligt med Deres embedsstilling at være beskæftiget med affattelse af indstillinger til en kontorchefs afgørelse.

De har til pressebureauet i uekspederet stand tilbagesendt de bøger, som af bogkontrollens leder den 11. og den 12. ds. blev tildelt Dem til gennemlæsning.

De har således selv nedlagt det arbejde, som udenrigministeriet under de nuværende forhold har kunnet tilbyde Dem, og som De som anført i over 1 år har udført under chefen for pressebureauet.

Deres begrundelse herfor er uholdbar, da chefen for pressebureauet udøver sine funktioner som bogcensor ikke på egne vegne, men på mine vegne.

Ved den holdning De har indtaget dels i Deres ovennævnte skrivelser, dels i de af Dem overfor udenrigsministeriets direktør og chefen for administrationskontoret fremsatte udtalelser, har De selv umuliggjort en fortsættelse af Deres tjeneste under udenrigsministeriet, og jeg vil derfor se mig nødsaget til at indstille Dem til afsked fra udenrigstjenesten med 3 måneders varsel, jfr. tjenestemandslovens § 8, 2. stk. Jeg agter at foreslå finansministeren, at der tillægges Dem pension, jfr. tjenestemandslovens § 8, 3. stk.

Jeg henleder Deres opmærksomhed på tjenestemandslovens § 8, 4. stk., hvorefter De har adgang til at udtale Dem i sagen.

Erik Scavenius.

Bilag 3.

Stockholm, Sibyllegatan 13. Den 19. November 1944.

Hr. Minister P. Skou,

Jeg har ved min Hjemkomst fra Rejse i Dag modtaget Deres Brev af d. 12. ds.

Jeg husker meget rigtigt vor Samtale i April Maaned d. A. angaaende Danmarks Repræsentation i Sovjetunionen, og at jeg ved denne Lejlighed omtalte, at der var Misfornøjelse med, at De ved Krigens Udbrud i Hast havde forladt Posten i Polen. Jeg skal heller ikke bestride, at jeg senere, hvor Danmarks Repræsentation i Sovjetunionen har været drøftet og Deres Navn er kommet paa Tale, paany har omtalt dette Forhold. Dette har jeg gjort — omend med Beklagelse, da De under mit Ophold i Polen i Foraaret 1939 viste mig stor Imødekommenhed og personlig Gæstfrihed i Deres Hjem — for at vejlede de paagældende Personer med Hensyn til det Valg, som Frihedsraadet i indeværende Aar traf angaaende Danmarks Repræsentation i Sovjetunionen.

Den nærmere Forklaring hertil er følgende:

I Oktober 1939 blev jeg som udenrigspolitisk Medarbejder ved Berlingske Tidende anmodet om at komme op i Udenrigsministeriet i København. Blandt Ministeriets Embedsmænd var der paa dette Tidspunkt Forbavselse og Skuffelse over, at Deres Ankomst til Rumænien paa et Tidspunkt, hvor den polske Regering endnu ikke havde ophørt at fungere, havde givet den tyske Propaganda et Kort paa Haanden, der — som De sikkert vil erindre — ogsaa blev anvendt i den tyske Presse og den tyske Radio. Til Bekræftelse heraf blev jeg bl. a. gjort bekendt med et Telegram, som daværende Udenrigsminister Munch havde sendt Dem i samme Anledning. Det var de paagældende Embedsmænds Ønske, at Forholdet blev fremdraget i Pressen, og da jeg diskuterede Sagen med nu afdøde Redaktør Nic. Blædel, blev det besluttet at skrive en ledende Artikel om Spørgsmaalet i Berlingske Aftenavis. (Andre Begivenheder: Torpederingen af danske Skibe i Nordsøen udsatte imidlertid Artiklens Offentliggørelse, og denne blev senere opgivet). Jeg erindrer ogsaa, at jeg gjorde en Antydning herom til Dem under en Samtale, vi havde paa Hotel Phønix i København umiddelbart efter Deres Hjemkomst fra Polen i Oktober (?) 1939.

Jeg har naturligvis i Deres Brev af 12. ds. bemærket, at De skriver: „At jeg notorisk havde forladt Polen senere end de fleste andre akkrediterede Diplomater."

Enten er jeg saaledes blevet forkert underrettet i Udenrigsministeriet angaaende Deres Afrejse fra Polen,
eller ogsaa foreligger der Omstændigheder i Sagen, der af en eller anden Grund ikke er bekendt for Dem selv. Hvis det første er Tilfældet, er jeg naturligvis parat til en uforbeholden Undskyldning og til at foretage de nødvendige Dementier. Hvis derimod de Oplysninger, der blev givet mig, staar ved Magt, vil De sikkert kunne forstaa, at det er lidt vanskeligt at imødekomme Deres Ønske.

Ærbødigst

Deres Ebbe Munch.

Stockholm, den 29. januar 1945.
(adr. Utrikesdepartementet).

Käre Minister Schou,

Till min kännedom har kommit att ett rykte sattes i omlopp rörande Edert förhållande vid krigsutbrottet i Polen, september 1939: Ministeren skulle i förtid ha lämnat sin post och sålunde gjort sig skyldig till pliktförsummelse! Då vi jo faktisk råkades vid varje stopp på den tragiske färden från Warszawa til Bukarest och jag vet att Ministeren i själva verket under hela resan var en av „de sidste på skansen", känner jag mig verkligen upprörd över en så orättvis beskyllning, och jag kan inte underlåta att skriva dessa rader, som jag ber Ministeren använda, dåsent så skulle erfordras, för att bemöta de belackare, som måste ha handlat bra lättsinnigt, om inte rent av i ond tro. Jag minns mycket väl, att Ministerens stora bil inte lyckades komma i väg från Warszawa samtidigt med den „konvoj", som bestod av bl. a. holländska, estniska ministrenes biler och min egen vagn. Ministeren lämnade altså huvudstaden *efter* os andre. Vi råkades som hastigast i Nalenczow, vår förste „station", och jag vet, at Ministeren lämnade Krzemienec, där vi upphöllo os ett par dagar, jämte regeringen, *senare* än vi andre och slutligen överskred gränsen först på ett tidspunkt, då den polske presidenten, marskalken og ministrene redan övergivit Polen eller just stod i begrepp att söka sin tillflukt i Rumänien. Minns Ministeren, då vi sista gången så varandra i hallen i Hotel Plaza Athenée i Bukarest, som vid den tidpunkten var ett slag polskt högkvarter?

Ja, om behövs kann jag intyga ovanstående på heder och samvete.

Hjärteliga hälsninger

Tillgivna

sign. **Joen Lagerberg.**

Den 4. juni 1946.

Genpart.

Minister P. Skov har overfor mig til fulde godtgjort, at rygtet om hans afrejse i utide fra posten i Warszawa var ganske ubegrundet, og at han var blandt de sidste fremmede diplomater, som forlod Polen, efter at regeringen allerede var flygtet til Rumænien.

sign. **Ebbe Munch.**

14.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

København, den 22. april 1949.

Hr. fhv. stats- og udenrigsminister Erik Scavenius, Søndersøvej 4, Gentofte.

Hr. ambassadør Nils Svenningsen, Den danske ambassade, Valhallavägen 70, Stockholm.

Hr. minister Frants Hvass, Overgaden o. Vandet 50, K.

Hr. minister L. B. Bolt-Jørgensen, Nr. Voldgade 12, K.

Kommissionen fremsender hermed 2 eksemplarer af tidsskriftet „Øjeblikket" (2. årgang nr. 9 og 10) indeholdende en artikel af fhv. gesandt P. Skov: Vor udenrigspolitik i kommissionens lys. Endvidere fremsendes et hæfte indeholdende 2 artikler af P. Skov i Nationaltidende for den 12. januar og 2. februar 1949, en redegørelse afgivet af P. Skov til kommissionen samt stenografisk referat af kommissionens møde den 17. marts d. å.

Kommissionen udbeder sig en udtalelse fra Dem med sådanne eventuelle bemærkninger, De måtte ønske at fremsætte til det af fhv. gesandt P. Skov anførte.

Holm.

Eigil Olsen.

15.

Søndersøvej 4, Gentofte.

Den 28. April 1949.

Den af Folketinget under 8. Januar 1948 nedsatte Kommission i H. t. Grundlovens § 45.

Med Skrivelse af 22. d. M. har jeg med Anmodning om en Udtalelse modtaget de hermed 3 tilbagefølgende Akter og Tryksager vedr. fhv. Gesandt P. Skov.

Hr. Skov beklager sig over at den Omstændighed at det i 1939 blev fortalt at han havde forladt sin Post før den polske Regering flygtede til Rumænien, har skadet hans Muligheder for at blive anerkendt af Modstandsbevægelsen. Denne Begivenhed fandt Sted før min Overtagelse af Udenrigsministeriet og har ikke beskæftiget mig. Grunden til Gesandt Skovs Afskedigelse har jeg gjort rede for i min Skrivelse til Kommissionen og jeg ser ikke at min Skrivelse til ham af 22. September 1942 er i Modstrid med førstnævnte. Den begrunder blot noget udførligere Nødvendigheden af hans Afskedigelse.

Skønt Hr. Skov fremhæver, at hans Stilling i Udenrigsministeriet ikke gjorde det muligt for ham at følge — eller forstaa — Regeringens Politik under Besættelsen, mener han dog at kunne fordømme den. Hvad han anfører af Betragtninger og Anekdoter vedr. min Person skal jeg lade ligge, men jeg finder det heller ikke paakrævet, at jeg paa dette Grundlag skulde indlade mig i en politisk Diskussion med Hr. Skov. Jeg maa henvise ham til min Bog: „Forhandlingspolitiken under Besættelsen".

Erik Scavenius.

16.

FHV. GESANDT, AFSK. KAPTAJN AF INGENIØR-KORPSET L. B. BOLT-JØRGENSEN.

Reykjavik, den 30. april 1949.

Til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45.

I besvarelse af den ærede kommissions skrivelse af 22. april d. å. tillader undertegnede sig at fremsætte følgende udtalelse:

Når fhv. gesandt P. Skov i sin redegørelse til kommissionen side 29 anfører, at udenrigsministeriet umiddelbart før det tyske overfald på Sovjetunionen skulde have afkrævet mig en indberetning om, hvorledes man i Moskva så på rygterne om et forestående angreb, og at jeg således foranlediget skulde have skyndt mig med at afsende et vildledende telegram baseret på udtalelser af den tyske ambassadør grev Schulenburg — der iøvrigt blev hængt efter attentatet på Hitler i juli 1944 — må dette bero på en misforståelse. Jeg havde nemlig med udenrigsministeriets tilladelse forladt Moskva den 23. maj 1941 for at gennemgå en hårdt tiltrængt kur for en mavelidelse på kuranstalten Montebello ved Helsingør og vendte først den 20. juni om eftermiddagen, to dage før krigsudbrudet, tilbage til Moskva, altså på et tidspunkt, hvor udenrigsministeriet ikke nærede mindste tvivl om den bestående krigsfare og derfor ingen vejledning behøvede fra eller forlangte af mig.

Vedrørende de omstændigheder, hvorunder jeg i begyndelsen af juli 1941 måtte forlade Sovjetunionen, tillader jeg mig at henvise til min redegørelse af 22. maj 1945 til daværende udenrigsminister, cand. jur. J. Christmas Møller, der vedlægges i genpart, og hvoraf det vil fremgå, at mine bestræbelser netop gik ud på at lægge situationen til rette, så jeg kunne forblive i Sovjetunionen, som jeg imidlertid måtte forlade under tvang og som fange.

Herudover mener jeg ikke, at bemærkninger fra min side til hr. P. Skov's udtalelser i almindelighed eller til hans påstand om mine personlige forhold kan være af betydning for den ærede kommissions videre arbejde.

Såfremt hr. P. Skov's redegørelse skulde blive offentliggjort, vilde jeg meget påskønne, at en samtidig offentliggørelse af nærværende skrivelse med bilag finder sted.

I ærbødighed,

Bolt-Jørgensen.

København, den 22. Maj 1945.

Hr. Udenrigsminister J. Christmas Møller.

Hr. Udenrigsminister.

Under en Samtale Søndag den 13. Maj 1945 har Hr. Udenrigsministeren anmodet mig om at give en Redegørelse for Forholdene i Forbindelse med min Afrejse fra Moskva i Juli 1941, hvorfor jeg tillader mig at fremføre følgende:

Efter Besættelsen den 9. April 1940 var der for mig ingen Tvivl om, at jeg som dansk Gesandt i Sovjetunionen maatte følge H. M. Kongen og den af ham udnævnte Regering, der tilmed styrkedes ved Optagelse af fremtrædende Medlemmer af de to hidtidige Oppositionspartier og derfor maatte antages at have Rigsdagens og hele det danske Folks Støtte. Jeg nærede derfor ingen Betænkelighed ved at adlyde den i Udenrigsministeriets Telegram Nr. 26 af 20. April 1940 indeholdte Ordre til at gøre Udenrigskommissæren bekendt med den Linie den danske Regering fulgte i Forholdet til tyske civile og militære Myndigheder. Da Hr. Molotov selv var optaget og gennem sin Sekretær foreslog mig at afgive Meddelelsen til sin Stedfortræder, udtalte jeg mig til Hr. Lozovski i Overensstemmelse med Instruktionen. Hr. Lozovski lovede at videregive Meddelelsen til Hr. Molotov og spurgte, om tilsvarende Meddelelse var givet til andre Regeringer. Jeg svarede, at det efter Instruktionens Form maatte antages at være Tilfældet. Iøvrigt fremsatte Vicekommissæren ingen Bemærkninger.

Heller ikke ved senere Lejligheder er der fra Sovjetregeringens Chef, Udenrigskommissæren Hr. Molotovs eller andre ansvarlige Personers Side fremsat Udtalelser, der tydede paa, at Sovjetregeringen opfattede Gesandtskabets Stilling som ændret ved det tyske Overgreb, tværtimod blev mine Henvendelser til Hr. Molotov, Hr. Mikoyan og andre modtaget med forstaaende Elskværdighed og behandlet paa samme Maade efter Besættelsen som før denne.

Der var dybere set paa intet Tidspunkt nogen virkelig Tyskvenlighed i Sovjetunionen, men Situationen i April 1940, hvor den østlige Del af Polen var erobret og Fredsbetingelserne med Finland under Gennemførelse, medens der i Estland, Letland og Litauen foreløbig kun var etableret militære Baser, var dog saadan, at Sovjetregeringen havde Brug for Tysklands velvillige Holdning til Gennemførelsen af det videre Program: disse Staters fuldstændige Indlemmelse og Rumæniens Afstaaelse af Bessarabien, Bukovina m. m. Det vilde under disse Forhold ikke have været Sovjetregeringen bekvemt, om Minister Kauffmanns Eksempel var blevet fulgt, men efter al Sandsynlighed have medført min Udvisning. I denne Forbindelse kan henvises til, at den czekoslovakiske Gesandt Firlinger — den nuværende Ministerpræsident — der efter Begivenhederne i Marts 1939 var forblevet i Moskva, maatte forsvinde, da Ikke-Angrebspagten med Tyskland var blevet underskrevet i August 1939, og det til Trods for, at Hr. Firlinger var endog særlig godt anskrevet hos Sovjetregeringen. Under disse Omstændigheder har min Telegramveksling med Minister Kauffmann i April 1940 næppe interesseret nogen, i hvert Fald har ingen omtalt disse Telegrammer, og de har hverken for mig eller andre kunnet spille nogen Rolle under Begivenhederne om Krigsudbrudet mere end et Aar senere.

I Løbet af Søndagen den 22. Juni 1941, da tyske Tropper havde passeret den russiske Grænse, gjorde jeg mig det klart, at jeg maatte søge at lægge Situationen saaledes til Rette, at jeg under alle Omstændigheder kunde forblive i Sovjetunionen. Paa dette

Tidspunkt var Minister Kauffmann den eneste danske Gesandt, som havde brudt med Regeringen i København. Der eksisterede ikke nogen dansk Exilregering. Ministerens Stilling som Repræsentant for „et frit Danmark" var derfor politisk og diplomatisk et Novum, som vanskelig kunde ventes akcepteret af Sovjetregeringen, der nylig i Gerning havde vist, at den end ikke var tilbøjelig til at anerkende Gesandter for besatte Lande, hvis Regeringer sad i London eller andetsteds. Gesandterne for Belgien, Norge og Jugoslavien blev saaledes i Begyndelsen af Maj, den græske Gesandt noget senere, opfordret til at forlade Sovjetunionen. Endelig var de Forenede Stater paa dette Tidspunkt endnu ikke i Krig med Tyskland.

Som Forholdene laa fandt jeg det naturligt at følge den Linie, som Grev Reventlow havde holdt i London: han var blevet siddende og havde endnu i Juni 1941 ikke brudt med Regeringen i København, skønt Storbritannien var i Krig med Tyskland. Jeg haabede derfor at min og Gesandtskabets Status vilde blive anerkendt af Sovjetregeringen paa samme Maade som Grev Reventlows var blevet det af den britiske Regering.

Hr. Molotov var meget vanskelig at faa i Tale og naturligvis umiddelbart efter krigsudbrudet stærkt optaget. Jeg foretrak derfor at opsøge Vicekommissær Lozovski for tidligst muligt at fastslaa min Stilling. Dette var helt naturlig, da det var med ham, jeg sædvanlig forhandlede. Under et Besøg Mandag den 23. forklarede jeg, at jeg ingen Instruktion havde modtaget, men at jeg gik ud fra, at Danmark vilde forblive neutral under den udbrudte Konflikt, og jeg erklærede, at det var min Hensigt at forblive i Sovjetunionen. Da jeg regnede med, at Sovjetgesandtskabet maatte forlade Danmark, henviste jeg udtrykkelig til, at de danske Gesandter i London og Paris var forblevet paa deres Poster, uanset at de engelske og franske Gesandter havde maattet forlade København efter den tyske Besættelse den 9. April 1940, og at Grev Reventlow stadig opholdt sig i London. Min fremtidige Stilling til Regeringen i København blev ikke diskuteret. Hr. Lozovski modtog min Meddelelse med Velvilje og gjorde ingen Indvending og tog intet Forbehold. For en Ordens Skyld gentog jeg det samme til Protokolchefen Hr. Barkov.

Tirsdag den 24. om Aftenen fik jeg fra Udenrigsministeriet et Telegram, saalydende:

„Bitte folgende Mitteilung vom sovietrussischen Geschäftsträger in Kopenhagen an das Volkskommissariat für Aussenpolitische Angelegenheiten Moskau abzugeben Zitat Deutsche Regierung hat Dänischer Regierung mitgeteilt Sovietunion im Krieg mit Deutschland Stop Dänische Regierung hat dafür Sorge getragen dass das Gebiet der Gesandtschaft durch dänische zivile Polizei abgesperrt worden ist Stop Ein Vertreter des dänischen Aussenministeriums, das uns allen möglichen Beistand zugesagt hat hat mir mündlich mitgeteilt dass auf Verlangen der deutschen Regierung die Gesandtschaft von direkter Verbindung mit Moskau abgeschnitten ist semikolon mit dem dänischen Aussenministerium hat die Gesandtschaft jedoch Verbindung durch einen Vertreter des Aussenministeriums Stop Es ist allen darunter auch mir untersagt die Gesandtschaft zu verlassen Stop Ich habe dagegen Protest eingelegt Stop Habe eine offizielle Mitteilung in Note verlangt und erhalten Stop Entgegensehe Instruktion Stop Telegrafieren Sie en clair via dänische Gesandtschaft Moskau an das dänische Aussenministerium Kopenhagen gezeichnet Plachine USSR'S Chargé d'Affaires in Dänemark Zitat Schluss."

Onsdag Morgen den 25. overbragte jeg dette Telegram til Hr. Barkov, der efter gentagne Gennemlæsninger udtalte, at han ikke kunde tage Stilling, men at han vilde forelægge Sagen for den 1ste Vicekommissær Hr. Vychinski, der antagelig vilde tilkalde mig om Eftermiddagen. Det var umiskendeligt, at Hr. Barkov betragtede Sagen som alvorlig.

Selv havde jeg bange Anelser og besluttede mig til, for alle Tilfældes Skyld, at bringe en Pakke Papirer tilhørende en af mine Venner, en amerikansk Journalist, der havde efterladt den hos mig, da han ikke turde medføre den ved Afrejsen til Amerika nogle Maaneder tidligere, til den amerikanske Ambassade. Her opsøgte jeg Ambassaderaaden Mr. Thurston, til hvem jeg overgav Papirerne. Samtidig forklarede jeg ham Situationen, som han fandt meget uheldsvarslende. Fra Hr. Vychinski hørte jeg intet. Derimod fik jeg samme Eftermiddag fra Udenrigsministeriet saalydende Telegram:

„Da Udenrigsministeriet gaar ud fra, at Gesandtskabet under nuværende Forhold ikke har praktisk Mulighed for at udøve sin Virksomhed, bedes De træffe Foranstaltning

til at De selv og samtlige danske Medarbejdere med Familier hjemrejser snarest Stop Bedes endvidere søge draget Omsorg for at Danske som ønsker det afrejser sammen med Gesandtskabet Bekræft Modtagelse og telegrafer Afrejsedag og Rejserute."

Telegrammet indeholdt, som det vil ses, ingen Ordre til at afbryde den diplomatiske Forbindelse med Sovjetunionen, og der er aldrig afgivet nogen Meddelelse herom af mig. Iøvrigt var den i Telegrammet indeholdte Ordre uigennemførlig.

Torsdag den 26. Juni om Morgenen afsendte jeg mit sidste Telegram; det lød: „Jeg mener efter nøje Overvejelse beskytte Statens og Store Nordiske Telegrafselskabs Interesser bedst ved at forblive paa min Post om muligt Stop Rejse over Amerika meget kompliceret om overhovedet gennemførlig Stop Ønskelig om krigsførende Parters Lejde kunde opnaas for Udsendelse dansk eller svensk Flyvemaskine evakuere Damer danske Privatpersoner og enkelte af Personalet."

Det vil ses, at der her ikke var Tale om en Forespørgsel, men *om en klar Tilkendegivelse af min Hensigt at holde ud paa Posten.*

Samme Eftermiddag ved Firetiden viste det sig, at Gesandtskabet var afspærret fra Omverdenen, og omtrent samtidig blev Telefonerne afbrudt. Mine Forsøg paa at komme i Forbindelse med Hr. Molotov eller en af hans Stedfortrædere førte ikke til noget Resultat. Vi fik Lov til at blive i Gesandtskabet, men var iøvrigt fuldstændig afsondrede, og ingen — heller ikke jeg — kunde forlade dets Omraade, der var stærkt bevogtet af Politi, før vi Fredag den 4. Juli afsendtes fra Moskva til Leninakan, hvor vi stadig under Bevogtning i 9 Dage maatte afvente det Tidspunkt, da den tyrkiske Grænse kunde passeres. Det drejede sig her om Repressalier for formodet slet Behandling af Sovjetgesandtskabet i København, Resultatet af et automatisk virkende System, der i Virkeligheden havde ødelagt alle Muligheder for mig, fra det Øjeblik min Meddelelse fra den sovjetiske Chargé d'Affaires i København blev afgivet, samtidig maa det erindres, at mine *12 Ledsagere og* ikke mindst *min Person* i Virkeligheden fra det Øjeblik vi sattes under Bevogtning var blevet en faatallig — men derfor saa meget nødvendigere — Modydelse til Sikring af Udvekslingen af de *67 Personer med den sovjetiske Chargé d'Affaires* i Spidsen, der direkte eller indirekte var knyttet til Sovjetgesandtskabet i København, og som var Gidsler i Tyskernes Haand, indtil Udvekslingen havde fundet Sted.

At det var de Skridt, der hjemme, under tysk Tvang, foretoges mod Sovjetgesandtskabet, og ikke mit personlige Forhold eller min Optræden, der tvang mig bort fra Stillingen som Gesandt i Moskva, bekræftes af en Hilsen, som Vicekommissær Lozovski kort før Afrejsen sendte mig gennem den svenske Gesandt, hvori han lod sige, at Hr. B.-J. jo havde været saa sympatisk, og at man derfor vilde lette hans og de Danskes Rejse mest muligt, og det tilføjedes, at det var en særlig Indrømmelse til mig personlig, at ogsaa de Danske, der ikke hørte til Gesandtskabet og hvoraf 3 havde hensiddet i Koncentrationslejr, fik Lov til at følge med Gesandtskabet paa Rejsen ud af Sovjetunionen.

I den Tid, jeg tilbragte i Sovjetunionen, var Indstillingen over for Udlændinge saa reserveret, at det for en Gesandt ikke var muligt at etablere noget intimt Forhold til russiske Embedsmænd eller Privatpersoner, man kom simpelt hen ingen paa nært Hold, men mit Forhold til de Kommissærer og Embedsmænd, med hvem jeg kom i tjenstlig eller selskabelig Forbindelse, har altid været ikke blot korrekt, men gensidig venligt, ja med Herrerne i Udenrigshandelskommissariatet endda præget af en vis Gemytlighed. Jeg befandt mig vel i Moskva og mener ikke at have efterladt Uvilje hos nogen.

Jeg forbliver med den mest udmærkede Højagtelse

Hr. Udenrigsministerens ærbødigste

sign. Bolt-Jørgensen.

17.

AMBASSADØR NILS SVENNINGSEN.
KGL. DANSK AMBASSADE

Stockholm, den 24. maj 1949.

Til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45, rigsdagen, København K.

Med skrivelse af 22. april 1949 har den højtærede kommission tilstillet mig forskellige aktstykker vedrørende den kritik, som fhv. kgl. gesandt P. Skov har fremsat dels mod dansk regeringspolitik under Danmarks besættelse af tyske tropper i årene 1940—1945, dels mod den måde, hvorpå udenrigsministeriet og dets embedsmænd har varetaget den udenrigsministerielle tjeneste, forsåvidt angår gennemførelsen af den officielle danske politik i disse år. Samtidig har kommissionen anmodet mig om at fremsætte de eventuelle bemærkninger, jeg måtte ønske at gøre til det af minister Skov anførte.

Således foranlediget tillader jeg mig at udtale følgende:

1) Det er rigtigt, at jeg efter medio juni 1941 at have overtaget stillingen som direktør for udenrigsministeriet ønskede, at minister Skov ikke længere skulle deltage i ministeriets embedsmandsmøder, idet forudsætningen for et frugtbart samarbejde med ham efter mit skøn manglede. Ministeriets direktør havde i kraft af sin stilling beføjelse til selv at afgøre, hvem der skulle deltage i disse møder.

2) Med hensyn til minister Skov's afskedigelse henholder jeg mig til de aktstykker og den korrespondance, der herom findes i udenrigsministeriets arkiv. Afdøde ambassadør Oxholm, der dengang fungerede som chef for udenrigsministeriets administrationskontor, og undertegnede gjorde os begge umage for at tale minister Skov til rette og søge at formå ham til at akceptere en ordning således, at han kunne forblive i tjenesten. Minister Skov var imidlertid upåvirkelig. Den redegørelse, han nu har afgivet, synes at tyde på, at han bevidst tilstræbte et brud for derved at demonstrere sin uenighed med regeringen og udenrigsministeriet.

3) Såfremt minister Skov's udtalelser vedrørende hans afrejse fra posten som gesandt i Warszawa i 1939 skal forstås således, at han insinuerer, at jeg skulle have beskyldt ham for nogen forsømmelse i denne forbindelse, må jeg på det bestemteste tilbagevise en sådan sigtelse som værende fuldstændig grundløs. Såvidt erindres, indeholder udenrigsministeriets akter oplysninger til dokumentation af de nærmere omstændigheder i forbindelse med minister Skov's afrejse fra Warszawa. Det foresvæver mig, at minister Skov vil kunne påberåbe sig en telegrafisk instruktion fra udenrigsministeriet vedrørende afrejsen.

4) Iøvrigt bemærkes, at jeg er uenig med minister Skov i hans grundsyn på Danmarks politik under besættelsen og ligeledes uenig med ham i hans vurdering af de udenrigsministerielle embedsmænds optræden overfor okkupationsmagten. Jeg tør hævde, at tjenestemændene i udenrigsministeriet lod sig lede af ønsket om at varetage danske interesser på bedste måde og loyalt at medvirke til gennemførelsen af den politik, hvorom regering og rigsdag var enige.

Nils Svenningsen.

18.

UDENRIGSMINISTERIET.

København, den 18. juli 1949.

2 bilag.

Til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45, rigsdagen, K.

Hjemkommen fra rejser til udlandet har jeg modtaget kommissionens skrivelse af 22. april d. å., hvormed fulgte afskrift dels af en af minister P. Skov overfor kommissionen afgiven redegørelse, dels af artikler, som hr. Skov har skrevet i „Nationaltidende" og i tidsskriftet „Øjeblikket".

Ved fremsendelse af dette materiale har kommissionen udbedt sig sådanne bemærkninger meddelt, som jeg måtte ønske at fremsætte til det af ministeren anførte.

Under henvisning hertil tillader jeg mig at meddele følgende om de to forhold, som minister Skov fremdrager i redegørelsen og artiklerne, og som særligt vedrører mig, nemlig

1. den rejse, jeg i oktober 1943 foretog til Madrid, Lissabon og Bern og

2. det besøg, overlæge Juel Henningsen, Sundhedsstyrelsen, og jeg den 23. juni 1944 aflagde i Theresienstadt hos de fra Danmark deporterede jøder.

ad 1. Rejsen til Madrid, Lissabon og Bern blev foretaget med det formål at underrette de derværende danske repræsentationer om situationen i Danmark.

Under de samtaler, jeg i denne anledning havde med medlemmerne af de pågældende gesandtskaber, meddelte jeg, at jeg kom for at give dem fuld oplysning om udviklingen i Danmark op til og efter den 29. august 1943, at jeg ville gøre rede for de bevæggrunde, der havde ført til, at centraladministrationens embedsmænd var forblevet på deres poster, og at jeg var beredt til at besvare et hvilket som helst spørgsmål, de ønskede at stille mig. Jeg fremhævede udtrykkeligt overfor hver enkelt, at der ikke var tale om, at jeg var udsendt for at lægge pres på dem i den ene eller den anden retning.

ad 2. På tidspunktet for besøget opholdt der sig op imod 40 000 jøder i Theresienstadt. Af disse var 425 deporterede fra Danmark. Rundt om byen var der opstillet czekiske gendarmer. Af tyske ariere var der ifølge de oplysninger, vi indhentede, 15. Disse førte tilsyn med byen og var forbindelsen med yderverdenen. Byen var iøvrigt under jødisk selvstyre.

Overlæge Juel Henningsen og jeg var naturlivis klar over, at en række af de foranstaltninger, vi så i Theresienstadt, var truffet netop i anledning af besøget. Hvad vi særligt havde vor opmærksomhed fæstet ved under besøget, var imidlertid ikke disse foranstaltninger, men derimod de danske jøders helbredstilstand, deres beklædning og deres boligforhold. Vi konstaterede, at helbredstilstanden var bedre, end vi havde turdet vente, hvilket for en dels vedkommende måtte henføres til det forhold, at det allerede tidligere var lykkedes at gennemføre levnedsmiddelforsendelser til de danske jøder. Deres beklædning syntes at være ret tilfredsstillende, og deres boligforhold i Theresienstadt kunne, selv om de måtte betegnes som hårde, på ingen måde sammenlignes med dem, deres trosfæller levede under i de egentlige koncentrationslejre. De levede under et overordentligt psykisk pres. Når alligevel et meget stort flertal af dem overlevede opholdet, må det foruden den

fornævnte levnedsmiddelhjælp tilskrives en enestående indsats af de jøder, der gjorde det muligt indenfor selvstyrets rammer at skabe sådanne *relativt* gode ydre kår for deres trosfæller i Theresienstadt og indgive dem mod og styrke til at fortsætte livet i håb om en bedre fremtid.

Om besøget og om forholdene i byen på det pågældende tidspunkt og senere tillader jeg mig iøvrigt at henvise til kapitlet „Den danske Kommissions Besøg", side 103—14 i*) hosfølgende bog, som lederen af de danske jøder i Theresienstadt, overrabbiner, dr. Friediger udgav efter sin tilbagekomst til Danmark. Jeg vedlægger særlig afskrift af siderne 112 til 114 af denne beskrivelse, der viser, at en række af de forbedringer, der var indført i løbet af det sidste halve års tid inden besøget, vedblev at bestå, lige indtil de danske jøder blev ført tilbage til Danmark.

Af de fra Danmark deporterede jøder døde efter den 23. juni 1944 og indtil hjemførelsen i midten af april 1945 otte personer. Heraf var fem over 60 år (tre af disse var henholdsvis 72, 73 og 77 år).

F. Hvass.

*) Ikke optrykt.

AFSKRIFT

af Siderne 112—14 af Kapitlet „Den danske Kommissions Besøg" af Bogen „Theresienstadt" af Overrabbiner, Dr. M. Friediger.

..... Dette Besøg styrkede os i Bevidstheden om, at vi nok skulde komme hjem til vore Kære, til Danmark, til vort Hjem. Kongen og Biskoppen — det danske Folks første Repræsentanter sender deres Hilsener! Saa staar Kongen, Biskoppen og hele det danske Folk Vagt! Vi kommer hjem!

Hvis den danske Kommissions Besøg ikke havde ført til noget andet Resultat, saa var alene det at have fremkaldt denne Følelse af Vished af meget stor Betydning. Men Kommissionen opnaaede andre betydelige Resultater. Ganske vist var en hel Del af det, der blev skabt i Anledning af Besøget, kun Façade. Legepladsen for Børnene blev lukket, Spisebarakken ligesaa. Undervisningen af Børnene var stadig forbudt, og Skolen blev aldrig aabnet. Men meget af det, der blev skabt i Anledning af Besøget, kom os og Ghettoen til gode.

Danskerne fik Lov til at beholde deres Huse. Det var ganske vist beklageligt, at ikke alle Danskere fik bedre Boligforhold. Men her mødte jeg Modstand af sociale Grunde, og det kan ikke nægtes, ogsaa Misundelse meldte sig her. Først i den allersidste Tid fik jeg endeligt Tilsagn om to Huse til, efter at Tyskerne, ved en større planmæssig Omflytning af Haandværkere, havde inddraget det danske Hus i Langestrasse. Disse to Huse var ganske vist i en frygtelig Forfatning, men mod dansk Smør og Pølse kunde man faa Arbejdere til at sætte Husene i Stand. To Værelser var allerede gjort i Orden til Beboelse, og to Familier var flyttet ind, da Signalet til Afrejsen blev givet. Vi foretrak Hjemrejsen!

Forholdene paa Hospitalet blev efter Besøget væsentlig bedre. Man fortsatte Forbedringen ogsaa efter Kommissionens Afrejse. Det samme maa siges om Alderdoms- og Børnehjemmene. De fleste gamle Danskere blev samlet i det bedste Alderdomshjem.

Musikken paa Torvet blev en staaende Succes, og Orkestret spillede for de gamle, der nød Solen paa Bænkene — alt takket være Kommissionen. Kommissionen har vi ogsaa at takke for, at vi gennem det danske Røde Kors fik sendt ca. 1 000 nye Bøger, en herlig Bogsamling. I Opholdsstuen i Seestrasse 22 indrettede vi et udmærket Bibliotek. Alle læste og læste saa hurtigt, at Bøgerne altid var ude. Vi led jo alle under aandelig Sult, og den fandt nu Tilfredsstillelse. Der var Bøger for enhver Smag. Selv Børnene fik deres Sagn- og Eventyrbøger og de smaa deres Lærebøger og Skrivehæfter.

Alt dette er Kommissionens Fortjeneste.

Det rygtedes meget hurtigt, at Kongen og Biskoppen havde sendt os Hilsener. Det vakte Begejstring og Forundring. Hvad er det for et velsignet Land, hvor en Konge og en Biskop sender Jøden deres Hilsen?

Karakteristisk var en Bemærkning, Dr. Epstein gjorde, da vi om Aftenen efter Kommissionens Besøg samledes til et Møde for at høre hans Beretning: „Da de Herrer traadte ind paa mit Kontor, rakte Danskerne mig Haanden. Det var i dette Øjeblik, som om jeg voksede i Anseelse for mig selv. Saa har jeg dog Menneskeværd. Danskerne gav mig den tilbage."

19.

P. SKOV,
fhv. gesandt.

Nødebo, den 27. juli 1949.

Til den af folketinget i henhold til grundlovens § 45 nedsatte kommission.

Siden jeg d. 2. april d. å. indsendte min beretning til den ærede kommission, efter dennes ønske ledsaget af min afskedigelsesskrivelse, har jeg ikke modtaget nogen meddelelse fra kommissionen, end ikke en anerkendelse for modtagelsen af nævnte dokument. I henhold til, hvad der blev stillet mig i udsigt af kommissionens formand ved mødet d. 17. marts, havde jeg ventet at blive indkaldt til fornyet møde, således at jeg fik lejlighed til mundtlig at supplere mine skriftlige udsagn og besvare eventuelle spørgsmål.

Da dette ikke er sket efter tre måneders forløb, finder jeg anledning til at komme tilbage til forskellige punkter, som det havde været min hensigt at fremføre mundtlig for kommissionen. Min påstand var — og er — den, at kommissionen ikke har gjort noget virkeligt forsøg på at trænge til bunds i sagen om min afskedigelse. Dette er for mig et indicium for, at det samme måske har været tilfældet i andre, langt vigtigere anliggender. Det ville være forklarligt, om formanden havde nægtet overhovedet at beskæftige sig med min sag som efter hans mening altfor ubetydelig, — skønt den var af en vis principiel betydning som et eksempel på de autokratiske metoder, hr. Scavenius anvendte i sin administration af udenrigsministeriet under besættelsen. Når jeg ønskede at blive afhørt af kommissionen, var det netop, fordi jeg gennem min tjeneste i udenrigsministeriet havde fået et indblik i disse metoder i både administration og politik.

At kommissionen tog min sag op, men lod sig nøje med en udtalelse fra hr. Scavenius, som jeg ikke engang fik lejlighed til at imødegå inden offentliggørelsen, forekom mig en fremgangsmåde, som skulle være utænkelig ikke blot for en domstol, men også i det politiske liv. Kommissionen, som har uhindret adgang til administrationens arkiver, kunne i det mindste have forlangt min afskedigelsesskrivelse fra udenrigsministeriet. Af denne ville det have fremgået, at hr. Scavenius' redegørelse til kommissionen havde været misvisende.

Der er endnu et andet dokument, som kunne bidrage til at belyse sagen, nemlig den skrivelse, hvorved udenrigsministeriet anmodede om finansministeriets billigelse af min afskedigelse med pension, inden mit fyldte 60. år. Normalt gives, såvidt jeg ved, en sådan billigelse meget ugerne, idet den betyder en belastning af statskassen. Det ville derfor være interessant at se, hvilke argumenter hr. Scavenius har anvendt for at få finansministeriets billigelse, og om de svarer til hans begrundelse i skrivelsen til kommissionen, nemlig at det ikke kunne forsvares at udbetale løn til embedsmænd uden at ministeriet fandt anvendelse for dem i sine kontorer.

Administrationens principielle synspunkter er jo klart tilkendegivet i tjenestemandslovens § 59, som bestemmer, at en embedsmand kan sættes på ventepenge, når der i øjeblikket ikke er nogen stilling for ham. Dette betaler sig for staten, som formodentlig senere kan finde anvendelse for ham og således undgår at betale pension til ham i mange år. I mit tilfælde var sagen endda særlig klar, fordi mit embede som gesandt i Warszawa ikke var nedlagt, men kun midlertidig ubesat på grund af den politiske situation. Der var for

udenrigsministeriet al grund til at vente, at det efter krigen atter ville få brug for hele sit personale, — medmindre hr. Scavenius regnede med, at Danmark overhovedet ikke mere ville have nogen udenrigstjeneste.

Uanset tjenestemandslovens § 59 meddeltes det mig af administrationskontorets chef, at finansministeriet nægtede at lade mig gå på ventepenge: man gav mig valget mellem afskedigelse eller at gå udenfor nummer uden indtægt. Det var at lægge et stærkt økonomisk pres på mig for at få mig til at blive i ministeriet trods min uenighed i den førte politik og de anvendte metoder. Det er da et spørgsmål, som burde tages op, hvilke argumenter hr. Scavenius måtte have anvendt overfor finansministeriet for at få det til at nægte mig min ret efter tjenestemandsloven. Dette spørgsmål har dog kommissionen heller ikke fundet sig foranlediget til at tage op til undersøgelse.

Foreløbig har jeg kun på grund af den skete forsinkelse med et nyt møde villet fremføre disse punkter, således at de, dersom kommissionen finder for godt, kan foreligge oplyste, når jeg efter aftale atter indkaldes til at give møde for kommissionen.

I ærbødighed

P. Skov.

20.

P. SKOV,
fhv. gesandt.

Nødebo pr. Fredensborg, den 9. januar 1950.

Til den af folketinget i henhold til grundlovens § 45 nedsatte kommission, rigsdagen.

Den 2. april f. å. tilstillede jeg kommissionen efter dens ønske et memorandum, indeholdende oplysninger om udenrigsministeriets ledelse under det tyske overfald på Danmark. Vedlagt forsendelsen var ministeriets skrivelse om min afskedigelse. I modstrid med al embedsmæssig praksis har kommissionen aldrig anerkendt modtagelsen af dette anbefalede brev. Da jeg dog må formode at forsendelsen har nået sin bestemmelse og at dokumentet må foreligge i kommissionens arkiv, anmoder jeg om at få returneret snarest.

Som det vil erindres afleverede jeg kun mit memorandum efter, at der af kommissionens formand var blevet givet mig udtrykkeligt tilsagn om at jeg selvfølgelig ville blive indkaldt til afhøring, således at jeg fik lejlighed til med fuldt personligt eftertryk at gøre mine anklager mod hr. Scavenius' administration gældende og at supplere memorandumet med mundtlige oplysninger.

Da jeg endnu d. 27 juli f. å. intet havde hørt fra kommissionen tilskrev jeg den påny og fremførte forskellige argumenter for, at min afskedigelse var foregået på uregelmæssig måde og at hr. Scavenius havde givet kommissionen fejlagtig besked om denne sag.

Ved mit møde d. 17. marts f. å. med kommissionen, som på sekretærens foranledning erklærede ikke at have tid til at høre mig nu, men udsatte det til senere, blev det af formanden fremhævet, at kommissionen ikke havde nogensomhelst bemyndigelse til at gribe ind i sagen om min afskedigelse. Hertil svarede jeg, at dette selvfølgelig stod mig fuldstændig klart, men at jeg ønskede at benytte den mig overgåede ulovmedholdelige behandling som et bevis på den vilkårlighed hvormed udenrigsministeriet arbejdede under hr. Scavenius' ledelse og de fejlagtige oplysninger, som var givet kommissionen. Dette var dog i mine øjne uvæsentlig i sammenligning med den inkompetente og uforsvarlige måde, hvorpå udenrigsministeren og hans medarbejdere, som stadig indtager høje diplomatiske poster, varetog danske interesser i forhold til fremmede magter. Hovedsagen var for mig at få dette belyst indgående og upartisk samt at råde bod på kommissionens mangelfulde sagkundskab i disse anliggender.

I de ni måneder, som er gået siden min første skrivelse, har jeg imidlertid fået så mange beviser på, at offentligheden forlængst har mistet tilliden til kommissionens vilje eller evne til at få disse vigtige politiske sager fuldt klarlagt, så at jeg ikke skal fastholde kommissionen ved dens tilsyneladende forglemte løfte om min afhøring. Jeg betragter sagen som afsluttet for mit vedkommende, når jeg har fået det fremsendte dokument tilbage. Dog regner jeg med, at mit memorandum, som jeg affattede efter kommissionens ønske, vil blive offentliggjort i en kommende betænkning som et enkelt kritisk bidrag til supplering af alle de fra officiel side fremkomne, mildest talt ensidige forklaringer.

I ærbødighed

P. Skov.

21.

Til Den parlamentariske kommission.

I skrivelse af 8. juli d. å. til den parlamentariske kommission har jeg sammen med direktørerne Boldsen, Kraft og Chr. H. Olesen bestridt rigtigheden af et af hr. Reitzel-Nielsen omtalt rygte i den på side 225 f. f. i bilagshæftet til kommissionens 9. beretning optrykte redegørelse af 7. april 1944.

For at undgå mulige modsætningsslutninger med hensyn til rigtigheden af andre om mig i kommissionens beretninger og bilagene til disse fremsatte bemærkninger tillader jeg mig at meddele kommissionen, at jeg overfor kommissionen vil fremkomme med en berigtigelse af forskellige urigtige og vildledende bemærkninger vedrørende min virksomhed under krigen fremsat såvel i beretningerne som i bilagene til disse.*)

Allerede nu mener jeg dog at burde henlede opmærksomheden på det ufuldstændige og urigtige i det bl. a. på side 568 i bilagene til kommissionens beretning V optrykte „Referat vedrørende tidspunktet og vilkårene for direktør Knud Sthyrs ansættelse under udenrigsministeriet". Referatet er vel rigtigt med hensyn til tidspunktet for mit arbejde i udenrigsministeriet, men urigtigt og vildledende med hensyn til vilkårene — bortset fra de økonomiske — idet det ganske forbigår de forhandlinger, som udenrigsminister Munch på regeringens vegne førte med mig inden min tiltræden i ministeriet, og som danner grundlaget for min virksomhed i udenrigsministeriet under krigen. Jeg skal se bort fra nogle urigtigheder af mindre betydning i referatet og give en kort fremstilling af mine forhandlinger med minister Munch, idet jeg tilføjer, at ministerens henvendelse til mig fandt sted uden nogen foranledning fra min side og skete på en så indtrængende måde, at det var udelukket, at jeg kunne stille mig afvisende.

Kort efter at krigen var udbrudt i 1939, standsede tyskerne de danske eksportbåde til England. Udenrigsministeriet rettede henvendelse til mig, om jeg ikke kunne få forbindelse med dr. Toepfer, der under forrige krig havde været handelsattaché i Danmark, og som jeg dengang havde haft alle forhandlinger med angående vareudvekslingen med Tyskland. Man havde i udenrigsministeriet den opfattelse, at dr. Toepfer, som af det tyske udenrigsministerium var sendt herop for at give den tyske regering informationer om mulighederne for at skaffe varer fra Danmark, denne gang i modsætning til under krigen 1914—1918 holdt på, at det var bedre at stoppe udførselen fra Danmark og tage, hvad man kunne få af varer fra Danmark, da krigen formentlig ville blive af kort varighed.

Efter udenrigsministeriets anmodning telegraferede jeg til dr. Toepfer om at komme herop, og han indfandt sig omgående. Vi havde hos minister Mohr en samtale med ham, hvorunder det lykkedes at få ham overbevidst om, at det også denne gang var i Tysklands interesse at holde eksporten til England gående, således at der gennem denne eksport blev skabt mulighed for, at Danmark fik varer vestfra.

Dr. Toepfer lovede under samtalen at rejse til Berlin næste morgen og forelægge spørgsmålet for Goerings krisekabinet, hvor han havde en god ven, nemlig dr. Wohltat, siddende. Som aftalt rejste dr. Toepfer til Berlin og talte med dr. Wohltat, og sagen blev forelagt i Goerings krisekabinet med det resultat, at dr. Toepfer den følgende dag ringede til mig fra Berlin og meddelte, at den tyske regering havde bøjet sig for det danske synspunkt, og at der var givet de tyske søstridskræfter instruks om at lade de danske eksportbåde til England passere.

*) Se A. nr. 54.

Nogle få dage efter, at dette var sket, blev jeg telefonisk anmodet om at komme op og tale med minister Munch. Denne meddelte mig, at det på et ministermøde samme dag enstemmigt var blevet besluttet at anmode mig om under direkte tilknytning til udenrigsministeren at stille mig til disposition for udenrigsministeriet ved dettes forhandlinger med udlandet. På min forespørgsel om, hvorledes man havde tænkt sig, at min tilknytning til udenrigsministeriet skulle ordnes, fremsatte minister Munch følgende betragtninger:

Det danske udenrigsministerium var under den nu rådende krig handikappet i sammenligning med forholdene under krigen 1914—1918. Man manglede under forhandlingerne med udlandet to faktorer, som havde været af stor betydning under den forrige krig: H. N. Andersen og det under sidste krig nedsatte Erhvervenes Fællesudvalg, for hvilket Alexander Foss havde været formand. Jeg henledte opmærksomheden på, at jeg savnede H. N. Andersens forbindelser, og at vestpå ville vel i hvert fald prins Axel gøre fyldest.

Minister Munch bemærkede hertil, at det netop var i forholdet sydpå, at man specielt ønskede en forhandlingsperson, men at mit arbejde naturligvis ikke skulle indskrænkes til alene at forhandle sydpå. — Det var regeringens hensigt igen at nedsætte et Erhvervenes Fællesudvalg bestående af repræsentanter for de store erhvervsorganisationer og fra Arbejdernes Erhvervsråd. Man havde på ministermødet besluttet at anmode mig om at være formand for et sådant udvalg for derigennem at give mig den fornødne autoritet under de forhandlinger med udlandet, som man ville anmode mig om at føre.

Når man, udtalte minister Munch, havde besluttet at anmode mig om at være formand for udvalget og deltage i udenrigsministeriets forhandlinger med udlandet, skyldtes det den omstændighed, at jeg under forrige krig havde ført en betydelig del af Danmarks forhandlinger med udlandet og en overgang havde siddet som fungerende departementschef. Endvidere fremhævede minister Munch, at jeg efter at have taget min afsked fra udenrigsministeriet havde beskæftiget mig med internationale handelsforhold og i øjeblikket var direktør for en stor handels- og industrivirksomhed samt medlem af industrirådet.

I de følgende dage arbejdede minister Munch på at få nedsat det påtænkte Erhvervenes Fællesudvalg, men forhandlingerne førte ikke til noget resultat. Under forhandlingerne med erhvervsorganisationerne angående udvalgets dannelse var Munch iøvrigt nået til den opfattelse, at et sådant udvalg ville være for tungt arbejdende, når den bærende tanke i min tilknytning til udenrigsministeriet var, at jeg skulle være en slags personlig rådgiver for ministeren, med hvem ministeren også kunne forhandle om alle foreliggende spørgsmål af betydning, når direktøren var fraværende, og som han kunne sende ud i særlige missioner. Det ville efter Munchs mening være ugørligt at gøre mig til formand for et udvalg, der skulle holdes underrettet om alle de spørgsmål, der blev mig forelagt, eller som jeg selv tog op overfor ministeren. Han foreslog mig derfor, at jeg midlertidig skulle træde tilbage fra stillingen som direktør i Cementcentralen og modtage en overordnet stilling i udenrigsministeriet. Denne tanke lod sig imidlertid ikke realisere, allerede fordi Cementcentralens bestyrelse ikke ville gå med dertil.

For imidlertid at give mig en vis standing udadtil besluttede udenrigsministeriet den 17. oktober 1939 med regeringens enstemmige tilslutning at nedsætte et udvalg, der kom til at hedde „udenrigsministeriets rådgivende handelspolitiske udvalg", og som jeg blev formand for. Som medlemmer af udvalget blev udpeget repræsentanter for samtlige de ministerier, der havde tilknytning til forhandlinger med udlandet, samt en repræsentation for valutacentralen. Endvidere blev samtlige erhvervsorganisationer ved skrivelse af 23. oktober 1939 af udenrigsministeriet underrettet om udvalgets nedsættelse og anmodet om at yde mig bistand, hvis jeg ønskede en sådan fra organisationerne. — Samtidig med udvalgets nedsættelse fik det overdraget en speciel opgave, nemlig at undersøge midlerne til at modvirke den uheldige prisudvikling af samhandelsforholdet med udlandet.

Meningen med dette udvalgs nedsættelse var ikke, at det skulle holdes underrettet om mit arbejde ud over i det omfang, jeg skønnede det nødvendigt eller ønskeligt, men meningen var — næstefter som ovenfor sagt at give mig en standing udadtil — at give mig en tilknytning til de embedsmænd, hvis opgave det var at deltage i forhandlinger

med udlandet, således at jeg hos de i udvalget siddende embedsmænd kunne høste oplysninger af betydning for det arbejde, som jeg kom til at udføre.

Jeg fik mit eget kontor i ministeriet. Jeg havde direkte referat til ministeren, og jeg forpligtede mig med tiltrædelse af Cementcentralens ledelse til at være til rådighed for ministeren ved nærværelse i mit kontor i ministeriet daglig fra kl. 11 formiddag indtil kontortidens slutning — alt naturligvis under forudsætning af, at møder ikke forhindrede mig i at være tilstede i det aftalte tidsrum.

Umiddelbart efter regeringens fratræden i efteråret 1943 meddelte jeg udenrigsministeriets direktør, at jeg betragtede mit arbejde for ministeriet som afsluttet, da de forudsætninger, hvorunder jeg havde påtaget mig det mig betroede hverv, ikke mere var tilstede. Jeg anmodede samtidig ministeriets direktør om tilladelse til at benytte mit kontor i ministeriet og det dertil hørende arkiv, indtil jeg havde fået udarbejdet en redegørelse for arbejdet i det udvalg, jeg havde været formand for.

Redegørelsen forelå færdigskrevet i slutningen af september 1943, men var først renskrevet i slutningen af november og blev overgivet ministeriets direktør den 2. december 1943. Redegørelsen kalder sig: „Rapport til Udenrigsministeriet fra Formanden for Udenrigsministeriets rådgivende handelspolitiske Udvalg vedrørende Tiden fra Oktober 1939 til September 1943."

Da redegørelsen indeholder oplysninger om en betydningsfuld del af udenrigsministeriets arbejde under krigen, fremsender jeg hoslagt et eksemplar af den til brug for kommissionen*).

Gl. Vallerødvej 31, Rungsted, den 7.—8. 1950.

Med højagtelse

Knud S. Sthyr.

*) Ikke optrykt.

C.

Vedrørende beretning VI.

Krigsministeriet og marineministeriet under besættelsen.

22.

Skrivelse A. 2152 af 1. Juni 1943 vedrørende Befalingsmænds Adgang til at melde sig til tysk Krigstjeneste.

O. (453—54). Udkast af 7. Maj 1943 fra Udenrigsministeriet til Skrivelse til Hærens Afdelinger.

Oa. 455. Brev fra Direktøren til Udenrigsministeriet vedrørende Udkastets sidste Stykke.

Ob. 456. Oversættelse af Udenrigsministeriets Skrivelse af 17. Maj til den tyske Gesandt vedrørende Orlov til danske Officerer i tysk Tjeneste.

I. 457. 1. Udkast (af 25. Maj) fra Krigsministeriet med Direktørens Rettelser.

IIa. 458. 2. Udkast (af 25. Maj).

IIb. 459. 2. Udkast (af 25. Maj) med Ministerens Rettelser.

IIIa. 460. 3. Udkast (af 27. Maj).

IIIb. 461. 3. Udkast (af 27. Maj) med Ministerens Rettelser.

IVa. 462. 4. Udkast (af 28. Maj).

IVb. 463. 5. Udkast (af 28. Maj) (saaledes behandlet i Ministermøde).
ad IVb. 464. Ministerens Rettelser til IVb.

V. 465. 6. Udkast (af 29. Maj).

VI. 466—67. 7. Udkast (af 28. Maj) fra Udenrigsministeriet.

VII. 468—69. 8. Udkast (af 31. Maj) fra Udenrigsministeriet.

VIII. 470. 9. Udkast (af 1. Juni) fra Krigsministeriet.

IX. 471. A. 2152/3917 af 1. Juni 1943.

O. (453—54). Udkast af 7. Maj 1943 fra Udenrigsministeriet til Skrivelse til Hærens Afdelinger.

Enhver dansk Officer, der ønsker sig fritaget for Tjeneste i den danske Hær for at indtræde som Frivillig i en Formation under den tyske Hær, har Adgang til at søge om Tilladelse til at træde udenfor Nummer uden Lønning. Ansøgninger herom er hidtil altid blevet bevilget og vil fremdeles blive bevilget i praktisk taget ubegrænset Omfang. Der maa dog naturligvis tages det Forbehold, at den danske Hær maa sikre sig at have de fornødne Officerer til Varetagelse af de indskrænkede Opgaver, der under de nuværende Forhold tilfalder den, men dette Forbehold har i Virkeligheden kun teoretisk Betydning. Krigsministeriet drager Omsorg for, at Ansøgninger om Tilladelse til at træde udenfor Nummer altid bevilges aldeles omgaaende.

En Officer, der saaledes træder udenfor Nummer for at gaa i tysk Krigstjeneste, beholder sin Plads i Aldersorden. Ifølge Hærloven har han først Ret til atter at træde ind i Nummer i sin gamle Grad, naar der er et Nummer ledigt, men der er tilvejebragt særlig Hjemmel for, at saadan Genindtræden kan ske til ethvert Tidspunkt, uanset om der er noget Nummer ledigt, saaledes at den paagældende altsaa indtræder med alle sine Rettigheder i Henhold til sin Grad i overtalligt Nummer.

Saa længe en Officer staar uden for Nummer kan han ikke forfremmes, men det Tidsrum, i hvilket han har staaet udenfor Nummer for at deltage i tysk Krigstjeneste bliver medregnet ved Bedømmelsen af hans Forfremmelsesmuligheder. Der vil blive søgt tilvejebragt Hjemmel for, at dette Tidsrum ligeledes medregnes ved Beregning af Alderstillæg og Pension.

For Fuldstændigheds Skyld bemærkes, at en Officer, der har staaet udenfor Nummer i over tre Aar, først kan forfremmes, naar der er forløbet eet Aar, efter at han atter er indtraadt i Nummer. Spørgsmaalet om at tilvejebringe Hjemmel for Afvigelse fra denne Regel forsaavidt angaar danske Officerer, der har gjort frivillig Krigstjeneste paa tysk Side, vil i givet Fald blive taget op til velvillig Overvejelse.

Ændringsforslag til sidste Stykke i Udkast af 7. Maj 1943.

Krigsministeriet og Hærledelsen vil bestræbe sig for, naar Anledning maatte foreligge dertil, at modvirke Chikane af enhver Form overfor Officerer, der ved frivillig Tjeneste paa tysk Side søger at opnaa praktisk Krigserfaring. Om nogen Diffamering af saadanne Officerer fra officiel dansk Side er der selvsagt ikke Tale.

Oa. 455. Brev fra Direktøren til Udenrigsministeriet vedrørende Udkastets sidste Stykke.

DIREKTØRENS BREVPAPIR

Kobenhavn, den 8. Maj 1943.

Hr. Legationsraad N. T. Svenningsen, Kommandør af Dannebroge og Dannebrogsmand. Direktør for Udenrigsministeriet.

Kære Hr. Legationsraad,

efter Aftale har jeg forelagt det hermed tilbagefølgende Udkast af 7. Maj 1943 for Forsvarsministeren, der har bedt mig meddele, at han bestemt maa ønske, at sidste Stykke udgaar. Jeg har ogsaa drøftet Spørgsmaalet med General Gørtz, der ligesom Ministeren ikke vil kunne paatage sig noget Ansvar for det heri indeholdte Løftes Gennemførelse. Jeg er selv af ganske samme Mening.

Venlig Hilsen

Deres hengivne

tg. Stemann.

Bilag 3.

Ob. 456. Oversættelse af Udenrigsministeriets Skrivelse af 17. Maj til den tyske Gesandt vedrørende Orlov til danske Officerer i tysk Tjeneste.

Oversættelse.

P. J. I. 84. C. 71.

UDENRIGSMINISTERIET

17. Maj 1943.

Genpart.

Deres Ekscellence, Det tyske Riges Befuldmægtigede i Danmark, Hr. Dr. Werner Best, Dagmarhus, V.

Deres Ekscellence.

I Henhold til Deres Aide-Mémoire af 14. f. M. angaaende den danske Hærs og mange danske Officerers Holdning tillader jeg mig vedrørende Spørgsmaalet om Orlov til danske Officerer i Anledning af Tjeneste i den tyske Værnemagt at meddele følgende:

Umiddelbart efter Udbrudet af Krigen mellem Tyskland og Rusland fattede den danske Regering den Beslutning, at der skulde aabnes Hærens Personel Mulighed for at melde sig som frivillige til Frikorps „Danmark". Denne Beslutning blev paa Krigsministeriets Foranledning bekendtgjort for samtlige Hærens Afdelinger, idet man samtidig bestemte, at det ved den fornødne Tjenstfrihed skulde lettes de paagældende at melde sig til Korpset.

Regeringens førnævnte Beslutning angik udtrykkeligt Frikorps „Danmark", men er naturligvis ogsaa gældende i saadanne Tilfælde, hvor dansk militært Personel ønsker at forrette Tjeneste som frivillige i andre Formationer inden for den tyske Værnemagt eller den finske Værnemagt.

Det staar saaledes aabent for enhver dansk Officer, der ønsker at blive løst fra sin Tjeneste i den danske Hær, for at indtræde som frivillig i en Formation i den tyske Hær, at ansøge om at maatte træde uden for Nummer uden Lønning.

Saadanne Ansøgninger er altid blevet imødekommet og vil ogsaa fremtidig blive bevilget praktisk talt i ubegrænset Omfang. Der maa dog naturligvis tages det Forbehold, at den danske Hær maa sikre sig, at den raader over de fornødne Officerer til Varetagelse af dens under de nuværende Forhold paahvilende, indskrænkede Opgaver, men dette Forbehold har i Virkeligheden kun teoretisk Betydning. Krigsministeriet drager Omsorg for, at Ansøgninger om at maatte træde uden for Nummer altid omgaaende bliver imødekommet.

En Officer, der træder uden for Nummer for at overgaa til tysk Krigstjeneste, beholder sin Plads inden for Aldersordenen. Efter Hærloven har han først Ret til atter at indtræde i Nummer i sin gamle Grad, naar et Nummer er ledigt; der er dog ved en særlig Lov skabt Mulighed for, at en saadan Genindtræden kan ske til enhver Tid uafhængig af, om et Nummer er ledigt, saaledes at den paagældende altsaa kan indtræde i overtalligt Nummer med alle de Rettigheder, der svarer til hans Grad.

Saa længe en Officer staar uden for Nummer, kan han ikke forfremmes, men det Tidsrum, i hvilket han har staaet uden for Nummer for at deltage i tysk Krigstjeneste, vil blive taget med i Betragtning ved Bedømmelsen af hans Forfremmelsesmuligheder. Regeringen vil drage Omsorg for, at dette Tidsrum ligeledes vil blive medregnet ved Beregning af Alderstillæg og Pension.

For en Fuldstændigheds Skyld skal man bemærke, at en Officer, der har staaet uden for Nummer mere end 3 Aar, først kan forfremmes, naar der er forløbet 1 Aar efter hans Genindtræden i Nummer. Spørgsmaalet om Tilvejebringelsen af Grundlaget for en Afvigelse fra denne Bestemmelse, naar det drejer sig om danske Officerer, der har forrettet frivillig Krigstjeneste paa tysk Side, vil i givet Fald blive taget op til velvillig Overvejelse.

Indtil nu har Krigsministeriet givet Officerer, Underofficerer o. s. v. Tilladelse til at træde uden for Nummer for at melde sig til Tjeneste i den tyske eller finske Værnemagt i det nedenfor angivne Antal:

1 Oberstløjtnant af Linien,
10 Kaptajner af Linien,
2 Kaptajner af Reserven,
4 Kaptajnløjtnanter af Linien,
4 Premierløjtnanter af Linien,
19 Løjtnanter af Reserven,
7 Sekondløjtnanter,
6 Officianter,
7 Reservelæger,
1 Reserveintendant,
16 Oversergenter og Sergenter.

Modtag, Hr. Ekscellence, Udtryk for min mest udmærkede Højagtelse.

sign. **Erik Scavenius.**

Bilag 4.

I. 457. 1. Udkast (af 25. Maj) fra Krigsministeriet med Direktørens Rettelser.

KRIGSMINISTERIETS 1. KONTOR

Til Tjenestebrug.

Til Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær melder sig til fremmed Krigstjeneste saaledes, at de paagældende træder uden for Nummer indtil videre.

Paa dertil given Foranledning skal Krigsministeriet nu meddele, at Befalingsmænd, der i den omhandlede Anledning ønsker at træde uden for Nummer før Udløbet af den dem i Henhold til Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, vil kunne paaregne, at der fra Ministeriets Side ses bort fra den nævnte Forpligtelse. Befalingsmænd, der efter at have forrettet fremmed Krigstjeneste, ønsker atter at træde i Nummer i den danske Hær, vil kunne forvente Ansøgning herom imødekommet, uanset om der ikke maatte være Numre ledige af den paagældende Grad.

Ministeriet vil derhos søge Bemyndigelse til, at der for Befalingsmænd, som er egnede til Forfremmelse, vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man søge den Tid, i hvilken de paagældende har forrettet saadan Krigstjeneste, medregnet i Pensionsalderen.

IIa. 458. 2. Udkast (af 25. Maj).

Til Tjenestebrug.

Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt, har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær melder sig til fremmed Krigstjeneste, saaledes at de paagældende træder uden for Nummer indtil videre.

Paa dertil given Foranledning skal Krigsministeriet nu meddele, at Befalingsmænd, der i den omhandlede Anledning ønsker at træde uden for Nummer før Udløbet af den dem i Henhold til Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, vil kunne paaregne, at der fra Ministeriets Side ses bort fra den nævnte Forpligtelse. Befalingsmænd, der efter at have forrettet fremmed Krigstjeneste ønsker atter at træde i Nummer i den danske Hær, vil kunne forvente Ansøgning herom imødekommet, uanset om der ikke maatte være Numre ledige af den paagældende Grad.

Ministeriet vil derhos søge Bemyndigelse til, at der for Befalingsmænd, som er egnede til Forfremmelse, vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes, efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man søge den Tid, i hvilken de paagældende har forrettet saadan Krigstjeneste, medregnet i Pensionsalderen.

IIb. 459. 2. Udkast (af 25. Maj) med Ministerens Rettelser.

Til Tjenestebrug.

Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelinger m. fl. af 8. Juli 1941, har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær frivillig kan melde sig til Tjeneste i den tyske og finske Hær, saaledes at de paagældende træder udenfor Nummer indtil videre.

Paa dertil given Foranledning skal Krigsministeriet nu meddele, at Befalingsmænd, der i den omhandlede Anledning ønsker at træde uden for Nummer før Udløbet af den dem i Henhold til Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, vil kunne paaregne, at der fra Ministeriets Side ses bort fra den nævnte Forpligtelse. Befalingsmænd, der efter at have forrettet Tjeneste som ovenfor nævnt, ønsker atter at træde i Nummer i den danske Hær, vil kunne forvente Ansøgning herom imødekommet, uanset om der ikke maatte være Numre ledige af den paagældende Grad.

Ministeriet vil derhos søge Bemyndigelse til, at der for Befalingsmænd, som er egnede til Forfremmelse, vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes, efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man søge den Tid, i hvilken de paagældende har forrettet saadan Krigstjeneste, medregnet i deres Lønnings- og Pensionsanciennitet.

IIIa. 460. 3. Udkast (af 27. Maj).

Til Tjenestebrug.

KRIGSMINISTERIETS 1. KONTOR

Til Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelinger m. fl. af 8. Juli 1941, har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær frivilligt kan melde sig til Tjeneste i den tyske og finske Hær, saaledes at de paagældende træder uden for Nummer indtil videre.

Paa dertil given Foranledning skal Krigsministeriet nu meddele, at Befalingsmænd, der i den omhandlede Anledning ønsker at træde uden for Nummer før Udløbet af den dem i Henhold til Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, vil kunne paaregne, at der fra Ministeriets Side ses bort fra den nævnte Forpligtelse. Befalingsmænd, der efter at have forrettet Tjeneste som ovenfor nævnt ønsker atter at træde i Nummer i den danske Hær, vil kunne forvente Ansøgning herom imødekommet, uanset om der ikke maatte være Numre ledige af den paagældende Grad.

Ministeriet vil derhos søge Bemyndigelse til, at der for Befalingsmænd, som er egnede til Forfremmelse, vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man søge den Tid, i hvilken de paagældende har forrettet saadan Krigstjeneste, medregnet i deres Lønnings- og Pensionsanciennitet.

IIIb. 461. 3. Udkast (af 27. Maj) med Ministerens Rettelser.

Til Tjenestebrug.

Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelinger m. fl. af 8. Juli 1941, har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær frivilligt kan melde sig til Tjeneste i den tyske og finske Hær, saaledes at de paagældende træder uden for Nummer indtil videre.

Paa dertil given Foranledning skal Krigsministeriet nu meddele, at Befalingsmænd, der i den omhandlede Anledning ønsker at træde uden for Nummer før Udløbet af den dem i Henhold til Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, vil kunne paaregne, at der fra Ministeriets Side ses bort fra den nævnte Forpligtelse. Befalingsmænd, der efter at have forrettet Tjeneste som ovenfor nævnt, ønsker atter at træde i Nummer i den danske Hær, vil kunne forvente Ansøgning herom imødekommet, uanset om der ikke maatte være Numre ledige af den paagældende Grad.

Ministeriet vil derhos søge Bemyndigelse til, at der for Befalingsmænd, som er egnede til Forfremmelse, vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man søge den Tid, i hvilken de paagældende har forrettet saadan Krigstjeneste, medregnet i deres Lønnings- og Pensionsanciennitet.

De paagældende Frivillige kan indsende Ansøgning om Fritagelse for den i Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, og vil kunne forvente en saadan Ansøgning imødekommet.

Ministeriet vil optage til velvillig Drøftelse, at der for Befalingsmænd — der er egnede til Forfremmelse — vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man i Lighed med, hvad der fandt Sted ved Normeringsloven 1941—42, interessere sig for, at den Tid, danske Frivillige deltager i ovennævnte Tjeneste, medregnes i deres Lønnings- og Pensionsanciennitet.

IVa. 462. 4. Udkast (af 28. Maj).

Til Tjenestebrug.

Behandlet i Ministermøde og 9 Mandsudvalg den 28. Maj 1943.

Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelinger m. fl. af 8. Juli 1941, har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær frivilligt kan melde sig til Tjeneste i den tyske og finske Hær, saaledes at de paagældende træder uden for Nummer indtil videre.

De paagældende Frivillige kan indsende Ansøgning om Fritagelse for den i Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, og vil kunne forvente en saadan Ansøgning imødekommet.

Ministeriet vil optage til velvillig Drøftelse, at der for Befalingsmænd — der er egnede til Forfremmelse — vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man i Lighed med, hvad der fandt Sted ved Normeringsloven 1941—42, interessere sig for, at den Tid, danske Frivillige deltager i ovennævnte Tjeneste, medregnes i deres Lønnings- og Pensionsanciennitet.

IVb. 463. 5. Udkast (af 28. Maj) (saaledes behandlet i Ministermøde).

Til Tjenestebrug.

Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelinger m. fl. af 8. Juli 1941, har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær frivilligt kan melde sig til Tjeneste i den tyske og finske Hær, saaledes at de paagældende træder uden for Nummer indtil videre.

De paagældende Frivillige kan indsende Ansøgning om Fritagelse for den i Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, og vil — forudsat at Tjenestens forsvarlige Bestridelse i den danske Hær i øvrigt tillader det — kunne forvente en saadan Ansøgning imødekommet.

Ministeriet vil optage til velvillig Drøftelse, at der for Befalingsmænd — der er egnede til Forfremmelse — vil kunne ses bort fra Bestemmelserne i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at den, der har staaet uden for Nummer i over 3 Aar, først kan forfremmes efter 1 Aars Tjeneste. Endvidere vil man i Lighed med, hvad der fandt Sted ved Normeringsloven 1941—42, interessere sig for, at den Tid, danske Frivillige deltager i ovennævnte Tjeneste, medregnes i deres Lønnings- og Pensionsanciennitet.

ad IVb. 464. Ministerens Rettelser til IVb.

Ministeriet vil i givet Fald optage til velvillig Overvejelse, at de Befalingsmænd, der er egnede til Forfremmelse, og som har staaet uden for Nummer i mere end 3 Aar, kan forfremmes inden et Aar, efter at de paa ny er indtraadt i Nummer i den danske Hær.

V. 465. 6. Udkast (af 29. Maj).

Til Tjenestebrug.

KRIGSMINISTERIETS 1. KONTOR

Til Hærens Afdelinger m. fl.

Som det vil være Afdelingerne bekendt, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelinger m. fl. af 8. Juli 1941, har den danske Regering givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. fra den danske Hær frivilligt kan melde sig til Tjeneste i den tyske og finske Hær, saaledes at de paagældende træder uden for Nummer indtil videre.

De paagældende Frivillige kan indsende Ansøgning om Fritagelse for den i Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt og vil — forudsat at Tjenestens forsvarlige Bestridelse i den danske Hær i øvrigt tillader det — kunne forvente en saadan Ansøgning imødekommet.

Ministeriet vil i givet Fald optage til velvillig Overvejelse, at de Befalingsmænd, der er egnede til Forfremmelse, og som har staaet uden for Nummer i mere end 3 Aar, kan forfremmes inden et Aar, efter at de paa ny er indtraadt i Nummer i den danske Hær. Endvidere vil man i Lighed med, hvad der fandt Sted ved Normeringsloven 1941—42, interessere sig for, at den Tid, danske Frivillige deltager i ovennævnte Tjeneste, medregnes i deres Lønnings- og Pensionsanciennitet.

VI. 466—67. 7. Udkast (af 28. Maj) fra Udenrigsministeriet.

Udkast 28. Maj 1943.

Cirkulære-Skrivelse fra Krigsministeriet til Hærens Afdelinger.

Enhver fast Befalingsmand af Linien, Reserven (Forstærkningen), der ønsker sig fritaget for Tjeneste i den danske Hær for at indtræde som Frivillig i en Formation under den tyske Hær eller i den finske Hær, har Adgang til at søge om Tilladelse til at træde uden for Nummer uden Lønning. Ansøgninger herom vil ligesom hidtil blive bevilget i det Omfang, som er foreneligt med Varetagelsen af de indskrænkede Opgaver, der under de nuværende Forhold tilfalder den danske Hær. Særlig bemærkes, at Krigsministeriet overfor unge Befalingsmænd, der endnu ikke har afsluttet den i Hærlovens § 62 og § 63 omhandlede pligtmæssige Tjeneste i to Aar, men som maatte ønske at melde sig til frivillig Tjeneste i den tyske eller den finske Hær, ikke vil gøre den i de omhandlede Paragraffer hjemlede Forpligtelse gældende. Krigsministeriet vil drage Omsorg for, at Ansøgninger om Tilladelse til at træde uden for Nummer med det ovenfor nævnte Formaal altid bevilges aldeles omgaaende.

En Befalingsmand, der saaledes træder uden for Nummer for at gaa i tysk eller finsk Krigstjeneste, beholder sin Plads i Aldersordenen. Ifølge Hærloven har han først Ret til atter at træde ind i Nummer i sin gamle Grad, naar der er et Nummer ledigt, men der er tilvejebragt særlig Hjemmel for, at saadan Genindtræden kan ske til ethvert Tidspunkt, uanset om der er noget Nummer ledigt, saaledes at den paagældende altsaa indtræder med alle sine Rettigheder i Henhold til sin Grad i overtalligt Nummer.

Saa længe en Befalingsmand staar uden for Nummer, kan han ikke forfremmes, men det Tidsrum, i hvilket han har staaet udenfor Nummer for at deltage i tysk eller finsk Krigstjeneste, bliver medregnet ved Bedømmelsen af hans Forfremmelsesmuligheder. Regeringen vil drage Omsorg for, at dette Tidsrum ligeledes medregnes ved Beregning af Alderstillæg og Pension.

Det kan forventes, at Krigsministeriet, forsaavidt angaar danske Befalingsmænd, der har gjort frivillig Krigstjeneste paa tysk eller finsk Side, og som maatte findes egnede til Forfremmelse, vil finde Udvej for at fravige den i andre Forhold begrundede Bestemmelse i Hærlovens § 92, Stk. 6, om, at en Befalingsmand, der har staaet udenfor Nummer i over tre Aar, først kan forfremmes, naar der er forløbet eet Aar, efter at han atter er indtraadt i Nummer.

Danske Befalingsmænd, der træder udenfor Nummer for at melde sig til frivillig Tjeneste i den tyske eller den finske Hær, vil, som det fremgaar af foranstaaende, i ingen Henseende blive stillet ringere end andre danske Befalingsmænd med Hensyn til Retsstilling i Hæren.

VII. 468—69. 8. Udkast (af 31. Maj) fra Udenrigsministeriet.

Udkast 31. Maj 1943.

Cirkulære-Skrivelse fra Krigsministeriet til Hærens Afdelinger.

Enhver fast Befalingsmand af Linien, Reserven (Forstærkningen), der ønsker sig fritaget for Tjeneste i den danske Hær for at indtræde som Frivillig i en Formation under den tyske Hær eller i den finske Hær, har Adgang til, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelingerne m. fl. af 8. Juli 1941, at søge om Tilladelse til at træde udenfor Nummer uden Lønning. Ansøgninger herom vil ligesom hidtil blive bevilget i det Omfang, som er foreneligt med Varetagelsen af de Opgaver, der under de nuværende Forhold tilfalder den danske Hær.

Særlig bemærkes, at Befalingsmænd kan indsende Ansøgning om Fritagelse for den dem ifølge Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, og at de vil kunne forvente en saadan Ansøgning imødekommet.

En Befalingsmand, der saaledes træder udenfor Nummer for at gaa i tysk eller finsk Krigstjeneste, beholder sin Plads i Aldersordenen. Der er tilvejebragt særlig Hjemmel for, at Genindtræden i Nummer kan ske til ethvert Tidspunkt, uanset om der er noget Nummer ledigt, saaledes at den paagældende altsaa indtræder i overtalligt Nummer med alle sine Rettigheder i Henhold til sin Grad.

Det Tidsrum, i hvilket en Befalingsmand har staaet udenfor Nummer for at deltage i tysk eller finsk Krigstjeneste, bliver medregnet ved Bedømmelsen af hans Forfremmelsesmuligheder. Regeringen vil drage Omsorg for, at dette Tidsrum ligeledes medregnes ved Beregning af Alderstillæg og Pension.

Ministeriet vil i givet Fald optage til velvillig Overvejelse Spørgsmaalet om at tilvejebringe Hjemmel for, at de Befalingsmænd, der er egnede til Forfremmelse, og som har staaet udenfor Nummer i mere end tre Aar, kan forfremmes inden et Aar, efter at de paa ny er indtraadt i Nummer i den danske Hær.

Det fremgaar af foranstaaende, at danske Befalingsmænd, der træder udenfor Nummer for at melde sig til frivillig Tjeneste i den tyske eller den finske Hær, ikke vil blive stillet ringere end andre danske Befalingsmænd med Hensyn til Forfremmelse og Retsstilling i Hæren.

VIII. 470. 9. Udkast (af 1. Juni) fra Krigsministeriet.

1. KONTOR

Den danske Regering har bestemt, at enhver fast Befalingsmand af Linien og Reserven (Forstærkningen), der ønsker sig fritaget for Tjeneste i den danske Hær for at indtræde som frivillig i en Formation under den tyske Hær eller i den finske Hær, skal have Adgang til at søge om Tilladelse til at træde uden for Nummer, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse A. 2764 af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger m. fl. Ansøgninger herom vil ligesom hidtil blive bevilget i det Omfang, som er foreneligt med Varetagelsen af de Opgaver, der under de nuværende Forhold tilfalder den danske Hær.

Ovenstaaende vil være at meddele alle tjenstgørende Befalingsmænd af de paagældende Kategorier med Tilføjende, at Befalingsmænd, der træder uden for Nummer for at melde sig til frivillig Tjeneste i den tyske Hær eller den finske Hær, saaledes ikke i nogen Henseende vil blive stillet ringere end andre danske Befalingsmænd med Hensyn til Forfremmelse og Retsstilling i Hæren.

IX. 471. A. 2152/3917 af 1. Juni 1943.

Til Tjenestebrug.

A. 2152/3917.

KRIGSMINISTERIET

Kobenhavn, den 1. Juni 1943.

Til Hærens Afdelinger m. fl.

Enhver fast Befalingsmand af Linien, Reserven (Forstærkningen), der ønsker sig fritaget for Tjeneste i den danske Hær for at indtræde som frivillig i en Formation under den tyske Hær eller i den finske Hær, har Adgang til, jfr. bl. a. Krigsministeriets Skrivelse til Afdelingerne m. fl. af 8. Juli 1941, at søge om Tilladelse til at træde uden for Nummer uden Lønning. Ansøgninger herom vil ligesom hidtil blive bevilget i det Omfang, som er foreneligt med Varetagelsen af de Opgaver, der under de nuværende Forhold tilfalder den danske Hær.

Særlig bemærkes, at Befalingsmænd kan indsende Ansøgning om Fritagelse for den dem ifølge Hærlovens § 62 og 63 paahvilende Tjenestepligt, og at de vil kunne forvente en saadan Ansøgning imødekommet.

En Befalingsmand, der saaledes træder udenfor Nummer for at gaa i tysk eller finsk Krigstjeneste, beholder sin Plads i Aldersordenen. Der er tilvejebragt særlig Hjemmel for, at Genindtræden i Nummer kan ske til ethvert Tidspunkt, uanset om der er noget Nummer ledigt, saaledes at den paagældende altsaa indtræder i overtalligt Nummer med alle sine Rettigheder i Henhold til sin Grad.

Det Tidsrum, i hvilket en Befalingsmand har staaet uden for Nummer for at deltage i tysk eller finsk Krigstjeneste, bliver medregnet ved Bedømmelsen af hans Forfremmelsesmuligheder. Regeringen vil drage Omsorg for, at dette Tidsrum ligeledes medregnes ved Beregning af Alderstillæg og Pension.

Ministeriet vil i givet Fald optage til velvillig Overvejelse Spørgsmaalet om at tilvejebringe Hjemmel for, at de Befalingsmænd, der er egnede til Forfremmelse, og som har staaet uden for Nummer i mere end tre Aar, kan forfremmes inden et Aar, efter at de paa ny er indtraadt i Nummer i den danske Hær.

Det fremgaar af foranstaaende, at danske Befalingsmænd, der træder uden for Nummer for at melde sig til frivillig Tjeneste i den tyske eller den finske Hær, ikke vil blive stillet ringere end andre danske Befalingsmænd med Hensyn til Forfremmelse og Retsstilling i Hæren.

S. Brorsen.

P. V. Hammershøy.

23.

Et i Krigsministeriet i Marts 1943 til Brug for Udenrigsministeriet udarbejdet Exposé vedrørende Ministeriets Stilling til Officerer, der søgte fremmed Krigstjeneste.

KRIGSMINISTERIET

Marts 1943.

Umiddelbart efter at Krigsministeriet i Begyndelsen af Juli 1941 var blevet gjort bekendt med den danske Regerings Beslutning om at tillade Hærens Personel (undtagen tjenstgørende værnepligtige til pligtig Tjeneste) at melde sig til Frikorps „Danmark", bekendtgjorde Ministeriet Regeringsbeslutningen for samtlige Afdelinger, idet man samtidig bestemte, at der skulde gives de paagældende fornøden Frihed til Anmeldelse til Korpset, og meddelte, at Personel, som i den Anledning traadte uden for Nummer, kunde forvente at opnaa Tilladelse til paa ny at indtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophørte paa lovlig Vis, og sluttelig præciserede, at det ikke maatte vanskeliggøres for de paagældende at indtræde i Korpset.

I Overensstemmelse hermed fremsendte Kommandomyndighederne uopholdeligt de modtagne Ansøgninger fra faste Befalingsmænd til Krigsministeriet, der — for at fremme Sagen mest muligt — straks direkte meddelte de paagældende Afdelinger Bemyndigelse til at meddele Ansøgeren Orlov og Rejsetilladelse i Tiden, indtil officiel Afgørelse (Hans Majestæt Kongens Resolution) for de enkelte Ansøgeres Vedkommende forelaa.

I Tiden fra umiddelbart inden til umiddelbart efter Oprettelsen af Frikorps „Danmark" har Krigsministeriet undtagelsesvis fritaget 1 Premierløjtnant og 3 Officianter, der endnu ikke havde forrettet Tjeneste ved Hæren i 2 Aar efter afsluttet Uddannelse paa Officersskolen, for denne Tjenestepligt (Hærlovens § 62 og 63). Endvidere har Ministeriet i September 1941 fritaget 22 tjenstgørende værnepligtige, der — uanset den med det tyske Gesandtskab gennem Udenrigsministeriet trufne Aftale af 31. Juli 1941 om, at der ikke vilde finde Hvervning Sted til tysk Krigstjeneste af værnepligtige til pligtig Tjeneste — havde meldt sig til Optagelse i Frikorpset, inden Ministeriets Bestemmelse af Juli 1941 forelaa, for Resten af deres Tjenestepligt og hjemsendt dem, saafremt de fastholdt Ønsket om Indtræden i Frikorpset.

For saa vidt angik hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige), bemyndigedes de dertil beføjede Myndigheder til at meddele de paagældende fornøden Rejsetilladelse, idet Ministeriet bestemte, at der for disses Vedkommende skulde ses bort fra, om de paagældende maatte være bestemt til Genindkaldelse.

Saaledes som det vil fremgaa af vedlagte Fortegnelse, er der givet følgende Antal Befalingsmænd o. l. Tilladelse til at træde uden for Nummer (Rejsetilladelse) for at melde sig i tysk Krigstjeneste, nemlig:

1 Oberstløjtnant af Linien,
10 Kaptajner af Linien,
2 Kaptajner af Reserven,
4 Kaptajnløjtnanter af Linien,
3 Premierløjtnanter af Linien,
15 Løjtnanter af Reserven,
5 Sekondløjtnanter,
6 Officianter,
2 Reservelæger,
1 Reserveintendant,
1 Underlæge og
14 Oversergenter og Sergenter.

3 til Direktøren for Udenrigsministeriet.
1 til General Gørtz (afleveret til Oberst Ramsing 25. Marts).
1 til Ministeren.
1 til Direktøren.
1 til Afdelingschefen.

24.

Afskrift af Dr. Bests Aide-Mèmoire af 14. April 1943 til Udenrigsministeren.

Afskrift.

14. April 1943.

Die feindselige Haltung des dänischen Heeres und insbesondere vieler Offiziere hat zu grösstem Misstrauen der deutschen Wehrmacht gegen das dänische Heer geführt, so dass von deutscher militärischen Seite im Hinblick auf die Möglichkeit von Kampfhandlungen auf dänischem Boden einschneidende Massnahmen erwogen werden.

Reichsregierung möchte zur Wahrung ihrer bisher gegenüber Dänemark eingehaltenen Politik von Massnahmen gegen das dänische Heer absehen, bedarf aber gewisser Garantien.

Stärkste Garantie wäre eine erkennbare Änderung der Haltung des dänischen Heeres gegenüber Deutschland.

Wenn zum Beispiel die Beurlaubung dänischer Offiziere zum Dienst in der deutschen Wehrmacht offiziell und aufrichtig, d. h. ohne Diffamierung dieser Offiziere bewilligt würde, und wenn eine Anzahl jüngerer dänischer Offiziere hiervon Gebrauch machen würden, könnte das gegenwärtige Verhältnis des Misstrauens in ein solches des Vetrauens und der Kameradschaft umgewandelt werden.

Wenn hingegen eine Verschärfung der Lage einträte und die geringsten feindseligen Handlungen des dänischen Heeres oder seiner Angehörigen gegen die deutsche Wehrmacht festgestellt würden, so würde der Rest des Heeres unverzüglich aufgelöst werden.

Das Misstrauen der deutschen Wehrmacht ist neuerdings dadurch noch verstärkt worden, dass durch einen Zufall den deutschen militärischen Stellen in Dänemark bekannt geworden ist, dass von dem dänischen Heer die in Friedenszeit üblichen geheimen Mobilmachungsvorbereitungen ohne Kenntnis der deutschen militärischen Stellen bis jetzt noch fortgesetzt werden. Seit der militärischen Besetzung Dänemarks durch deutsche Truppen besteht für dänische Mobilmachungsvorbereitungen keine sachliche Begründung mehr. Sie können nur als gegen die deutschen Besatzungstruppen gerichtet gedeutet werden. Die Reichsregierung verlangt daher, dass Mobilmachungsvorbereitungen der dänischen Wehrmacht jeder Art sofort eingestellt werden.

Der Fall des dänischen Minensuchbootes „Søridderen" gibt Anlass, darauf hinzuweisen, dass alle Einheiten der dänischen Wehrmacht verpflichtet sind, Meuterei und Sabotage sowie jede andere gegen die Anordnungen der dänischen Regierung und gegen die Sicherheit der deutschen Truppen in Dänemark gerichteten Handlungen innerhalb ihrer Befehlsbereiche mit allen Mitteln zu unterdrücken.

Oversættelse.

14. April 1943.

Den danske Hærs og navnlig mange Officerers fjendtlige Holdning har fremkaldt den største Mistillid hos den tyske Værnemagt overfor den danske Hær, saaledes at det fra tysk militær Side med Henblik paa Muligheden for Kamphandlinger paa dansk Grund overvejes at træffe indgribende Forholdsregler.

Rigsregeringen vilde, for at kunne opretholde sin hidtil overfor Danmark overholdte Politik, gerne se bort fra Forholdsregler mod den danske Hær, men den behøver visse Garantier.

Den stærkeste Garanti vilde være en tydelig Forandring i den danske Hærs Holdning overfor Tyskland.

Hvis der for Eksempel vilde blive bevilget danske Officerer Orlov til at gøre Tjeneste i den tyske Værnemagt og dette skete officielt og oprigtigt, d. v. s. uden at diffamere de paagældende Officerer, og hvis et Antal yngre danske Officerer vilde gøre Brug heraf, saa vilde det nuværende Mistillidsforhold kunne forandres til et Tillidsforhold og Kammeratskabsforhold.

Saafremt der derimod skulde indtræde en Skærpelse af Situationen og der blev konstateret de mindste fjendtlige Handlinger fra den danske Hærs eller dens Medlemmers Side mod den tyske Værnemagt, saa vilde Resten af Hæren øjeblikkelig blive opløst.

Den tyske Værnemagts Mistillid er i den senere Tid yderligere blevet skærpet ved, at det ved et Tilfælde er blevet de tyske Militærmyndigheder i Danmark bekendt, at de i Fredstid sædvanlige hemmelige Mobiliseringsforberedelser indtil nu stadig fortsættes fra den danske Hærs Side uden de tyske Militærmyndigheders Vidende. Efter at de tyske Tropper militært har besat Danmark, foreligger der ikke mere nogen saglig Begrundelse for danske Mobiliseringsforberedelser. De kan kun forstaas som rettet mod de tyske Besættelsestropper. Rigsregeringen kræver derfor, at enhver Art Mobiliseringsforberedelser af den danske Værnemagt straks bliver standset.

Tilfældet med den danske Minesøgerbaad »Søridderen« giver Anledning til at henvise til, at alle Enheder af den danske Værnemagt er forpligtet til med alle Midler at undertrykke Mytteri og Sabotage samt alle andre Handlinger indenfor deres Kommandoomraade, som er rettet mod den danske Regerings Anordninger og mod de i Danmark værende tyske Troppers Sikkerhed.

25.

Afskrift.

P. J. I. Journ. Nr. 84. C. 71.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 19. Maj 1943.

Til Krigsministeriet.

Under Henvisning til tidligere Korrespondance og stedfundne mundtlige Forhandlinger angaaende de fra tysk Side fremførte Besværinger over den danske Hærs og danske Officerers Holdning over for Tyskland fremsender Udenrigsministeriet hoslagt Genpart af en Skrivelse, som Stats- og Udenrigsministeren den 13. ds. har tilstillet den Befuldmægtigede for det tyske Rige i Danmark angaaende Udsendelsen af Krigsministeriets fortrolige Mobiliserings-Kundgørelse A. 188 af 12. ds., hvoraf et Særtryk medfulgte Krigsministeriets Skrivelse af samme Dato.

Man vedlægger endvidere Genpart af en Skrivelse, som Stats- og Udenrigsministeren den 17. ds. har tilstillet den Befuldmægtigede for det tyske Rige angaaende de Lettelser, der indrømmes Befalingsmænd af Hæren, som maatte ønske at træde udenfor Nummer for at gaa i tysk eller finsk Krigstjeneste. I denne Skrivelse, hvis Ordlyd paa Forhaand var aftalt med Direktøren for Krigsministeriet, udtales bl. a., at enhver dansk Officer har Adgang til at træde udenfor Nummer i nævnte Anledning.

Udenrigsministeriet vilde finde det ønskeligt, om Hærens forskellige Afdelinger blev gjort bekendt med de Tilsagn, der omhandles i den ovennævnte Skrivelse af 17. ds., og man skal i denne Forbindelse navnlig henstille, at de yngre Officerers Opmærksomhed maa blive henledt paa, at den under normale Forhold gældende Regel om to Aars pligtig Tjeneste i Hæren efter endt Uddannelse ikke vil blive haandhævet, forsaavidt angaar unge Officerer, der maatte ønske at melde sig til frivillig Krigstjeneste paa tysk eller finsk Side.

(sign.) **Erik Scavenius.**

UDENRIGSMINISTERIET

17. Maj 1943.

P. J. I. 84. C. 71.

Seiner Exzellenz dem Bevollmächtigten des Deutschen Reichs in Dänemark, Herrn Dr. Werner Best, Dagmarhus, V.

Exzellenz,

Unter Bezugnahme auf das mir von Ihnen am 14. v. Mts. überreichte Aide-Mémoire betreffend die Haltung des dänischen Heeres und vieler dänischer Offiziere erlaube ich mir Ihnen zur Frage der Beurlaubung dänischer Offiziere zum Dienst in der deutschen Wehrmacht folgendes mitzuteilen:

Unmittelbar nach Ausbruch des Krieges zwischen Deutschland und Russland wurde von der dänischen Regierung der Beschluss gefasst, dass dem Personal des Heeres die Möglichkeit eröffnet werden sollte, sich zum Freiwilligendienst im Freikorps „Danmark" zu melden. Dieser Beschluss wurde auf Veranlassung des Kriegsministeriums bei sämtlichen Abteilungen des Heeres bekanntgegeben, indem gleichzeitig die Weisung herausgegeben wurde, dass es den betreffenden durch die erforderliche Dienstbefreiung erleichtert werden sollte, die Anmeldung bei dem Korps vorzunehmen.

Der vorgenannte Beschluss der Regierung bezog sich ausdrücklich auf das Freikorps „Danmark", greift jedoch selbstverständlich auch in solchen Fällen Platz wo dänische Heeresangehörige wünschen sollten, in anderen Formationen der deutschen Wehrmacht oder in der finnischen Wehrmacht Freiwilligendienst zu leisten.

Jedem dänischen Offizier, der wünscht von seinem Dienste im dänischen Heere gelöst zu werden, um als Freiwilliger in eine Formation unter dem deutschen Heere einzutreten, steht es also offen, die Genehmigung zu beantragen, „ausser Nummer" ohne Besoldung zu treten. Diesbezügliche Gesuche sind bisher immer genehmigt worden und werden auch künftig praktisch genommen in unbegrenztem Umfange bewilligt werden. Es muss jedoch natürlich der Vorbehalt gemacht werden, dass das dänische Heer sich sichern muss, die erforderlichen Offiziere zur Wahrnahme der demselben unter den gegenwärtigen Verhältnissen zufallenden beschränkten Aufgaben zur Verfügung zu haben, aber dieser Vorbehalt hat in Wirklichkeit nur theoretische Bedeutung. Das Kriegsministerium trägt dafür Sorge, dass Anträge auf Genehmigung, „ausser Nummer" zu treten immer ganz umgehend bewilligt werden.

Ein Offizier, der „ausser Nummer" tritt, um in deutsche Kriegsdienste überzugehen, behält seinen Platz innerhalb der Altersordnung bei. Gemäss dem Heergesetz hat er erst dann das Recht wieder „in Nummer" in seinem alten Range einzutreten, wenn eine Nummer frei wird; es ist jedoch durch Sondergesetz die Möglichkeit dafür geschaffen worden, dass ein derartiger Wiedereintritt jederzeit erfolgen kann, unabhängig davon, ob eine Nummer frei ist, so dass der Betreffende also mit allen seinen Rechten gemäss seinem Range in „überzählige Nummer" eintritt.

Solange ein Offizier „ausser Nummer" steht, kann er nicht befördert werden, aber der Zeitraum, in welchem er „ausser Nummer" gestanden hat, um an deutschen Kriegsdiensten teilzunehmen, wird bei der Beurteilung seiner Beförderungsmöglichkeiten mit in Betracht gezogen. Die Regierung wird dafür Sorge tragen, dass dieser Zeitraum gleichfalls bei der Berechnung von Alterszulage und Ruhegehalt eingerechnet wird.

Vollständigkeitshalber wird bemerkt, dass ein Offizier, der mehr als drei Jahre „ausser Nummer" gestanden hat, erst dann befördert werden kann, wenn ein Jahr nach seinem Wiedereintritt „in Nummer" verlaufen ist. Die Frage der Beschaffung einer Grundlage zur Abweichung von dieser Vorschrift, wenn es sich um dänische Offiziere handelt, die auf deutscher Seite freiwillige Kriegsdienste geleistet haben, wird gegebenenfalls zu wohlwollender Prüfung aufgenommen werden.

Bisher hat das Kriegsministerium Offizieren, Unteroffizieren u. s. w., in der unten angegebenen Zahl die Genehmigung erteilt „ausser Nummer" zu treten, um sich zum Dienst in der deutschen oder der finnischen Wehrmacht zu melden:

Oberstleutnant der Linie	1
Hauptmänner der Linie	10
Hauptmänner der Reserve	2
Kapitänleutnante der Linie	4
Oberleutnante der Linie	4
Leutnante der Reserve	19
Sekondleutnante	7
Offizianten	6
Ärzte	7
Reserveintendant	1
Obersergeanten und Sergeanten	16

Genehmigen Sie, Exzellenz, den Ausdruck meiner ausgezeichnetsten Hochachtung.

(sign.) **Erik Scavenius.**

Oversættelse.

UDENRIGSMINISTERIET

København, d. 17. Maj 1943.

P. J. I. J. Nr. 84. C. 71.

Deres Excellence!

Idet jeg henholder mig til den Aide-Mémoire, som De den 14. f. M. overrakte mig angaaende den danske Hærs og mange danske Officerers Holdning, tillader jeg mig angaaende Spørgsmaalet om danske Officerers Orlov for at gøre Tjeneste i den tyske Værnemagt at meddele Dem følgende:

Umiddelbart efter, at Krigen mellem Tyskland og Rusland var brudt ud, blev der af den danske Regering fattet Beslutning om, at der skulde aabnes Adgang for Hærens Personale til at melde sig til frivillig Tjeneste i Frikorps »Danmark«. Denne Beslutning blev paa Krigsministeriets Foranledning bekendtgjort ved alle Hærens Afdelinger, idet der samtidig blev udstedt Instruks om, at det ved Meddelelse af den paakrævede Fritagelse for Tjenesten skulde lettes for de paagældende at foretage Anmeldelse ved Korpset.

Regeringens ovenomtalte Beslutning refererede sig udtrykkelig til Frikorps »Danmark«, men kommer selvfølgelig ogsaa til Anvendelse i saadanne Tilfælde, hvor danske Militærpersoner maatte ønske at gøre frivillig Tjeneste i andre Formationer af den tyske Værnemagt eller i den finske Værnemagt.

Enhver dansk Officer, som ønsker at blive løst fra sin Tjeneste i den danske Hær for som Frivillig at indtræde i en Formation under den tyske Hær, staar det altsaa frit for at ansøge om Tilladelse til at træde »udenfor Nummer« uden Løn. Saadanne Ansøgninger er hidtil altid blevet bevilget og vil ogsaa i Fremtiden praktisk taget blive bevilget i ubegrænset Omfang. Der maa dog naturligvis tages det Forbehold, at den danske Hær maa sikre sig at have de nødvendige Officerer til Raadighed for at kunne varetage de den under de nuværende Forhold tilfaldende begrænsede Opgaver, men dette Forbehold har i Virkeligheden kun teoretisk Betydning. Krigsministeriet drager Omsorg for, at Ansøgninger om Tilladelse til at træde »udenfor Nummer« altid bevilges aldeles omgaaende.

En Officer, der træder »udenfor Nummer« for at overgaa til tysk Krigstjeneste, beholder sin Plads i Anciennitetsordenen. I Henhold til Hærloven har han først Ret til igen at indtræde »i Nummer« med sin gamle Rang, naar der bliver et Nummer ledigt; men der er ved en særlig Lov blevet skabt Mulighed for, at en saadan Genindtræden til enhver Tid kan ske uafhængigt af, om et Nummer er ledigt, saaledes at den paagældende altsaa med alle sine Rettigheder i Henhold til sin Rang indtræder i »overtalligt Nummer«.

Saalænge en Officer staar »udenfor Nummer«, kan han ikke forfremmes, men det Tidsrum, i hvilket han har staaet »udenfor Nummer« for at deltage i tysk Krigstjeneste, bliver taget i Betragtning ved Bedømmelsen af hans Forfremmelsesmuligheder. Regeringen vil drage Omsorg for, at dette Tidsrum ligeledes ved Beregningen af Alderstillæg og Pension bliver medregnet.

For Fuldstændigheds Skyld bemærkes, at en Officer, der har staaet »udenfor Nummer« mere end 3 Aar, først kan forfremmes, naar der er gaaet et Aar, efter at han igen er traadt »i Nummer«. Spørgsmaalet om Tilvejebringelsen af en Hjemmel til Afvigelse fra denne Bestemmelse, naar det drejer sig om danske Officerer, der paa tysk Side har gjort frivillig Krigstjeneste, vil i givet Tilfælde blive optaget til velvillig Undersøgelse.

Indtil nu har Krigsministeriet givet Officerer, Underofficerer osv. i nedennævnte Antal Tilladelse til at træde »udenfor Nummer« for at melde sig til Tjeneste i den tyske eller den finske Værnemagt:

Oberstløjtnant i Linien:	1
Kaptajner i Linien:	10
Kaptajner i Reserven:	2
Kaptajnløjtnanter i Linien:	4
Premierløjtnanter i Linien:	4
Løjtnanter i Reserven:	19
Sekondløjtnanter:	7
Officianter:	6
Læger:	7
Reserveintendant:	1
Oversergeanter og Sergeanter:	16

Modtag, Deres Excellence, Udtrykket for min mest udmærkede Højagtelse.

(sign.) **Erik Scavenius.**

Bilag 2.

Afskrift.

UDENRIGSMINISTERIET

13. Maj 1943.

P. J. I. 84. C. 71.

Seiner Exzellenz dem Bevollmächtigten des Deutschen Reichs in Dänemark, Herrn Dr. Werner Best, Dagmarhus.

Exzellenz,

Im Anschluss an mein Schreiben vom 7. ds. Mts. betreffend Einstellung der Mobilmachungsvorbereitungen des dänischen Heeres erlaube ich mir Ihnen hierdurch mitzuteilen, dass das diesbezügliche Zirkular-Schreiben des Kriegsministeriums an die verschiedenen militärischen Abteilungen folgenden Wortlaut hat:

„Alle Arbejder vedrørende Mobiliseringsforberedelser og Indsendelse af alle Indberetninger vedrørende saadanne bortfalder indtil videre.

Ved Hjemsendelse af værnepligtige skal Mødebefalingsblanketten i Soldaterbogen ikke udfyldes, men forsynes med Paategningen „Udfyldes ikke indtil videre".

Ekstraordinære Indkaldelsesordrer forbliver ved den hjemsendende Afdeling.

Overførelse til anden Afdeling efter Hjemsendelsen maa indtil videre ikke finde Sted."

Uebersetzung.

Sämtliche Arbeiten betreffend Mobilmachungsvorbereitungen sowie Einsendung diesbezüglicher Berichte fallen bis auf weiteres weg.

Bei Entlassung Wehrpflichtiger soll das sich im Soldbuch befindliche Formular für Stellungsbefehl nicht ausgefüllt sondern mit folgendem Vermerk versehen werden: „Wird bis auf weiteres nicht ausgefüllt".

Die extraordinären Einberufungsbefehle verbleiben bei der Abteilung aus welcher die Entlassung stattfindet.

Die Überführung in eine andere Abteilung nach der Entlassung darf bis auf weiteres nicht stattfinden."

Genehmigen Sie, Exzellenz, den Ausdruck meiner ausgezeichnetsten Hochachtung.

(sign.) **Erik Scavenius.**

Oversættelse.

UDENRIGSMINISTERIET

København, 13. Maj 1943.

84. C. 71.

Hans Excellence,

den Befuldmægtigede for Det Tyske Rige i Danmark,

Herr Dr. Werner Best, Dagmarhus.

Deres Excellence!

I Tilslutning til min Skrivelse af 7. d. M. angaaende Standsningen af den danske Hærs Mobiliseringsforberedelser tillader jeg mig herved at meddele Dem, at det paagældende Circulære fra Krigsministeriet til de forskellige Militærafdelinger har følgende Ordlyd:

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Modtag, Deres Excellence, Udtrykket for min mest udmærkede Højagtelse.

(sign.) **Erik Scavenius.**

26.

UDENRIGSMINISTERIET

København, den 24. Maj 1943.

Til Krigsministeriet.

I Forbindelse med sin Skrivelse af 19. ds. angaaende de Lettelser, der indrømmes Befalingsmænd af Hæren, som maatte ønske at træde udenfor Nummer for at gaa i tysk eller finsk Krigstjeneste, fremsender Udenrigsministeriet hoslagt Afskrift af en Note af 20. ds., hvori den Befuldmægtigede for det tyske Rige i Danmark anmoder Stats- og Udenrigsministeren om at foranledige, at han maa blive underrettet om den Bekendtgørelse, hvorved Krigsministeriet vil gøre Officerskorpset bekendt med de aftalte Retningslinier for Behandlingen af de Frivillige.

Udenrigsministeriet anmoder om af det kgl. Ministerium at blive sat i Stand til at imødekomme det af Dr. Best udtalte Ønske.

Erik Scavenius.

Bilag.

Afskrift.

DER BEVOLLMÄCHTIGTE DES REICHES
IN DÄNEMARK

Kopenhagen, den 20. Mai 1943.

An Seine Exzellenz Herrn Staatsminister Erik von Scavenius, Kopenhagen.
Aussenministerium.

Exzellenz.

Unter Bezugnahme auf Ihr Schreiben vom 17. Mai 1943 und auf unsere Besprechung am 19. Mai 1943 bestätige ich Ihre Mitteilung, dass das Verteidigungsministerium in der Behandlung der dänischen Offiziere, die sich zur vorübergehenden Dienstleistung in der deutschen Wehrmacht beurlauben lassen wollen, nach den Richtlinien, die Sie mir in Ihrem Schreiben mitgeteilt haben, verfahren wird, ohne dass hierfür eine förmliche Aenderung der bisher geltenden Bestimmungen erforderlich ist.

Ich wiederhole meine in der gestrigen Besprechung ausgesprochene Anregung, dass das Verteidigungsministerium die erwähnten Richtlinien dem dänischen Offizierskorps bekanntgeben möge, damit diejenigen Offiziere, die sich vielleicht zur Dienstleistung in der deutschen Wehrmacht entschliessen wollen, darüber unterrichtet werden, dass sie auf eine Behandlung nach den erwähnten Richtlinien rechnen dürfen und dass sie durch eine Beurlaubung in ihrer Laufbahn und in ihrer Rechtsstellung als dänische Offiziere gegenüber ihren Kameraden keineswegs schlechter gestellt werden.

Für eine Unterrichtung über die Bekanntmachung des Verteidigungsministeriums an das Offizierskorps wäre ich Ihnen sehr dankbar.

Genehmigen Sie, Exzellenz, den Ausdruck meiner ausgezeichnetsten Hochachtung.

sign. **W. Best.**

Oversættelse.

DEN BEFULDMÆGTIGEDE FOR RIGET
I DANMARK
II A.

København, den 20. Maj 1943.

Til Hans Excellence Herr Statsminister Erik von Scavenius, København, Udenrigsministeriet.

Deres Excellence!

Idet jeg henholder mig til Deres Skrivelse af 17. Maj 1943 og til vor Konference af 19. Maj 1943, bekræfter jeg Deres Meddelelse om, at Forsvarsministeriet ved Behandlingen af de danske Officerer, som ønsker at faa Orlov for midlertidigt at gøre Tjeneste i den tyske Værnemagt, vil gaa frem efter de Retningslinier, som De har meddelt mig i Deres Skrivelse, uden at der hertil er nogen formel Forandring paakrævet i de hidtil gældende Bestemmelser.

Jeg gentager min under vor Konference igaar udtalte Henstilling om, at Forsvarsministeriet vil bekendtgøre de omtalte Retningslinier for det danske Officerskorps, for at de Officerer, der maaske vil bestemme sig til at gøre Tjeneste i den tyske Værnemagt, kan faa Underretning om, at de kan gøre Regning paa at blive behandlet efter de omtalte Retningslinier, og at de ved at tage Orlov paa ingen Maade bliver stillet daarligere overfor deres tidligere Kammerater med Hensyn til deres Løbebane og i deres Retsstilling som danske Officerer.

Jeg vilde være Dem meget taknemlig for at faa Meddelelse om Forsvarsministeriets Bekendtgørelse til Officerskorpset.

Modtag, Deres Excellence, Udtrykket for min mest udmærkede Højagtelse.

W. Best.

27.

Udarbejdelser og Forarbejder til Krigsministeriets Skrivelse A. 2764/4046 af 7. Juli 1941 til Udenrigsministeriet og Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

Afskrift.

UDENRIGSMINISTERIET

Kobenhavn, den 5. Juli 1941.

Til Krigsministeriet.

Under Henvisning til den Drøftelse, som Dags Dato har fundet Sted mellem Direktøren for Krigsministeriet og Udenrigsministeriet angaaende „Frikorps Danmark" fremsender Udenrigsministeriet hoslagt en Genpart af det under nævnte Drøftelse omtalte Aide-Mémoire, som Dags Formiddag af den herværende tyske Gesandt er blevet overrakt Udenrigsministeren.

I dette Aide-Mémoire gives der, som det vil ses, først Udtryk for den tyske Regerings Tilfredshed med Dannelsen af det nævnte Frikorps, der vil blive sat ind i Kampen mod Sovjetunionen som en særlig dansk Formation med danske Kendetegn og under Ledelse af danske Officerer.

Gesandtskabet anmoder dernæst om, at Personer, der tilhører den danske Værnemagt, og som maatte melde sig til Frikorpset, maa faa Adgang til at lade sig mønstre, samt, saafremt de antages, maa erholde Orlov for den Tid, de tilhører Frikorpset, saaledes at de bevarer deres Nummer i Hæren.

Endvidere anmodes der om, at alle danske militære Afdelinger maa blive gjort bekendt med Frikorpsets Dannelse samt med Muligheden for Indtræden og Antagelsesbetingelser.

Endelig udtales Forventningen om, at de danske militære Kommandomyndigheder vil vise Forstaaelse for det store ideelle Formaal, Frikorpsets Dannelse forfølger, og ikke vil vanskeliggøre Hvervningen til Korpset. Gesandtskabet vilde sætte Pris paa, om hertil sigtende Instruktioner blev tilstillet de paagældende militære Kommandomyndigheder.

Ved Overrækkelsen af dette Aide-Mémoire har Minister v. Renthe-Fink henvist til følgende Betragtninger: Da den danske Hær for Tiden raader over et meget stort Antal Befalingsmænd i Forhold til det faatallige indkaldte Mandskab, vilde det formentlig for Hæren være af Interesse, dersom nogle Officerer fandt Beskæftigelse i Frikorpset. Endvidere maatte det formentlig være tillokkende for den danske Værnemagt at faa denne Lejlighed til at ndhøste praktisk Krigserfaring. Endelig var det af stor Betydning, at der ved Frikorpsets Deltagelse i Kampen blev Lejlighed til et kammeratligt Samarbejde mellem den danske og den tyske Værnemagt. Dette sidste var et Moment, som man fra tysk Side tidligere havde lagt Vægt paa, og Gesandten hævdede, at et saadant kammeratligt Samarbejde mellem de to Landes Stridskræfter vilde være af meget stor politisk Betydning for hele Forholdet mellem Danmark og Tyskland i Fremtiden.

Minister v. Renthe-Fink henstillede meget indtrængende, at der fra dansk Side blev taget Stilling i denne Sag paa en positiv Maade. Der kunde maaske paa Forhaand ikke forventes saa stor Forstaaelse i Befolkningen for Betydningen af Dannelsen af dette Frikorps og dets Samarbejde med den tyske Værnemagt i Kampen mod Bolchevismen, men det maatte blive den politiske Ledelses Sag, i Erkendelse af denne Betydning, at træffe de Foranstaltninger, som er nødvendige til Opnaaelse af det Formaal, der tilstræbes.

Minister v. Renthe-Fink, der førstkommende Tirsdag Morgen afrejser til Berlin, vilde sætte megen Pris paa, om han i Løbet af Mandagen den 7. ds., kunde modtage et Svar.

Idet man henviser til den ovennævnte mundtlige Drøftelse med General Stemann, skal Udenrigsministeriet for sit Vedkommende udtale, at man ud fra de overfor Generalen anførte Synspunkter maa lægge Vægt paa, at der fra dansk Side paa imødekommende Maade bliver taget Stilling til de af den tyske Gesandt fremsatte Spørgsmaal.

sign. **Erik Scavenius.**

Bilag 1.

DEUTSCHE GESANDTSCHAFT
Kopenhagen.

Afskrift.

Kopenhagen, den 5. Juli 1941.

Aide-memoire.

Die Reichsregierung begrüsst erfreut die Aufstellung eines dänischen Freiwilligenverbandes zur Teilnahme am Kampf gegen den Bolschewismus und ist damit einverstanden, dass das Freikorps Dänemark als besondere dänische Formation mit dänischen Abzeichen und unter Führung dänischer Offiziere eingesetzt wird. Die Angehörigen des Freikorps werden Wehrsold und für sich und ihre Familien Versorgung nach deutschen Grundsätzen erhalten.

Die Deutsche Gesandtschaft bittet, die dänischen Wehrmachtsangehörigen, die sich zum Freikorps Dänemark melden, zur Musterung freizustellen und, wenn sie angenommen werden, sie für die Dauer ihrer Zugehörigkeit zum Freikorps unter Beibehaltung ihrer Nummer zu beurlauben. Ihre Namen werden dem dänischen Kriegsministerium umgehend mitgeteilt werden.

Es wird weiter gebeten, in allen dänischen Wehrmachtsteilen durch Tagesbefehl auf die Aufstellung des Freikorps hinzuweisen und die Möglichkeit des Eintritts und die Aufnahmebedingungen bekanntzugeben.

Von den dänischen militärischen Kommandostellen darf angenommen werden, dass sie dem grossen ideellen Zweck, den die Aufstellung des Freikorps verfolgt, Verständnis entgegenbringen und die Werbung nicht erschweren. Die Deutsche Gesandtschaft wäre aber gleichwohl dankbar, wenn eine entsprechende Anweisung an die militärischen Kommandostellen erlassen würde.

Oversættelse.

DET TYSKE GESANDTSKAB
København.

Kobenhavn, den 5. Juli 1941.

Aide-Mémoire.

Rigsregeringen ser med Glæde, at der opstilles et dansk Frivilligkorps til Deltagelse i Kampen mod Bolchevismen, og er indforstaaet med, at Frikorps Danmark indsættes som en særlig dansk Formation med danske Emblemer og under Ledelse af danske Officerer. Medlemmerne af Frikorpset vil faa Militærløn og faa Underhold for sig selv og deres Familie efter tyske Principper.

Det tyske Gesandtskab anmoder om, at det maa blive danske Militærpersoner, som melder sig til Frikorps Danmark, tilladt at møde til Mønstring og, naar de bliver antaget, at der meddeles dem Orlov med Bibeholdelse af deres Nummer, saalænge som de hører til Frikorpset. Deres Navne vil omgaaende blive meddelt det danske Krigsministerium.

Man anmoder endvidere om, at der ved alle danske Militærafdelinger ved Dagsbefaling maa blive henvist til Opstillingen af Frikorpset, og at det maa blive bekendtgjort, at der er Adgang til at indtræde, og at Optagelsesvilkaarene bliver bekendtgjort.

Med Hensyn til de danske militære Kommandoposter tør man antage, at de vil stille sig forstaaende overfor det store ideelle Formaal, som Opstillingen af Frikorpset forfølger, og at de ikke vil vanskeliggøre Hvervningen. Men det Tyske Gesandtskab vilde alligevel være taknemlig for, om der maatte blive udstedt en passende Instruks til de militære Kommandoposter.

København, den 5. Juli 1941.

Bilag 2.

Afskrift.

DEUTSCHE GESANDTSCHAFT
Kopenhagen.

Kopenhagen, den 30. Juni 1941.

Notiz.

Wie in vielen anderen europäischen Ländern haben sich erfreulicherweise auch in Dänemark Freiwillige gemeldet, um bei der Auseinandersetzung mit dem Kommunismus und der Beseitigung der Europa seitens der Sowjetunion drohenden Gefahr einen Einsatz auf deutscher Seite zu leisten. Es darf angenommen werden, dass die Königlich Dänische Regierung gegenüber den dänischen Freiwilligen eine wohlwollende Haltung einnehmen und ihnen keine Schwierigkeiten in den Weg legen wird.

Auch bei Dänen, die sich in einem aktiven militärischen Verhältnis befinden, besteht der Wunsch, sich freiwillig für den Kampf gegen die Sowjetunion zu melden. Es würde dankbar begrüsst werden, wenn die Königlich Dänische Regierung auch solchen Militärpersonen ermöglichen würde, ohne Schaden für ihre Rechte ihren Einsatz für die grosse europäische Sache zu leisten.

Oversættelse.

DET TYSKE GESANDTSKAB
København.

København, den 30. Juni 1941.

Notits.

Som i mange andre europæiske Lande har der glædeligvis ogsaa i Danmark meldt sig Frivillige for at yde en Indsats paa tysk Side i Opgøret mod Kommunismen og til Fjernelse af den Fare, der truer Europa fra Sovjetunionens Side. Det tør antages, at den kongelige danske Regering vil indtage en velvillig Holdning over for de danske Frivillige og ikke vil lægge dem nogen Vanskeligheder i Vejen.

Ogsaa hos Danske, der befinder sig i aktiv Militærtjeneste, foreligger der Ønske om at melde sig frivilligt til Kamp mod Sovjetunionen. Det vilde blive hilst med Taknemmelighed, hvis den kongelige danske Regering ogsaa vilde gøre det muligt for saadanne Militærpersoner at yde deres Indsats for den store europæiske Sag, uden at det kommer deres Rettigheder til Skade..

Bilag 3.

Til Tjenestebrug.

KRIGSMINISTERIET

København, den 8. Juli 1941.

Til Hærens Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. og hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) fra den danske Hær melder sig til Frikorps „Danmark". Medlemmer af Frikorpset vil faa Lønning m. v. i Overensstemmelse med tyske Bestemmelser og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren hørende fast Befalingsmand af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. samt enhver hjemsendt værnepligtig (Befalingsmand o. l. og menig). Tjenstgørende værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) til pligtig Tjeneste har ikke Adgang til at melde sig. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for tjenstgørende faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l., ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til Anmeldelse (Mønstring) ved Frikorpset.

Faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l., der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra faste Befalingsmænd o. l. i Sagens Anledning fremsendes uopholdeligt ad Kommandovejen til Krigsministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets Bestemmelse foreligger. Ansøgninger vil kunne forventes imødekommet i det Omfang, Tjenesten tillader dette.

Hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige), der ønsker at indtræde i Frikorpset, skal indsende Ansøgning om Rejsetilladelse til Udlandet gennem deres militære Underafdeling. Saadan Rejsetilladelse meddeles de paagældende af den dertil beføjede Myndighed, idet der ses bort fra, om de paagældende maatte være bestemt til Genindkaldelse.

Det maa ikke vanskeliggøres for de paagældende at indtræde i Korpset.

S. Brorsen.

Thygesen.

Bilag 4.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

Til Tjenestebrug.

KRIGSMINISTERIET

København, den 8. Juli 1941.

Til Hærens Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. og hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) fra den danske Hær melder sig til Frikorps „Danmark". Medlemmer af Frikorpset vil faa Lønning m. v. i Overensstemmelse med tyske Bestemmelser og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren hørende fast Befalingsmand af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. samt enhver hjemsendt værnepligtig (Befalingsmand o. l. og menig). Tjenstgørende værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) til pligtig Tjeneste har ikke Adgang til at melde sig. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for tjenstgørende faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l., ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til Anmeldelse (Mønstring) ved Frikorpset.

Faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l., der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra faste Befalingsmænd o. l. i Sagens Anledning fremsendes uopholdeligt ad Kommandovejen til Krigsministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets Bestemmelse foreligger. Ansøgninger vil kunne forventes imødekommet i det Omfang, Tjenesten tillader dette.

Hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige), der ønsker at indtræde i Frikorpset, skal indsende Ansøgning om Rejsetilladelse til Udlandet gennem deres militære Underafdeling. Saadan Rejsetilladelse meddeles de paagældende af den dertil beføjede Myndighed, idet der ses bort fra, om de paagældende maatte være bestemt til Genindkaldelse.

Det maa ikke vanskeliggøres for de paagældende at indtræde i Korpset.

Bilag 5.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

København, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelingerne m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt Personel o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet i 1 Aar. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet i 1 Aar. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra tjenstgørende Personel i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets henholdsvis Marineministeriets Bestemmelse foreligger.

Hjemsendte værnepligtige, der ønsker at indtræde i Frikorpset, vil af Afdelinger m. fl. være at give Rejsetilladelse til Udlandet.

Det maa ikke under nogen Form vanskeliggøres for de paagældende at melde sig til Frikorpset eller at give Møde til Mønstringer og lignende i Anledning heraf.

Bilag 6.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

Kobenhavn, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt Personel o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet henholdsvis Marineministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet. Meddelelsen fra Frikorpset om Antagelse til dette vedlægges Ansøgningen. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien, Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Meddelelsen fra Frikorpset om Antagelse til dette vedlægges Ansøgningen. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra tjenstgørende Personel i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet henholdsvis Marineministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets henholdsvis Marineministeriets Bestemmelse foreligger.

Hjemsendte værnepligtige, der ønsker at indtræde i Frikorpset, vil af Afdelinger m. fl. være at give Rejsetilladelse til Udlandet.

Det maa ikke under nogen Form vanskeliggøres for de paagældende at melde sig til Frikorpset eller at give Møde til Mønstringer og lignende i Anledning heraf.

Bilag 7.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

København, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af tjenstgørende *Befalingsmænd* af Linien, Reserven (Forstærkningen) og hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) samt hjemsendt Stammandskab fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende tjenstgørende *Befalingsmand og ligestillet* af Linien, Reserven (Forstærkningen) og Stammandskab af Math-Graden samt hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) herunder Stammandskab af Mathelev-Graden. Tjenstgørende værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) herunder Stammandskab af Mathelev-Graden har saaledes ikke Adgang til at melde sig. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for alle tjenstgørende Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen), og Stammandskab af Math-Graden, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) o. l. og Stammandskab af Math-Graden, der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt omRejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra tjenstgørende Befalingsmænd (og Stammandskab af Math-Graden) i Sagens Anledning fremsendes uopholdeligt ad Kommandovejen til Krigsministeriet henholdsvis Marineministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets henholdsvis Marineministeriets Bestemmelse foreligger. Ansøgningen vil kunne forventes imødekommet i det Omfang, Tjenesten tillader dette.

Hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd o. l. og menige) samt Stammandskab, der ønsker at indtræde i Frikorpset, vil af Afdelinger m. fl. være at give Rejsetilladelse til Udlandet.

Det maa ikke under nogen Form vanskeliggøres for de paagældende at melde sig til Frikorpset eller at give Møde til Mønstringer og lignende i Anledning heraf.

Bilag 8.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

Kobenhavn, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt Personel o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet henholdsvis Marineministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien, Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra tjenstgørende Personel i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet henholdsvis Marineministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets henholdsvis Marineministeriets Bestemmelse foreligger.

Hjemsendte værnepligtige, der ønsker at indtræde i Frikorpset, vil af Afdelinger m. fl. være at give Rejsetilladelse til Udlandet.

Det maa ikke under nogen Form vanskeliggøres for de paagældende at melde sig til Frikorpset eller at give Møde til Mønstringer og lignende i Anledning heraf.

Bilag 9.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

København, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt Personel o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra tjenstgørende Personel i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets Bestemmelse foreligger.

Hjemsendte værnepligtige, der ønsker at indtræde i Frikorpset, vil af Afdelinger m. fl. være at give Rejsetilladelse til Udlandet.

Det maa ikke under nogen Form vanskeliggøres for de paagældende at melde sig til Frikorpset eller at give Møde til Mønstringer o. lign. i Anledning heraf.

Bilag 10.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

Til Hærens (Søværnets) Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen.

Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelingerne m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende *værnepligtigt Personel* o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger i Sagens Anledning fra tjenstgørende værnepligtige skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet.

Det paalægges samtlige Afdelingschefer m. fl. at drage Omsorg for, at der ikke lægges dem, der maatte ønske at anmelde sig til Frikorpset, Hindringer i Vejen.

Bilag 11.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

Til Hærens (Søværnets) Afdelinger m. fl.

(eller i Kundgørelse for Hæren (Kundgørelse for Søværnet) under Betegnelsen: Til Tjenestebrug).

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelingerne m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt *Personel* o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uophørligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet i 1 Aar. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet i 1 Aar. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Personel, der indtræder i Frikorpset, er undergivet dettes Jurisdiktion fra Indtrædelsesdagen.

Samtlige Ansøgninger i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet.

Det paalægges samtlige Afdelingschefer m. fl. at drage Omsorg for, at der ydes alle, der maatte ønske at anmelde sig til Frikorpset, fornøden Vejledning og Bistand i enhver Henseende.

I Tvivlstilfælde eller saafremt der i Sagens Anledning maatte opstaa Vanskeligheder, henvender Vedkommende Afdeling sig uophørligt direkte til Krigsministeriet pr. Telefon (Telegram).

(Om Forsøg paa Modarbejdelse af det af Regeringen ovenfor bestemte indsendes uophørligt telefonisk (telegrafisk) Meddelelse til Krigsministeriet).

Bilag 12.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

Kobenhavn, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelingerne m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende *værnepligtigt Personel* o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger i Sagens Anledning fra tjenstgørende værnepligtige skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet..

Det paalægges samtlige Afdelingschefer m. fl. at drage Omsorg for, at der ydes alle, der maatte ønske at melde sig til Frikorpset, fornøden Vejledning.

Bilag 13.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

København, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt Personel o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra tjenstgørende Personel i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets henholdsvis Marineministeriets Bestemmelse foreligger.

Hjemsendte værnepligtige, der ønsker at indtræde i Frikorpset, vil af Afdelinger m. fl. være at give Rejsetilladelse til Udlandet.

Det maa ikke under nogen Form vanskeliggøres for de paagældende at melde sig til Frikorpset eller at give Møde til Mønstringer og lignende i Anledning heraf.

Bilag 14.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

KRIGSMIMISTERIET OG MARINEMINISTERIET

Kobenhavn, den 7. Juli 1941.

Til Hærens og Søværnets Afdelinger m. fl.

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af Befalingsmænd og menige fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende Befalingsmand og ligestillet samt menige. Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelinger m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt Personel o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uopholdeligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer, vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Samtlige Ansøgninger fra tjenstgørende Personel i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet. Ingen kan frigøres, førend Krigsministeriets henholdsvis Marineministeriets Bestemmelse foreligger.

Hjemsendte værnepligtige, der ønsker at indtræde i Frikorpset, vil af Afdelinger m. fl. være at give Rejsetilladelse til Udlandet.

Det maa ikke under nogen Form vanskeliggøres for de paagældende at melde sig til Frikorpset eller at give Møde til Mønstringer og lignende i Anledning heraf.

Bilag 15.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 8. Juli 1941 til Hærens Afdelinger.

Til Hærens (Søværnets) Afdelinger m. fl.

(eller i Kundgørelse for Hæren (Kundgørelse for Søværnet) under Betegnelsen: Til Tjenestebrug).

Den danske Regering har givet Tilladelse til, at der af tjenstgørende faste Befalingsmænd af Linien, Reserven (Forstærkningen) og hjemsendte værnepligtige (Befalingsmænd og menige) fra den danske Hær og det danske Søværn formeres et Frikorps „Danmark" bestemt til Deltagelse i Kampen mod Kommunismen. Frikorpset vil blive opstillet som en dansk Formation under Kommando af danske Befalingsmænd. Medlemmer af Frikorpset, der vil bære et særligt dansk Kendetegn, vil faa Lønning efter og for deres Person og Familie være undergivet de almindelige tyske Forsorgsbestemmelser.

Adgang til at melde sig til Indtræden i Frikorpset har enhver til Hæren eller Søværnet hørende tjenstgørende Befalingsmand og ligestillet samt enhver hjemsendt værnepligtig (Befalingsmænd og menige). Anmeldelse til Frikorpset sker paa de i Pressen opgivne Steder.

Ovenstaaende vil af Afdelingerne m. fl. være at bekendtgøre for alt tjenstgørende Personel, ligesom der vil være at give de paagældende fornøden Frihed til at foretage Anmeldelse til og gennemgaa Undersøgelse (Session) ved Frikorpset.

Tjenstgørende værnepligtigt *Personel* o. l. (Befalingsmænd og Mandskab), der efter Anmeldelse til Korpset faar Meddelelse om at være antaget, indsender uophørligt Ansøgning til Krigsministeriet om Hjemsendelse og Rejsetilladelse til Udlandet i 1 Aar. *Faste Befalingsmænd og ligestillede af Linien i Reserven (Forstærkningen)* indsender Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer samt om Rejsetilladelse til Udlandet i 1 Aar. Personel, der faar Tilladelse til at træde uden for Nummer vil kunne forvente at faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer, naar Tjenesten ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Personel, der indtræder i Frikorpset, er undergivet dettes Jurisdiktion fra Indtrædelsesdagen.

Samtlige Ansøgninger i Sagens Anledning skal være indsendte inden den 15. Juli d. A. og fremsendes snarest ad Kommandovejen til Krigsministeriet.

Det paalægges samtlige Afdelingschefer m. fl. at drage Omsorg for, at der ydes alle, der maatte ønske at anmelde sig til Frikorpset, fornøden Vejledning og Bistand i enhver Henseende.

I Tvivlstilfælde eller saafremt der i Sagens Anledning maatte opstaa Vanskeligheder, henvender Vedkommende Afdeling sig uophørligt direkte til Krigsministeriet pr. Telefon (Telegram).

(Om Forsøg paa Modarbejdelse af det af Regeringen ovenfor bestemte indsendes uophørligt telefonisk (telegrafisk) Meddelelse til Krigsministeriet).

Bilag 16.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 7. Juli 1941 til Udenrigsministeriet.

KRIGSMINISTERIET OG MARINEMINISTERIET

Kobenhavn, den 7. Juli 1941.

Til Udenrigsministeriet.

I Anledning af det modtagne Aide-mémoire af 5. Juli d. A. skal man udtale:

1. Af første Stykke fremgaar, at Frikorps „Danmark" skal bære dansk Kendetegn. Opmærksomheden henledes i den Anledning paa, hvorvidt Frikorpset uden videre kan føre Dannebrog som Fane.

2. For saa vidt angaar værnepligtigt Personel, som er hjemsendt, vil dette uden videre kunne fremstille sig til Mønstring ved Korpset. Dersom de paagældende antages, skal de ansøge om Rejsetilladelse til Udlandet gennem deres militære Underafdeling.

3. For saa vidt angaar Befalingsmænd og ligestillede af Linien eller Reserven (Forstærkningen), vil saadant Personel kunne frigøres i begrænset Omfang. De paagældende maa gennem deres Afdeling indsende Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer og om Rejsetilladelse til Udlandet. De paagældende vil faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer ved første Lejlighed, naar deres Tjeneste ved Korpset ophører paa lovlig Vis.

Krigsministeriet skal dog henlede Opmærksomheden paa, at Befalingsmænd udenfor Nummer fremdeles er undergivet Militær Straffelov og de Tjenestebestemmelser, som Straffeloven (§ 63) omfatter. Særlig nævnes, at de fremdeles har Respektpligt over for deres danske Overmænd og foresatte og skal optræde paa en for Befalingsmænd værdig Maade. Hæren raader i Øjeblikket — udover Livgardens Mandskab — over ca. 3 300 tjenstgørende værnepligtige (Kornetter, Korporaler, Underkorporaler og menige). Heraf er ca. 1 100 Rekrutter indkaldt i Maj d. A., 1 100 Mand Vagtstyrke er uddannet siden November 1940 og 1 100 Mand genindkaldt Hjælpemandskab.

Krigsministeriet vil saavel af Hensyn til Uddannelsen som af Hensyn til Bestridelsen af Tjenesten ved Depoter og Magasiner anse det for uheldigt at mindske denne Styrke, der derfor i paakommende Tilfælde maatte suppleres med Indkaldelse af andre værnepligtige. Den ovennævnte tjenstgørende Styrke bør derfor undtages, medens man vil stille sig imødekommende overfor de hjemsendte værnepligtige.

Bilag 17.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 7. Juli 1941 til Udenrigsministeriet.

Til Udenrigsministeriet.

I Anledning af det modtagne Aide-mémoire af 5. Juli d. A. skal man udtale:

1. Af første Stykke fremgaar, at Frikorps „Danmark" skal bære dansk Kendetegn. Opmærksomheden henledes i den Anledning paa, hvorvidt Frikorpset uden videre kan føre Dannebrog som Fane.

2. For saa vidt angaar værnepligtigt Personel, som er hjemsendt, vil dette uden videre kunne fremstille sig til Mønstring ved Korpset. Dersom de paagældende antages, skal de ansøge om Rejsetilladelse til Udlandet gennem deres militære Underafdeling.

3. For saa vidt angaar Befalingsmænd og ligestillede af Linien eller Reserven (Forstærkningen), vil saadant Personel kunne frigøres i begrænset Omfang. De paagældende maa gennem deres Afdeling indsende Ansøgning om Tilladelse til at træde udenfor Nummer og om Rejsetilladelse til Udlandet og vil, naar deres Tjeneste ved Korpset ophører paa lovlig Vis, faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer ved første Lejlighed.

Krigsministeriet skal dog henlede Opmærksomheden paa, at Befalingsmænd uden for Nummer fremdeles er undergivet Militær Straffelov og de Tjenestebestemmelser, som Straffeloven (§ 63) omfatter. Særlig nævnes, at de fremdeles har Respektpligt over for deres danske Overmænd og foresatte og skal optræde paa en for Befalingsmænd værdig Maade.

4. Hæren raader i Øjeblikket — udover Livgardens Mandskab — over ca. 3 300 tjenstgørende værnepligtige (Kornetter, Korporaler, Underkorporaler og menige). Heraf er ca. 1 100 Rekrutter indkaldt i Maj d. A., 1 100 Mand Vagtstyrke er uddannet siden November 1940 og 1 100 Mand genindkaldt Hjælpemandskab.

Krigsministeriet vil saavel af Hensyn til Uddannelsen som af Hensyn til Bestridelsen af Tjenesten ved Depoter og Magasiner anse det for uheldigt at mindske denne Styrke, der derfor i paakommende Tilfælde maatte suppleres ved Indkaldelse af andre værnepligtige. Man skal derfor meget henstille, at den ovennævnte tjenstgørende Styrke undtages, medens man i enhver Henseende vil stille sig imødekommende overfor de hjemsendte værnepligtige.

Bilag 18.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 7. Juli 1941 til Udenrigsministeriet.

Til Udenrigsministeriet.

I Anledning af det modtagne Aide-mémoire af 5. Juli d. A. skal man udtale:

1. Af første Stykke fremgaar, at Frikorps „Danmark" skal bære et dansk Kendetegn. Opmærksomheden henledes i den Anledning paa, hvorvidt Frikorpset uden videre kan bære Dannebrog som Fane.

2. For saa vidt angaar værnepligtigt Personel, som er hjemsendt, vil dette uden videre kunne fremstille sig til Mønstring ved Korpset. Dersom de paagældende antages, skal de ansøge om Rejsetilladelse til Udlandet gennem deres militære Underafdeling.

For saa vidt angaar Befalingsmænd og ligestillede af Linien eller Reserven (Forstærkningen), vil saadant Personel kunne frigøres i begrænset Omfang.

De paagældende maa gennem deres Afdeling indsende Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer og om Rejsetilladelse til Udlandet.

De paagældende vil faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer ved første Lejlighed, naar deres Tjeneste ved Korpset ophører paa lovlig Vis. Krigsministeriet skal dog henlede Opmærksomheden paa, at Befalingsmænd uden for Nummer fremdeles er undergivet Militær Straffelov og de Tjenestebestemmelser, som Straffeloven (§ 63) omfatter. Særlig nævnes, at de fremdeles har Respektpligt over for deres danske Overmænd og foresatte. Og skal optræde paa en for Befalingsmænd værdig Maade.

3. Hæren raader i Øjeblikket — udover Livgardens Mandskab — over ca. 3 300 tjenstgørende værnepligtige (Korvetter, Korporaler, Underkorporaler og menige). Heraf er ca. 1 100 Rekrutter indkaldt i Maj d. A., 1 100 Mand Vagtstyrke er uddannet siden November 1940 og 1 100 Mand genindkaldt Hjælpemandskab.

Krigsministeriet vil saavel af Hensyn til Uddannelsen som af Hensyn til Bestridelsen af Tjenesten ved Depoter og Magasiner anse det for uheldigt at mindske denne Styrke, der derfor i paakommende Tilfælde maatte suppleres med Indkaldelse af andre værnepligtige. Man skal derfor meget henstille, at den ovennævnte tjenstgørende Styrke undtages, medens man i enhver Henseende vil stille sig imødekommende overfor de hjemsendte værnepligtige.

Bilag 19.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 7. Juli 1941 til Udenrigsministeriet.

Til Udenrigsministeriet.

I Anledning af det modtagne Aide-mémoire af 5. Juli d. A. skal man udtale:

1. Af første Stykke fremgaar, at Frikorps „Danmark" skal bære et dansk Kendetegn. Opmærksomheden henledes i den Anledning paa, hvorvidt Frikorpset uden videre kan bære Dannebrog som Fane.

2. For saa vidt angaar værnepligtigt Personel, som er hjemsendt, vil dette uden videre kunne fremstille sig til Mønstring ved Korpset. Dersom de paagældende antages, skal de ansøge om Rejsetilladelse til Udlandet gennem deres militære Underafdeling.

For saa vidt angaar Befalingsmænd og ligestillede af Linien eller Reserven (Forstærkningen), vil saadant Personel kunne frigøres i begrænset Omfang.

De paagældende maa gennem deres Afdeling indsende Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer og om Rejsetilladelse til Udlandet.

De paagældende vil faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer ved første Lejlighed, naar deres Tjeneste ved Korpset ophører paa lovlig Vis. Krigsministeriet skal dog henlede Opmærksomheden paa, at Befalingsmænd uden for Nummer fremdeles er undergivet Militær Straffelov og de Tjenestebestemmelser, som Straffeloven (§ 63) omfatter. Særlig nævnes, at de fremdeles har Respektpligt over for deres danske Overmænd og foresatte og skal optræde paa en for Befalingsmænd værdig Maade.

3. Hæren raader i Øjeblikket — udover Livgardens Mandskab — over ca. 3 300 tjenstgørende værnepligtige (Kornetter, Korporaler, Underkorporaler og menige). Heraf er ca. 1 100 Rekrutter indkaldt i Maj d. A., 1 100 Mand Vagtstyrke er uddannet siden November 1940 og 1 100 Mand genindkaldt Hjælpemandskab.

Krigsministeriet vil saavel af Hensyn til Uddannelsen som af Hensyn til Bestridelsen af Tjenesten ved Depoter og Magasiner anse det for uheldigt at mindske denne Styrke, der derfor i paakommende Tilfælde maatte suppleres med Indkaldelse af andre værnepligtige. Man skal derfor meget henstille, at den ovennævnte tjenstgørende Styrke undtages, medens man i enhver Henseende vil stille sig imødekommende overfor de hjemsendte værnepligtige.

Bilag 20.

Udkast til Krigsministeriets Skrivelse af 7. Juli 1941 til Udenrigsministeriet.

Til Udenrigsministeriet.

I Anledning af det modtagne Aide-mémoire af 5. Juli d. A. skal man udtale:

1. Af første Stykke fremgaar, at Frikorps „Danmark" skal bære et dansk Kendetegn. Opmærksomheden henledes i den Anledning paa, hvorvidt Frikorpset uden videre kan bære Dannebrog som Fane.

2. For saa vidt angaar værnepligtigt Personel, som er hjemsendt, vil dette uden videre kunne fremstille sig til Mønstring ved Korpset. Dersom de paagældende antages, skal de ansøge om Rejsetilladelse til Udlandet gennem deres militære Underafdeling.

For saa vidt angaar Befalingsmænd og ligestillede af Linien eller Reserven (Forstærkningen) vil saadant Personel kunne frigøres i begrænset Omfang.

De paagældende maa gennem deres Afdeling indsende Ansøgning om Tilladelse til at træde uden for Nummer og om Rejsetilladelse til Udlandet.

De paagældende vil faa Tilladelse til at genindtræde i Nummer ved første Lejlighed, naar deres Tjeneste ved Korpset ophører paa lovlig Vis. Krigsministeriet skal dog henlede Opmærksomheden paa, at Befalingsmænd uden for Nummer fremdeles er undergivet Militær Straffelov og de Tjenestebestemmelser, som Straffeloven (§ 63) omfatter. Særlig nævnes, at de fremdeles har Respektpligt over for deres danske Overmænd og foresatte. Og skal optræde paa en for Befalingsmænd værdig Maade.

3. Hæren raader i Øjeblikket — udover Livgardens Mandskab — over ca. 3 300 tjenstgørende værnepligtige (Kornetter, Korporaler, Underkorporaler og menige). Heraf er ca. 1 100 Rekrutter indkaldt i Maj d. A., 1 100 Mand Vagtstyrke er uddannet siden November 1940 og 1 100 Mand genindkaldt Hjælpemandskab.

Krigsministeriet vil saavel af Hensyn til Uddannelsen som af Hensyn til Bestridelsen af Tjenesten ved Depoter og Magasiner anse det for uheldigt at mindske denne Styrke, der derfor i paakommende Tilfælde maatte suppleres med Indkaldelse af andre værnepligtige. Man skal derfor meget henstille, at den ovennævnte tjenstgørende Styrke undtages, medens man i enhver Henseende vil stille sig imødekommende overfor de hjemsendte værnepligtige.

28.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 21. oktober 1949.

Til marineministeriet.

Kommissionen har fra højesteretssagfører C. B. Henriques modtaget en skrivelse af 1. juli 1947, hvorved højesteretssagføreren til kommissionen oversender en skrivelse af 26. juni 1947 fra fhv. kommandør C. V. Evers vedrørende dennes afskedigelse fra marinen.

Efter derom af kommissionen i et den 20. d. m. afholdt møde taget beslutning fremsendes de pågældende aktstykker*) hermed til marineministeriet, idet kommissionen anmoder ministeriet om snarest at fremsende en udtalelse denne sag vedrørende.

Holm.

Eigil Olsen.

*) Optrykt ber. VI A. 274—275.

29.

C. V. EVERS
Kommandør.

Kobenhavn, den 20. December 1949.

Til Formanden for den af Folketinget under 8. Januar 1948 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

Idet jeg tillader mig at henvise til Beretning fra Kommission VI, pag. 53, hvor den højtærede Kommission meddeler, at man samtidig med Beretningens Afgivelse har anmodet Marineministeriet om en Udtalelse om den af mig under Bilag Nr. 26 under 26. Juni 1947 med en Skrivelse fra Højesteretssagfører C. B. Henriques af 1. Juli 1947 indsendte Skrivelse, skal jeg tillade mig følgende Anmodning:

Det vilde være af stor Interesse for Oplysningen af de i min Skrivelse anførte principielle Spørgsmaal og ogsaa for mig personlig, at jeg maatte kunne faa Lejlighed til, naar Marineministeriets Udtalelse foreligger, da at kunne knytte eventuelle Bemærkninger til denne Udtalelse.

Jeg henstiller derfor, at dette maatte kunne finde Sted enten ved muligt Møde i Kommissionen eller paa anden Vis.

Med Højagtelse

Evers.

30.

MARINEMINISTERIET

København, den 13. juni 1950

Til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45.

Vedrørende afskedigede kommandør C. V. Evers, jvfr. kommissionens skrivelse af 21. oktober 1949 til marineministeriet.

Med henvisning til ovennævnte skrivelse og til den som bilag til samme vedlagte skrivelse af 26. juni 1947 fra kommandør Evers til højesteretssagfører C. B. Henriques skal marineministeriet udtale følgende:

Kommandør Evers har i sit brev fremsat ønske om at få svar på følgende spørgsmål:

I. Hvilken holdning instruerede regeringen de væbnede styrker til at indtage den 29. august 1943?

Herunder ønskes særlig oplyst: Hvilke ordrer fik i dagene omkring den 29. august:

1) Kystflåden?
2) Kystdefensionen?
3) Chefen for flådestationen, i særdeleshed med hensyn til vagtkompagniet?
4) Styrkerne, der befandt sig udenfor København f. eks. i Kalundborg, Korsør og Isefjorden?
5) Hvad var hensigten med affattelsen af det til skoledelingen i Svendborg den 28. august kl. 18.00 afsendte telegram?
(Telegrammet er tidligere i kommandørens samme skrivelse citeret således: „Søværnskommandoens ordre nr. 3 af 30. maj indskærpes. Regeringens forholdsordre skal i hvert påkommende tilfælde indhentes").

II. Hvilke ordrer blev givet til jydske division i Odense?

III. Hvilke ordrer blev der givet til de styrker, der kom i kamp f. eks. „Niels Iuel", Livgardens kaserne o. fl., og efter hvis ordre blev de udgivne?

Marineministeriet ser sig ikke i stand til at besvare spørgsmålene vedrørende hæren, herunder jydske division og livgardens kaserne, men skal i det følgende fremsætte sin besvarelse af de øvrige spørgsmål.

Ad I. Hvilken holdning instruerede regeringen de væbnede styrker til at indtage den 29. august 1943?

For søværnets vedkommende blev der af søværnskommandoen givet *information* i forskellig udstrækning og *ordrer* af forskelligt indhold og på forskellig måde.

Information kunne på fyldig måde kun gives mundtligt, idet enhver telefonsamtale måtte påregnes at blive aflyttet af tyskerne. I dagene fra den 23. august til den 28. august, begge dage inklusive, afholdt chefen for søværnskommandoen orienterende møder for de højstkommanderende — chefen for kystflåden, chefen for kystdefensionen, chefen for flyvevæsenet, chefen for flådestationen — samt kongens jagtkaptajn. De på togt værende skibe måtte indenfor samme tidsrum med hensyn til orientering om forholdene overlades til at søge oplysninger i aviser og radio samt til sådanne meddelelser, som kunne fås gennem de

sømilitære distriktschefer eller på anden måde. Endvidere påregnedes det, at skibene udrog slutninger med hensyn til situationen i almindelighed af de ordrer, de fik fra søværnskommandoen.

Ordrer blev udgivet på forskellig måde og af forskelligt indhold til følgende 4 kategorier:

Flådestationen med vagtkompagniet.
Kystflådens skibe på flådestationen.
Kystdefensionen og
de på togt værende skibe, der ikke lå på flådestationen.

Da kommandør Evers netop har formet sine spørgsmål således, at hver af disse kategorier omfattes af et spørgsmål for sig, vil der blive gjort rede for de til hver enkelt kategori givne ordrer, efterhånden som kommandørens spørgsmål bliver besvaret.

Ad I. 1. Hvilke ordrer fik i dagene omkring den 29. august *kystflåden*?

Kystflåden omfattede den 21. august, da situationen begyndte at tilspidse sig, alt søværnets skibsmateriel undtagen skoledelingen for søkadetter m. fl., der var underlagt søværnskommandoen direkte, og kystbevogtningstjenestens fartøjer, der var underlagt kystdefensionen eller — tillige med enkelte kuttere o. l. til mineuskadeliggørelse m. v. — de sømilitære distrikter.

Af kystflådens materiel var noget på Holmen (flådestationen og orlogsværftet) og noget på togt.

Under nærværende afsnit vil kun blive behandlet det på Holmen værende materiel, idet de på togt værende skibe og fartøjer, der befandt sig udenfor København, vil blive omtalt under besvarelsen ad I. 4), uanset hvilken myndighed de var underlagt.

Da de ordrer, der blev givet flådestationen og de på denne liggende skibe, havde stærk tilknytning til hinanden, findes det mest praktisk i det følgende at besvare spørgsmålet I. 1) Kystflåden, under eet med spørgsmålet I. 3) Hvilke ordrer fik i dagene omkring den 29. august chefen for *flådestationen*, i særdeleshed med hensyn til vagtkompagniet?

Som tidligere omtalt deltog såvel chefen for kystflåden som chefen for flådestationen i de af chefen for søværnskommandoen fra den 23. august jævnligt afholdte orienteringsmøder.

For det på Holmen værende under kystflåden hørende materiel og personel og for flådestationen udstedtes følgende ordrer:

Den 26. august kl. ca. 1545 udstedtes — i lighed med en for hæren udstedt bestemmelse — ordre om, at der i København for indkaserneret, menigt personel af søværnet med under 5 års tjenestetid indtil videre kun måtte gives landlov til kl. 2000. Ved færden i tjenstligt ærinde efter dette tidspunkt skulle nævnte personel forsynes med passerseddel fra tjenestestedet.

Den 27. august kl. 1613 udstedtes følgende nye bestemmelse for meddelelse af landlov i København:

„Mather og lignende, elever og værnepligtige menige, der ikke har natlandlov, møder kl. 2000. Bluseklædt personel må ikke færdes i byens gader indenfor mørklægningstiden.

Midlertidig tørn for befalingsmænd ordnes efter de respektive kommandoers nærmere bestemmelse, idet nedenstående retningslinie angives som direktiv:

⅓ befalingsmænd		forbliver ombord
⅓	—	møder kl. 2000
⅓	—	natlandlov.“

Den 27. august kl. ca. 2200 blev ved en udsendt officer chefen for kystflåden og chefen for flådestationen kaldt til møde i søværnskommandoen. Chefen for søværnskommandoen meddelte her sit syn på situationen, som var det, at man måtte være forberedt på en tysk aktion mod Holmen og skibene i løbet af natten, og han meddelte i forbindelse med en påfølgende drøftelse af flådestationens beredskab følgende direktiv:

„Hvis tysk indtrængen på Holmen forsøges, skal der søges forhandling ved officer og søværnskommandoens (regeringens) ordre indhentes. Såfremt tyske tropper trods dette søger at tiltvinge sig adgang med magt, skal dette imødegås med magt. Dog skal hensyn tages til, at ikke flere danske end nødvendigt udsættes for at miste livet".

Chefen for flådestationen udtalte, at dette direktivs indhold stod i modsætning til det standpunkt, som var indtaget i efteråret 1942, og tilføjede, at besætningerne ville være glade for den nu givne ordre.

Som ved tidligere lejligheder drøftedes skibenes sænkning, hvortil foranstaltningerne i hovedsagen var truffet.

Chefen for kystflåden understregede betydningen af, at der i tide blev truffet de nødvendige, sidste forberedelser, selv om disse naturligvis burde være så fortrolige som muligt.

Chefen for søværnskommandoen var enig heri og udtalte, at det ikke var afgørende, om *alle* skibene blev sænket, da der med sænkningen også i høj grad tilsigtedes en symbolsk handling; men det var af største betydning, at de *egentlige* krigsskibe blev sænket. Tillige understregede chefen for søværnskommandoen atter nødvendigheden af, at alle forberedelser blev foretaget hemmeligt.

Derefter afsluttedes mødet, og chefen for kystflåden og chefen for flådestationen begav sig til deres respektive kommandosteder.

Den 28. august udsendtes fra søværnskommandoen i tiden 1215—1317 ordre til samtlige myndigheder under søværnet om, at al landlov indtil videre var indstillet.

Endvidere blev kl. 1255 gennem flådestationen givet ordre til, at militært personel til daglig tjeneste på Holmen skulle forblive på tjenestestederne indtil videre.

Kl. 1300 blev der på indstilling fra kystflåden givet ordre til, at udrustede skibe og fartøjer på Holmen skulle ligge på ¼ times varsel. Dette blev meddelt kystdefensionen med ordre til at arrangere tilsvarende.

Kl. 1325 gav søværnskommandoen ordre til, at alle udrustede enheder på Holmen skulle underlægges kystflåden under hensyn til muligt kommende begivenheder. Alle enheder uden for Holmen skulle have deres ordre direkte fra søværnskommandoen.

Mellem kl. 1300 og 1400 den 28. august fandt en samtale sted mellem forsvarsministeren og chefen for søværnskommandoen, hvorved drøftedes forholdsordrerne for flådestationen og kystdefensionens værker i tilfælde af et tysk angreb. Chefen for søværnskommandoen meddelte da, at der var givet flådestationen ordre til med magt at modsætte sig tysk indtrængen på Holmens område, hvorimod kystdefensionens værker — under hensyn til aftalen af 9. april 1940 samt for at opnå parallellitet med hærens kaserner — havde fået ordre til i lignende tilfælde at protestere, men ikke yde væbnet modstand. Ministeren udtalte, at man også for Holmens vedkommende måtte følge samme retningslinie, som gjaldt for hærens kaserner.

Chefen for søværnskommandoen anførte heroverfor, at det af ministeren anførte synspunkt næppe med rette kunne gøres gældende bl. a. under hensyn til de på flådestationen liggende skibe. Ministeren fastholdt dog bestemt sit ovenfor anførte synspunkt, som dermed var at betragte som bindende for søværnskommandoen.

Kl. 1420 overbragtes ved en søofficer til flådestationen følgende ændring af den kl. 1255 udgivne ordre angående militært personel til daglig tjeneste: „Såfremt anden ordre ikke modtages, skal — for så vidt normal tjeneste tillader det — militært personel til daglig tjeneste indenfor Holmens område gå hjem kl. 1530". Ordren blev af flådestationen videregivet over lokal telefon til institutionerne på Holmen.

På mødet kl. 1100 den 28. august med de højestkommanderende og jagtkaptajnen havde chefen for kystdefensionen udbedt sig skriftlig bekræftelse af den ham meddelte ordre om, at der ved et angreb på kystdefensionens værker skulle afgives protest, men *ikke* kæmpes. Da der nu efter ministerens ovenfor omtalte ordre desuden forelå nødvendighed for at ændre de af søværnskommandoen til chefen for flådestationen meddelte ordrer vedrørende Holmens forsvar, blev der såvel for kystdefensionen som flådestationen udfærdiget skriftlige ordrer herom (se bilag nr. 1).

Disse skriftlige ordrer — underskrevet af forsvarsministeren — blev overbragt flådestationen og kystdefensionen henholdsvis kl. 1555 og 1605.

Forinden overbringelsen var ordrernes indhold af en kommandørkaptajn tjenstgørende i marinestaben mundtligt blevet meddelt flådestationen, kystdefensionen og kystflåden, idet det overfor dem alle blev tilføjet, at forholdsordrerne vedrørende sænkning af flådens skibe eller deres afgang til Sverige stod ved magt, og idet det overfor kystdefensionen blev tilføjet, at de flest mulige af kystbevogtningens fartøjer skulle gå af havn natten mellem den 28. august og 29. august med henblik på afgang til Sverige i påkommende tilfælde.

Kl. ca. 1515 den 28. august tilkaldte forsvarsministeren chefen for søværnskommandoen, hvem han meddelte, at der ikke måtte kæmpes på Holmen og ved kystdefensionens værker *og heller ikke fra skibene.*

Chefen for søværnskommandoen spurgte, om dette var regeringens ordre, hvilket ministeren bekræftede.

Under den påfølgende drøftelse fastholdt ministeren de allerede under den tidligere samtale givne ordrer vedrørende undladelse af forsvar på Holmen og ved kystdefensionen. Chefen for søværnskommandoen udtalte hertil, at skibene på Holmen som tidligere berørt overfor og godkendt af ministeren, *ville blive sænket.*

Derefter behandledes skibene udenfor Holmen (se senere).

Samtalen vendte dog tilbage til skibene på Holmen, og ministeren fastholdt, at der fra disse ikke måtte ydes modstand, samt anmodede om, at fornødne ordrer herfor måtte blive udstedt.

Straks efter, at samtalen mellem forsvarsministeren og chefen for søværnskommandoen var afsluttet, sendtes souschefen i marinestaben kl. ca. 1545 til chefen for kystflåden, hvem han ca. kl. 1600 overbragte følgende skriftlige af ministeren underskrevne ordre:

„Besættelse af skibene på Holmen må efter regeringens bestemmelse ikke imødegås med magt".

Søværnskommandoen tilføjer: „Skibe må efter omstændighederne sænkes".

Ved overbringelsen berørte chefen for kystflåden overfor souschefen muligheden af med skibene at afgå til svensk område, hvortil souschefen svarede, at der ikke burde ses bort fra en sådan eventualitet, som iøvrigt var forudset i de på togt værende skibes hemmelige ordrer.

Souschefen orienterede derefter kl. ca. 1615 chefen for flådestationen om den chefen for kystflåden meddelte forholdsordre.

Oversigt over de vigtigste, endelige ordrer:

Ad I. 1. Kystflåden.

Forsvarsministerens ordre:

„Besættelse af skibene på Holmen må efter regeringens bestemmelse ikke imødegås med magt".

Søværnskommandoens tilføjelse til forsvarsministerens ovenstående ordre:

„Skibe kan efter omstændighederne sænkes".

Kystflådens ordre til skibene på Holmen (se bilag 2) kan resumeres således:

Ved tysk besættelse af flådestationen, som måtte forventes, ville skibene fra kystflåden få ordre enten til at afgå til svensk territorium eller til sænkning.

Intet skib måtte overgives til tyskerne, uden at alle bestræbelser for at sænke skibet gennemførtes, og brug af våben var kun tilladt som selvforsvar.

Ad I. 3. Flådestationen.

Forsvarsministerens ordre:

„Ifølge regeringens ordre må en besættelse af flådestationen ikke imødegås med magt".

På flådestationen anordnedes følgende med det formål rettidigt at alarmere kystflåden ved tysk indmarch på Holmen samt bedst muligt at forsinke besættelsen, så kystflåden kunne nå enten at afgå eller at sænke skibene:

Officersvagt etableredes ved værftsbroen, kongebroen, bommen og kasernens vold,
Motorordonnanser stationeredes ved vagterne,
Spanske ryttere blev opsat ved adgangskontrolstederne,
Broen til arsenaløen blev løftet.

Ad I. 2. Hvilke ordrer fik i dagene omkring den 29. august *kystdefensionen?*

Da den danske regering var gået ind på overenskomsten af 9. april 1940 (se bilag 3) udstedt af den tyske værnemagt, måtte denne i henhold til pkt. 3 anses for berettiget til afbenyttelse af kystdefensionens værker. Det stod derfor søværnskommandoen klart, at der ved en eventuel tysk indtrængen på disse ikke burde ydes væbnet modstand, men vel afgives protest. Chefen for kystdefensionen var bekendt med søværnskommandoens opfattelse.

Torsdag den 26. august ca. kl. 1600 modtog kystdefensionen søværnskommandoens ordre om, at der i København for indkaserneret (udkommanderet) menigt personel af søværnet med under 5 års tjenestetid indtil videre kun måtte gives landlov til kl. 2000. Ved færden i tjenstligt ærinde efter dette tidspunkt skulle personellet forsynes med passerseddel fra tjenestestedet.

Fredag den 27. august modtoges ca. kl. 1630 fra søværnskommandoen nedenstående ændrede bestemmelse vedrørende meddelelse af landlov i København:

„Mather og lignende, elever og værnepligtige menige, der ikke har natlandlov, møder kl. 2000. Bluseklædt personel må ikke færdes i byens gader inden for mørklægningstiden.

Midlertidig tørn for befalingsmænd ordnes efter de respektive kommandoers nærmere bestemmelse, idet nedenstående retningslinie angives som direktiv:

1/3	befalingsmænd	forbliver ombord
1/3	—	møder kl. 2000
1/3	—	har natlandlov".

Den 28. august ved mødet kl. 1100 hos chefen for søværnskommandoen udbad chefen for kystdefensionen sig skriftlige forholdsordrer for kystdefensionens optræden.

Den 28. august kl. 1300 gav søværnskommandoen over den direkte telefonledning til Lynetten følgende meddelelse:

„Skibe og fartøjer på Holmen har fået ordre til at ligge på 1/4 times varsel. Arranger tilsvarende uden at anvende telefon, der kan aflyttes".

Kl. ca. 1515 satte en kommandørkaptajn (se pag. 124) udsendt af søværnskommandoen chefen for kystdefensionen ind i situationen, der betegnedes som meget alvorlig, samt meddelte, at en skriftlig forholdsordre for kystdefensionen var under udarbejdelse. Dens indhold ville være, at kystdefensionens værker ikke måtte imødegå en eventuel tysk besættelse med magt.

Foruden at give meddelelse om de fra tysk side til regeringen stillede krav meddelte kommandørkaptajnen som direktiv fra søværnskommandoen, at fortcheferne i tilfælde af uvarslet besættelse skulle søge forhandling med besættelsesstyrken for at indhente marineministeriets nærmere ordre. Såfremt dette ikke var muligt, skulle der nedlægges protest.

Den 28. august kl. 1605 modtoges den af forsvarsministeren underskrevne forholdsordre, der havde følgende ordlyd:

„Ifølge regeringens ordre må en besættelse af kystdefensionen ikke imødegås med magt".

Efter denne ordres modtagelse udfærdigedes og udbragtes skriftlig ordre til fortcheferne samt til vagtkompagniet på Taarbækdepotet (se bilag 4). Alle cheferne kvitterede telefonisk for ordrens modtagelse inden kl. 2000.

Af kystbevogtningens fartøjer var de 2 på Holmen og således extraordinært i den forhåndenværende situation underlagt kystflåden, medens de øvrige i overensstemmelse med aftalen (se pag. 124) i så vid udstrækning som muligt var sendt til søs natten mellem den 28. og 29. august. Chefen for kystbevogtningen gav efter at være blevet bekendt med tyskernes angreb på Holmen de udenfor denne liggende både ordre til at afgå til Sverige, og det lykkedes ca. halvdelen af dem at efterkomme ordren.

Ad I 4. Hvilke ordrer fik i dagene omkring den 29. august *styrkerne, der befandt sig udenfor Københavns f. eks. i Kalundborg, Korsør og Isefjorden?*

Cheferne for de på togt værende egentlige krigsskibe var allerede i januar 1943 blevet forsynet med en af søværnskommandoen under den 22. januar 1943 udstedt ordre: „Bestemmelser for beredskabstilstand" (se bilag 5) og i juni s. å. med en af søværnskommandoen under den 30. maj 1943 udstedt „Forholdsordre for søværnets udrustede enheder i tilfælde af angreb på skibet, krav om udlevering af skibet eller lignende" (se bilag 6).

Som det fremgår af bilag 6, pag. 3, lød den for alle forhold sammenfattende forholdsordre vedrørende indberetninger til og indhentning af forholdsordrer fra søværnskommandoen således:

„Under alle forhold skal indberetning på hurtigste måde søges afgivet til søværnskommandoen, og såfremt forholdene og tiden tillader det, skal søværnskommandoens forholdsordre i hvert enkelt tilfælde afventes".

Cheferne for de på togt værende skibe fik desuden, når de havde fået deres udkommando, mundtligt af søværnskommandoen en instruktion, der i hovedtrækkene gik ud på, at i tilfælde af uprovokeret tysk angreb skulle de enten sætte sig til modværge, sænke skibet eller søge at afgå til Sverige. Chefen for søværnskommandoens hensigt med instruktionen var den, som følge af de uklare forhold at give cheferne de tre alternativer, så måtte de i den givne situation vælge det, der var det rigtige, *når bare skibet ikke faldt i tyskernes hænder.*

Når chefen for søværnskommandoen inspicerede eller i anden anledning kom ombord i skibene, benyttede han lejligheden til at tale med cheferne om disse forholdsordrer og at udlægge for dem, i hvilken ånd han ønskede der skulle handles.

I dagene i den sidste halvdel af august blev der som før anført ikke givet skibscheferne udenfor København information af søværnskommandoen direkte, men kun gennem de sømilitære distriktschefer, hvor sådanne fandtes. Cheferne havde, som det fremgår af ovenstående, deres tydelige ordrer, og de måtte som følge af de ufri kommunikationsforhold overlades til iøvrigt at uddrage slutninger af radio- og avismeddelser samt af de ordrer vedrørende dampvarsel, landlov, afgang fra havn o. l., der modtoges fra søværnskommandoen.

Af sådanne ordrer skal nævnes følgende:

Den 19. august kl. 1049 blev der under hensyn til situationen i Svendborg udstedt forbud mod kadetdelingens og mineskibsgruppens planlagte lørdag-søndags ophold i denne by den 21.—22. august samt beordret, at mineskibsflotillen skulle anløbe Faaborg i stedet for Svendborg samme lørdag-søndag.

Lignende forbud blev af tilsvarende grunde senere udstedt til 2. minestrygergruppe mod anløb af Nyborg og i almindelighed mod anløb af Odense.

Den 25. august bevirkede de foreliggende efterretninger, at søværnskommandoen kl. 1350 udstedte ordre om, at de i Svendborg stationerede minestrygere (MS. 9 og 3 P-både) skulle forlægges til Rudkøbing, ligesom det kl. 1640 blev forbudt kystflådens og kystbevogtningens enheder at anløbe Helsingør.

Den 27. august kl. 1640 blev en anmodning til søværnskommandoen fra skoledelingen om tilladelse til at anløbe Svendborg lørdag-søndag den 28. og 29. besvaret benægtende.

Samme dag kl. 2300 gav søværnskommandoen telefonisk ordre til minestrygeren „Søløven" (ældste chef i „Korsør"):

„Skibe og fartøjer skal indtil videre ligge på ¼ times varsel stop Landlovsgaster behøver ikke kaldes ombord, men der er omtrent skærpet beredskab stop Underret øvrige skibe i havnen".

Samme ordre blev derefter i tiden indtil 28. august kl. 0110 meddelt følgende skibe og fartøjer:

Niels Iuel, Holbæk	kl. 2330
Ingolf (skoledelingen) via det sømilitære distrikt, Fyen	kl. 2330
M. S. 3, Hundested	kl. 0030
M. S. 1, Køge	kl. 0035
M. S. 2, Horsens	kl. 0045
Hajen, Næstved	kl. 0054
M. S. 5, Nakskov	kl. 0105
M. S. 7, Mariager	kl. 0110

Endvidere meddeltes ordren til orientering kystflåden (2355) og kystdefensionen (0053), for sidstnævntes vedkommende med tilføjelse: „Forter bedes orienteret".

Til „Søhesten", der kl. 0125 ankrede udfor Ballen havn, afsendtes pr. radio i kode kl. 0005: „Damp på ¼ times varsel og chefen ringe til søværnskommandovagten". Den fuldstændige ordlyd af søværnskommandoens ordre meddeltes „Søhesten" ved opnåelse af telefonforbindelse den 28. august kl. 1105 fra Kalundborg.

Den 28. august kl. 0725 forespurgte „Søløven" (Korsør) telefonisk søværnskommandoen, om det normale program ville være at følge. Spørgsmålet blev besvaret bekræftende.

Samme dag kl. 1100 afsendte søværnskommandoen til det sømilitære distrikt Fyen: „Meddel skoledelingen: Svendborg havn kan anløbes stop Varsel ¼ time vil være at opretholde".

Kl. 1215—1317 meddelte søværnskommandoen samtlige myndigheder under søværnet ordre til indstilling af al landlov indtil videre. (Meddelt det sømilitære distrikt Fyen kl. 1220 med anmodning om videregivelse til skoledelingen).

Kl. 1555—1620 sendtes af søværnskommandoen efter forsvarsministerens ordre følgende telefonisk til alle egentlige krigsskibe undtagen minestrygerne af MS-typen:

„I søværnskommandoens bestemmelser af 30. maj 1943 indskærpes bestemmelserne om, at søværnskommandoens (regeringens) forholdsordre for de forskellige tilfælde skal indhentes". (Angående forhistorien til udsendelsen af denne indskærpelse henvises til den senere i nærværende udtalelse forekommende besvarelse af spørgsmål I. 5) Hvad var hensigten med affattelsen af det til skoledelingen i Svendborg den 28. august kl. 1800 afsendte telegram?

Kl. ca. 1800 meddelte chefen for det sømilitære distrikt Fyen chefen for skoledelingen, at han ad uofficiel vej havde modtaget underretning om, at der ville blive erklæret undtagelsestilstand for hele landet, og at der kunne ventes en tysk aktion; men samtidig gik underretningen ud på, at der stadig forhandledes.

På en forespørgsel fra skoledelingen om, hvorvidt denne efter endt proviantering ca. kl. 1810 skulle afgå til Lunkebugten, svarede søværnskommandoen bekræftende.

Den 29. august udsendte søværnskommandoen i kode til alle skibe følgende telegrafiske ordrer:

kl. 0400: „Skærpet beredskab".
kl. 0410: „Alarmtilstand".
kl. 0412: „Søg svensk område".

Telegrammerne blev sendt uden besvaret opkaldning over en i marineministeriets tagetage interimistisk installeret reservesender; men da der således benyttedes en for skibene fremmed station og de atmosfæriske sendeforhold iøvrigt var meget ugunstige, blev telegrammerne uheldigvis kun modtaget i et fåtal af flådens skibe, herunder Niels Iuel (Holbæk).

Det må iøvrigt i denne forbindelse erindres, at meddelelsestjenesten under hele situationen var stærkt hemmet derved, at den til flådetelegrafering normalt anvendte „Flåderadio" var under tysk kontrol, og at alle — navnlig udenbys — telefonsamtaler som før anført måtte påregnes at blive aflyttet.

Med det formål at anskueliggøre, at chefen for skoledelingen ad tjenstlig vej var temmelig godt underrettet om begivenhedernes gang — idet den havde fordelen ved at blive særdeles godt betjent af det sømilitære distrikt Fyen — skal nedenstående anføres:

Den 29. august kl. 0600 ankom til „Ingolf" en jolle fra Troense lodseri med en meddelelse fra chefen for det sømilitære distrikt Fyen om, at situationen var forværret. Omtrent

samtidigt kom en af distriktets kuttere (P. 35) på siden ligeledes med en meddelelse fra distriktschefen. Meddelelserne gik ud på, at „så vidt man vidste, havde tyskerne i nattens løb forsøgt et militært kup overalt i landet. Forbindelse med København var afbrudt, men man vidste, at der kæmpedes ved Ringe, og at der havde været kæmpet i København. Tysk militær var rykket til Svendborg i biler".

Endelig kom P. 35 kl. 0735 tilbage til „Ingolf" efter en sendelse til distriktschefen medførende følgende meddelelse fra denne: „Tysk militærkommandant meddeler til chefen for jydske division: General v. Hanneken har overtaget magten i Danmark og erklæret Danmark i undtagelsestilstand. Alle danske tropper skal afvæbnes af dertil udkommanderede tropper. Chefen for jydske division meddeler til garnisonen i Svendborg: Afvæbning skal foretages uden at modstand ydes". Distriktschefen tilføjede: „Ingen ordre er modtaget fra søværnskommandoen".

Som det fremgår heraf, har chefen for skoledelingen — i lighed med andre enheder uden for København — ikke modtaget nogen underretning om de særlige ordrer og direktiver, som søværnskommandoen havde udgivet til chefen for kystflåden med hensyn til, at skibene på Holmen påtænktes sænket.

Oversigt i kortfattet form over de vigtigste, endelige ordrer til skibene udenfor København:

1. Den hemmelige, skriftlige ordre af 30. maj 1943 (se bilag 6):

a) Ethvert overfald eller angreb på skibet skal imødegås med magt.
b) Krav om udlevering af skibet skal afvises ved at meddele, at søværnskommandoens forholdsordre vil blive indhentet. Såfremt en sådan ikke ønskes afventet, skal skibet meddele, at dets kampmidler om fornødent vil blive sat ind for at forhindre en beslaglæggelse, inden forholdsordren er modtaget.
c) Under forhold, under hvilke søværnskommandoen er ude af stand til at udstede ordrer: Er regeringen — herunder kongemagten — afsat og kan ordre ikke fås, skal skibet om muligt afgå til Sverige.
d) Under alle forhold skal indberetning snarest afgives til søværnskommandoen, og såfremt forholdene og tiden tillader det, skal søværnskommandoens forholdsordre i hvert enkelt tilfælde indhentes.

2. Telefonisk indskærpelse af 28. august 1943 kl. ca. 1800:

„I søværnskommandoens bestemmelser af 30. maj 1943 indskærpes bestemmelserne om, at søværnskommandoens (regeringens) forholdsordre for de forskellige tilfælde skal indhentes".

3. Den hemmelige, mundtlige forholdsordre fra søværnskommandoen (se pag. 10):

I tilfælde af uprovokeret tysk angreb enten
a) sætte sig til modværge
b) sænke skibet eller
c) afgå til Sverige.

4. De den 29. august 1943 af søværnskommandoen over den lille radiosender i marineministeriet udsendte ordrer:

a) kl. 0400: skærpet beredskab
b) kl. 0410: alarmtilstand
c) kl. 0412: søg svensk område.

5. Midlertidig instruks for skibschefen (approberet ved kgl. resolution af 3. marts 1943, bekendtgjort ved kundgørelse for søværnet B. 11—1943 af 8. april 1943).

Herunder særligt afsnittet „optræden i krig" §§ 101, 102, 103 og 111, til hvilke der er henvist i den ovenfor under 1. omhandlede ordre af 30. maj.

De i nærværende sammenhæng mest aktuelle og betydningsfulde §§ 101 og 111 har følgende ordlyd:

§ 101.

Det påhviler ham (skibschefen) at etablere en sådan krigsvagt, som han skønner nødvendig i den foreliggende situation, og således at overrumpling udelukkes.

Han må ikke uden forudgående undersøgelse tillade uvedkommende skibe eller fartøjer at nærme sig skibet.

§ 111.

Såfremt alle skibets kampmidler er fuldstændig udtømt, eller skibet er så ødelagt, at fortsættelse af kampen er udelukket, skal han lade skibet sænke med flag og kommandotegn vajende, således at det ikke falder i fjendens hånd, alt under forudsætning af, at han er ude af stand til at drage sig ud af kampen eller modtage undsætning fra anden side.

Er sænkning umulig, skal skibet og dets våben gøres ubrugelige for fjenden.

De til rådighed stående midler skal udnyttes for at redde besætningen; skibets fortrolige og hemmelige bøger, papirer og andet, der kan tjene til oplysning for fjenden, samt orlogsflag, vimpler og lign. skal tilintetgøres.

Kommer han i krigsfangenskab sammen med andre af besætningen, skal han i den udstrækning, omstændighederne tillader, vise al mulig omsorg for besætningen og varetage dennes interesser.

Ad. I. 5. Hvad var hensigten med affattelse af det til skoledelingen i Svendborg den 28. august kl. 1800 afsendte telegram? (se ovenstående).

Som det fremgår af det i nærværende udtalelse på pag. 127 anførte, var det ikke et telegram, men en telefonisk ordre, søværnskommandoen sendte alle egentlige krigsskibe (med undtagelse af MS-bådene) den 28. august, og som skoledelingen modtog kl. 1800.

Som det yderligere fremgår nævnte sted, var ordlyden af ordren ikke som af kommandør Evers refereret. Denne forskel i ordlyd er af meget væsentlig betydning og vil blive omtalt igen nedenfor.

Forhistorien til søværnskommandoens udsendelse af den omhandlede indskærpelse var følgende:

Under den samtale, der fandt sted i marineministeriet den 28. august kl. ca. 1515 mellem forsvarsministeren og chefen for søværnskommandoen, og som delvis er refereret på pag. 125, behandledes også spørgsmålet om skibene udenfor Holmen.

Chefen for søværnskommandoen fastholdt her, at et skib under kommando ubetinget må forsvare sig imod ethvert uprovokeret angreb, og at de på togt værende skibe derfor måtte påregnes med magt at ville modsætte sig et eventuelt tysk overfald.

De skibene fra søværnskommandoen medgivne forholdsordrer blev derpå forelagt forsvarsministeren, og denne udtalte da ønske om, at det skulle meddeles skibene, at forholdsordre skulle indhentes i ethvert tilfælde. Under hensyn til, at ordren af 30. maj 1943 indeholdt den bestemmelse, at forholdsordre „såfremt forholdene og tiden tillader det" skal indhentes i hvert enkelt tilfælde, måtte chefen for søværnskommandoen tage afstand herfra.

Ministeren henstillede da, at man i hvert fald indskærpede denne bestemmelse, hvilket chefen for søværnskommandoen indvilgede i. Viceadmiralen tilføjede dog, at han måtte anse en sådan indskærpelse for uheldig, da ordrerne i sig selv var ganske klare.

Som anført pag. 127 blev den af forsvarsministeren ønskede indskærpelse af bestemmelserne i den hemmelige ordre af 30. maj meddelt alle egentlige krigsskibe undtagen MS-bådene telefonisk i tiden kl. 1555—1620.

Som ligeledes tidligere anført havde den følgende ordlyd: „I søværnskommandoens bestemmelser af 30. maj 1943 indskærpes bestemmelserne om, at søværnskommandoens (regeringens) forholdsordre for de forskellige tilfælde skal indhentes".

Hensigten med udsendelsen af denne telefoniske meddelelse var altså fra ministerens side den at bringe i skibschefernes erindring det stykke af den hemmelige ordre, der lød som følger: „Under alle forhold skal indberetning på hurtigste måde søges afgivet til søværnskommandoen, og såfremt forholdene og tiden tillader det, skal søværnskommandoens forholdsordre i hvert enkelt tilfælde indhentes".

Chefen for søværnskommandoens frygt for, at indskærpelsen skulle bevirke uklarhed (hos modtagerne) i de ellers klare forholdsordrer, viste sig at være berettiget. Medvirkende årsag til uklarheden var dog den ordlyd, søværnskommandoen gav indskærpelsen. Denne ordlyd må siges at have været uhensigtsmæssig, idet den ikke gentog ordene „om muligt"; men da der i meddelelsens korrekte ordlyd tydeligt er tale om en *indskærpelse* af ordren af 30. maj og ikke om en annullering eller ændring af denne, burde modtagerne ved et roligt ræsonnement have kunnet borteliminere uklarheden.

Det kan her bemærkes, at kommandør Evers var en af de skibschefer, der af viceadmiralen (jvfr. pag. 126) var bedst orienteret om dennes synspunkter og ønsker gennem samtaler ved viceadmiralens besøg om bord senest ca. en måned forinden. Den omhandlede indskærpelse var regeringens eneste indblanding i søværnskommandoens forholdsordrer til skibene udenfor København.

Den telefoniske meddelelses ordlyd som refereret af kommandør Evers: „Søværnskommandoens ordre nr. 3 af 30. maj 1943 indskærpes. Regeringens forholdsordre skal i hvert påkommende tilfælde indhentes" er imidlertid som tidligere bemærket forkert. Såfremt ordlyden havde været således, havde den betydet en *ændring* af ordren af 30. maj.

Om ordlyden er blevet forvansket på distriktet eller i „Ingolf" på vejen fra modtageren til delingschefen, eller om den er blevet husket forkert af kommandør Evers, kan ikke oplyses, men meddelelsen er af søværnskommandoen blevet dikteret enslydende til alle modtagerne, og ordlyden findes i søværnskommandoens arkiv som anført.

Såfremt kommandør Evers kun har set den forkerte ordlyd, som han selv refererer, må han være berettiget til at mene, at forholdsordren af 30. maj er blevet ændret derhen, at han *skulle* indhente forholdsordre i *ethvert* tilfælde.

Dette kan dog kun have teoretisk interesse, da kommandøren ved skoledelingens senere møde i søen med en underlegen tysk styrke *ikke* forsøgte at indhente forholdsordre og ej heller satte sig til modværge ved et uprovokeret tysk angreb, men lod sig skibet fratage af ca. 10 håndvåbenbevæbnede tyskere, der entrede ombord fra et fartøj.

Ad II. Hvilke ordrer blev givet til jydske division i Odense?

Dette spørgsmål ser marineministeriet sig ikke i stand til at besvare.

Ad III. Hvilke ordrer blev der givet til de styrker, der kom i kamp, f. eks. „Niels Iuel", livgardens kaserne o. fl., og efter hvis ordre blev de udgivet?

Spørgsmålet vedrørende livgardens kaserne kan ikke besvares af marineministeriet.

For såvidt angår søværnets styrker skal det bemærkes, at det beroede på tilfældigheder, om de kom i kamp og da i hvilket omfang og på hvilken måde. Fra marineministeriets eller søværnskommandoens side blev der til ingen af dem — undtagen „Niels Iuel" — givet andre ordrer end de i nærværende besvarelse allerede omtalte. Der skal derfor i det følgende gøres rede for „Niels Iuel"s specielle tilfælde.

„Niels Iuel" lå som bekendt den 28. august i Holbæk, og chefen havde på eget initiativ holdt sig bedst muligt underrettet om situationens udvikling bl. a. ved samtaler med amtmanden.

Skibet havde, om end med svag lydstyrke, modtaget de fra søværnskommandoen den 29. august kl. 0400—0415 over den lille radiosender i marinestaben udsendte ordrer til „alarmtilstand" og „søg svensk territorium". Søværnskommandoen vidste ikke, om disse var blevet modtaget eller ikke, og ej heller om skibet afgik eller hvornår.

Da chefen for søværnskommandoen om morgenen den 29. august efter de på Holmen liggende skibes sænkning og efter at have været interneret i Proviantgården var ført til den tyske kommanderende admiral på hotel „Phønix", var „Niels Iuel"s skæbne et af de problemer, der blev drøftet.

Den tyske admiral oplyste, at „Niels Iuel" var afgået fra Holbæk ca. kl. 0630, og at man fra tysk side ønskede at forhindre den i at nå Sverige. Med dette formål havde man dels udlagt miner ud for Isefjordens munding og dels samlet tilstrækkeligt skibs- og luftfartøjsmateriel til med sikkerhed at kunne nedkæmpe „Niels Iuel". Den tyske admiral henstillede til chefen for søværnskommandoens overvejelse, om denne ville beordre „Niels

Iuel" til at forblive på Isefjorden og derved skåne den ca. 300 mand store besætning for at lide de store tab, der med sikkerhed ville blive følgen af en så ulige kamp.

Da chefen for søværnskommandoen syntes, at det ved sænkningen af de 27 skibe på Holmen så tydeligt var vist omverdenen, at søværnet ikke ville lade sine skibe falde i tyskernes hænder, at det ikke var nødvendigt herfor yderligere at ofre „Niels Iuel"s besætning, bestemte han sig til at beordre skibet til at forblive på Isefjorden indtil videre.

Da denne beslutning var taget, afsendtes følgende skriftlige ordre (a) til chefen for „Niels Iuel" med en officer pr. luftfartøj fra København til Hundested og med kutter fra Hundested til „Niels Iuel":

„Da der er udlagt miner og forefindes stærke tyske søstridskræfter ved Isefjordens udløb, skal „Niels Iuel" ankre og afvente nærmere ordre. 29. august 1943 Kl. 0730. Vedel".

Som bekendt undlod chefen for „Niels Iuel", da han erfarede de nærmere omstændigheder ved ordrens udstedelse, at efterkomme denne og sænkede i stedet skibet på Isefjorden, efter at have gjort mest muligt for at forhindre våben m. v. i at falde i tyskernes hænder.

Hændelserne i forbindelse med skibets forsøg på at forlade Isefjorden, de tyske luftfartøjers angreb og skibets tilbagevenden til Isefjorden vil formentlig tilstrækkeligt tydeligt være beskrevet andetsteds (bl. a. i søværnskommandoens generalrapport vedrørende begivenhederne den 29. august 1943).

Senere på dagen den 29. august beordredes (se resumé pkt. 1. b.) „Niels Iuel" pr. radio af chefen for søværnskommandoen til at afgå fra Isefjorden til København under ledsagelse af en tysk torpedobåd, som efter tysk ordre skulle forhindre et eventuelt forsøg fra „Niels Iuel"s side på alligevel at afgå til svensk territorium.

Da „Niels Iuel" imidlertid på tidspunktet for denne ordres udsendelse var sænket på chefens selvstændige initiativ og i overensstemmelse med de af chefen for søværnskommandoen inden dennes tilfangetagelse udstedte ordrer og direktiver, blev radiooopkaldningen ikke besvaret.

Den tyske admiral ønskede grunden hertil undersøgt, og for anden gang sendtes en officer pr. luftfartøj til „Niels Iuel". Hans opgave var dels at overbringe „Niels Iuel" ordren om afgang til København i følge med den tyske torpedobåd, som ville møde „Niels Iuel" nord for Isefjorden, og dels at rapportere, hvorfor „Niels Iuel" ikke havde besvaret radiooopkaldningen.

Først ved sidstnævnte officers tilbagekomst til København erfarede den tyske admiral så vel som chefen for søværnskommandoen, at „Niels Iuel" var sænket af egen besætning. Den først udsendte officer havde fra sin samtale med chefen for „Niels Iuel" ganske vist været bekendt med dennes hensigter, men havde for ikke at risikere tyske modforholdsregler bevaret sin viden for sig selv.

Resumé:

1. Ud over de til andre styrker af søværnet uden for København givne ordrer blev der givet „Niels Iuel" følgende to ordrer:

a) „Da der er udlagt miner og forefindes stærke tyske søstridskræfter ved Isefjordens udløb, skal „Niels Iuel" ankre og afvente nærmere ordre. 29. august 1943. Vedel".
b) „Niels Iuel" skal afgå til København under ledsagelse af tysk torpedobåd T. B. 17, der venter på „Niels Iuel" nord for Isefjorden fra kl. 1600. Vedel".

2) Ordrerne a. og b. blev givet af chefen for søværnskommandoen.

F. m.

K. Lundsteen,
fg.

Bilag 1

Fortroligt.

MARINEMINISTERIET

København, den 28. august 1943.

Til Chefen for Kystdefensionen, Chefen for Flyvevæsenet, Chefen for Flaadestationen.

Ifølge Regeringens Ordre maa en Besættelse af Flyveværsenet, Kystdefensionen og Flaadestationen ikke imødegaas med Magt.

sign. **Brorsen.**

Bilag 2

Strengt fortroligt.

Maa kun læses af Cheferne.

Kystflaade-Ordre af 28. August 1943.

Eksemplarfordeling:	Udgivet kl. 1930	Udgivet kl.	
Kystflaaden	3 Stk.	overført...	29 Stk.
U.B.-Divisionen	10 —	„Hvalrossen"	1 —
M-Divisionen	10 —	„Makrelen"	1 —
Minestrygningscentralen	6 —		
at overføre	29 Stk.	Ialt..	31 Stk.

Følgende Bestemmelser fastsættes for Kystflaadens Enheder paa *Holmen* iberegnet „Hvalrossen" og „Makrelen".

Søværnskommando Ordre modtaget Kl. 16.00: „Besættelsen af Skibe paa Holmen maa ikke imødegaas med Magt i Henhold til Regeringens Bestemmelse.

Søværnskommandoen tilføjer: Skibene maa efter Omstændighederne sænkes."

Generelt Direktiv.

1. Naar Chefen for Kystflaaden beordrer det, skal Skibene *sænkes:* Om Dagen ved Flagsignal *K N U (Sænk)* fra „Hvalrossen". Om Natten afgives samme Signal med *Aldislampe til „Hekla"*. „Hekla" repeterer Signalerne til Mineskibsdivisionen („Lindormen"). Med Henblik herpaa vil alle Foranstaltninger være at træffe til, at saavidt muligt samtlige Kystflaadens Skibe sænkes paa kort Varsel.

2. Følgende Skibe skal ligge klar til at *afgaa* paa højst ¼ Times Varsel: „Lougen", „Laaland" og efter Omstændighederne „Lindormen".

U-Baadene: „Havhesten", „Havkalen", „Havmanden", „Rota" og „Daphne".

Torpedobaadene: „Hvalrossen" og „Makrelen".

Minestrygerne: „Søbjørnen" og „Søulven", M. S. 4 og M. S. 8.

Afgang finder Sted efter Chefen for Kystflaadens Ordre paa Signal fra „Hvalrossen". Om Dagen: *A E K (Afgaa)* givet med Signalflag. Om Natten: *A E K (Afgaa) givet med Aldislampe.*

Signalerne repeteres fra „Hekla".

Skibene afgaar i Rækkefølge gennem Hønsebroløbet ud af Havnen. 1) 5 U-Baade, 2) „Hvalrossen", „Makrelen", 3) „Søbjørnen", „Søulven" 4) M. S. 4 og 5) eventuelt „Lindormen", 6) „Lougen" og „Laaland" snarest fra Søminegraven. Chefen for Kystflaaden med „Havkalen", der gaar først af U-Baadene.

I Skibene skal være gjort „klart Skib", ubetinget blændet. Redningsmidler bæres overalt.

Vaabnene maa kun anvendes i Tilfælde af Beskydning.

Saafremt ingen Ordre foreligger, søges svensk Territorium efter Chefernes Bestemmelse.

Følgende Skibe skal sænkes paa Holmen: „Peder Skram", „Lossen" eventuelt „Lindormen", „Kvintus" og „Sixtus". „Havfruen", „Dryaden", „Flora" og „Bellona" og „Henrik Gerner", „Søhunden", og M. S. 10.

3. Der gaas indtil videre Søvagt i hver Enhed.

4. *Intet Skib maa overgives til tysk Magt, uden at alle Bestræbelserne* for at sæn Skibet gennemføres.

sign. **Paul Ipsen.**

Den tyske (udaterede) „Aufzeichnung" overgivet Udenrigsministeriet den 9. April 1940.

Aufzeichnung.

Die Reichsregierung ersucht die Königlich Dänische Regierung, sofort die nachstehend aufgeführten Massnahmen zu treffen:

1) *Aufruf* der Regierung an Volk und Wehrmacht, jeden Widerstand gegen die deutschen Truppen bei der Besetzung des Landes zu unterlassen.
2) *Befehl an die dänische Wehrmacht*, mit den einrückenden deutschen Truppen Verbindung aufzunehmen und mit den deutschen Befehlshabern die erforderlichen Vereinbarungen über loyale Zusammenarbeit zu treffen. Die dänischen Truppen werden im Besitz ihrer Waffen belassen, soweit ihr Verhalten dies gestattet.

   Zum Zeichen der Bereitschaft zur Zusammenarbeit ist auf den militärischen Anlagen, denen sich deutsche Truppen nähern, neben der Nationalflagge die weisse Parlamentärflagge zu zeigen.

   Verbindungskommandos sind zu entsenden:
   a) zum Befehlshaber der in die Hauptstadt einrückenden deutschen Truppen (Offiziere des Heeres, der Kriegsmarine und der Luftwaffe);
   b) zu den örtlichen Truppenführern.

   Umgekehrt wird der deutsche Befehlshaber Verbindungsoffiziere zu den dänischen Oberbefehlshabern stellen.

   Aufgabe der Verbindungskommandos ist, eine reibungslose Zusammenarbeit sicherzustellen und Zusammenstösse zwischen deutschen und dänischen Truppen zu verhindern.
3) Unversehrte *Überlassung der militärischen Einrichtungen und Anlagen*, die von den deutschen Truppen zur Sicherung Dänemarks gegen einen äusseren Feind benötigt werden, insbesondere der Anlagen der *Küstenverteidigung*.
4) Zurverfügungstellen genauester Unterlagen über etwa *ausgelegte Minensperren* durch die Königlich Dänische Regierung.
5) Durchführung vollständiger *Luftschutzverdunkelung* des dänischen Gebiets vom Abend des ersten Besetzungstages an.

Aufzeichnung.

Rigsregeringen anmoder den Kongelig Danske Regering om straks at træffe de nedenfor anførte Forholdsregler:

1) *Opraab* fra Regeringen til Folket og Værnemagten om at undlade enhver Modstand overfor de tyske Tropper ved Landets Besættelse.
2) *Ordre til den danske Værnemagt* om at optage Forbindelse med de indrykkende tyske Tropper og træffe de fornødne Aftaler med de tyske Kommandanter angaaende loyalt Samarbejde. De danske Tropper faar Lov til at beholde deres Vaaben, forsaavidt deres Adfærd tillader det.

   Som Tegn paa Beredvillighed til Samarbejde skal der paa de militære Anlæg, som tyske Tropper nærmer sig, ved Siden af det danske Flag hejses et hvidt Parlamentærflag.

   Forbindelseskommandoer skal afsendes:
   a) til Chefen for de tyske Tropper, der rykker ind i Hovedstaden (Officerer i Hæren, Krigsmarinen og Luftvaabnet);
   b) til de stedlige Kommandanter.

   Til Gengæld vil den tyske Chef stille Forbindelsesofficerer til de danske Øverstkommanderende.

   Det er Forbindelseskommandoernes Opgave at sikre et gnidningsløst Samarbejde og at forhindre Sammenstød mellem tyske og danske Tropper.
3) Ubeskadiget *Overdragelse af militære Indretninger og Anlæg*, som de tyske Tropper behøver for at sikre Danmark mod en ydre Fjende, i Særdeleshed *Kystforsvarsanlæg*.
4) Den Kongelig Danske Regering stiller de nøjagtigste Oplysninger til Disposition angaaende eventuelt *udlagte Minespærringer*.
5) For det danske Omraade gennemføres fra den første Besættelsesdag om Aftenen fuldstændig *Mørklægning*.

6) Unversehrte Erhaltung und Sicherstellung des Betriebs der *Verkehrsmittel und -wege und der Nachrichtenmittel.* Zurverfügungstellen der Verkehrsmittel (Eisenbahnen), der *Binnen- und Küstenschiffahrt und der Nachrichtenverbindungen* an die deutschen Besatzungstruppen in dem Umfange, als sie für die Aufgaben der deutschen Truppen und ihre Versorgung benötigt werden.

7) *Auslaufverbot für Kriegs- und Handelsschiffe nach dem Ausland und Startverbot für alle Flugzeuge.*
Die Freigabe des Schiffsverkehrs nach deutschen Häfen und neutralen Ostseehäfen bleibt vorbehalten.

8) Durchführung einer vorläufigen *Personen- und Güterverkehrssperre zwischen Dänemark und Schweden* (Unterbrechung des Fährverkehrs).
Die Wiederaufnahme des Verkehrs und Forderungen für seine Überwachung bleiben vorbehalten.

9) Aufrechterhalten des vorhandenen *Wetterdienstes*, der der deutschen Besatzungstruppe zur Verfügung zu stellen ist. Die öffentliche Bekanntgabe der Wetternachrichten ist zu unterlassen.

10) Sperren jeden *Nachrichten- und Postverkehrs* über See nach dem Ausland. Der Nachrichten- und Postverkehr nach den Ostseestaaten ist auf bestimmte Verbindungen zu beschränken und auf Anfordern des Befehlshabers der Besatzungstruppen zu überwachen.
Der über England laufende Nachrichtenverkehr von Dänemark nach den Färöern, Island und Grönland ist gleichfalls zu sperren.

11) Anweisung an die *Presse und den Rundfunk*, militärische Nachrichten nur mit Genehmigung der deutschen Wehrmachtdienststellen zu bringen. Zurverfügungstellen der Rundfunksender für Verlautbarungen der deutschen Befehlshaber.

12) *Ausfuhrverbot für Kriegsgerät aus Dänemark nach dem Ausland.*

13) Die Durchgabe aller von der Königlich Dänischen Regierung auf Grund der vorstehenden Punkte zu erlassenden Aufrufe und Befehle darf, soweit der *Funkweg* benutzt wird, zunächst nur *verschlüsselt* — nach einem den Gegnern Deutschlands nicht bekannten Schlüssel — erfolgen. Die Freigabe des offenen Funkens über die Rundfunksender bleibt dem Befehlshaber der Besatzungstruppen vorbehalten.

6) *Samfærdselsmidler og -veje samt Efterretningsmidler* bevares ubeskadiget og Driften sikres.
Samfærdselsmidler (Jernbaner), *Indenrigs- og Kystskibsfarten samt Efterretningsforbindelser* stilles til Disposition for de tyske Tropper i det Omfang, der er fornødent for de tyske Troppers Opgaver og deres Forsyning.

7) *Forbud for alle Krigs- og Handelsskibe mod at sejle til Udlandet og Startforbud for alle Flyvemaskiner.*
Frigivelsen af Dampskibstrafiken til tyske Havne og neutrale Østersøhavne forbeholdes.

8) Der gennemføres en foreløbig *Standsning for Person- og Godstrafik mellem Danmark og Sverige* (Afbrydelse af Færgeforbindelsen).
Genoptagelse af Trafiken og Krav om Kontrol med samme forbeholdes.

9) Opretholdelse af den *meteorologiske Efterretningstjeneste*, der stilles til Disposition for de tyske Besættelsestropper. Offentliggørelse af Vejrmeldinger undlades.

10) Enhver *Efterretnings- og Postforbindelse* med Udlandet ad Søvejen standses. Efterretnings- og Postforbindelsen med Østersøstaterne begrænses til bestemte Forbindelseslinier, og kontroleres i Henhold til de Krav, der stilles fra Besættelsestroppernes Chef.
Den Efterretningsforbindelse, der fra Danmark gaar over England til Færøerne, Island og Grønland, standses ligeledes.

11) *Presse og Radio* faar Ordre til kun at bringe militære Efterretninger med Samtykke fra de tyske Værnemagtskontorer (Wehrmachtdienststellen). Radiosendere stilles til Disposition for de tyske Kommandanters Bekendtgørelser.

12) *Udførselsforbud for Krigsmateriel fra Danmark til Udlandet.*

13) Viderebefordringen af alle de Opraab og Ordrer, som den Kongelig Danske Regering vil have at udstede i Henhold til ovenstaaende Punkter, skal — forsaavidt *Radioen* benyttes — foreløbig udelukkende ske ved *Kode*, efter en Nøgle, som Tysklands Modstandere ikke kender. Udstedelse af Tilladelse til at sende Radiomeddelelser uden Kode over Radiosenderne forbeholdes Chefen for Besættelsestropperne.

Bilag 4

Fortroligt.

CHEFEN FOR KYSTDEFENSIONEN

København, den 28. august 1943

Til Chefen for

Følgende Skrivelse er modtaget fra Marineministeriet:

„Ifølge Regeringens Ordre maa en Besættelse af Kystdefensionens Værker ikke imødegaas med Magt.

S. Brorson (sign.)"

Saafremt en Besættelse foretages af den tyske Værnemagt, uden at der foreligger Ordre om, at Værket skal afleveres, søges som sædvanlig Forhandling for at indhente nærmere Ordre fra Marineministeriet. Er dette ikke muligt, skal mundtlig Protest afgives, før Besættelsen finder Sted.

(sign.) **Briand de Crèvecoeur**

Bilag 5

SØVÆRNSKOMMANDOEN

København, den 22. januar 1943

Bestemmelser for Beredskabstilstand.

Indtil videre fastsættes nedenstaaende Former for Beredskab.

1. Skærpet Opmærksomhed.
2. Skærpet Beredskab.
3. Alarmberedskab.

1. *Skærpet Opmærksomhed.*

(Jvfr. KES- og ES-Bog Pag. 99).
Naar en Ordre om „Skærpet Opmærksomhed" er udstedt, skal følgende iagttages:

a. Den Kommanderende (Skibschefen) skal holde sig om Bord eller i Skibets umiddelbare Nærhed.
b. Radiostationen besættes og der holdes konstant Radiovagt — ogsaa i Havn (Radiovagt Nr. 1). Ved Stationer med kun 1 Radiotelegrafist skal denne opholde sig om Bord, idet der lyttes første Kvarter i de lige Timer — ogsaa i Havn. (Radiovagt Nr. 4).
c. Af vagthavende Befalingsmænd og Poster skal særlig Agtpaagivenhed udvises.

Iøvrigt indvirker „Skærpet Opmærksomhed" ikke paa Tjenestens normale Gang. Øvelser kan afholdes, Skibene kan ligge paa normalt Varsel og Landlov kan gives.

2. *Skærpet Beredskab.*

(Jvfr. KES- og ES-Bog Pag. 39).
Naar Ordre om „Skærpet Beredskab" er udstedt, skal følgende iagttages:

a. Alle Kampmidler klargøres, hvorefter der overgaas til Kvartersvagt.
b. Der gøres klar til Afgang paa kort Varsel.
c. Der holdes konstant Radiovagt.
d. Al Landlov ophører.
e. Beholdninger kompletteres saa vidt muligt.
f. Indenbords Øvelser kan afholdes.

3. *Alarmberedskab.*

(Jvfr. KES- og ES-Bog Pag. 33).
Naar Ordre om „Alarmberedskab" er udstedt, iværksættes klart Skib med fuldt Kampberedskab.
I Tilfælde, hvor Angreb paa Skibet kan befrygtes, iværksættes Alarmberedskab paa vedkommendes (Skibschefs) eget Initiativ.

Ved Kystdefensionen, Flaadestationen, Flyvevæsenet og militære Stationer m. v. forholdes i Henhold til ovenstaaende Bestemmelser i den Udstrækning, de særlige Forhold tillader det.

sign. **Vedel.**

Bilag 6

SØVÆRNSKOMMANDOEN

Hemmeligt

Kobenhavn, den 30. maj 1943

Chefen for

Forholdsordre for Søværnets udrustede Enheder i Tilfælde af Angreb paa Skibet, Krav om Udlevering af Skibet eller lignende.

Nedenstaaende Forholdsordrer for forskellige Situationer, der eventuelt kan opstaa for det udrustede Flaademateriel, vil være at følge i de Tilfælde, hvor særlig Ordre for den foreliggende Situation ikke er modtaget og/eller efter Omstændighederne ikke kan indhentes, idet samtidig Instruks for Skibschefen, Afsnit X, Optræden i Krig, særlig §§ 101, 102, 103 og 111 bringes i Erindring.

I.

Angreb paa Skibet.

Ethvert Overfald eller Angreb paa Skibet — hvorfra det end kommer — *skal*, med nedenstaaende Undtagelse, *imødegaas med alle til Raadighed staaende Midler*, idet dog de i Søværnskommandoens Direktiv af 31. marts 1942 angivne Retningslinier for Anvendelse af Vaaben fra Søværnets Skibe mod fremmede Luftfartøjer og Orlogsskibe vil være at følge.

Finder Angrebet Sted under Skibets Ophold i Havn, skal denne forlades saa hurtigt, det er gørligt, og Søværnskommandoens Ordrer afventes til Søs.

Saafremt Skibet angribes af neddykket Undervandsbaad, maa Angrebet ikke imødegaas med Magt, men skal søges undgaaet ved Afdrej, hvorefter Skibet paa hurtigste Maade skal forlade det undervandsbaadsfarlige Omraade.

II.

Krav om Udlevering af Skibet.

Ethvert paa Stedet fra fremmed Magt fremsat Krav om Udlevering af Skibet skal afvises ved at meddele, at man ikke er bemyndiget til at forhandle om nævnte Sag, men at Søværnskommandoens Forholdsordre vil blive indhentet. Saafremt man fra paagældende Magts Side modsætter sig dette eller ikke vil afvente Søværnskommandoens Forholdsordre, skal ethvert saadant Krav afvises med Meddelelse om, at Skibets Kampmidler om fornødent vil blive sat ind for at forhindre en Beslaglæggelse.

Under saadanne Forhold skal Havn iøvrig saa hurtigt, det er gørligt, forlades, og Søværnskommandoens Ordre om muligt afventes til Søs.

III.

Invasion eller lignende paa dansk Omraade.

(Udgaaet — se Bilag 5 b og 5 c).

IV.

Forhold, under hvilke Søværnskommandoen er ude af Stand til at udstede Ordre.

Saafremt det kommer til Chefens sikre Kendskab, at den lovlige Regering — herunder Kongemagten — er afsat, og det ikke er muligt at opnaa Forbindelse med Søværnskommandoen, skal Chefen, saafremt særlig Forholdsordre for denne Situation ikke er modtaget fra Søværnskommandoen, snarest afgaa fra Havn, og saafremt Forholdene tillader det, afgaa til neutralt (svensk) Omraade for at søge Materiellet bevaret til en eventuel senere Indsats.

Opmærksomheden henledes paa Muligheden for falske Ordrer, Direktiver, Oplysninger eller lignende i Statsradiofoniens Udsendelser m. v. samt i radiotelegrafisk eller radiotelefonisk Korrespondance. (Jvfr. Søværnskommandoens fortrolige Skrivelse af 3. Januar 1942 vedrørende Bestemmelser for Identifikation af Radiotelegrammer m. v. fra Marineministeriet (Søværnskommandoen)).

Under alle Forhold skal Indberetning paa hurtigste Maade søges afgivet til Søværnskommandoen, og saafremt Forholdene og Tiden tillader det, skal Søværnskommandoens Forholdsordre i hvert enkelt Tilfælde afventes.

Saafremt flere af Søværnets Skibe er samlet i samme Havn eller paa samme Sted, overtager under ovennævnte Forhold den ældste kommanderende Søofficer Kommandoen over den samlede Styrke.

Nærværende Skrivelse er udsendt som *personlig* Skrivelse til alle Chefer og kommanderende Søofficerer paa Togt med Undtagelse af Chefer for MS-Baade, der mundtlig er gjort bekendt med Indholdet.

Skrivelsen, *hvis Indhold det er forbudt at omtale for nogen, ej heller overfor andre Chefer*, skal opbevares under Chefens personlige Ansvar og afleveres af ham efter endt Togt samt ved Kommandoskifte til Chefen for Marinestabens Efterretningssektion.

sign. **Vedel.**

31.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 9. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Kobenhavn, den 26. juni 1950.

Hr. kommandør C. V. Evers, Nyhavn 8, K.

Under henvisning til Deres skrivelse af 20. december 1949 til kommissionen, hvori De anmoder om at få lejlighed til at knytte eventuelle bemærkninger til den i kommissionens 6. beretning, side 53, omtalte udtalelse fra marineministeriet, fremsender kommissionen hermed et korrekturaftryk af den nu fra marineministeriet modtagne udtalelse af 13. d. m. til Deres udtalelse.

Holm.

Eigil Olsen.

32.

C. V. EVERS
Kommandør (afs.)
Nyhavn 8

København, den 10. juli 1950.

Til Den parlamentariske Kommission.

Hermed fremsender jeg mine kommentarer til det fra Kommissionen tilsendte korrekturtryk.

Sagen vedrørende affæren d. 29. august 1943 kan efter min opfattelse ikke adskilles i to af hinanden uafhængige faser, men bør behandles under et, idet min optræden i den sidste fase så decideret var bestemt af den første.

Med højagtelse

Evers.

C. V. EVERS
Kommandør (afs.)
Nyhavn 8

Den 5. Juli 1950

Til Den parlamentariske Kommission.

Som Svar paa Deres Skrivelse af 26. Juni 1950 med det fra Kommissionen fremsendte Korrekturaftryk indeholdende Marineministeriets Udtalelse af 13. Juni skal jeg efter Anmodning fremsende mine Bemærkninger til Marineministeriets Udtalelser.

Idet jeg i mit Svar henviser til tilsendte Korrekturtryk, skal jeg — Punkt for Punkt — fremkomme med Bemærkninger, der er i Uoverensstemmelse med Marineministeriets Svar.

1) *Side 121, sidste Stykke:*

Til Orientering for Skoledelingen vilde det have været til uvurderlig Nytte, om man her var blevet orienteret om de de Diskussioner, der i Dagene fra den 23. til den 28. August blev afholdt hos Chefen for Søværnskommandoen med de øverste, hjemmeværende sømilitære Myndigheder. Dette kunde være sket ved at sende en af de Officerer eller Kadetter, der den 26. August afgik fra Svendborg med Delingens Torpedobaade for at overføre Kadetter til København for at deltage i Sportsstævnet paa Holmen. — Disse Officerer og Kadetter hørte retteligen hjemme i Skoledelingen, i det Tilfælde der skulde have været kæmpet. (Artillerioffícer og nogle Kanonskytter).

Forbindelsen over Bæltet med de ordinære Færger var, saavidt jeg erindrer, kun stoppet to Timer den 29. August om Formiddagen.

2) *Side 121, sidste Stykke:*

I min Rapport er anført, hvilket Skøn jeg havde dannet mig om den politiske Situation før den 29. August baseret paa Presse- og Radiomeddelelser. I min Rapport fremføres ligeledes, at jeg ikke fra Søværnskommandoen før den 29. August modtog nogen som helst Information om, at den hidtil fulgte politiske Kurs overfor Tyskerne stod overfor en radikal Ændring.

3) *Side 123, 7.nde Stykke:*

Se min Rapport, første Side:

„Landlov: Modtog den 28. August telefonisk Meddelelse fra Søværnskommandoen: Politimesteren i Svendborg havde givet Tilladelse til, at Skoledelingen, der i denne Uge havde ligget til Ankers paa Lunkebugten, i Dagene fra den 28. til den 30. kunde anløbe Svendborg — dels for Proviantering og Vandfyldning, dels for at give Landlov.

Jeg skønnede derfor, at Situationen var ved at trække sig i Lave igen.....“

4) *Side 123, 11.te Stykke sidste Del og 12.te Stykke samt Side 124, Stykke 2, 3 og 6:*

Det fremgaar heraf, at Forsvarsministeren d.v.s. Regeringen modsatte sig, at der blev kæmpet fra Skibene paa Holmen. Det samme var Tilfældet for Hærens militære Afdelinger — baade jydske Division og de militære Etablissementer.

Naar denne Ordre ikke kom til at gælde for de udkommanderede Skibe, maatte Konsekvensen heraf, f. Eks. for Skoledelingen, blive, at der maatte tages et Initiativ til Paabegyndelse af en Kamp.

5) *Side 126, femte sidste Stykke:*

Landlov: Se min Rapport 1.ste Side og besvares som under Punkt 3).

6) *Side 127, femte Stykke:*

Landlov: Muligvis modtaget efter at vi var kommet til Kaj.

7) *Side 127, 10.nde Stykke:*

Disse Telegrammer ikke modtaget.

8) *Side 127, 11.te og 12.te Stykke:*

(Flaaderadio). Det fremgaar heraf, at Flaaderadio ikke kunde benyttes, og at det var umuligt for Skoledelingsskibe i Svendborg at faa Forbindelse med København, til Trods for at begge Skibene holdt konstant Lyttevagt.

9) *Side 127, 13.nde Stykke:*

Hvorledes mine Anskuelser var med Hensyn til den politiske Situation op til den 29. August Kl. 06.00 fremgaar af min Rapport første Stykke. Det fremgaar ligeledes heraf, at jeg ingen Ordre havde faaet, der kunde bibringe mig den Opfattelse, at en politisk Kursforandring var forestaaende, og at jeg tværtimod — om end fejlagtigt — havde dannet mig det Skøn, at omend den politiske Situation var meget alvorlig, saa syntes der dog at være indtruffet en mindre Forandring til det gode.

Hvad Meddelelserne modtaget om Morgenen efter Kl. 06.00 angaar, maa det fremføres, at disse i nogen Grad var modstridende.

Hvor vidste man med Sikkerhed fra, at der kæmpedes i København, naar Meddelelser samtidig gik ud paa, at Forbindelsen var afbrudt?

Hvorfra vidste men med Sikkerhed, at der kæmpedes i Ringe, naar der samtidig meddeltes, at Chefen for jydske Division, hvem Garnisonen i Ringe var underlagt, havde givet Ordre til Garnisonerne i Odense og Svendborg om at overgive sig uden Modstand.

10) *Side 128, 7.nde og 9.nde Stykke:*

Flaaderadio uanvendelig og andre Stationer kunde ikke kaldes op.

11) *Side 128, 15.de Stykke:*

Disse Telegrammer ikke modtaget.

12) *Side 128, 16., 17. og 18.de Stykke:*

Disse Ordrer er ikke overholdt, men hvad disse Punkter angaar skal jeg henvise til Undersøgelseskommissionens Referat fra Forhørene i 1945.

Jeg mener her at maatte udtale, at Bemærkningerne under Punkt 5 ikke uden videre kan fremdrages af en Rapport uden behørig Kommentering, naar Formaalet med Bemærkningerne i Punkt 5 er at anvende disse til Offentliggørelse, uden samtidig at gøre Rede for hvorfor disse Ordrer ikke er fulgt.

13) *Side 129:*

Det samme gælder for Paragrafferne 101 og 111.

14) *Side 129, 9.nde Stykke:*

Dette Stykke burde efter min Formening flyttes til Side 130 — som det nu staar, kaster det et noget odiøst Skær over min Rapport. Dette er saa meget mere beklageligt, da der i Forhørerne i 1945, hvor min Rapport blev behandlet, overhovedet ikke blev nævnt, at der var en Forskel i Ordlyden af den afsendte og den modtagne Meddelelse.

15) *Side 129, 11.te Stykke og Siden ud:*

Til Bemærkninger, der er nævnt i Stykke 11 og Siden ud, skal jeg fremkomme med følgende: En medvirkende Aarsag til, at Situationen den Morgen var uklar, var Søværnskommandoens Ordre om, at Forholdsordre i de forskellige Tilfælde skulde indhentes, idet man om Bord i Skoledelingen var klar over, at al Kommunikation fra og til København paa det daværende Tidspunkt var umulig af radiotelegrafisk Vej (den eneste Maade man fra Søen kunde kommunikere Søværnskommandoen), hvilken Kendsgerning sammenholdt med den sidst modtagne Instruktion bestyrkede min Opfattelse af, at man paa enhver Maade maatte undgaa at provokere den politiske Situation om Morgenen den 29. August.

16) *Side 130, 2.det Stykke:*

Det forholder sig rigtigt, at Viceadmiralen ved forskellige Besøg om Bord i Skoledelingen overfor mig har fremhævet sine Synspunkter vedrørende en evt. Optræden, men i disse Samtaler er aldrig fremkommet noget Indikation for, at Søværnskommandoen i nær Fremtid agtede at handle, som den gjorde den 29. August.

Jeg har nævnt i min Rapport, at havde den omtalte Meddelelse med Regeringens Indskærpelse ikke været tilsendt mig den 28., havde der da været en ganske klar Forholdsordre at gaa efter. Ordlyden af denne Meddelelse, maa jeg fastholde, har været Aarsagen til, hvad der senere skete.

17) *Side 130, 3., 4. og 5.te Stykke:*

Jeg kan med min bedste Vilje ikke se, at Forskellen mellem „i ethvert Tilfælde" og „i paakommende Tilfælde" kan spille nogen nævneværdig Rolle, og da jeg maa fastholde, at den af mig nævnte Ordlyd er den, jeg har modtaget, kan det kun opmuntre mig, (5) at Søværnskommandoen i sit Svar finder det berettiget, at min Opfattelse har været, at jeg — i ethvert Tilfælde — skulde indhente Forholdsordre.

18) *Side 130, 6.te Stykke:*

Som Følge heraf er de to første Linjer af dette Stykke allerede besvaret, idet det var umuligt over Radiotelegrafen at kommunikere med Søværnskommandoen. Hvad de to sidste Linjer i samme Stykke angaar, er der i min Rapport givet Forklaring herpaa, og derfor virker Søværnskommandoens Svar, hvad dette Spørgsmaal angaar, forplumrende paa Sagen og er efter min Opfattelse ikke tilladelig.

Jeg skal hermed slutte mine Bemærkninger og kun anføre, at Sagen sikkert hurtigere og bedre vilde kunne opklares, hvis den parlamentariske Kommission ved et Forhør vilde give mig Lejlighed til at klarlægge min Sag.

Med Højagtelse

Evers.

33.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

København, den 4. august 1950.

Til marineministeriet.

Kommissionen har fra afskediget kommandør P. V. Evers modtaget den i afskrift vedlagte udtalelse af 10. juli d. å. vedrørende marineministeriets skrivelse af 13. juni d. å., der omhandler kommandør Evers afskedigelse.

Idet vedlægges et korrekturtryk af marineministériets nævnte skrivelse, hvortil kommandør Evers henviser, anmoder kommissionen om snarest belejligt — om muligt i løbet af nogle få dage — at få tilstillet en udtalelse fra marineministeriet i anledning af kommandør Evers' skrivelse af 10. juli d. å.

Holm.

Eigil Olsen.

34.

MARINEMINISTERIET

København K., den 17. august 1950.

Til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45.

Vedrørende afskediget kommandør C. V. Evers.

I anledning af kommissionens skrivelse af 4. d. m., hvormed fulgte en afskrift af afskediget kommandør C. V. Evers skrivelse af 10. f. m. skal marineministeriet meddele, at søværnskommandoen til de af kommandøren fremsatte bemærkninger (punkterne 1—18) har udtalt følgende:

„ad pkt. 1, 2 og 3. Det fremgår af marineministeriets redegørelse af 13. juni, at hjemmeværende sømilitære styrker var bedre orienteret end de på togt værende, men disse sidste havde, netop fordi man ikke påregnede at kunne holde dem orienteret eller at være i stand til at kunne give dem ordrer, så klare direktiver, at man måtte forvente, at de kunne handle på tilfredsstillende måde i enhver situation.

Kommandør Evers var da også, jfr. hans egne redegørelser om begivenhederne omkring den 28. og 29. august, så vel orienteret om, at situationen var yderst alvorlig, at han måtte kunne drage den slutning, at det i alt fald måtte være tvivlsomt, om den danske regering fortsat kunne følge den indtil da fulgte politiske kurs overfor tyskerne.

ad pkt. 9. At de af kommandøren modtagne meddelelser i nogen grad var modstridende, kan ikke virke overraskende, når det drejer sig om begivenheder af den art, som fandt sted i disse dage, og man tager i betragtning, at kommunikationsnettet var tysk kontroleret, og burde kun have tilskyndet kommandøren til at handle i overensstemmelse med søværnskommandoens forholdsordre for de tilfælde, hvor forbindelse med denne *ikke* kunne opnås.

ad pkt. 12. Det ses ikke, at det i *oversigten* over de vigtigste, endelige ordrer til skibene udenfor København under pkt. 5 oplyste nødvendigør kommentarer fra søværnskommandoens side, idet en redegørelse for, hvorfor kommandøren ikke har fulgt disse ordrer, retteligt bør fremføres af ham selv.

ad pkt. 15. At kommandøren har følt sig bestyrket i den opfattelse, at man på enhver måde måtte undgå at provokere den politiske situation, indebærer efter søværnskommandoens mening under ingen omstændigheder, at en skibschef, i særdeleshed når han er til søs, uden modstand lader sig overrumple på den skete måde.

ad pkt. 18. Søværnskommandoen kan ikke dele kommandørens mening om, at det i dette stykke indeholdte virker forplumrende på sagen, endsige at det ikke er tilladeligt, idet man tværtimod må fastholde, at selvom kommandøren har været dårligt eller ufuldstændigt underrettet og ikke har kunnet indhente en forholdsordre, må han i overensstemmelse med de klare, almindelige instrukser og iøvrigt med gammel orlogstradition ikke lade sig sit skib fratage ved at lade 10 håndvåbenbevæbnede tyskere komme ombord uden at forsøge at modsætte sig dette.

Søværnskommandoen skal tilføje, at man finder kommandør Evers' personlige bestræbelser for at blive rehabiliteret forståelige, men kan ikke se andet, end at kommandøren på et kritisk tidspunkt ikke har kunnet opfylde de krav, der må stilles til en søofficer, der har en så høj kommando."

Marineministeriet kan i det hele tiltræde ovennævnte af søværnskommandoen fremsatte udtalelser og finder iøvrigt anledning til at bemærke, at man er af den opfattelse, at den af marineministeriet i ovennævnte skrivelse af 13. juni givne besvarelse af den parlamentariske kommissions spørgsmål giver en objektiv og på alle væsentlige punkter udtømmende fremstilling af de omhandlede forhold.

F. m.

K. Lundsteen,

fg.

35.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 21. oktober 1949.

Til forsvarsministeren.

Med skrivelse af 30. juni d. å. har krigsministeriet fremsendt en del dokumenter vedrørende „Frikorps Danmark", idet det samtidig meddeles, at det ikke har været muligt at fremskaffe alle de dokumenter, der ved skrivelse af 30. juni 1945 var oversendt til kommissionen, men senere atter udlånt til ministeriet.

Kommissionen har i et den 20. d. m. afholdt møde drøftet dette spørgsmål og har besluttet at anmode forsvarsministeren om at foranledige iværksat en auditørundersøgelse for om muligt at fremskaffe de omhandlede dokumenter eller at klarlægge de nærmere omstændigheder ved aktstykkernes bortkomst.

Under henvisning hertil tillader jeg mig at anmode hr. ministeren om at foranstalte en undersøgelse som nævnt.

Holm.

Eigil Olsen.

36.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 24. november 1949.

Til Ritzaus Bureau.

Kommissionen anmoder herved om, at nedenstående må blive udsendt:

„Den parlamentariske kommission meddeler:

Ved en fornyet gennemgang af de hos kommissionen beroende dokumenter (ca. 120 000) er det i dag konstateret, at de i kommissionens beretning VI omtalte manglende dokumenter vedrørende danske befalingsmænds adgang til at melde sig til tysk krigstjeneste og vedrørende oprettelsen af „Frikorps Danmark" beror hos kommissionen.

De nævnte bilag er den 8. august 1945 udlånt til krigsministeriet, hvis kvittering foreligger, men er senere tilbageleveret til kommissionen, hvor de ved en fejltagelse var blevet anbragt i den arkivafdeling, der omfatter de tyske dokumenter (ca. 100 000)."

Holm.

Eigil Olsen.

37.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 8. december 1949.

Til forsvarsministeren.

I skrivelse af 21. oktober d. å. anmodede kommissionen hr. ministeren om auditørundersøgelse for om muligt at fremskaffe dokumenter vedrørende „Frikorps Danmark" m. v., der på nævnte tidspunkt formentes bortkommet.

De omhandlede dokumenter er senere forefundet i kommissionens tyske arkiv, hvorom der er tilgået forsvarsministeren og offentligheden meddelelse.

Kommissionen betragter dermed det fremsatte ønske om auditørundersøgelse som bortfaldet, og kommissionen, der meget beklager det skete, undlader ikke samtidig at meddele, at nærmere redegørelse for det omhandlede forhold vil fremkomme i det supplementsbind til kommissionens beretninger, der agtes udgivet, men som først vil kunne forventes i marts-april n. å.

Holm.

Eigil Olsen.

D.

Vedrørende beretning VII.

Justitsministeriet og retshåndhævelsen under besættelsen.

38.

Udskrift af Østre Landsrets dombog for X. afdeling.

År 1950 den 8. september blev afsagt følgende dom i sagen

Anklagemyndigheden mod tiltalte Louis Henry Kohl.

Den indankede dom er afsagt den 24. marts 1949 af Københavns Byrets 24. afdeling (sag nr. 60/1948) og påanket af tiltalte, Louis Henry Kohl, til frifindelse samt med påstand om erstatning for uforskyldt fængsel.

Anklagemyndigheden påstår domfældelse i overensstemmelse med anklageskriftet for byretten, således som det var ændret under domsforhandlingen for byretten og nu med den ændring ad 3., at tiltaltes virksomhed i 1943 ved „Fædrelandet" betegnes som rådgivende for redaktionen. Tillige påstås skærpelse af straffen.

For landsretten er påny afgivet forklaring af tiltalte samt af vidnerne, justitsminister K. K. Steincke, dommer E. Strøbech og forlagsboghandler F. E. Pedersen. Herefter og efter bevisførelsen iøvrigt bemærkes:

Det må efter det oplyste antages, at tiltalte, hvis memorandum til statsminister Stauning er dateret 20. februar 1939, blev ansat i sikkerhedspolitiet i maj 1939, og at han fratrådte omkring nytår 1940, efter at Unmack Larsen havde afløst Steincke som justitsminister. Tiltaltes oppebørsel af 300 kr. månedlig har fundet sted i tiden fra 1. oktober 1940 til 1. november 1944.

Thune Jacobsen var justitsminister fra juli 1941. Om dennes vidneforklaring for byretten er det oplyst, at den fandt sted i hans hjem i marts 1949, et par måneder før hans død og på et tidspunkt, da han var meget syg og derfor ikke kunne afhøres indgående. Efter at afhøringen var afsluttet og protokolleret, spurgte tiltalte vidnet, om han ikke erindrede en oplysning fra tiltalte om, at der var planer om at ansætte Henning Dalsgaard som leder af „Presse Information", og at dette gav stødet til, at tiltalte indvilgede i til undgåelse deraf selv at påtage sig hvervet, og herpå svarede vidnet bekræftende. I en af Thune Jacobsen den 24. september 1947 til en politirapport afgivet forklaring har han om tiltaltes virksomhed efter afskediigelsen fra sikkerhedspolitiet udtalt: „..... har tiltalte tit bragt meddelelser, som vidnet var interesseret i. Vidnet nævner således, at han gennem tiltalte i efteråret 1940 blev underrettet om de planer, man fra tysk side havde om en fjernelse af statsminister Stauning. I 1941 gav tiltalte underretning om overvejelser, man fra tysk side havde om foranstaltninger imod jøderne i Danmark. I sommeren 1942 blev vidnet af tiltalte informeret om tyske ønsker med hensyn til ændringer af det danske politi og dets arbejde. I foråret 1943 fik vidnet underretning af tiltalte om en indberetning, som presseattaché Meissner havde skrevet til dr. Best om forskellige antityske udtalelser, som vidnet var fremkommet med. Vidnet har i mange flere tilfælde modtaget underretninger af tiltalte, uden at han kan huske, hvad de gik ud på". Forklaringen sluttede således: „Vidnet mener, at tiltalte til sin virksomhed under besættelsen har haft det motiv at fremme danske interesser, både ved at fremskaffe oplysninger om tyskernes planer og hensigter og ved at fremføre danske synspunkter overfor de tyskere, som han skaffede sig indpas hos. Vidnet kan ikke sige, at han har godkendt de enkelte foranstaltninger, som tiltalte har truffet i overensstemmelse med tyskerne eller i deres tjeneste, men det er hans opfattelse, at tiltalte kun har indladt sig på et arbejde, der kunne synes at skulle tjene tyske interesser, for derigennem bedre at kunne arbejde til fordel for Danmark."

Af dommer Strøbechs forklaring for landsretten fremhæves: Han, der fra 1. april 1940 har været dommer i Kolding, men også derefter har opretholdt kontakt med Thune Jacobsen, har herunder indgående drøftet tiltaltes virksomhed. Thune Jacobsen har da udtalt sig i overensstemmelse med den ovengengivne rapportforklaring samt med den fornævnte udtalelse efter afhøringen i hjemmet. Vidnet har endvidere — i overensstemmelse med en af rigspolitichef Begtrup-Hansen i erklæring til sagen af 9. oktober 1947 fremsat udtalelse — forklaret, at tiltalte i november 1943 overfor dem gav meddelelse om planer fra besættelsesmagten gående ud på at indsætte daværende dommer Junior som leder af rigspolitiet, og at tiltalte derefter som resultat af drøftelser mellem mødets deltagere påtog sig at rette henvendelse til dr. Best for at få planerne forpurret. Det bemærkes herved, at vidnet — som allerede i sin i dommen omtalte erklæring af 24. oktober 1947 oplyst — i december 1942 efter aftale med Thune Jacobsen havde introduceret tiltalte hos dr. Best. Vidnet har endvidere forklaret, at Thune Jacobsen kort før sin afrejse til Sverige i oktober 1944 overfor ham har omtalt en fra tiltalte modtaget meddelelse.

Af justitsminister Steinckes forklaring for landretten fremhæves, at han selv efter sin afgang som minister har haft god nytte af tiltaltes meddelelser til orientering for sig som politiker om tyske forhold, og at det havde været ønskeligt, om flere meddelelser af samme kvalitet havde stået til rådighed.

Foreløbig bemærkes vedrørende tiltaltes under forhold 3 omhandlede virksomhed i 1943 som rådgivende for redaktøren af „Fædrelandet", at virksomheden af de i dommen anførte grunde ikke kan anses strafbar efter straffelovstillæggets § 16, stk. 1, nr. 2.

Forsåvidt angår de øvrige af tiltalen omfattede forhold, findes tiltaltes virksomhed vel at måtte karakteriseres som bistand til besættelsesmagtens propaganda, men efter det foranførte må tiltaltes forklaring om, at han udelukkende for at kunne skaffe nyttige oplysninger om besættelsesmagten til danske myndigheder har stillet sig til rådighed som sket og om at have begrænset sin virken i så henseende så meget, som formålet tillod, at være således bestyrket, at den må lægges til grund ved sagens pådømmelse.

Herefter findes ingen af de forhold for hvilke der er rejst tiltale mod tiltalte, at kunne medføre strafansvar for ham efter straffelovstillægget, og han vil således være at frifinde.

Som erstatning for uforskyldt fængsling i tiden 1. december 1945 til 10. januar 1946 findes der at burde tilkendes tiltalte 500 kr. hos det offentlige.

Thi kendes for ret:

Tiltalte, Louis Henry Kohl, bør for anklagemyndighedens tiltale i denne sag fri at være.

Det offentlige bør som erstaning for uforskyldt fængsling til tiltalte udrede 500 kr.

Det offentlige bør derhos betale sagens omkostninger for begge retter, derunder 2 000 kr. i salær til den for tiltalte for landsretten beskikkede forsvarer, højesteretssagfører J. A. Melchior.

Udskriftens rigtighed bekræftes.

Østre Landsrets kontor, den 9. oktober 1950.

Weesgaard.

Wiinblad.

39.

ERIK REITZEL-NIELSEN

Den 12. juni 1950.

Til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45, Rigsdagen, Christiansborg.

I den af den højtærede kommission nylig udsendte beretning VII (justitsministeriet og retshåndhævelsen under besættelsen) er bl. a. omtalt min ansættelse fra 1. oktober 1942 som kommitteret under statsministeriet. Som grundlag for kommissionens oplysninger herom har foreligget dels erklæringer fra nu afdøde, fhv. justitsminister E. Thune Jacobsen og fra højesteretssagfører Ejvind Møller, dels et i statsministeriet udarbejdet notat til brug for stats- og udenrigsminister Erik Scavenius ved dennes forhandling med folketingets finansudvalg den 20. januar 1943.

Den af kommissionen også i dette tilfælde fulgte fremgangsmåde har ikke kunnet undgå at bevirke, at fremstillingen bliver ufuldstændig, uprækis og på flere punkter urigtig. Uanset, at jeg rent personlig mener at måtte tillægge det mindre vægt, om de om mig bragte oplysninger er mere eller mindre korrekte, har jeg dog af de samme grunde, der motiverede min henvendelse af 18. februar d. å. til kommissionen, anset det for min pligt at meddele følgende korrektioner:

1. Hr. Thune Jacobsen anfører i sin redegørelse til kommissionen af 1. november 1946 (B s. 1460), at jeg, „som naturligt var", da tanken om dannelsen af en international, faglig juristorganisation var udgået fra Juristforbundet, blev valgt til formand for det arbejdsudvalg, der nedsattes på juristkongressen i Leipzig i maj 1939.

For at det anførte ikke skal kunne mistydes, ønsker jeg gerne at oplyse, *at* det var den daværende rigspolitichef Thune Jacobsen, der forelagde denne plan på juristkongressen i Leipzig, *at* jeg ikke deltog i den omtalte kongres, *at* jeg blev valgt til formand for arbejdsudvalget efter forslag af hr. Thune Jacobsen, *at* jeg ikke selv havde ønsket en sådan post, der — hvilket ikke var vanskeligt at forudse — kun kunne volde mig vanskeligheder, og *at* jeg blot fik en telegrafisk meddelelse fra Leipzig om, at jeg var valgt, uden at man havde fundet det rigtigt i forvejen at spørge mig. Hensynet til forslagsstilleren hindrede mig naturligvis i at søge mig fritaget for hvervet.

2. Hr. Thune Jacobsen anfører videre (s. st.), at min særlige tilknytning til Retskammeret bortfaldt ved dettes stiftelse i Berlin i april 1941.

Dette er ikke rigtigt. I den efterfølgende tid blev der fra tysk side stadig rettet henvendelser til Juristforbundet og til mig om deltagelse i forskelligt arbejde, som Retskammeret — uanset formandens løfte om, at virksomheden skulle stilles i bero til efter krigsafslutningen — ønskede påbegyndt. Dette affødte dels en omfattende — til tider meget skarp — brevveksling med generalsekretariatet i Berlin, jfr. således også hr. Ejvind Møllers redegørelse af 26. september 1946 (B s. 1463), dels forhandlinger med det danske udenrigsministerium og justitsministerium og endelig også gentagne henvendelser fra det herværende tyske gesandtskab, særligt legationsråd, dr. Schaller, og legationsråd, dr. Seelos.

3. Af hr. Thune Jacobsens redegørelse (s. 1461) kan man få det indtryk, at jeg først i juni måned 1942 til ham har omtalt mit ønske om en tilbagevenden til statstjenesten.

Allerede i april måned s. å. drøftedes imidlertid dette spørgsmål mellem os, og den daværende justitsminister gav da udtryk for, at det under de givne forhold ikke ville volde vanskeligheder, såfremt jeg måtte ønske at vende tilbage til en tjenestemandsstilling.

4. Jeg finder det rigtigst at meddele, at hr. Thune Jacobsen ingensinde overfor mig har oplyst, at han har søgt forbindelse med sagførerrådets formand, højesteretssagfører Steglich-Petersen, eller at han har ønsket en samtale mellem overretssagfører Hans Madsen og hr. Ejvind Møller. Ejheller som vidne under den imod mig rejste sag har hr. Thune Jacobsen givet oplysning herom, og først ved læsningen af kommissionens beretning er jeg blevet bekendt hermed. Jeg skal tilføje, at jeg, da jeg den 29. juli 1942 blev kaldt til møde på hr. Hans Madsens kontor sammen med hr. Ejvind Møller, telefonerede til hr. Thune Jacobsen og gav meddelelse herom, idet jeg samtidig spurgte, om dette møde var ønsket af ham, hvilket spørgsmål hr. Thune Jacobsen besvarede benægtende.

5. Bemærkningen i hr. Thune Jacobsens redegørelse om, at han „tilraadede (mig) at søge (mig) et andet Erhverv og gjorde (mig) udtrykkelig opmærksom paa, at (jeg) maatte passe paa, at det ikke blev det tyske Gesandtskab bekendt, at (jeg) var opsagt", er ganske urigtig.

Hr. Thune Jacobsen har ikke tilrådet mig at søge et andet erhverv, men har tværtimod straks efter min fornyede henvendelse til ham i slutningen af juni måned 1942 gentaget, at det ikke ville volde vanskeligheder at skaffe mig en embedsstilling, og at han — hvilket jo også skete — ville forelægge sagen i et ministermøde. En henstilling til mig om ikke at nævne sagen for det tyske gesandtskab er hr. Thune Jacobsen ej heller fremkommet med, og den ville også have været overflødig, idet det ikke kunne falde mig ind at nævne sagen dèr. Endelig er det urigtigt, at jeg var opsagt; forholdet var tværtimod det, at jeg i min skrivelse af 24. juli 1942 til hr. Ejvind Møller selv opsagde den ansættelse, jeg havde hos denne, med det i funktionærloven fastsatte varsel.

6. Det er ligeledes urigtigt, når hr. Thune Jacobsen anfører, at det er ham bekendt, at jeg søgte stillingen som kommitteret under statsbanerne.

Jeg har aldrig søgt denne stilling, hvilket kan efterses i ministeriet for offentlige arbejder. Derimod har hr. Thune Jacobsen den 26. august 1942 overfor mig udtalt, at jeg skulle have denne stilling, og at han ville tale med den daværende trafikminister herom. Den 28. s. m. gentog hr. Thune Jacobsen, at jeg skulle have denne stilling, idet han yderligere oplyste, at han nu havde talt med udenrigsministeren, der var ganske indforstået hermed. Det viste sig imidlertid, at stillingen samme dag var blevet besat — hvilket iøvrigt overraskede hr. Thune Jacobsen.

7. I forbindelse med legationsråd, dr. Schallers opringning (den 2. september 1942) til hr. Thune Jacobsen undlader sidstnævnte at oplyse om følgende:

Den 31. august 1942 blev jeg af legationsråd Schaller telefonisk anmodet om at komme til ham på hans kontor den følgende dag. På mit spørgsmål om, hvad der skulle drøftes, svarede hr. Schaller, med hvem jeg tidligere havde forhandlet angående Det internationale Retskammer, at det var mine personlige forhold. Jeg gav straks bl. a. hr. Thune Jacobsen telefonisk underretning herom, og han tilrådede mig at gå, idet han tilføjede: „Måske har han et tilbud."

Under samtalen den 1. september 1942 meddelte hr. Schaller mig, at det var ham bekendt, at der som følge af stiftelsen af Det internationale Retskammer var opstået en uoverensstemmelse mellem hr. Ejvind Møller og mig, og han refererede kort, hvad han havde hørt. Da jeg havde bemærket, at han støttede sig til et maskinskrevet notat, lod jeg, som om jeg ikke rigtig havde forstået ham, og bad om at låne notatet, idet jeg gik ud fra, at det deraf fremgik, hvorfra han havde sin viden. Han overlod mig notatet, der imidlertid ikke indeholdt nogen oplysning i så henseende. Jeg spurgte senere hr. Schaller herom, men kunne intet bestemt svar få; engang udtalte han blot, at historien „var ude over hele byen", i hvilken forbindelse han omtalte, at bl. a. generaldirektør Knutzen kendte den. Det er mig iøvrigt fra anden side bekendt, at generaldirektør Knutzen — ligesom flere andre — allerede på et tidligt tidspunkt har fået underretning af hr. Thune Jacobsen. Også den illegale presse indeholdt tidligt en — urigtig — meddelelse om sagen, og af hr. Ejvind Møllers redegørelse (B s. 1464) fremgår jo iøvrigt, at sagen tidligt — formentlig efter ministermødet den 14. juli 1942 — har været kendt af et medlem af finansudvalget.

Jeg meddelte hr. Schaller, *at* hans oplysninger på flere punkter var urigtige (bl. a. troede han, såvidt jeg nu erindrer, at hr. Ejvind Møller havde udsendt en rundskrivelse

til samtlige sagførere, hvori han omtalte mig ufordelagtigt), og *at* jeg allerede havde været i forbindelse med justitsministeren og havde tilsagn om en ansættelse i statens tjeneste. Hr. Schaller var øjensynlig tilfreds med disse oplysninger, men tilføjede dog, at gesandten rimeligvis ved lejlighed ville nævne sagen for justitsministeren og/eller udenrigsministeren.

Straks efter at jeg var kommet tilbage til mit kontor fra det iøvrigt meget kortvarige møde, nedskrev jeg et referat af samtalen og ønskede derefter et møde med hr. Thune Jacobsen, med hvem jeg imidlertid først den følgende dag (2. september 1942) kunne få en samtale. Under denne gengav jeg det passerede på grundlag af mit referat, og dette udlånte jeg hr. Thune Jacobsen efter dennes anmodning, hvorefter han oversendte det til udenrigsministeren. Medens jeg var hos justitsministeren, ringede iøvrigt hr. Schaller og meddelte, at gesandten ønskede en samtale, og jeg påhørte, at justitsministeren, til hr. Schallers overraskelse, var i stand til at angive, hvad han skulle tale med gesandten om. Af hr. Thune Jacobsens samtale med gesandt von Renthe-Fink den 3. september 1942 fik jeg af justitsministeren referat den følgende dag.

I kommissionens beretning IX er aftrykt et — ufuldstændigt — uddrag af byretsdommen i den mod mig rejste sag. I den anledning må jeg have lov til at henlede opmærksomheden på dels, at byretsdommens præmisser ikke er tiltrådt af landsretten, dels at underretsdommen indeholder en række fejl, der kunne og formentlig også burde have været undgået.

Det hedder således (IX, B s. 256) med hensyn til den ovenfor omtalte notits af min samtale med hr. Schaller, at retten „ikke kan tillægge den....nogen Betydning, idet den er udfærdiget og tilstillet den daværende Statsminister for at vise, at det ikke var Tiltalte, der havde ønsket tysk Intervention....".

Et sådant ræsonnement er karakteristisk for den måde, hvorpå dommen er affattet, og da dommen nu er optrykt i kommissionens beretning, ønsker jeg gerne her at knytte følgende bemærkninger til det ovenfor citerede:

Dommens argumentation er for det første positivt forkert. Referatet har, såvidt jeg da ved, overhovedet ikke været i den daværende statsministers (Vilh. Buhls) besiddelse, og jeg tror ikke, at han nogensinde har læst den. På daværende tidspunkt havde jeg endnu ikke talt med statsministeren, med hvem jeg først den 29. oktober s. å., altså ca. 2 måneder senere, havde en forhandling.

Det er dog muligt, at byretsdommen har troet, at udenrigsminister Scavenius allerede den 1. september 1942 var udnævnt også til statsminister, og at der i dommen rettelig skulle have stået „udenrigsminister", således at der med andre ord kun er tale om en unøjagtighed.

Nu er dette naturligvis ikke mindst i et så vigtigt aktstykke som en dom ret uheldigt, og selvom man vil læse „udenrigsminister" i stedet for „statsminister", er dommens ræsonnement ikke holdbart.

For det første fremgår det af det originale referat, der var i rettens besiddelse, at det kun er udarbejdet til mit private brug. Det er i hast nedskrevet i hånden, ikke særlig tydeligt og på et afrevet, gult stykke konceptpapir. Det indeholder flere rettelser; jeg husker, at der et sted er slettet nogle linier, og at der andre steder er foretaget indskud i teksten. Hvis retten havde villet gøre sig den ulejlighed at efterse dokumentet, ville det være blevet umiddelbart indlysende, at det allerede af dokumentets ydre fremgår, at det ikke har været og ikke kan have været bestemt for andre — og da ganske særligt ikke for ministre.

For det andet vidste jeg, at gesandt von Renthe-Fink ville tale med justitsministeren og muligvis også med udenrigsministeren. Det ville derfor have været ikke blot ganske unyttigt, men vel også ret farligt, hvis jeg havde udarbejdet et konstrueret referat, thi sandheden, det faktiske indhold af min samtale med hr. Schaller, ville jo straks blive oplyst for hr. Thune Jacobsen under hans forhandling med gesandten, der — herom kan næppe være tvivl — sikkert ville have fremhævet, at jeg ønskede en tysk intervention, hvis jeg — direkte eller indirekte — havde fremsat et ønske herom. Jeg har således end ikke haft nogen mulighed for at søge at begå det intellektuelle falsk, som byretsdommen søger at konstruere for at prøve at bortforklare det omtalte referats betydning.

Der kan anføres adskillige andre grunde, der alle taler i samme retning, men det anførte må på dette sted være tilstrækkeligt. På ganske tilsvarende måde kan hvert eneste

punkt i den byretsdom, som kommissionen har anset det for rigtigt at optrykke, uanset at den er blevet ændret, dokumenteres at være urigtig, og det er mit håb, at det her anførte må kunne medvirke til, at dommen bliver læst med varsomhed.

Landsretten har i sin dom angående dette forhold udtalt, at mine samtaler i juli 1942 med to tyskere af mit bekendtskab ikke — som antaget af byretten — kan begrunde noget strafansvar for mig, men at jeg, der på et senere tidspunkt (november—december 1942) gennem mine to tyske venner søgte en ansættelse i Tyskland, hvortil jeg overvejede at emigrere, da regeringen først den 23. februar 1943 indfriede sit løfte til mig af juli 1942, derved „har regnet med....at vedligeholde et tysk Pres paa Regeringen i Retning af at skaffe (mig) en Stilling". Overfor denne aparte konstruktion: at vedligeholde et pres overfor en løftegiver til at indfri sit løfte, skal jeg blot bemærke, at jeg på det grundlag, der forelå, utvivlsomt ved en dom kunne have opnået opfyldelse af de mig givne tilsagn.

8. Det er ikke oplyst i hr. Thune Jacobsens redegørelse, at jeg allerede i juli måned havde et definitivt tilsagn fra ham på regeringens vegne om en passende statsstilling. Mit takkebrev herfor af 24. juli 1942 har været fremlagt under den mod mig rejste sag.

Dette giver mig anledning til den bemærkning, at udtalelserne i kommissionens beretning (s. 175—76) om, at jeg skulle have rettet henvendelse til forskellige repræsentanter for besættelsesmagten om bistand til at opnå en dansk statsstilling, allerede derfor er urigtige. Den 24. juli 1942 havde jeg som nævnt et definitivt tilsagn om en sådan stilling — allerede den 5. s. m. meddelte hr. Thune Jacobsen mig efter at have talt med udenrigsministeren, at jeg kunne opnå en statsansættelse — og først den 3. september s. å. taler hr. Thune Jacobsen med hr. Renthe-Fink. De to datoer turde være tilstrækkeligt oplysende til at vise, at stillingen end ikke kan være opnået ved tysk bistand, hvorved jeg bemærker, at der intet er oplyst om, at der på noget tidligere tidspunkt skulle have foreligget nogen henvendelse fra tysk side. Iøvrigt henviser jeg til punkt 2 i hr. Thune Jacobsens brev af 7. september 1944 til mig, af hvilket brev jeg tidligere har fremsendt en afskrift til kommissionen.

9. Hr. Thune Jacobsen udtaler i sin redegørelse (B s. 1462): „Naar Reitzel-Nielsen under et Forhør skal have forklaret, at det maatte være mig, der havde givet Meddelelsen til Renthe-Fink, er det saaledes urigtigt."

Jeg har aldrig i noget forhør udtalt, at hr. Thune Jacobsen skulle have informeret den tyske gesandt. Derimod ved jeg — og herom har jeg forklaret —, at hr. Thune Jacobsen i midten af juli måned 1942 har omtalt forholdet overfor to tyske jurister, der havde tilknytning til Det internationale Retskammer, og med hvem Juristforbundet igennem mange år havde haft forbindelse.

De pågældende to tyskere (sagfører, dr. Helmuth Pfeiffer og protokolchef Heinz Amthor) har selv underrettet mig herom, umiddelbart efter at de — således som de plejede, når de kom her til landet — havde opsøgt justitsministeren på hans embedskontor.

Det overraskede mig naturligvis, at hr. Thune Jacobsen, uanset at vi tidligere havde været enige om, at ingen tyskere (der var herved tænkt på de ovenfor nævnte, hvis besøg havde været meldt i nogen tid) måtte få kendskab til de vanskeligheder, der var opstået, desuagtet havde informeret dem. Det var iøvrigt ikke hr. Thune Jacobsen, men mig, der (30. juni 1942) rejste dette spørgsmål, idet vi, bl. a. som følge af en instruktion fra udenrigsministeriet, ikke overfor tyskerne lagde skjul på, at tilslutningen til Det internationale Retskammer havde skabt betydelige vanskeligheder for Juristforbundet. Da jeg imidlertid nævnte overfor hr. Thune Jacobsen, at det var mig bekendt, at han havde informeret de nævnte to tyskere, svarede han, at det var sket med velberåd hu, fordi „de havde godt af at se, hvilke vanskeligheder tilslutningen til retskammeret affødte", således at man muligt derigennem kunne opnå, at der ikke fortsat fra tysk side blev presset på med at få Juristforbundet eller andre danske, juridiske kredse aktivt ind i retskammerets arbejde. I denne sammenhæng skal jeg oplyse, at de to tyskeres besøg her i juli 1942 skyldtes ønsket om, at der fra dansk side blev udpeget en række jurister til at tage sæde i en lang række sektioner, som retskammeret ville nedsætte.

For fuldstændighedens skyld skal jeg bemærke, at hr. Thune Jacobsen som vidne i landsretten har bestridt at have omtalt forholdet til de nævnte tyskere.

Det er min opfattelse, at hverken dr. Pfeiffer eller hr. Amthor har videremeldt de oplysninger, der er givet dem. Måske bør jeg til belysning af de nævnte to personer yderligere anføre, at de begge i vid udstrækning har ydet meget værdifuld bistand til danske statsborgere, der var kommet i konflikt med tyske myndigheder. Dr. Pfeiffer har derudover efter den 19. september 1944 søgt at gøre en indsats for det internerede danske politi og rejste udelukkende i den anledning her til landet, hvor han bl. a. opnåede en besøgstilladelse til politiinspektør Frits von Magius, der da var interneret i „Boghandlernes hus". Efter at være fængslet af Gestapo her i landet begik han kort før kapitulationen selvmord i Vestre fængsel.

10. Det beror naturligvis på en erindringsforskydning, når det i hr. Thune Jacobsens redegørelse (B s. 1462) anføres, at hr. Ejvind Møller i et brev til mig skulle have skrevet, at jeg ikke var nationalsocialist. Noget sådant ville jo være ret overflødigt at skrive til mig selv; det brev, hr. Thune Jacobsen tænker på, er det, som hr. Ejvind Møller bag min ryg tilstillede Sagførerrådet, og hvori det til slut udtaltes, at hr. Møller naturligvis havde fuld sikkerhed for, at jeg ikke nærede nogen form for nationalsocialistiske sympatier.

11. Hr. Thune Jacobsen har i sin redegørelse bl. a. ganske undladt at oplyse overfor kommissionen, at brevvekslingen mellem hr. Ejvind Møller og mig — af førstnævnte karakteriseret (B s. 1463) som „ret ubehagelig", og som iøvrigt også forekom mig ejendommelig — udtrykkeligt var ønsket af ham.

Efter at der havde været ministermøde om sagen, og efter at der den 16. juli 1942 havde været en forhandling mellem udenrigsministeren, justitsministeren og mig, angav hr. Thune Jacobsen, hvad jeg skulle foretage, og udtalte yderligere, at han personligt gerne ville se mine udkast til de breve, han ønskede jeg skulle skrive til hr. Ejvind Møller, hvilket da også skete — i mine koncepter kan flere af hans rettelser ses —, hvorhos han fik tilstillet genparter af de to breve (af henhv. 17. og 24. juli 1942), jeg afsendte. Det var min opfattelse, at denne hr. Thune Jacobsens adfærd var et resultat af forhandlingerne i ministermødet. Det er således ganske korrekt, når det i det i statsministeriet udarbejdede notat anføres, at justitsministeren under forhandlingerne har været ikke blot orienterende, men også „medvirkende" (B s. 1992).

12. Når hr. ambassadør Nils Svenningsen (st. sp. 462) med et i alt fald for en diplomat mindre velvalgt udtryk udtaler, at han på grund af mit „maskepi med tyskerne" var imod, at jeg blev ansat under udenrigsministeriet, må jeg heroverfor have lov til at anføre følgende:

Udover de mange og i det store og hele vellykkede forhandlinger med tyske myndigheder om frigivelse af danske statsborgere, der var fængslet af det tyske sikkerhedspoliti — med hvilke forhandlinger jeg iøvrigt gjorde de danske myndigheder bekendt — har mit „maskepi" med tyskerne alene bestået i det, som de danske myndigheder, og herunder ikke mindst hr. Nils Svenningsen, har påført mig i min egenskab af formand for Juristforbundet.

Idet jeg iøvrigt henviser til punkt 1 i hr. Thune Jacobsens fornævnte brev af 7. september 1944 til mig, hvoraf det bl. a. fremgår, at statsminister Stauning og udenrigsminister P. Munch allerede i 1939 ønskede, at Juristforbundet skulle indbyde det tyske juristforbunds formand, rigsminister, senere generalguvernør i Polen, dr. Hans Frank, her til landet, skal jeg her blot nævne, *at* hr. Svenningsen i 1941 — endog særdeles energisk — henstillede, at Juristforbundets bestyrelse deltog i den kongres i Berlin, hvor Det internationale Retskammer blev stiftet, uanset at bestyrelsen for Juristforbundet klart havde tilkendegivet, at den ikke ønskede dette, jfr. herved også hr. Thune Jacobsens redegørelse (B s. 1460), og *at* hr. Svenningsen, efter i manuskript at have læst de taler, jeg agtede at holde ved den pågældende lejlighed, i telefonen foreholdt mig, at de var „kedelige" og for lidt „positive" overfor det nye Tyskland, hvortil jeg svarede, at dette netop havde været mit formål.

Til undskyldning for hr. Svenningsen tjener naturligvis, at hans iver i 1941 for at få bl. a. mig ind i et „maskepi" for ham øjensynlig har taget sig væsentlig anderledes ud, da han i 1946 skulle afgive forklaring for kommissionen. Desuagtet anser jeg det for en util-

børlighed, at hr. Svenningsen mener at kunne forekaste mig det dansk-tyske samarbejde, som netop han selv i sin tid så stærkt har krævet af mig.

Jeg tillader mig at forvente, at nærværende tillige med min tidligere fremsendte henvendelse af 18. februar d. å. finder optagelse i en af kommissionens senere beretninger, og at jeg, såfremt kommissionen i sine beretninger måtte ønske at optage yderligere materiale vedrørende mig, får lejlighed til skriftligt at udtale mig herover forinden offentliggørelsen.

Erik Reitzel-Nielsen.

E.

Vedrørende beretning VIII.

Arbejds- og socialministerierne, ministeriet for handel, industri og søfart, indenrigsministeriet og ministeriet for landbrug og fiskeri under besættelsen samt spørgsmålet om danske entreprenørers udførelse af arbejder for besættelsesmagten.

40.

EJVIND MØLLER
Højesteretssagfører

KAJ PETERSEN
Landsretssagfører

OLAV STORR-HANSEN
Landsretssagfører

PHILIP INGERSLEV
Landsretssagfører

København, den 19. august 1950.

Til formanden for den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45, hr. dommer Aage G. Holm, M.F.

Som sagfører for forretningsfører Niels Lindberg tillader jeg mig herved at henvende mig til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45.

I bilag til beretning til folketinget bind VIII pag. 120 ff. har kommissionen ladet aftrykke nogle uddrag af de rapporter, der blev optaget af auditørerne ved undersøgelseskommissionen, for hvilken Niels Lindberg blev afhørt i anledning af, at han selv havde begæret undersøgelse indledet imod sig for forskellige klagepunkter, herunder for sit samkvem under besættelsen med medlemmer af besættelsesmagten.

I anledning af de afgivne forklaringer må det måske være mig tilladt at gøre opmærksom på, at Niels Lindberg ved den af undersøgelseskommissionen den 12. august 1947 afsagte kendelse blev frifundet.

Hvad særlig angår det punkt i undersøgelserne, der vedrører Niels Lindbergs samkvem med medlemmer af besættelsesmagten, tillader jeg mig vedrørende Niels Lindbergs deltagelse i en studierejse til Tyskland i 1941 af kendelsens konklusion vedrørende dette punkt at citere:

> „Erhvervsrådets protokol indeholder et sålydende referat af det på forretningsudvalgets møde den 6. oktober 1941 passerede: „Der forelå gennem De samvirkende Fagforbund en indbydelse fra den tyske arbejdsfronts internationale socialafdeling til en studierejse i Tyskland. Indbudt var såvel formanden som kontorchefen. De samvirkende Fagforbund gik ud fra, at indbydelsen ville blive modtaget og ønskede svar senest den 10. ds. Indbydelsen såvel som forskellige faktiske forhold ved denne dobbeltrejse blev drøftet, og det blev besluttet, at formanden og kontorchefen skulle tilskrive De samvirkende Fagforbund, at indbydelsen blev modtaget."
>
> Der har angående dette forhold været afgivet vidneforklaring af arbejdsdirektør Korsgaard, Laurits Hansen, Gustav Meissner, cand. polit. Henning Dalsgaard, Ludvig Christensen og Alsing Andersen.
>
> Der er efter det således oplyste intet grundlag for at rette bebrejdelser mod indklagede i anledning af hans deltagelse i denne rejse."

Hvad videre angår Niels Lindbergs samkvem med medlemmer af besættelsesmagten her i landet, særlig hans deltagelse i en middag formentlig i december 1942 hos Meissner,

skal jeg navnlig under henvisning til, at Niels Lindberg stedse bestemt har bestridt den af direktør Orla Buhl i bind VIII pag. 127 afgivne forklaring af kendelsens bevisbedømmelse på dette punkt, tillade mig at citere:

„Da alle de for kommissionen førte vidner, der har deltaget i middagen hos Meissner den 20. december 1942, har forklaret som indklagede med hensyn til forløbet af den omtalte drøftelse af spørgsmålet om de danske arbejderlønninger, må kommissionen lægge disse forklaringer til grund.

Da indklagede derhos efter de foreliggende oplysninger ikke har udvist noget initiativ for at komme til at deltage i de ovennævnte sammenkomster med tyskere, og da der ikke kan ses bort fra, at det af de af indklagede ovenfor anførte grunde kan have været vanskeligt for indklagede under de foreliggende omstændigheder at undslå sig for at deltage i disse sammenkomster, samt da der ikke foreligger oplysninger om, at indklagede ved sammenkomsterne skulle have udvist nogen nationalt angribelig adfærd, finder kommissionen ikke, at indklagedes deltagelse i sammenkomsterne kan tilregnes ham som uværdig national optræden eller som samkvem udover det nødvendige med medlemmer af besættelsesmagten, jfr. lov nr. 322 af 7. juli 1945 § 1, stk. 1, punkt 2 og 3."

En udskrift af kendelsen vedlægges til folketingskommissionens brug.*)

Med ærbødighed

for Ejvind Møller:

Ph. Ingerslev.

*) I afslutningen af Den ekstraordinære Undersøgelseskommissions indstilling af 12. august 1947, hvilken indstilling kommissionen ikke har ladet optrykke, hedder det:

„Som det fremgår af kommissionens foranstående bemærkninger, kan man efter kommissionens opfattelse ikke se bort fra, at indklagede ved forskellige lejligheder har udvist manglende forståelse af, hvorledes han under de særlige forhold under besættelsen kunne udtale sig, og det har således ikke været uden føje, at han af adskillige er blevet opfattet som tyskvenlig, men efter samtlige foreliggende vidneudsagn findes der ikke at være grundlag for imod indklagedes forklaring at fastslå, at han har udvist en optræden, der kan betegnes som nationalt uværdig.

Kommissionen indstiller herefter, at der ikke finder indskriden sted mod indklagede, formand i bestyrelsen for foreningen Socialt Boligbyggeri, cand. polit. Niels Tornøe Lindberg."

41.

DANMARKS RIGSDAG
CHRISTIANSBORG

Folketinget, den 21. april 1950.

Til den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45.

I et af Henning Dalsgaard udarbejdet referat af et møde i vestre fængsel den 13. oktober 1945 (Den parlamentariske kommissions beretning VIII, bilagene s. 138 ff.) har han s. 140 anført følgende:

„1. En ungkonservativ Gruppe, som i April—Juni 1940 havde haft under Overvejelse at sprænge det konservative Folkeparti og danne Regering af nazi-orienteret Art med tysk Støtte. Saavidt Dalsgaard husker, var Carsten Raft, Pastor Amby m. fl. Rigsdagsmænd med i disse Overvejelser sammen med radikale Elementer i den konservative Ungdomsbevægelse, bl. a. den nu fængslede Næstformand for K. U. Christensen. Stauning vilde gerne vide, om der bestod nogen Forbindelse mellem disse Folk og Tyskerne. Sagen var sivet ud i konservative Kredse, men ikke videre. Da Dalsgaard aldrig har deltaget i politiske Overvejelser sammen med Tyskerne (antagelig fordi han betragtedes som Socialdemokrat), kunde han ikke skaffe det oplyst."

Foranlediget af, at mit navn her er nævnt, skal jeg udtale, at jeg overhovedet ikke har eller har haft nogen viden om, hvorvidt der måtte have bestået en „ungkonservativ gruppe" som anført, og jeg kan derfor kort og kategorisk erklære, at jeg selvfølgelig i ingen henseende har haft forbindelse af den nævnte art.

Kristen Amby.

42.

DANMARKS RIGSDAG
CHRISTIANSBORG

Kobenhavn K., den 25. Maj 1950.

Til den under 8. Januar 1948 nedsatte Kommission.

I Anledning af det i Kommissionens Beretning VIII paa Side 140 anførte skal undertegnede Folketingsmand, Redaktør Carsten Raft udtale, at jeg ikke kender nogetsomhelst til den pågældende ungkonservative Gruppe, at jeg aldrig i Besættelsestiden har deltaget i Forhandlinger eller Overvejelser om Sprængning af det konservative Folkeparti, ej heller deltaget i Forhandlinger om Regeringsdannelser andre Steder end i min Risgdagsgruppe og i tilknyttede Samtaler med mit Partis Ledelse. For mit Vedkommende kan jeg derfor sige, at det af Henning Dalsgaard anførte er helt hen i Vejret.

Raft.

43.

Til Den af Folketinget under 8. Januar 1948 nedsatte Kommission i Henhold til Grundlovens § 45.

I Kommissionens Beretning VIII gengives der for den sidste Fase af Forhandlingerne om danske Handelsskibes Bevæbning Oplysninger, som jeg er i Stand til at supplere og korrigere.

I den Redegørelse, der fra anden Side er tilstillet Kommissionen, anføres der saaledes, at man i Slutningen af Juni Maaned 1942 fra tysk Side „akkviescerede ved den Ordning, der var truffet", og at der indtil Slutningen af September var „Fred nogle Maaneder om Bevæbningsspørgsmaalet, selv om det vedvarende ulmede" (Bilag til Kommissionens Beretning VIII, Side 159).

Forholdet var det, at Tyskerne paa det paagældende Tidspunkt ganske vist havde frafaldet Kravet om *generel* Bevæbning af danske Handelsskibe, men til Gengæld havde de samtidig forbeholdt sig, hvis den militære Situation skulde gøre det nødvendigt, *i Enkelttilfælde uden nærmere Anmeldelse at sætte Luftværnsskyts og den dertil hørende Betjening ombord i danske Handelsskibe, der gik i tysk Konvoj i Nordsøen.* Dette Forbehold fandt den danske Regering uacceptabelt, og det danske Svar, der blev givet mundtligt 26. Juni, var i Realiteten et Afslag. Paa Grund af en Misforstaaelse blev det danske Svar imidlertid opfattet som imødekommende og blev — efter hvad der hævdedes fra tysk Side — af det herværende tyske Gesandtskab videregivet til det tyske Udenrigsministerium i den Form, „at der var truffet en forligsmæssig Ordning, hvorefter man fra tysk Side havde givet Afkald paa generel Bevæbning, mod at man til Gengæld fra dansk Side skulde gaa med til Bevæbningen i Undtagelsestilfælde, naar den tyske Værnemagt forlangte det".

En Maanedstid senere henvendte den tyske Værnemagt sig til 3 danske Kulskibe i Rotterdam og forlangte Bevæbning. Skibenes Kaptajner svarede imidlertid, at de hjemmefra havde Instruktion om at nægte at sejle, hvis Skibene blev bevæbnede. Saadan Instruktion var efter tysk Opfattelse i Strid med den „forligsmæssige Ordning", der mentes truffet med den danske Regering. Den tyske Værnemagt følte derfor, at den „blev holdt for Nar", hvad den „hverken kunde eller vilde tolerere".

Denne Udvikling, der bragte Spørgsmaalet i en særlig akut Fase og var Baggrunden for det tyske Udenrigsministeriums paafølgende Henvendelse til mig, ses overhovedet ikke at være omtalt i de Oplysninger, der er tilstillet Kommissionen. Under Omstændighederne har jeg, der som Gesandt i Berlin blev direkte indblandet i Forhandlingernes sidste Fase, fundet det rigtigst at give Kommissionen nedenstaaende udførlige Fremstilling til Supplement og Korrigering af de Oplysninger, der er blevet meddelt Kommissionen fra anden Side. Som Grundlag for Fremstillingen er bl. a. benyttet dels forskellige af Udenrigsministeriets Aktstykker — af hvilke jeg med Ministeriets Samtykke har tilladt mig som Bilag at vedlægge Afskrifter — dels egne Notater fra Ministermøderne 26. og 28. September.

Den 26. Juni 1942 afgaves, som ovenfor nævnt, det danske Svar paa Tyskernes Meddelelse om, at de gav Afkald paa en generel Bevæbning af danske Handelsskibe, men at de maatte forbeholde sig, hvis den militære Situation skulde gøre det nødvendigt, i Enkelttilfælde uden nærmere Anmeldelse at sætte Luftværnsskyts og den dertil hørende Betjening ombord paa danske Handelsskibe, der gik i tysk Konvoj i Nordsøen. Det danske Svar blev givet paa den Maade, at Udenrigsministeren overfor Gesandt Barandon fra det tyske Gesandtskab mundtligt gengav Indholdet af en paa tysk affattet Optegnelse (Bilag

1). Svaret mundede ud i, at de danske Kaptajner var blevet indstruerede om i paakommende Tilfælde at sætte sig i Forbindelse med de kompetente tyske Myndigheder og overfor dem give Udtryk for, at de foretrak ikke at deltage i den paagældende Sejlads, men at afvente en senere Lejlighed, hvor de kunde deltage i en Konvoj, uden at deres Skibe blev bevæbnede.

Den 31. Juli henvendte Gesandt Barandon sig i det danske Udenrigsministerium og meddelte Direktør Svenningsen, at de tyske Militærmyndigheder overfor 3 danske Skibe, der henlaa i Rotterdam med Kullast for Danmark, havde fremsat Krav om Bevæbning. Kaptajnerne havde imidlertid afslaaet Bevæbning, medmindre de fik Ordre dertil af den danske Regering. Gesandt Barandon henstillede, at Kaptajnerne fik Besked om, at den danske Regering var indforstaaet med Bevæbning.

Ved denne Samtale med Direktør Svenningsen (Bilag 2) kom det da frem, at Gesandt Barandon havde misforstaaet det mundtlige Svar, som han havde modtaget 26. Juni. Han syntes at have overhørt eller ikke opfattet Svarets sidste Sætninger, at Kaptajnerne var blevet instruerede om i givet Tilfælde at svare, at de vilde foretrække at afvente Sejlads, indtil de kunde deltage i en Konvoj, uden at deres Skibe blev bevæbnede.

Den 18. September blev jeg kaldt op i det tyske Udenrigsministerium, da Udenrigsministeriets Repræsentant hos den tyske Værnemagt, Ambassadør Ritter, var kommet ind fra Hovedkvarteret for en enkelt Dag og omgaaende ønskede en Samtale med mig i en vigtig Anledning.

Ved Samtalen meddelte Hr. Ritter, at Spørgsmaalet om Bevæbning af danske Handelsskibe var kommet i en Fase, som Værnemagten hverken kunde eller vilde tolerere. Der var mellem den danske Udenrigsminister og Gesandt Baradon truffet en forligsmæssig Ordning, hvorefter man fra tysk Side havde givet Afkald paa generel Bevæbning af danske Handelsskibe, mod at man til Gengæld fra dansk Side skulde gaa med til Bevæbningen i Undtagelsestilfælde, naar den tyske Værnemagt forlangte det. Men første Gang Undtagelsestilfældet indtraadte, havde de danske Kaptajner i Rotterdam simpelthen „hoverende" meddelt den tyske Værnemagt, at de hjemmefra havde Instruktioner om at nægte at sejle, hvis Skibene blev bevæbnede.

Hr. Ritter tilføjede, at den tyske Værnemagt for ikke at miste Autoritet ikke havde i Sinde at finde sig i at blive holdt for Nar i den Grad. Hvis denne Sag ikke kunde ordnes, vilde den faa meget alvorlige Konsekvenser. Bl. a. vilde Værnemagten rekvirere de danske Skibe, og i saa Fald vilde de ikke længere blive anvendt til Kultransport til Danmark, men udelukkende i tysk Interesse. For at undgaa at sætte Sagen paa Spidsen ved en officiel Henvendelse gennem det tyske Gesandtskab i København vilde man anmode mig om i Løbet af den kommende Uge personligt at forelægge Sagen i København.

Jeg henledte Opmærksomheden paa, at det danske Svar, efter hvad jeg vidste, var blevet misforstaaet af Gesandt Barandon. Hr. Ritter svarede, at Aftalen mellem den danske Udenrigsminister og Gesandt Barandon var blevet givet det tyske Udenrigsministerium i den Form, han (Ritter) havde refereret den overfor mig. Der var *ikke* senere fremkommet nogen Meddelelse om Misforstaaelse, og trods mulige Misforstaaelser var Spørgsmaalet nu kommet i en Fase, saa det maatte ordnes.

Jeg sagde, at jeg naturligvis maatte erklære mig villig til at rejse til København, men det vilde passe mig meget daarligt at gøre det inden den 27. Hr. Ritter hævdede imidlertid, at jeg maatte rejse senest den 25. Han vilde ikke være i Stand til at holde Værnemagten hen længere end en Ugestid.

Jeg sendte omgaaende Direktør Svenningsen et Brev om Samtalen med Ritter og fik derefter Besked om at komme til København 25. September. Efter Ankomsten fik jeg af Svenningsen at vide, at Gesandt Barandon nu — efter hvad denne havde meddelt — overfor det tyske Udenrigsministerium havde berigtiget den Misforstaaelse, ved hvilken det danske Svar af 26. Juni var blevet opfattet som imødekommende.

I Ministermødet 26. September gengav jeg, støttet til Teksten, Indholdet af mit

Brev til Direktør Svenningsen (Bilag 3) om det tyske Udenrigsministeriums Henvendelse til mig.

I Tilslutning dertil redegjorde jeg for Konsekvenserne af de tyske Trusler. De Skibe, der kunde blive Tale om at rekvirere, var vel de danske Skibe, der for Tiden henlaa i Rotterdam. Hvis der kom flere danske Skibe derned, vilde de maaske ogsaa blive rekvirerede, men under Omstændighederne vilde vi vel næppe sende flere Skibe derned. Naar Skibene var blevet rekvirerede, vilde de, efter hvad der var blevet meddelt, ikke blive benyttede til at bringe Kul til Danmark, men vilde blive overført til Sejlads i tysk Interesse. Det vilde formentlig betyde, at vore Kultilførsler, via Rotterdam, helt standsede, og det var uoverskueligt, hvilken Virkning dette vilde faa for vore tyske Kultilførsler som Helhed. Det vilde afhænge af, i hvor høj Grad Tyskerne med den nuværende Mangel paa Jernbanevogne var i Stand til at levere Kullene med Bane og via Østersøhavne. Og selv om Tyskerne kunde fremskaffe Kullene paa saadan Maade, var det maaske tvivlsomt, om de vilde gøre det.

Truslerne kom fra Værnemagten, og jeg havde dem jo kun paa 2den Haand fra det tyske Udenrigsministerium. Men det var mit Indtryk, at Tyskerne tog Sagen meget alvorligt. Ellers havde man vel heller ikke benyttet den ekstraordinære Vej at bede mig foretage en Rejse til København for at undgaa Skarpheden ved en Henvendelse ad officiel Vej. Kravet om Svar i Løbet af en Uge var ogsaa foruroligende. Jeg tilføjede, at Spørgsmaalet syntes at være kommet i en særlig akut Fase, fordi Tyskerne til at begynde med fejlagtigt havde opfattet vort Svar i Bevæbningsspørgsmaalet for nogen Tid siden saaledes, at Svaret var imødekommende. Da Værnemagten, hvad der vel vilde sige Marinen, derefter havde henvendt sig til de danske Skibe for at gennemføre Bevæbningen, havde Kaptajnerne "hoverende" afvist dem efter Instruktion hjemmefra. Dette syntes at have virket som en Udfordring.

Udover denne Redegørelse ved Mødets Indledning svarede jeg paa et Par Spørgsmaal under den Debat, der opstod.

Det Spørgsmaal blev stillet, hvorfor jeg tvivlede om, at Tyskerne vilde opretholde Kulleverancerne, ogsaa hvis det skulde vise sig, at de godt kunde levere paa anden Maade end via Rotterdam.

Jeg svarede, at Tyskerne var meget bagud med Kulleverancerne til forskellige Lande, navnlig til Italien. Det var derfor muligt, at det i saa Henseende vilde passe dem godt, at vi sagde nej, saaledes at de fik et Paaskud til at nedsætte Leveringerne til os.

Endvidere blev det Spørgsmaal stillet af Landbrugsminister Bording, om det ikke var saaledes, at enhver Sejlads med bevæbnede Handelsskibe automatisk vilde bringe os i Krigstilstand med England, og at det ikke vilde gøre nogen Forskel, om Bevæbningen var blevet gennemtvunget under Protest fra vor Side.

Jeg svarede, at det i alt Fald ikke var enhver Sejlads under Bevæbning, der medførte Krigstilstand. Man kunde f. Eks. tænke sig det Tilfælde, at vi sagde Nej til Tyskernes Krav, at de derefter med Magt bragte Kanoner og tyske Soldater ombord, og at de satte Besætningerne Pistolen for Brystet og tvang dem til at sejle. Naar saadanne Omstændigheder forelaa, kunde Sejlads under tysk Bevæbning naturligvis ikke medføre Krigstilstand for os. Tvang, der var direkte Tvang, maatte udelukke saadanne Følger. En tysk Bevæbning under direkte Tvang var Landet som Helhed jo ogsaa underkastet, uden at dette havde medført Krigstilstand, for os. Det tvivlsomme blev imidlertid, om Trusler, som man gav efter for under Protest, kunde sidestilles med direkte Tvang. Jeg følte mig ikke tilstrækkelig folkeretskyndig til at afgive nogen bestemt Udtalelse desangaaende. Men det var vel heller ikke paakrævet. Det afgørende blev jo ikke vor Opfattelse, men hvorledes Englænderne i Praksis vilde reagere. Nogen særlig Tilbøjelighed til at komme i Krigstilstand med os havde Englænderne vel iøvrigt næppe.

(Disse mine Udtalelser refereres i Direktør Halfdan Hendriksens Redegørelse — Bilag til Ber. VIII pag. 160 foroven — saaledes: „Sluttelig udtalte Minister Mohr, at vi efter hans Opfattelse maatte bøje os for Kravet under Protest o. s. v.". Et saadant Referat maa bero paa en Misforstaaelse. Jeg tog end ikke bestemt Stilling til det folkeretlige Spørgsmaal, om vi *kunde* bøje os for det tyske Krav *uden at komme i Krigstilstand,*

og endnu mindre udtalte jeg nogen Opfattelse af, at vi *maatte* bøje os. Min personlige Opfattelse var, at det vi burde gøre var at stille et Modforslag, af hvilket vi kunde overse Virkningerne. Hverken et Ja eller et Nej kunde vi derimod overse Følgerne af. Min Hensigt var at fremføre denne Opfattelse under Mødet, saafremt Tanken ikke skulde fremkomme fra anden Side).

Paa det Tidspunkt, da man ikke mere syntes at finde min Tilstedeværelse ved Mødet nødvendig, spurgte Statsministeren (Buhl), om det paa Mødet fremkomne gav mig Anledning til yderligere Bemærkninger. Jeg svarede, at man jo kun havde diskuteret Følgerne af et Ja eller Nej, men at der ogsaa var den Mulighed at prøve at finde et eller andet Modforslag, der kunde faa det til at glide, uden at det vilde medføre for store Konsekvenser.

Ved Ministermodet den 28. September gentog jeg Henstillingen om at rette Bestræbelserne paa at finde et eller andet Modforslag. Hvis vi fremsatte et konkret Modforslag, vilde vi have Mulighed for at afbøde de Følger, et Nej uden Tilføjelser antagelig vilde medføre. Jeg tilføjede, at jeg ikke kunde paatage mig paa egen Haand at udarbejde et saadant Modforslag, men jeg vilde mene, at Direktør Svenningsen og jeg kunde gøre det, hvis vi fik sagkyndig Bistand fra Skibsfartens Side.

Et saadant Modforslag blev derefter udarbejdet. Jeg medbragte det til Berlin, men det blev aldrig afleveret paa Grund af „Telegramkrisens" Indtræden.

Først et Aarstid senere — i September 1943 — traf jeg igen den Embedsmand i det tyske Udenrigsministerium, der i September 1942 havde formidlet Værnemagtens Krav. (Han opholdt sig normalt i det tyske Hovedkvarter som Udenrigsministeriets Forbindelsesled med Værnemagten). Han fortalte, at det efter „Telegramkrisen" havde været muligt at holde igen paa Værnemagten med den Motivering, at hele Spørgsmaalet om Danmarks Stilling nu var i Støbeskeen, og at dette større Spørgsmaal ikke maatte kompliceres ved en Forcering af det mindre Spørgsmaal om Handelsskibenes Bevæbning. Og senere syntes Værnemagten at have tabt Interessen for Spørgsmaalet. Det stod sandsynligvis i Forbindelse med, at det maaske lige saa meget skyldtes prestigemæssige som praktiske militære Hensyn, naar Værnemagten i September 1942 havde været indstillet paa at gaa til Yderligheder. Værnemagten havde haft den Opfattelse, at man fra dansk Side spillede Dobbeltspil, idet man først havde accepteret den foreslaaede Bevæbning og derefter havde givet Skibene Instruktion om, at de skulde afslaa at sejle under Bevæbning. Værnemagten havde derfor straks villet gøre kort Proces og rekvirere Skibene, men med Tiden havde den oprørte Sindstilstand lagt sig.

Jeg bemærkede, at Mistanken om Dobbeltspil dog kun kunde have eksisteret en kort Overgang. Allerede inden jeg kom til København med det tyske „Ultimatum", havde det jo foreligget opklaret, at Forestillingen om „det imødekommende danske Svar" beroede paa en Misforstaaelse, og at Skylden for denne Misforstaaelse udelukkende laa hos det tyske Gesandtskab i København.

Paa disse Bemærkninger fik jeg det Svar, at det tyske Udenrigsministerium vistnok aldrig helt havde erkendt, at Skylden for Misforstaaelsen udelukkende laa paa tysk Side. I alt Fald havde det tyske Udenrigsministerium, saavidt erindredes, ikke givet Værnemagten nogen nærmere Forklaring, men kun meddelt, at der ifølge dansk Paastand forelaa en Misforstaaelse. I det højeste var det maaske blevet tilkendegivet Værnemagten, at den danske Paastand om Misforstaaelse lød ganske troværdig.

Rom, 3. Maj 1950.

O. C. Mohr.

AFSKRIFT

Bezugnehmend auf die mit Ihnen geführten Verhandlungen betreffend die Frage einer Bewaffnung dänischer Handelsschiffe, die in Nordseekonvoi fahren, möchte ich Ihnen hierdurch gern mitteilen, dass der Dansk Rederiforening davon benachrichtigt worden ist, dass man deutscherseits auf eine generelle Regelung, wonach die Schiffe mit Flakbewaffung versehen werden sollten, nicht bestehen wolle, dass man sich aber vorbehalten müsse, falls die militärische Situation es notwendig machen sollte, in einzelnen Fällen ohne nähere Anzeige Fliegerabwehrgeschütz und die dazu gehörende Bedienung an Bord zu setzen.

Der Reedereiverein, der sich demgegenüber dahin geäussert hat, dass er die früher angeführten Bedenken mit Bezug auf Bewaffnung dänischer Handelsschiffe immerfort hegen müsse, hat nunmehr mitgeteilt, dass er veranlassen will, dass die Kapitäne der einzelnen Schiffe durch die Reeder davon benachrichtigt werden, dass von deutscher Seite in Erfahrung gebracht worden ist, dass es in gewissen besonderen Fällen eine militärische Notwendigkeit sein wird, dass die am Nordseeverkehr teilnehmenden Schiffe mit Flakbewaffnung, die von deutschem Militär bedient werden, versehen werden. Sollten die betreffenden Kapitäne mit ihren Schiffen einem derartigen Fall ausgesetzt werden, so sind sie instruiert worden, mit den zuständigen deutschen Behörden in Verbindung zu treten, und ihnen gegenüber darüber Ausdruck zu geben, dass sie infolge des Risikos vorziehen müssen, an der fraglichen Fahrt nicht teilzunehmen, sondern eine spätere Gelegenheit abzuwarten, wo sie an einem Konvoi teilnehmen können, ohne dass ihre Schiffe bewaffnet werden.

Aktkopien af nærværende Dokument er forsynet med en saalydende Paategning:

„Indholdet er mundtlig meddelt Gesandt Barandon.

26. Juni 1942.

E. S.“.

Oversættelse.

AFSKRIFT

Idet jeg henviser til de med Dem førte Forhandlinger angaaende Spørgsmaalet om Bevæbning af danske Handelsskibe, der sejler i Nordsøkonvoj, vilde jeg gerne herved meddele Dem, at Dansk Rederiforening har faaet Underretning om, at man fra tysk Side ikke vilde holde fast ved en generel Ordning, hvorefter Skibene skulde forsynes med „Flak"-bevæbning, men at man maatte forbeholde sig, saafremt den militære Situation maatte gøre det nødvendigt, i enkelte Tilfælde uden nærmere forudgaaende Meddelelse at bringe Luftværnsskyts og det dertil hørende Mandskab ombord.

Rederiforeningen, der heroverfor har udtalt, at den stadig maatte nære de tidligere anførte Betænkeligheder med Hensyn til Bevæbning af danske Handelsskibe, har nu meddelt, at den vil foranledige, at Kaptajnerne paa de enkelte Skibe gennem Rederne faar Underretning om, at man fra tysk Side har bragt i Erfaring, at det i visse særlige Tilfælde vil være en militær Nødvendighed, at de Skibe, der deltager i Nordsøtrafikken, bliver forsynet med „Flak"-bevæbning, der betjenes af tysk Militær. Skulde de paagældende Kaptajner med deres Skibe komme ud for et saadant Tilfælde, saa har de faaet Instruks om at sætte sig i Forbindelse med de kompetente tyske Myndigheder og overfor disse give Udtryk for, at de som Følge af Risikoen maa foretrække ikke at deltage i den paagældende Rejse, men afvente en senere Lejlighed, hvor de kan deltage i en Konvoj, uden at deres Skibe bliver bevæbnet.

Aktkopien af nærværende Dokument er forsynet med en saalydende Paategning:

„Indholdet er mundtlig meddelt Gesandt Baradon.

26. Juni 1942.

E. S.".

Bilag 2.

AFSKRIFT

Notits.

Gesandt Barandon indfandt sig Fredag den 31. Juli Kl. 17,40 hos undertegnede. Han var ledsaget af Hr. Duckwitz. Det viste sig, at Anledningen til Henvendelsen var Spørgsmaalet om Bevæbning af danske Handelsskibe i Nordsø-Farten.

Hr. Barandon begyndte med at sige, at der nu var indtraadt det Tilfælde, han hele Tiden havde forudset vilde indtræde, nemlig Kravet om Bevæbning fra tysk militær Side var blevet rejst i et konkret Tilfælde. Det drejede sig om tre danske Dampere, der alle laa i Rotterdam, hvor de netop havde indtaget fuld Kullast til Danmark, nemlig:

1. Rederiet Lauritzens „Jelva" (ex „Johanne"),
2. Rederiet A. P. Møllers „Elisabeth Mærsk",
3. Rederiet Torms „Gunhild".

Overfor Kaptajnerne paa disse tre Skibe havde vedkommende tyske Militærmyndighed, nemlig „2. Kompagni Rotterdam" krævet, at Skibene skulde forsynes med svære Maskingeværer, hvilket kunde ske uden forudgaaende Montagearbejder paa Skibene. Kaptajnerne havde modsat sig dette Krav, idet de havde henvist til, at Bevæbning af Skibene var en uneutral Handling. De havde indtaget det Standpunkt, at de nægtede at gaa med til Bevæbning, medmindre de fik en Ordre dertil fra den danske Regering. Fra tysk Side havde man nægtet Skibene Afgangstilladelse, medmindre de fik Maskingeværerne ombord.

Det tyske Gesandtskab havde ikke modtaget nogen Instruktion i Sagen fra Berlin, men kun en Meddelelse om det passerede, hvilken Meddelelse, saavidt jeg forstod, var indløbet via „Marinebefehlshaber Dänemark". Hr. Barandon bemærkede, at han heller ikke haabede at modtage nogen Instruktion, idet han tværtimod haabede, at man ved Forhandling her i København kunde naa til det Resultat, han ansaa for absolut nødvendigt, nemlig at man fra dansk Side gik med til Skibenes Bevæbning. Baade Hr. Barandon og Hr. Duckwitz betonede stærkt, at det var nødvendigt, at dette skete.

Jeg henviste til, at der efter det i Sagen tidligere passerede kun skulde blive Tale om Bevæbning i enkelte Tilfælde, saafremt den militære Situation nødvendiggjorde dette, og da kun om Bevæbning af de vigtigste danske Skibe i den paagældende Fart. Paa mit Spørgsmaal om, hvad der i det foreliggende Tilfælde begrundede den militære Nødvendighed, svaredes, at det engelske Luftvaaben nu til Stadighed opererede i det paagældende Farvand. I Fortrolighed kunde Hr. Duckwitz oplyse, at der i den seneste Tid var indtruffet Skader paa Skibe i Nordsø-Farten, idet to tyske og et finsk Skib var blevet ramt af Bomber. Jeg forstod, at det ene tyske og det finske Skib var blevet sænket. Jeg spurgte, om det ikke kunde tænkes, at Kravet skyldtes Ukendskab til den trufne Ordning hos en eventuel ny tysk Kommandant i Rotterdam. De to tyske Herrer ansaa dette for udelukket. De mente, at Spørgsmaalet om den militære Nødvendighed havde været nøje overvejet.

Hvad angaar Ordningens Begrænsning til de vigtigste danske Skibe, bemærkede jeg, at det kunde være interessant at se, hvor store de paagældende Skibe var. Vi slog op i Skibslisten og fandt ud af, at de tre Skibe har følgende Størrelser:

„Jelva" 2 257 BRT.
„Elisabeth Mærsk" 1 893 BRT.
„Gunhild" 1 142 BRT.

Det drejede sig altsaa om forholdsvis smaa Skibe. Fra Redernes Side vilde man næppe anerkende, at disse Skibe skulde henregnes til de vigtigste. Hr. Duckwitz gjorde heroverfor gældende, at saaledes som Kulsituationen havde udviklet sig, var i Virkeligheden alle Skibe, der bragte Kul til Danmark, meget vigtige, og han vilde endog hævde, at de mindre Skibe forsaavidt var vigtigere end de større, som de var mere anvendelige i al Slags Fart. Han regnede med som en nærliggende Mulighed, at Skibene, saafremt Bevæbningen ikke blev akcepteret, vilde faa Ordre til i Rotterdam at losse den indtagne Kullast, idet der sandsynligvis var andre Skibe, f. Eks. svenske, som laa og ventede paa at kunne laste Kul. I det hele fremhævede de to Herrer stærkt Sagens store Betydning i Relation til Danmarks Kulforsyning. En fortsat Vægring ved at lade Skibene bevæbne kunde let føre til, at man fra tysk Side lukkede for Kultilførsel til Danmark fra Rotterdam.

I Samtalens Forløb rekapituleredes i store Træk, hvad der tidligere var passeret i Sagen. Bl. a. oplæste jeg for Tyskerne Ordlyden af den Instruktion, som i Slutningen af Juni af Rederierne var blevet givet Kaptajnerne paa de paagældende Skibe. Hr. Duckwitz indrømmede, at Kaptajnerne paa de tre omhandlede Skibe i Realiteten havde handlet i Overensstemmelse med Instruktionerne, hvilket dog naturligvis ikke kunde ændre Gesandtskabets Opfattelse, at det nu var nødvendigt, at det tyske Krav blev imødekommet.

Hr. Duckwitz, som var ganske klar over Vanskelighederne, spurgte, om man ikke kunde tænke sig en Instruktion til Kaptajnerne fra Rederierne af f. eks. følgende Ordlyd:

„Da dänische Regierung mit Bewaffnung einverstanden, bestehen seitens Reederei keine Bedenken gegen sofortiges Auslaufen mit Flakbewaffnung".

Det viste sig, at Hr. Barandon forsaavidt havde misforstaaet den Meddelelse, Udenrigsministeren den 26. Juni d. A. mundtligt havde givet ham, som han ikke havde været klar over, at Kaptajnerne af Rederierne vilde faa en Instruktion om i givet Tilfælde at svare saaledes som aftalt mellem Udenrigsministeriet og Rederiforeningens Formand. Han havde opfattet Meddelelsen saaledes, at Kaptajnerne i givet Tilfælde maatte formodes at ville renoncere paa Deltagelse i Konvoj, saafremt dette gjordes betinget af Bevæbning. Han fremhævede imidlertid, at han selv var Skyld i denne Misforstaaelse, idet han under Samtalen med Udenrigsministeren havde afbrudt Ministeren og sagt noget i Retning af:„ Ja, lad os nu se Tiden an og afvente, om Tilfældet overhovedet vil komme til at foreligge".

Den 1. August 1942.

Nils Svenningsen.

Bilag 3.

AFSKRIFT

LEGATION DE DANEMARK

Berlin, den 18. September 1942.

Højvelbaarne Hr. Direktør N. Svenningsen, R. af Dbg., Dbm., Udenrigsministeriet.

Kære Svenningsen.

Under Henvisning til tidligere Brevveksling, senest Deres Brev af 17. f. M. P. J. I. A. Jr. Nr. 84 F. 19, vedrørende Spørgsmaalet om Bevæbningen af de danske Handelsskibe, vil jeg gerne meddele, at jeg idag pludselig blev kaldt op til Ambassadør Ritter, der var kommet hjem fra Førerhovedkvarteret for en enkelt Dag. Samtalen, der overværedes af Gesandt Schnurre, drejede sig om Bevæbningsspørgsmaalet, der efter Hr. Ritters Mening var kommet i en Fase, som Værnemagten hverken kunde eller vilde tolerere.

Der var mellem den danske Udenrigsminister og Gesandt Barandon truffet en forligsmæssig Ordning, hvorefter man fra tysk Side havde givet Afkald paa en generel Bevæbning af danske Handelsskibe, mod at man til Gengæld fra dansk Side skulde gaa med til Bevæbningen i Undtagelsestilfælde, naar den tyske Værnemagt forlangte det.

Den danske Udenrigsminister havde været meget lettet ved dette Kompromis, da man saa ikke risikerede, at Søfolkene hjemme i Danmark nægtede at sejle. Men første Gang Undtagelsestilfældet indtraadte, havde de danske Kaptajner i Rotterdam simpelthen hoverende meddelt den tyske Værnemagt, at de fra Rederne i Danmark havde Instruktioner om at nægte at sejle, hvis Skibene blev bevæbnede.

Den tyske Værnemagt var ikke tilsinds at finde sig i i den Grad at blive holdt for Nar. Saafremt denne Sag ikke kunde ordnes, vilde den faa meget alvorlige Konsekvenser. Men i Stedet for at sætte Sagen paa Spidsen overfor den danske Regering i København og ogsaa for gammelt Bekendtskabs Skyld vilde R. ved denne Lejlighed foretrække at bruge mig som Mellemled for at undgaa, at Spørgsmaalet formelt kom i en alt for skarp Fase. Men ordnes maatte Spørgsmaalet i den nærmeste Fremtid, hvis man vilde undgaa meget alvorlige Konsekvenser.

Jeg fortalte, at der, efter hvad jeg vidste, i Samtalen mellem den danske Udenrigsminister og Gesandt Barandon havde foreligget en Misforstaaelse med Hensyn til, hvilke Undtagelsestilfælde der skulde være Tale om. Dette var Ambassadør Ritter og Auswärtiges Amt ganske ubekendt. Aftalen var bleven givet Auswärtiges Amt i den Form, Ritter havde refereret, og trods mulige Misforstaaelser var Spørgsmaalet nu kommen i en Fase, saa det maatte ordnes.

Jeg meddelte ogsaa, at Instruktionen fra Rederne til Kaptajnerne havde været, at de skulde foretrække at vente til næste Lejlighed, men ikke, at de skulde give Afslag. R. svarede dertil, at efter Meddelelserne fra Værnemagten havde Kaptajnerne indskrænket sig til blankt Afslag, men Forholdene var iøvrigt ikke saaledes, at der var nogen Mulighed for at vente til næste Lejlighed.

Da jeg drog en Parallel med Svenskerne, svarede R. blot, at han kunde trøste mig med, at Følgerne ogsaa for Svenskerne ogsaa i nogen Grad vilde blive ubehagelige.

R. spurgte, hvilken Mulighed jeg havde for i den kommende Uge at komme i personlig Kontakt med København. Jeg svarede, at jeg naturligvis var villig til at tilbringe næste Uge i København, men at det unægteligt passede daarligt, da den danske Arbejdsminister kom paa Besøg, og det derefter om Lørdagen den 26. ds. var den danske Konges Fødselsdag, og at den danske Koloni i den Anledning var indbudt til en Modtagelse paa Gesandtskabet.

R. mente ikke, at Spørgsmaalets Afgørelse kunde udskydes til Ugen efter den 26. Han selv rejste umiddelbart efter vor Samtale tilbage til Hovedkvarteret, men vilde der ikke være en Mulighed for, at Arbejdsministeren, der jo ogsaa indenfor sit Omraade vilde mærke eventuelle Konsekvenser, under sit Ophold i Berlin kunde faa en Samtale med Gesandt Schnurre, og var der ikke en Mulighed for, at jeg kunde rejse til København sammen med Minister Kjærbøl, naar denne rejste tilbage? Hvis vi begge fløj til København med første Maskine den 25., kunde jeg maaske naa at være tilbage med Eftermiddagsmaskinen den 26.

Jeg lovede R. at foreslaa dette hjemover.

Dette Brev sender jeg med Hr. Hude, der rejser imorgen, og saa vil jeg tillade mig at ringe Dem op Mandag Eftermiddag eller Tirsdag Formiddag. Jeg kan ikke se rettere, end at jeg er nødt til at tage denne Tur. Jeg forstaar, at det, der kaldes „Overholdelsen af Aftalen mellem den danske Udenrigsminister og Gesandt Barandon", er bleven et Prestigespørgsmaal for Værnemagten, nu efter at Kaptajnerne synes at have vist en lidet forstandig Optræden og at have givet et hoverende Afslag. Værnemagtens Standpunkt skulde efter sigende være dette, at hvis den finder sig i dette Nederlag, har den for Fremtiden tabt sin Autoritet.

Med venlig Hilsen

Deres hengivne

sign. **O. C. Mohr.**

F.

Vedrørende beretning IX.

Undersøgelser vedrørende politisk virksomhed under besættelsen, der skønnes at indeholde anslag mod folkestyret og den hidtidige statsretlige praksis (jfr. kommissoriets 1ste led).

44.

ERIK REITZEL-NIELSEN

Den 18. februar 1950.

Den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45, rigsdagen, Christiansborg.

Efter at det er meddelt mig, at den højtærede kommission i den i november måned f. å. offentliggjorte beretning IX med bilag (undersøgelser vedrørende politisk virksomhed under besættelsen, der skønnes at indeholde anslag mod folkestyret m. v.) bl. a. har optaget et uddrag af en af mig og kun til mit personlige brug udarbejdet redegørelse for nogle samtaler, som jeg i august og september måned 1943 havde med forskellige personligheder, har jeg nu haft lejlighed til selv at læse beretningen og de dertil hørende bilag, hvoraf det fremgår, at min nævnte redegørelse har været sendt til erklæring til enkelte af de i redegørelsen nævnte personer, hvis bemærkninger herefter ligeledes er optaget i bilagshæftet.

Da de af kommissionen afgivne beretninger ligesom det af denne indsamlede og offentliggjorte materiale af fremtidens historikere formentlig vil blive anset som et betydningsfuldt bidrag til belysning af forholdene her i landet under den tyske besættelse, føler jeg det som min pligt at gøre kommissionen bekendt med den i afskrift vedlagte skrivelse af 7. september 1944 fra daværende justitsminister Eigil Thune Jacobsen til mig.

Som det vil ses, er det i denne skrivelse under punkt 3 anførte angående de fornævnte samtaler i august og september 1943 aldeles uforeneligt med den fremstilling, som hr. Thune Jacobsen efter befrielsen har søgt at hævde overfor kommissionen, jfr. hans redegørelse af 9. juni 1948, der er gengivet som bilag 82 (s. 241—243) i bilagshæftet.

Den fremstilling, som hr. Thune Jacobsen i 1944 har givet i den i afskrift hermed fulgte redegørelse, er i nøje overensstemmelse med de faktiske forhold. I denne forbindelse skal jeg oplyse, at hr. Thune Jacobsen først havde tilstillet mig en skrivelse af 30. august 1944, der i alt væsentlig var enslydende med den senere redegørelse af 7. september 1944, men hvor det angående det her særligt fremdragne spørgsmål udtales:

„I slutningen af september måned udarbejdede De til orientering et lovudkast, som jeg efter Deres anmodning gjorde statsministeren bekendt med."

I skrivelse af 31. august 1944, hvoraf afskrift vedlægges, takkede jeg ministeren for den tilsendte redegørelse og påpegede samtidig for en ordens skyld, at bl. a. det ovenfor citerede ikke var i overensstemmelse med det faktisk passerede. Det hedder i min nævnte skrivelse bl. a.:

„Forholdet var her det, at De under vore to telefonsamtaler om aftenen den 17. september 1943 — da De var på ferie i Gilleleje — bl. a. udtalte, at der efter Deres mening burde afholdes et ministermøde (hvorfor De anmodede mig om angående dette spørgsmål straks at sætte mig i forbindelse med statsministeren og finansministeren), og at der da skulle forelægges ministrene konkrete forslag. De bad mig i denne forbindelse om at udarbejde et udkast til en bemyndigelseslov, hvilket udkast De gerne ønskede skulle være på Deres bopæl i Hellerup den følgende dag, idet De på grund af forholdenes udvikling

agtede at rejse til byen den næste dag. Jeg henviser herom iøvrigt til mit brev til Dem af 18. september 1943."

Ministeren erkendte under en telefonsamtale få dage senere rigtigheden af min fremstilling og meddelte, at han herefter ønskede at omredigere skrivelsen, og nogle dage senere modtog jeg redegørelsen af 7. september 1944. I denne forbindelse bør jeg måske yderligere nævne, at jeg under telefonsamtalen overfor ministeren udtalte, at det efter mit skøn var ufornødent at udarbejde en helt ny redegørelse, idet de unøjagtigheder, der var i redegørelsen af 30. august 1940, dengang forekom mig at være mindre væsentlige. Ministeren insisterede imidlertid herpå, idet han særligt fremhævede, at det drejede sig om et historisk aktstykke, der skulle kunne stå for enhver kritik. Han udtalte senere, at han, fordi der var tale om et historisk og officielt dokument, havde undladt i skrivelsen at anvende de venskabelige indledninger og afslutninger („kære", „venlig hilsen", „Deres hengivne" o. s. v.), som han ellers altid anvendte i breve til mig.

Det ovenfor anførte er formentlig tilstrækkeligt til at godtgøre, at rigtigheden af den af hr. Thune Jacobsen overfor kommissionen afgivne redegørelse ikke kan stå for en nærmere prøvelse. At der hos hr. Thune Jacobsen har foreligget en erindringsforskydning el. lign., er muligt. Dette synes iøvrigt at bestyrkes af en anden omstændighed: Aftenen før hr. Thune Jacobsen efter anklagemyndighedens ønske skulle afhøres som vidne i landsretten under den imod mig rejste straffesag, telefonerede han til den for mig beskikkede forsvarer, landsretssagfører Harald Vestergaard, til dennes private bopæl for at søge oplysning om, hvad han den følgende dag skulle udtale. Min forsvarer nægtede naturligvis at give nogen vejledning i så henseende, men under telefonsamtalen blev det, efter hvad min forsvarer har oplyst mig om, klart, at hr. Thune Jacobsen ganske havde glemt, at han fire år tidligere — i 1944 — havde afgivet en udførlig redegørelse for sin daværende opfattelse af bl. a. dette forhold. Det tør utvivlsomt antages, at hans hukommelse i juni 1948 angående disse forhold fra 1943 har været mindre skarp end i september 1944.

Hr. Thune Jacobsen har anset det for rigtigt i sin oftnævnte redegørelse til den højtærede kommission at anføre — hvad også særligt fremhæves i kommissionsberetningen (s. 51, linje 2—4 f. o.) — at når han „overhovedet" modtog mig i sit hjem, skyldtes det en henvendelse til ham fra den daværende højesteretspræsident.

Uanset at det naturligvis er forståeligt og let forklarligt, at hr. Thune Jacobsen således søger at lægge den størst mulige afstand mellem sig og mig, finder jeg dog anledning til at bemærke, at det anførte — der formentlig heller ikke kan bringes i harmoni med hele tonen i den i afskrift vedlagte redegørelse af 7. september 1944 — er urigtigt og misvisende, og jeg tillader mig herom blot at bemærke følgende:

Både før og efter september 1943 har jeg flere gange været gæst i hr. Thune Jacobsens hjem, hvor jeg altid har fået en meget venlig modtagelse, ligesom han omvendt har været gæst i mit hjem. Også efter september 1943 har vi ofte — brevligt så vel som mundtligt — drøftet politiske spørgsmål. Af særlig interesse i denne forbindelse er måske det i afskrift vedlagte brev af 17. februar 1944 til hr. Thune Jacobsen fra mig, hvor der — næst en tak for den venlige modtagelse, jeg havde fået i hans hjem nogle aftener før — tales om „de bestræbelser, som De og enkelte af Deres kolleger nu påny udfolder for at søge at bringe landets styre ind i forfatningsmæssige former." Indholdet af dette brev — imod hvis formulering hr. Thune Jacobsen naturligvis aldrig har rejst nogen indvending overfor mig — viser formentlig tillige uholdbarheden af hans anbringende i redegørelsen til kommissionen (s. 241) om, at min beretning om mine samtaler i august og september 1943 skulle være „inspireret af (mit) ønske om at dokumentere, at (Thune Jacobsen) billigede (mit) forsøg på at danne en ny dansk regering."

Hr. Thune Jacobsen anfører endelig (IX A. 241), at han ikke overfor mig ønskede at oplyse, at han allerede den 28. august 1943 have formået en person, som han havde benyttet som forbindelsesled til secret service, til at forespørge i England, om man dèr ønskede en ny dansk regering, og at han få dage senere modtog et benægtende svar på dette spørgsmål.

Af hr. Thune Jacobsens bog: „Paa en Urias Post" (Kbhvn., 1946), fremgår det (s. 185) at han end ikke havde gjort landets stats- og udenrigsminister bekendt med denne meddelelse, som han selv tillægger væsentlig vægt, og at han først så sent som i marts 1945 bemyndigede landsretssagfører K. L. Thoft, der var på besøg i Sverige, til ved sin hjemkomst til Danmark at meddele finansminister H. K. Kofoed om denne sin tilknytning til secret service.

Rigtigheden af hr. Thune Jacobsens fremstilling forudsat må det dog ialtfald forekomme ejendommeligt, at han ikke i september 1943 — eller ved en senere lejlighed — blot havde udtalt, at en regeringsdannelse efter hans opfattelse var politisk uigennemførlig. Dette gjorde han ingensinde overfor mig — hvem han tværtimod opfordrede til at tale med statsministeren — og næppe heller overfor andre, med hvem han forhandlede om disse spørgsmål, hvoriblandt foruden de i min redegørelse nævnte personer særligt var nu afdøde fhv. stats- og justitsminister C. Th. Zahle.

I forbindelse med det ovenfor berørte om hr. Thune Jacobsens påståede forbindelse med secret service skal jeg blot yderligere bemærke, at den brochure, der så udførligt omtales i hans ovenfor nævnte bog s. 183—184, og alle de nærmere oplysninger, der anf. sted er meddelt herom, hidrørte fra mig, der i foråret 1944 anså det for rigtigt at informere ham — iøvrigt under et besøg i hans hjem — om de bestræbelser, der ifølge de meddelelser, der var tilgået mig, dengang udfoldedes, og som efter mit skøn indebar en vis fare for det danske samfund. Hr. Thune Jacobsen har — af forståelige grunde — ikke ment det rigtigt i sin bog at oplyse offentligheden om, at denne brochure og disse oplysninger, der dengang var ganske ukendte for ham, hidrørte fra mig.

Hr. Thune Jacobsens redegørelse til den højtærede kommission indeholder flere andre urigtigheder, som jeg dog her skal undlade at komme ind på. Kun bør jeg måske nævne, at det ikke er rigtigt, at hans redegørelse er et referat af hans vidneforklaring i landsretten i den imod mig rejste straffesag. Efter min erindring dækker hans redegørelse ikke den forklaring, han som vidne afgav i landsretten.

Det er mit håb, at den højtærede kommission vil forstå, at det selvsagt er mig imod på nuværende tidspunkt at skulle berigtige hr. Thune Jacobsens udtalelser, og at jeg meget havde ønsket, at der var givet mig en lejlighed dertil, medens hr. Thune Jacobsen endnu levede. Den fremgangsmåde, som kommissionen har valgt, har imidlertid ikke givet mig nogen mulighed for på et tidligere tidspunkt at korrigere de urigtigheder og halve eller hele fortielser, der indeholdes i den nu optrykte redegørelse, og som jeg efter moden overvejelse og væsentligst udfra et ønske om at bidrage til, at kommissionens beretning kan blive så objektivt rigtig som muligt, har ment nu at burde berigtige.

Må jeg benytte lejligheden til at gøre endnu et par bemærkninger:

I det som bilag 80 (A. 225 ff) offentliggjorte uddrag af min redegørelse for mine samtaler i august og september 1943 er udeladt alt, hvad der angår kongens stilling til de omhandlede spørgsmål. Heri kan jeg naturligvis være ganske enig; dog synes jeg, at det ikke burde have været udeladt, at grev Frands Brockenhuus-Schack havde oplyst mig om, at kong Christian X mentes særligt at lægge vægt på prins Axels mening, idet det var denne oplysning, der motiverede henvendelsen til prinsen.

Endvidere er udeladt, at mit første besøg hos justitsminister Thune Jacobsen fandt sted umiddelbart efter, at den svenske gesandt, senere ambassadør Dardel havde været på besøg, og at det i min beretning herom hedder:

„Ministeren fortalte, at den svenske gesandt, der nylig havde været hos ham, klart havde givet udtryk for den opfattelse, at der hurtigst muligt burde søges dannet en dansk regering.....".

Rigtigheden af denne oplysning — der naturligvis var af væsentlig betydning for mig, bl. a. fordi jeg måtte forudsætte, at den svenske gesandt på det daværende tidspunkt var særdeles velinformeret også om de allierede magters syn på forholdene — er iøvrigt bekræftet af hr. Thune Jacobsens til en politirapport af 7. januar 1946, hvor han udtaler, at

„det er også rigtigt, at den svenske gesandt Dardel ud fra de erfaringer, han havde fra sit ophold som gesandt i Belgien, mente, at det ville være en ulykke for landet, hvis der ikke blev dannet en ny regering, og han havde den pågældende dag henvendt sig til vidnet (d. e. Thune Jacobsen) for at gøre denne bekendt med denne sin mening",

idet han dog senere til samme rapport videre udtaler, at

„det er som tidligere anført rigtig nok, at den svenske gesandt Dardel har givet udtryk for den opfattelse, at der hurtigst muligt burde dannes en ny dansk regering, men herom har vidnet (d. e. Thune Jacobsen) hævdet, overfor Dardel, at dette var uønsket fra dansk side på daværende tidspunkt."

Denne forklaring har hr. Thune Jacobsen fastholdt som vidne i landsretten.

I bilagshæftet (A. 229) er linje 23 f. n. anført nogle prikker, der giver læseren indtrykket af, at der her skulle være udeladt et stykke af min redegørelse. Jeg finder det rigtigst at henlede opmærksomheden på, at der her intet er udeladt, og at de fire prikker er en trykfejl for en tankestreg.

I den højtærede kommissions beretning (s. 55, note 2) udtales det, at jeg ved byretsdom af 12. juli 1947 „sammen med Jørgen Sehested blev fundet skyldig i en overtrædelse af straffelovstillæggets § 13 for at have virket for dannelsen af en dansk regering under tysk tryk."

Redaktionen af denne note forekommer uheldig. For det første har der med hensyn til det heromhandlede forhold aldrig været tale om regeringsdannelse efter tysk tryk, og noget sådant har end ikke været påstået af anklagemyndigheden. For det andet: Byretsdommen statuerede ganske vist, at hofjægermester Jørgen Sehested og jeg i 1944 skulle have virket for dannelsen af en dansk regering gennem et fra norsk side foranlediget tysk pres. For dette — i kommissionens beretning iøvrigt ganske uomtalte — forhold har landsretten imidlertid i sin dom af 18. december 1947, som kommissionen ikke har følt sig foranlediget til at optrykke eller blot referere, uanset at den på væsentlige punkter ændrede byretsdommen, frifundet. Med hensyn til dette forhold har landsretten alene statueret, at mine — tilfældige — samtaler med den norske konsul Finn Støren og to tyske jurister af mit bekendtskab måtte anses som strafbare efter straffelovstillæggets § 13 som „forhandlinger" med besættelsesmagten eller med denne samarbejdende personer om forhold, der henhørte under de danske myndigheder. Det kan næppe betegnes som fuldt loyalt, når kommissionen desuagtet i sin beretning anfører, at hofjægermester Jørgen Sehested og jeg ved en — ændret — byretsdom er fundet skyldige i at have virket for dannelsen af en dansk regering under tysk tryk.

I denne forbindelse finder jeg yderligere anledning til at nævne, at det forekommer mig mindre korrekt, at det i bilagshæftet som bilag 87 (A. 250 ff.) optagne uddrag af byretsdommen af 12. juli 1947 ganske udelader referaterne af parternes forklaringer. Selvom disse referater ganske vist i flere henseender er yderst mangelfulde, og selvom de afgivne forklaringer ikke kan bringes i harmoni med dommens konklusion, havde det efter mit skøn været det rigtigste at gengive fuldt ud, hvad dommen indeholdt om de af kommissionen behandlede spørgsmål. At landsretsdommen, der allerde var afsagt den 18. december 1947, og således formentlig uden vanskelighed kunne have været medtaget i det i november måned 1949 udkomne bilagshæfte, ligeledes burde have været medtaget, har jeg berørt ovenfor.

Under henvisning til ovenstående tillader jeg mig at henstille til den højtærede kommission, at nærværende skrivelse og de hermed fulgte bilag gengives i en senere beretning eller et senere bilagshæfte.

Da jeg af beretningen s. 55, note 2, ser, at min ansættelse som kommitteret i statsministeriet har været behandlet af kommissionen, tillader jeg mig yderligere at henstille, at også afsnit 2 i hr. Thune Jacobsens redegørelse af 7. september 1944 gengives, såfremt der i kommissionens beretninger ellers måtte blive anført noget herom.

Professor, dr. jur. Knud Illum har i en som bilag 70 (A. 205) gengivet artikel i „Ugeskrift for Retsvæsen" som sin opfattelse udtalt, at jeg „allerede på dette tidspunkt" — d. v. s. omkring den 29. august 1943 — „havde forskertset danske juristers tillid ved (min) optræden i forbindelse med det tyske retskammer, hvorfor (jeg) var tvunget til at træde tilbage fra Juristforbundets ledelse."

Hertil skal blot bemærkes, at hverken jeg eller de øvrige bestyrelsesmedlemmer (hvoriblandt iøvrigt den daværende justitsminister) på nogen måde var eller blev tvunget til i 1943 at nedlægge vore mandater, hvilket iøvrigt næppe kan være hr. Illum ubekendt. På den givne anledning henstiller jeg imidlertid, at også punkt 1 i hr. Thune Jacobsens oftnævnte redegørelse af 7. september 1944 offentliggøres, således at det kan blive dokumenteret, at Juristforbundets tilslutning i april 1941 til Det internationale Retskammer — hr. Illum har, formentlig ved en skrivefejl, kaldt det „Det tyske Retskammer" — skete efter den danske regerings udtrykkelige ordre og imod bestyrelsens ønske. At en efterkommelse af en lovligt bestående regerings ordre skulle forskertse særligt juristers tillid, turde iøvrigt være en nu vistnok almindeligt forladt opfattelse.

Jeg udbeder mig gerne en meddelelse om, hvorvidt den højtærede kommission mener at kunne imødekomme mine fornævnte henstillinger, der efter min opfattelse kun kan bidrage til at give et objektivt og sandfærdigt billede af det passerede. At også kommissionen er interesseret heri, føler jeg mig overbevist om.

De dokumenter, hvoraf jeg hermed fremsender afskrifter, har alle været fremlagt i den imod mig i sin tid rejste straffesag, og de originale dokumenter beror således i retten. På afskrifterne har jeg til oplysning for kommissionen anført bilagsnummer og sidehenvisning til ekstrakten.

Erik Reitzel-Nielsen.

Hr. Landsretssagfører Erik Reitzel-Nielsen, Ehlersvej 12, Hellerup.

Igennem længere Tid har der i illegale Blade og paa anden Maade været bragt en Række urigtige Meddelelser om Dem og Deres Virksomhed, hvilket har bevirket, at Personer, der ikke er tilstrækkeligt kendt med de faktiske Forhold, og som ikke har Klarhed over, at Sandfærdigheden af anonyme Meddelelser ofte kan være tvivlsom, har faaet det Indtryk, at De i flere Henseender skulde have handlet ikke blot ud fra en bestemt politisk Opfattelse, men endog paa en direkte landsskadelig Maade. De har derfor anmodet mig, der gennem de sidste Aar paa nært Hold har kunnet følge Deres Virksomhed, om en Udtalelse om min personlige Opfattelse af de Punkter, der fra de nævnte Kredses Side har været Genstand for Kritik.

Den Kritik, der har været fremført, har, saa vidt jeg kan overse det, angaaet følgende Forhold:

1. Deres Ledelse af Juristforbundet,
2. Deres Udnævnelse til Kommitteret under Statsministeriet fra 1. Oktober 1942 og
3. Deres forskellige Forhandlinger i September Maaned 1943 for at søge at tilvejebringe et forfatningsmæssigt Styre her i Landet.

Til disse Forhold mener jeg at have et nøje Kendskab, erhvervet dels i min Egenskab af Medlem af Juristforbundets Bestyrelse (fra 1937 til 1943), dels i min Egenskab af Justitsminister, og jeg kan herefter udtale følgende:

ad 1. Juristforbundet, for hvilket De jo har været Formand fra 1933 til 1943, har igennem alle de Aar, i hvilke jeg har haft Sæde i Bestyrelsen, aldrig været ledet ud fra politiske, men altid efter strengt saglige Linier. To Omstændigheder — Rigsminister Dr. Hans Franks Besøg her i Landet i Juni 1939 og Stiftelsen af Det internationale Retskammer — har imidlertid bibragt visse Kredse den urigtige Opfattelse, at Forbundet skulde have været ledet ud fra usaglige Synspunkter, og at Bestyrelsen skulde have været særligt tyskorienteret.

A. Med Hensyn til Rigsminister Dr. Hans Franks Besøg her laa Forholdet saaledes, at det tyske Juristforbund i Januar Maaned 1939 til Juristforbundet rettede en skriftlig Forespørgsel om, hvorvidt dets daværende Formand, Rigsminister Frank, kunde komme til Danmark og her holde et juridisk Foredrag. Sagen behandledes af Juristforbundet paa et den 23. Januar 1939 afholdt Bestyrelsesmøde, paa hvilket der var Enighed om, at der omkring et saadant Besøg kunde opstaa Situationer, der baade for Juristforbundet og for Rigsministeren som dettes Gæst kunde blive ubehagelige, idet det blandt andet maatte forudses, at Rigsministerens Besøg vilde drage Forbundets Dispositioner ind i den politiske Diskussion. Under de herskende Forhold mente hele Bestyrelsen derfor, at man burde undgaa Besøget, men at det maatte være rimeligt, om Forbundet søgte Orientering i det danske Udenrigsministerium for der at erfare, om dette maatte være af den Opfattelse, at Besøget burde bringes i Stand, og i bekræftende Fald, da hvornaar, og i benægtende Fald, hvorledes Bestyrelsens Afslag til det tyske Juristforbund mest hensynsfuldt burde affattes.

Den 9. Februar 1939 havde De og jeg en Drøftelse med daværende Udenrigsminister Dr. P. Munch, der udtalte, *at* Juristforbundet, naar Rigsminister Frank havde ladet forstaa, at han gerne saa et Besøg arrangeret, under de foreliggende Forhold ikke kunde undlade at indbyde Rigsministeren, og *at* saavel Udenrigsministeriet som Justitsministeriet paa forskellig Maade vilde være Juristforbundet behjælpelig med Arrangementet, der af Udenrigsministeriet af indenrigspolitiske Grunde ønskedes henlagt til efter den 5. Juni 1939. Om Sagen forhandledes der yderligere med Statsminister Th. Stauning, der blandt andet foranledigede, at Justitsminister K. K. Steincke, der opholdt sig paa Gigtsanatoriet i Skelskør, afbrød Kuren der for i København at overvære Dr. Franks Foredrag, og med Direktør i Udenrigsministeriet, nuværende Minister Mohr, og Justitsministeriets Departementschef Aage Svendsen. Rigsminister Franks Besøg, der fandt Sted i Dagene fra den 12. til den 14. Juni 1939, havde da ogsaa en overvejende officiel Karakter, Rigsminister Frank blev saaledes modtaget i Audiens hos Kongen, havde Samtaler med Statsminister Stauning og Justitsminister Steincke, og Justitsministeriet gav en Frokost paa Christiansborg til Ære for Gæsten og hans Følge. Under Besøget var derhos attacheret Rigsministeren en Embedsmand fra Udenrigsministeriet.

Juristforbundets Bestyrelse har saaledes i denne Sag kun loyalt efterkommet Regeringens i hele Landets Interesse givne Direktiver, og med Hensyn til dette Punkt kan der fra mit Synspunkt intet med Føje bebrejdes hverken Dem eller Forbundets øvrige Bestyrelsesmedlemmer.

B. Om Det internationale Retskammer er der i Juristforbundets Aarsberetninger, særligt i „Juristen" 1941, Side 466—488, givet udførlige, af mig tiltraadte Oplysninger, hvortil jeg ganske kan henholde mig. Her skal jeg kun fremhæve, *at* Spørgsmaalet om Dannelsen af en international faglig Juristsammenslutning allerede forlængst af en tidligere Bestyrelse havde været drøftet inden for Juristforbundet, *at* Forbundet specielt med Hensyn til de Forhandlinger, der førtes med det tyske Juristforbund, viste den yderste Forsigtighed, jfr. Ordlyden af Forbundets Promemoria, der er aftrykt blandt andet i Bogen om Juristforbundets Historie Side 171, *at* det stadig over for alle Juristorganisationer — skandinaviske, tyske, engelske og franske — fra dansk Side har været fremholdt, at Danmark alene forudsatte en strengt saglig — d. v. s. upolitisk — Organisation, *at* jeg selv i Maj 1939 paa den internationale Juristkongres i Leipzig — hvor De var forhindret i at give Møde — paa Juristforbundets Vegne fremsatte Planen om Dannelsen af et internationalt, fagligt Juristforbund, *at* jeg før og efter min Rejse til Leipzig gav udførlig Rapport til daværende Justitsminister K. K. Steincke, og endelig, *at* Danmarks Deltagelse i Stiftelsen i Berlin i April 1941 af Det internationale Retskammer skete efter den danske Regerings udtrykkelige Ønske. Efter at Forbundets Bestyrelse havde faaet Indbydelse til at deltage i en Juristkongres i Berlin i April 1941 til Stiftelse af Det internationale Retskammer, afholdtes der Bestyrelsesmøde, og der var inden for Bestyrelsen Enighed om, at man paa Grund af Krigsforholdene — der hindrede flere af de Lande, med hvilke man før havde været i Forbindelse om Sagen, i at give Møde — ikke burde rejse, og at man i Udenrigsministeriet burde søge Orientering om, hvorledes Afslaget burde affattes. Med Dem var jeg da til Møde hos Udenrigsminister Erik Scavenius, der fremhævede de Grunde af saavel inden- som udenrigspolitisk Natur, der gjorde det nødvendigt af Hensyn til Landet, at Medlemmer af Forbundets Styrelse — og deriblandt De og jeg — deltog i den nævnte Kongres, uanset at det var klart og ogsaa fremhævet over for Ministeren, at dette vilde medføre Vanskeligheder for Forbundet, hvis Medlemmer næppe kunde have Forstaaelse for dette Skridt. Hvor megen Betydning Regeringen tillagde denne Kongres, fremgaar maaske klarest deraf, at Justitsministeriet den 22. April 1941 efter Henstilling fra Udenrigsministeriet nedlagde Forbud mod Afholdelse af en ekstraordinær Generalforsamling til Drøftelse af dette Forhold.

Ogsaa i dette Forhold har De saaledes kun handlet loyalt efter Regeringens Ønsker. De har — iøvrigt overensstemmende med Kongens Proklamation af 9. April 1940 — adlydt Landets ansvarlige og lovlige Regering, som kendte og kunde bedømme samtlige i Betragtning kommende Forhold. Deres Arbejde for at søge dannet en international faglig Juristorganisation har, uanset de senere indtrufne Begivenheder, stedse været rent sagligt,

og en Kritik af denne Deres Virksomhed beror paa manglende Kendskab til de faktiske Forhold.

ad 2. Om Deres Stilling som Kommitteret i Statsministeriet har det i illegale Blade været skrevet, *at* De har opnaaet denne Stilling efter Pres fra tysk Side, *at* De i denne Stilling skulde varetage Tysklands Interesse over for den danske Regering, *at* De skulde have afløst Dr. Cohn som Udenrigsministeriets Raadgiver i Folkeret etc.

Alt dette er ganske urigtigt. Spørgsmaalet om Deres Tilbagevenden til Statstjenesten blev første Gang drøftet mellem Dem og mig i April Maaned 1942, og Spørgsmaalet blev aktuelt, da De i Slutningen af Juni Maaned s. A. ønskede at ophæve Deres Samarbejde med Højesteretssagfører Ejvind Møller, under en Samtale den 26. Juni 1942 udtalte jeg overfor Dem, at det næppe vilde volde Vanskeligheder for Dem at opnaa en Statsstilling, og i den følgende Tid forhandlede jeg herom gentagne Gange med daværende Statsminister Buhl og med Udenrigsminister Scavenius, ligesom jeg to Gange mente at burde forelægge Sagen i Ministermøde. Der var inden for Regeringen Enighed om, at der af Hensyn til de Grunde, der havde bevirket, at De havde ment at maatte afbryde Deres Samarbejde med Højesteretssagfører Ejvind Møller, naar De ønskede det, skulde skaffes Dem en Stilling i Statens Tjeneste, og efter yderligere Forhandlinger med Finansminister Kofoed bestemtes det, at De skulde ansættes som Kommitteret i Statsministeriet med den Opgave dels at staa til Raadighed for dette Ministerium, under hvilket der dengang paatænktes oprettet et særligt forvaltningskyndigt Udvalg, der skulde raadgive Ministeriet, dels at staa til Raadighed for andre Ministerier til forskellige Forhandlinger og endelig for Justitsministeriet deltage i de dengang hyppige Forhandlinger med de tyske Myndigheder her i Landet angaaende Filmsspørgsmaal.

Da det var en helt ny Stilling, der oprettedes, blev der paa sædvanlig Maade forhandlet med Finansudvalget om Sagen. De tyske Myndigheder har ikke haft den ringeste Indflydelse paa Deres Statsstilling, og det er naturligvis ganske urigtigt, at De i denne Stilling skulde varetage tyske Interesser. Lige saa urigtigt er det, at De skulde være Udenrigsministeriets Raadgiver i Folkeret. Efter Udenrigsministeriets Ordre har De — i Sommeren 1943 — foretaget en Tjenesterejse til Vinniza paa den danske Regerings Vegne.

ad 3. Efter Etableringen af den militære Undtagelsestilstand i Danmark den 29. August 1943 og Indgivelsen af Ministeriets Demissionsbegæring har De ført en Række Forhandlinger — der blandt andet har været Genstand for Omtale i udenlandsk Radio og i danske illegale Tidsskrifter. Da jeg selv i September Maaned 1943 har forhandlet med Dem, og da jeg kender Deres øvrige Forhandlinger — med Statsminister Scavenius, med daværende Højesteretspræsident, Dr. jur. Troels G. Jørgensen, med Kabinetssekretær, Kammerherre Bardenfleth, med Grev Frans Brockenhuus-Schack m. fl. — kan jeg udtale, at Deres Opfattelse var den, at der, naar Landet var uden Regering, kunde befrygtes dels indenrigspolitiske Vanskeligheder af forskellig Art, dels alvorlige Reaktioner fra tysk Side. De mente derfor, at det var enhver Dansks Pligt at gøre alt, hvad der kunde gøres for at søge etableret en for Landet og Folket betryggende Ordning, idet De herved henviste til Udviklingen i enkelte fremmede Lande, hvis Suverænitet af Besættelsesmyndigheden var blevet alvorligt tilsidesat, hvor der var gennemført Jødeforfølgelser, Internering af Militær o. s. v. Jeg gav over for Dem Udtryk for, at der efter min Mening ikke var nogen Mulighed for af politiske Grunde at danne et nyt Ministerium, men at jeg var villig til at forelægge Spørgsmaalet for Statsministeren, og anmodede Dem om til dette Formaal at nedfælde Deres Tanker skriftligt.

Efter at have modtaget Deres Lovudkast tilsendte jeg derfor Statsministeren dette.

Deres Arbejde gik udelukkende ud paa at tilvejebringe ordnede og forfatningsmæssige Tilstande i Landet, at betrygge Landets Suverænitet og at sikre Befolkningen mod vilkaarlige Overgreb.

Det ovenstaaende kan jeg sammenfatte saaledes:

De har i Deres Virksomhed — saa vidt den er mig bekendt — kun ladet Dem lede af saglige Hensyn. Skønt vi gennem 6—7 Aar i Juristforbundets Bestyrelse har haft nøje personlig Kontakt med hinanden, er det mig ubekendt, hvilken politisk Overbevisning De

eventuelt maatte have. I Deres Virksomhed under Krigen og Besættelsen har De stedse udvist den Loyalitet over for Landets lovlige og ansvarlige Regering, som Kongen i Proklamationen af 9. April 1940 har ønsket af alle Landets Borgere, og som er en Nødvendighed, hvis Ro og Orden skulde opretholdes i et Land i en saa vanskelig Situation som den, der opstod ved Danmarks Besættelse. Skønt denne Deres loyale Holdning er blevet mistydet og har medført personlige Ubehageligheder for Dem, og skønt De naturligvis har maattet være klar over, at De vilde kunde vinde en betydelig Popularitet ved at følge den almindelige Stemningsbølge her i Landet, har De aldrig ladet Dem rokke fra Deres Standpunkt, at udvise Loyalitet over for de ansvarlige Myndigheder, der har Mulighed for at kunne bedømme samtlige i Betragtning kommende Forhold for paa den for Landet bedste Maade at føre Befolkningen gennem Besættelsesperioden.

De Angreb, der har været rettet imod Dem, er saaledes efter min Opfattelse ugrundede — hvilket jeg ogsaa tidligere har givet Udtryk for over for Dem — og det er min Tro, at en mere besindig Eftertid klarere vil kunne bedømme Deres Forhold.

sign. **Thune Jacobsen.**

Bilag 2.

31. August 1944.

Kære Hr. Justitsminister.

Tak for Deres Brev, som jeg modtog idag til Morgen — og som jeg derfor har tilladt mig at datere den 30. d. M., idet jeg gaar ud fra, at Brevet er underskrevet igaar.

For en Ordens Skyld gør jeg opmærksom paa, at der ved Deres Rettelser er indløbet et Par mindre Unøjagtigheder, som jeg personlig dog tillægger mindre Betydning.

Side 3 skriver De saaledes, at „Spørgsmaalet om Dannelsen af en international faglig Juristsammenslutning allerede tidligt, og før min (d. e. Deres) Indtræden i Bestyrelsen var vedtaget indenfor Juristforbundet". Dette er ikke rigtigt. De blev indvalgt i Bestyrelsen paa Generalforsamlingen den 16. September 1937, men Beslutningen om at danne en international faglig Juristorganisation blev først truffet i Efteraaret 1938 — nemlig først efter at Juristforbundet havde faaet det lidet tilfredsstillende Svar af 18. Juni 1938 fra „Confédération Internationale des travailleurs intellectuels".

Side 6 nederst skriver De, at jeg i Slutningen af September Maaned 1943 udarbejdede et Lovudkast, som De efter min Anmodning gjorde Statsministeren bekendt med. Forholdet var her det, at De under vore to Telefonsamtaler om Aftenen den 17. September 1943, da De var paa Ferie i Gilleleje — bl. a. udtalte, at der efter Deres Mening burde afholdes et Ministermøde (hvorfor De anmodede mig om angaaende dette Spørgsmaal straks at sætte mig i Forbindelse med Statsministeren og Finansministeren), og at der da skulde forelægges Ministrene konkrete Forslag. De bad mig i denne Forbindelse om at udarbejde et Udkast til en Bemyndigelseslov, hvilket Udkast De gerne ønskede skulde være paa Deres Bopæl i Hellerup den følgende Dag, idet De paa Grund af Forholdenes Udvikling agtede at rejse til Byen den næste Dag. Jeg henviser herom iøvrigt til mit Brev til Dem af 18. September 1943.

Maa jeg endelig til Slut have Lov til at erindre om, at De i sin Tid — under mit Besøg hos Dem den 21. April d. A. — yderligere var saa venlig at love at bistaa mig med at faa Afskrifter af de Referater, Resolutioner, Brevveksling med Finansudvalget etc., som maatte bero i Ministerierne, angaaende min Stilling som Kommitteret i Statsministeriet. Uden Deres Bistand tror jeg ikke, at jeg hos Departementschef Andreas Møller kan opnaa at erholde disse Afskrifter, som jeg — af Hensyn til den Kritik, der er rettet og som iøvrigt stadig rettes imod denne min Ansættelse — lægger megen Vægt paa at besidde. Det er iøvrigt Politiinspektør von Magius, der i sin Tid meget stærkt tilraadede mig at søge at erholde Afskrifter af disse Dokumenter.

Jeg er naturligvis ked af at forvolde Dem saa megen Ulejlighed med mine private Anliggender. Det er dog mit Haab, at De — ligesom da vi sidst talte sammen — vil have Forstaaelse for mit Ønske om at besidde de nævnte Afskrifter, som det sikkert vil være til Nytte for mig at have, bl. a. fordi jeg alene gennem disse Dokumenter kan godtgøre — saafremt det skulde blive nødvendigt — min Stillings Art og Indhold.

Med venlige Hilsener forbliver jeg

Deres ærbødige

sign. Erik Reitzel-Nielsen.

Bilag 3.

Afskrift.

Kære Hr. Justitsminister.

Tak fordi De modtog mig saa venligt i Deres Hjem forleden Aften.

Det interesserede mig meget at høre om de Bestræbelser, som De og enkelte af Deres Kolleger nu paany udfolder for at søge at bringe Landets Styre ind i forfatningsmæssige Former. Naturligvis er jeg ganske enig med Dem i, at det i flere Henseender er farligt, hvis Landet vedblivende er uden Regering, og jeg tror ogsaa, at større Kredse af Befolkningen nu — særligt efter de politiske Attentater har taget saadan Overhaand — vilde hilse det med Glæde, om der kunde skabes en fast, dansk Ledelse. Under Overvejelserne om, hvorvidt det er nødvendigt at søge dannet et forfatningsmæssigt Styre, er formentlig ogsaa følgende Betragtning, som jeg ikke fik talt med Dem om forleden, af Vægt:

Som De ved, foreskriver Grundloven — der jo af alle forudsættes endnu at gælde, jfr. at Rigsdagsmændene stadig oppebær deres Honorarer, — at Skatter ikke maa opkræves, „forinden Finansloven eller en midlertidig Bevillingslov er *vedtaget af Rigsdagen*", jfr. § 48. Endvidere maa ingen Udgift afholdes, som ikke har Hjemmel i „den af *Rigsdagen vedtagne* Finanslov eller i en *af Rigsdagen vedtagen* Tillægsbevillingslov eller midlertidig Bevillingslov" (§ 48, 2. Punktum). Ifølge Grundlovens § 47, Stk. 2, skal Finansloven evt. en midlertidig Bevillingslov være vedtaget inden Finansaarets Begyndelse, altsaa inden 1. April.

Saafremt Rigsdagen ikke træder sammen, og der dannes en Regering, vil altsaa ifølge Grundloven efter 1. April d. A. ingen Skatter kunne opkræves og ingen Statsudgifter afholdes. Jeg ved meget vel, at man i Dagene efter den 29. August f. A., i Samraad med Domstolene er naaet til det Resultat, at Finansloven kan gives ved en „Lovanordning", men dette bygger — saa vidt jeg har forstaaet — dels paa en Art Nødretsbetragtning, dels derpaa, at den Øverstkommanderende for de tyske Tropper i Danmark, der i Henhold til Analogien af Haager Land-Krigs Ordningen havde Lovgivningsmagten, maatte kunde delegere denne Myndighed til Departementscheferne. Denne sidste Betragtning kan jo, efter at den militære Undtagelsestilstand er ophørt, ikke længere paaberaabes, og hvad Nødretssynspunkter angaar, saa foreligger der jo nu ingen Nødsituation. Der er — efter Undtagelsestilstandens Ophør — intet der hindrer Rigsdagen i at træde sammen og intet, der hindrer Kongen i at udøve sine forfatningsmæssige Funktioner, herunder ogsaa at afskedige og udnævne sine Ministre.

Den „Nødsituation", der idag foreligger, er saaledes — i Modsætning til den, der indtraadte med Undtagelsestilstanden — skabt af Forfatningsorganerne selv. Rigsdagen *vil* ikke træde sammen, og Kongen *vil* ikke afskedige sine Ministre og udnævne nye, og denne manglende Vilje til at udføre sine forfatningsmæssige Funktioner skyldes — som det ogsaa er Dem bekendt — alene Politikernes Betragtninger over, hvad der for dem personligt eller partimæssigt er det klogeste, naar de efter Krigens Ophør igen skal kæmpe om Magten. Men efter min Opfattelse kan man ikke paaberaabe sig en Nødsituation, som man selv har hidført, og jeg vilde derfor mene, at en Lovanordning under de nuværende Forhold ikke kan erstatte den Finanslov, om hvis Givelse Grundloven med Føje har givet saa detaillerede Regler.

I disse Betragtninger tror jeg, at De er enig. Paa den anden Side er De vel — ligesom jeg — ogsaa af den Opfattelse, at Domstolene, saafremt en Skatteyder f. Eks. efter 1. April d. A. nægter at betale Skat under Henvisning til dels, at Rigsdagen ikke har vedtaget en Finanslov, dels at der ikke har foreligget nogen Hindring for Rigsdagen til at

vedtage en saadan, dog vil statuere, at der foreligger en Nødsituation, idet hele Statsmaskineriet jo dog skal fungere. Men at Rigsdagen — og muligt ogsaa Regeringen — overfor en mere besindig Eftertid derved paatager sig et ikke ringe Ansvar — ikke blot moralsk, men ogsaa juridisk — er for mig uomtvisteligt, og derfor bør formentlig alle Kræfter sættes ind paa at bringe Landets Styre i Overensstemmelse med den gældende Forfatning.

Hertil kommer saa yderligere, at man ikke kan bortse fra, at en Fortsættelse af den nuværende Tilstand vil give de Kredse, der i Forvejen ikke er fremmede for Tanken om at sætte sig ud over Forfatningen, et formelt Grundlag for deres Bestræbelser, en Udvikling, som hverken De eller jeg ønsker.

Jeg er naturligvis meget spændt paa at høre, hvad Finansminister Kofoed mener om den Sag, jeg forelagde Dem forleden. Det er min Tro, at hans Indflydelse i Finansministeriet stadig er saa stor, at han, hvis han blot vil, ogsaa kan yde den Bistand, der er fornøden.

Med venlige Hilsener — ogsaa til Fruen — er jeg

Deres ærbødigt hengivne

sign. **Erik Reitzel-Nielsen.**

45.

FELIX VANG
Højesteretssagfører.

København K., den 23. November 1949.

Til Formanden for den parlamentariske Kommission Hr. Dommer Aage G. Holm, Rigsdagen, København.

Plantageejer Hardy-Hansen, Fredensborg, har henvendt sig til mig i Anledning af, at den af Kommissionen udarbejdede Beretning 9 som Bilag indeholder blandt andet den i sin Tid i Sehested Sagen afsagte Byretsdom, i hvilken Plantageejer Hardy-Hansen ogsaa var omtalt, og det paa en Maade, som kan fremkalde Misforstaaelse med Hensyn til Hr. Hardy-Hansen, som ikke paa noget Tidspunkt har blandet sig i Politik, men som kun har været inddraget i den omhandlede Sag i sin Egenskab som Formand for Landsforeningen „Dansk Frugtavl", og paa Grund af de Bestræbelser, han som Formand har udfoldet for at tjene „Dansk Frugtavls" Interesser.

Hertil kommer, at Hr. Hardy-Hansen, som det er Kommissionen bekendt, blev pure frifundet ved Landsretsdommen af 23. Marts 1948, hvilket intet Steds er omtalt i Kommissionens Beretning, der alene paa Side 9 indeholder med Petit en Oplysning om, at ved senere Landsretsdomme frifandtes flere af de ved Byretten dømte.

Det er jo meget uheldigt, saarende og skadeligt for Plantageejer Hardy-Hansen, der staar som Formand for en betydelig Erhvervsorganisation, at Kommissionsberetningen giver Oplysning om, at Hardy-Hansen er blevet dømt ved en Byretsdom, uden samtidig at oplyse, at han senere er blevet pure frifundet af Landsretten, og jeg gaar ud fra, at Kommissionen vil være enig i, at der herved er begaaet en Fejl, som Kommissionen bør berigtige. Hr. Hardy-Hansen ønsker naturligvis ikke, at Forholdet skal gøres til Genstand for Presseomtale, men har bedt mig om overfor Kommissionen anmode om, at Kommissionen vil tilstille alle saadanne Institutioner og Personer, som har faaet Kommissionsbetænkningen, Genpart af nærværende Skrivelse, saaledes at de paagældende herigennem kan faa den Berigtigelse, som tiltrænges, og som Hr. Hardy-Hansen har rimeligt Krav paa.

Jeg tillader mig at bede om at maatte høre fra Kommissionen, ligesom jeg vil være forbunden for at maatte faa Oplysning om Navne og Adresser paa de Institutioner og Personer, som fra Kommissionen har faaet Kommissionsbetænkningen tilsendt.

Ærbødigst:

Felix Vang.

46.

FELIX VANG
Højesteretssagfører.

København K., den 8. December 1949.

Formanden for den parlamentariske Kommission, Hr. Dommer Aage G. Holm, Rigsdagen, K.

Under Henvisning til tidligere Korrespondance tillader jeg mig at anmode Kommissionen om at ville optage i det Supplementsbind, der ventes at ville udkomme en af de første Maaneder af det nye Aar følgende Berigtigelse af de Oplysninger, der findes i Beretning 9 om den Sag, der er paadømt af Københavns Byret den 12. Juli 1947.

I Kommissionsbetænkningen er det nævnt, at Plantageejer Hardy-Hansen er dømt ved Københavns Byrets Dom, medens det ikke er nævnt, at han senere er frifundet ved Landsrettens Dom, idet det alene med Petit er angivet, at nogle af de ved Byretten dømte er frifundet ved Landsrettens Dom.

Plantageejer E. V. Hardy-Hansen, der i en Aarrække har været og stadig er Formand for Landsforeningen „Dansk Frugtavl", blev indklaget i den paagældende Sag i sin Egenskab af Formand for Landsforeningen „Dansk Frugtavl" og paa Grund af de Bestræbelser, han som Formand under Krigen udfoldede for at tjene Landsforeningen „Dansk Frugtavl" og dens Interesser. Derimod har Plantageejer Hardy-Hansen aldrig beskæftiget sig med Politik.

Naar Hr. Hardy-Hansen blev indklaget i den omhandlede Sag, skyldtes det alene, at Anklagemyndigheden mente, at Hr. Hardy-Hansen var gaaet for vidt i sine Bestræbelser paa at skaffe Frugtavlen her i Landet rimelige Afsætningsvilkaar for Eksport af deres Frugt.

Medens Byretten i sin ovennævnte Dom fulgte Anklagemyndighedens Paastand, blev Plantageejer E. V. Hardy-Hansen ved Østre Landsrets Dom af 23. Marts 1948 frifundet, idet det blev statueret dels at Hr. Hardy-Hansen ikke som paastaaet fra Anklagemyndighedens Side havde deltaget i Forhandling med tyske Embedsmænd om de i Anklageskriftet nævnte Spørgsmaal, dels at Hr. Hardy-Hansen efter det i Sagen oplyste havde udvist et korrekt Forhold under Besættelsen som Formand for „Dansk Frugtavl".

Ærbødigst:

Felix Vang.

47.

GISSELFELDTS ALLÉ 14

Den 21. November 1949.

Den parlamentariske Kommission, Christiansborg.

Som Bilag 52 (p. 160), jfr. ogsaa Bilag 30 (p. 94) til Kommissionens Beretning IX findes aftrykt en Skrivelse af 18. September 1940 fra fhv. Præsident Holger Andersen. Denne Skrivelse er efter det oplyste (det stenografiske Referat sp. 78) udsendt til en Række Personer med Forespørgsel om, hvorvidt de paagældende maatte være villige til at medunderskrive den som Bilag 50 (p. 156—57) aftrykte Henvendelse til Offentligheden. I Skrivelsen henvises til, at Henvendelsen paa Forhaand er tiltraadt af en Række nærmere angivne Mænd, deriblandt Undertegnede.

Da der ikke er givet mig Lejlighed til at afgive Forklaring overfor Kommissionen, ønsker jeg at oplyse følgende:

Jeg deltog — efter Indbydelse — i det i Beretningen p. 29 ff. omtalte Møde i Ingeniørhuset den 20. August 1940. Paa Mødet forelagdes et Udkast til Henvendelse til Offentligheden. Dette Udkast vandt ikke Tilslutning.

Den 5. September s. A. modtog jeg fra en af Indbyderne Direktør Percy Ipsen et nyt Udkast, identisk med det som Bilag 50 aftrykte.

Den 9. s. M. meddelte jeg ham, at jeg kunde tiltræde dette Udkast med min Underskrift.

Den 24. s. M. anmodede jeg imidlertid Direktør Ipsen om, at min Tiltræden maatte blive betragtet som bortfaldet, idet jeg i mit Brev til ham bl. a. henviste til, at

„2 Artikler i de seneste Dage i tyske Blade — „das Reich" og „Berliner Börsen Zeitung", citerede i „Børsen" i Søndags — med Bebudelse af Staunings Afgang og Vinding Kruse som hans Efterfølger, synes mig at gøre det yderst betænkeligt, om der fra en Kreds, for hvem Bevarelsen af Danmarks Selvstændighed er den vigtigste Opgave, foretages en Aktion, som — omend mod sin Hensigt — vil kunne uddybe den Splittelse i dansk Politik, man formentlig baade i de paagældende tyske Blade og i forskellige hjemlige tyskbetonede Kredse med Forventning ser hen til for at muliggøre lidet ønskelige Ændringer i dansk Styre."

Den 25. s. M. kvitterede Percy Ipsen for Modtagelsen af dette Brev med Tilføjende, at man iøvrigt havde stillet Udsendelsen i Bero.

Senere har jeg ikke haft Føling med den saakaldte „Højgaardgruppe".

Det forannævnte Brev af 18. September 1940 fra Holger Andersen, hvori mit Navn — iøvrigt ganske korrekt — nævnes blandt de Personer, der paa dette Tidspunkt havde tiltraadt Henvendelsen, er jeg først blevet bekendt med i Efteraaret 1947.

Jeg anmoder om, at nærværende Skrivelse maa blive vedlagt Kommissionens Beretning IX til Folketinget.

Med Ærbødighed

Finsen.

48.

Kobenhavn, den 6. Juli 1950.

Den parlamentariske Kommission,
Hr. Dommer H. H. E. Holm, R. DM.,
Christiansborg.

Blandt Bilagene til den IX. Beretning til Folketinget afgivet af Den parlamentariske Kommission findes Side 225 f. f. Uddrag af en Redegørelse af 7. April 1944 fra Reitzel-Nielsen.

Side 232 i Bilagshæftet skriver Reitzel-Nielsen i Redegørelsen som følger:

„Iøvrigt vidste jeg fra Dr. Popp-Madsen, at visse ledende Erhvervsfolk — f. Eks. Direktør Chr. H. Olesen, Direktør Kraft, Direktør Sthyr og Direktør Boldsen havde haft et Møde for at faa en Ordning."

Vi maa bestemt bestride, at der har fundet et Møde Sted som det i den citerede Passus anførte. Vi tilføjer, at vi ej heller — paa det i den nævnte Passus angivne Tidspunkt eller senere — har deltaget paa anden Maade i Forhandlinger eller Drøftelser, der har haft til Formaal at søge „at faa en Ordning", hvilket formentlig skal forstaas saaledes: at faa dannet en Regering, der kunde godkendes af Tyskerne.

Da saaledes den anførte Passus er fuldstændig urigtig, er det vort Ønske at gøre den høje Kommission bekendt hermed, og vi anmoder om, at denne vor Skrivelse maa blive optaget blandt Bilagene til den næste Beretning til Folketinget.

F. C. Boldsen. **F. W. Kraft.** **Knud Sthyr.** **Chr. H. Olesen.**

G.

Vedrørende beretning X.

Ministeriet for offentlige arbejder og trafikministeriet under besættelsen.

49.

HARALD CHRISTENSEN, Overretssagfører
E. MØRUP-PETERSEN, Landsretssagfører

Kobenhavn K., den 8. Juli 1949.

Den parlamentariske Kommission, Rigsdagen, K.

I Anledning af den fra den parlamentariske Kommission i „Politiken" af 5. ds. omtalte Beretning, hvori det oplyses, at Hr. Gunnar Larsen til Englænderne har oplyst, at der fremstilledes Dele til V 2 paa Fabrikken Torotor, tillader jeg mig som Sagfører for A/S Torotor at meddele, at disse Oplysninger ikke er i Overensstemmelse med Sandheden, idet der aldrig paa Fabrikken er fremstillet Dele til V-Vaabnene. Dette er bekræftet fra officiel engelsk Side, jfr. vedlagte Fotokopi af nævnte Bekræftelse, tilsendt Politimesteren i Nordre Birk, idet Originalen beror hos nævnte Politimester.

Ærbødigst

H. Christensen.

Bilag.

Ref. RC/O.

Kopi.

To: Politimesteren, Blegdamsvej 6, Copenhagen, Denmark.

Ref your letter 5098 of the 25 Oct. On investigation it has been found that the equipment manufactured by „Torotor" and passed on to us is not for V2 construction.
I regret the delay which has been occasioned in this matter.

Navn ulæseligt.
Capt, Officer Commanding "B" Company,
5th Bn. The King's Regiment.

BAOR, 2 Nov 45

Oversættelse.

Til: Politimesteren, Blegdamsvej 6, København, Danmark.

Ang. Deres brev 5098 af 25. oktober. Ved foretagen undersøgelse er det konstateret, at den udrustning, der er fabrikeret af „Torotor" og videresendt til os, ikke er til V2-fremstilling.
Jeg beklager den forsinkelse, der er sket i denne sag.

(Navn ulæseligt).
Kaptajn, kommando over „B" kompagni,
5' bataillon, „The King's Regiment".

BAOR, 2. november 1945.

50.

AKSEL E. LARSEN
Overretssagfører.

E. SPANG LARSEN
Landsretssagfører.

København, den 6. december 1949.

Til formanden for Den parlamentariske Kommission, dommer Aage G. Holm, Christiansborg.

Som beskikket forsvarer for direktør Niels Erik Wilhelmsen ved Underretten og Landsretten i den i sin tid mod fhv. minister Gunnar Larsen, min klient m. fl. af anklagemyndigheden rejste sag tillader jeg mig at henvende mig til Kommissionen i følgende anledning.

Iblandt bilagene til Kommissionens beretning til Folketinget findes i X. bind nogle politirapporter m. v., hvori min klients forhold omtales på ikke særlig flatterende måde.

Som det sikkert vil være bekendt, var min klient i sin tid sigtet for betydeligt flere forhold, end der blev rejst tiltale for, og af disse sidste blev han igen kun dømt for en mindre del.

Det er vel rigtigt, at en omhyggelig læser ved at sammenligne de nævnte afsnit med dommen, der findes trykt andetsteds, vil kunne fastslå det rette forhold, men jeg må give min klient ret i, at det store flertal af læsere ikke vil komme til dette resultat. Heldigst havde det efter min opfattelse været, om der, de steder min klients forhold omtales, havde stået en henvisning til de afsagte domme med angivelse af sideantal, men uanset dette ikke kan gøres nu, må jeg dog henstille, at Kommissionen i et af de følgende bind gør opmærksom på forholdet.

Min klient har bedt mig benytte lejligheden til at gøre opmærksom på, at han ikke er blevet afhørt af Kommissionen vedrørende det i bilagene 205, 206 og 211 omhandlede forhold. Han vil sætte pris på at blive det.

I ærbødighed

Spang Larsen.

51.

DEN AF FOLKETINGET UNDER 8. JANUAR 1948 NEDSATTE KOMMISSION I HENHOLD TIL GRUNDLOVENS § 45.

Den 15. marts 1950.

Til ministeriet for offentlige arbejder.

I vedlagte redegørelse af 3. juli 1945 vedrørende spørgsmålet om bevæbning af danske handelsskibe har fhv. handelsminister Halfdan Hendriksen anført, at den daværende minister for offentlige arbejder Gunnar Larsen i et ministermøde den 28. september 1942 oplyste, at færgerne mellem Gedser og Warnemünde en overgang havde været bevæbnede (se den vedlagte redegørelse, side 161).

Under henvisning hertil anmoder kommissionen ministeriet for offentlige arbejder om en udtalelse.

Holm.

Eigil Olsen.

*) Ber. VIII, A. nr. 22.

52.

MINISTERIET FOR OFFENTLIGE ARBEJDER
Generaldirektoratet for statsbanerne.

København, den 29. marts 1950.

Den af folketinget under 8. januar 1948 nedsatte kommission i henhold til grundlovens § 45, adr. rigsdagen, Christiansborg.

Under henvisning til kommissionens skrivelse af 15. ds. angående bevæbning af færgerne mellem Gedser og Warnemünde skal man oplyse følgende:

Man skal indledningsvis henlede opmærksomheden på den af generaldirektoratet under 16. juli 1945 til kommissionen afgivne redegørelse om bevæbning af danske færger, der dog fortrinsvis tog sigte på Storebæltsoverfarten.

Hvad angår det nu rejste spørgsmål om bevæbning af færgerne på Gedser-overfarten kan oplyses, at der i herværende arkiver findes koncept til en skrivelse afsendt den 3. august 1940 til lederen af Gedser-Warnemünde overfarten sålydende:

„Herved meddeles, at den tyske værnemagt er bemyndiget til at opsætte luftværnskanoner på de danske færger på Gedser-overfarten.

I denne anledning anmodes De om at være værnemagten behjælpelig med hensyn til anbringelsen af kanonerne på det bedst egnede sted om bord, idet selve anbringelsen sker ved værnemagtens foranstaltning.

Da der kun bliver tale om lette kanoner, vil det efter værnemagtens udtalelse ikke være nødvendigt at foranledige forstærkning af dækket."

Skrivelsen er som allerede nævnt sendt til overfartslederen i Gedser den 30. august 1940, men det har ikke været muligt at fastslå, hvad der ligger til grund for denne skrivelse, idet den ikke er bilagt aktstykker af nogen art. Man har forsøgt en henvendelse til den nu afgåede søfartschef, som ikke kan erindre skrivelsens afsendelse og heller ikke nærmere omstændigheder denne sag vedrørende, men vil formene, at den er formuleret og afsendt efter aftale med daværende generaldirektør Knutzen, muligt efter forudgående henvendelse fra det tyske transportkommandantur her i huset.

Man har derhos opfordret den nuværende overfartsleder af Gedser-Warnemünde-overfarten, som også var leder på det omhandlede tidspunkt (august 1940) til at meddele de oplysninger om denne sag, som han måtte være i stand til at afgive. Overfartslederen har under 25. ds. afgivet følgende erklæring:

„I besvarelse af søfartschefens skrivelse af 24. marts nr. 9044 meddeles herved, at egentlige luftværnskanoner ikke har været opstillet om bord, derimod af og til maskingeværer på 3-fod under rene militærtransporter.

Dette hørte op, da vi efterhånden nægtede at sejle, hvis omhandlede skyts blev stillet op, og dette blev stiltiende accepteret af transportlederne.

I hvor lang tid vi havde denne bevæbning, har jeg ingen klar erindring om, men det var med daværende søfartschef Neergaards billigelse, at vi nægtede værnemagten denne tilladelse."

Generaldirektoratet beklager ikke at kunne belyse sagen nærmere.

E. Terkelsen.

O. Schmidt.
fg.

53.

F. C. BOLDSEN
Adm. direktør

22. november 1950

Den parlamentariske kommission, rigsdagen, Christiansborg, København K.

I bilag til beretning til folketinget X side 501 er aftrykt en skrivelse fra tidligere trafikminister Gunnar Larsen til statsminister V. Buhl af 23. september 1942. Side 506 er aftrykt en rapport fra samme. I begge udfærdigelser tales om start af bladet „Europa-Kabel", og det meddeles, at forhandlinger herom mellem G. Meissner og mig bristede som følge af nogle uoverensstemmelser vedrørende angreb på mig i „Fædrelandet".

I den anledning har jeg indhentet hoslagte erklæring fra ingeniør Gunnar Larsen, til hvilken henvises, og som jeg beder om at få optrykt sammen med nærværende skrivelse. Jeg oplyser i denne forbindelse, at det af en afhøring i 8. undersøgelseskammer den 12. december 1945 fremgår, at jeg, der var tilkaldt til et møde i udenrigsministeriet om sagen, stillede krav om „100 pct. dansk kapital, 100 pct. danske redaktører, ikke een linie påtvunget fra tysk side og ingen deltagelse fra kredsen omkring D. N. S. A. P."

Jeg var forud klar over, at med disse betingelser havde jeg opnået at blive fri for at have noget med dette blad at gøre. Det samme fremgår af en afhøring af G. Meissner den 11. december 1945, hvori han erklærede: „Boldsen ville imidlertid ikke være med, da han ikke kunne få opfyldt sine krav om dansk aktiemajoritet, fuldstændig dansk bestemmelsesret over stoffet og frihed for at have to D. N. S. A. P.-medlemmer, dr. Værnet og direktør Leerbeck, med i bestyrelsen."

Ærbødigst

Boldsen.

Bilag.

I anledning af den i bilag til beretning til folketinget X fra den parlamentariske kommission side 506 indeholdte beretning om, at direktør Boldsen på grund af uoverensstemmelse med D. N. S. A. P. angående nogle for ham krænkende artikler i „Fædrelandet" afbrød forhandlingerne, har direktør Boldsen gjort undertegnede opmærksom på hans egen forklaring afgivet under en afhøring den 12. december 1945 og gående ud på, at han under forhandlingerne har opstillet krav om „100 pct. dansk kapital, 100 pct. danske redaktører, ikke een linie påtvunget fra tysk side og ingen deltagelse fra kredsen omkring D. N. S. A. P."

Overfor denne forklaring, der også støttes på anden måde, tør jeg ikke sige, at der ikke foreligger en erindringsforskydning vedrørende direktør Boldsens motiver til hans udtræden.

Højkol, den 9. november 1950.

Gunnar Larsen.

54.

DIREKTØR KNUD S. STHYR
Gamle Vallerødvej 31
Rungsted Kyst

Rungsted, den 12. februar 1951.

Til den parlamentariske kommission.

Under henvisning til min skrivelse af 7. august f. å.*) til kommissionen skal jeg hermed fremsætte følgende bemærkninger til det i kommissionens beretninger med tilhørende bilag om mine forhold anførte.

Der blev af anklagemyndigheden foretaget forskellige afhøringer af mig på et tidspunkt, hvor jeg som følge af den mig under min tre måneders internering overgåede brutale behandling var i høj grad nedbrudt både åndeligt og legemligt. Jeg led af besvimelsesanfald, min hukommelse og min hørelse var stærkt svækkede, og jeg måtte efter min løsladelse tilbringe flere måneder på hospitalet for så nogenlunde at komme over følgerne af den brutale behandling.

Jeg kunne ønske, at der efter min løsladelse, og efter at den mod mig indledede undersøgelse var sluttet uden tiltale, var blevet givet mig lejlighed til overfor kommissionen at fremkomme med en redegørelse.

1 a. Angående mit forhold til de under sagen mod Gunnar Larsen rejste spørgsmål om økonomisk støtte til „*Fædrelandet*", Høyer og Asmussen, hvilke forhold også blev foreholdt mig under undersøgelsen mod mig, skal jeg forsåvidt angår „Fædrelandet" henvise til den i bilag X som nr. 175 aftrykte rapport af 24. januar 1946 fra Københavns politi angående afhøring af Gunnar Larsen, hvoraf fremgår, at de i sagen omhandlede 25 000 kr. efter Gunnar Larsens anmodning i flere rater er betalt til „Fædrelandet" af N. N. — således benævnet, da den pågældende er afgået ved døden —, og at Gunnar Larsen derefter har anmodet mig om at lade cementcentralen refundere N. N. beløbet, idet man så senere måtte overveje, hvorledes beløbet endelig skulle placeres. Denne udbetaling til „Fædrelandet" var godkendt af udenrigsminister Scavenius, der i det i ovennævnte bilag X side 102 aftrykte stenografiske referat har udtalt:

> „at der var spørgsmål om at standse de i „Fædrelandet" fremkomne angreb på Gunnar Larsen og minister Yde og om, hvorledes det kunne gøres, og da opfattelsen var, at det kunne gøres ved pengeofre, måtte man se på, om ikke det formål, man ville opnå, var så vigtigt, at man kunne gå med til noget, der ikke så så smagfuldt ud, nemlig at købe de folk til at holde op med angrebet. Vi fandt det betænkeligt, at nogle af de få, som deltog i det aktive arbejde for at afværge tyske foretagender her i landet, blev kompromitterede i forholdet til tyskerne, og vi måtte se således på det, at sådanne angreb i „Fædrelandet", som på en måde var et tysk organ, foruden at det var et nationalsocialistisk organ, havde til formål at svække den modstand, der var, ved at kompromittere dem, der devoverede sig for det aktive arbejde. Udfra denne betragtning kunne jeg slutte mig til, at det var rigtigt at ofre noget, hvis dette formål kunne nås. Det var det synspunkt, jeg lagde til grund. Jeg så udelukkende på det udfra statens interesser, vi kunne ikke se, at det kun var personlige interesser. Når disse angreb skræmmede folk, og man kun havde så få at regne med, der overhovedet ville vove noget i forhold til stemningen, blev det meget vigtigt, at disse få ikke blev kompromitterede og gjort inhabile overfor tyskerne".

*) A. nr. 21.

1 b. Hvad *Høyer* angår var han mig ganske ubekendt, da han mødte hos mig med introduktion fra Gunnar Larsen, (til hvem han var introduceret af fhv. justitsminister Harald Petersen) og foreslog, at der blev ydet ham økonomisk støtte til fremme af et arbejde med at samle nogle løsgående nationalsocialistiske grupper til modarbejde af den nationalsocialistiske hovedgruppe under Fritz Clausen.

Sagen blev diskuteret mellem Scavenius, Gunnar Larsen og mig. Jeg kan herom henvise til den skrivelse af 8. januar 1945 fra Scavenius til Gunnar Larsen, der findes optrykt i bilag X som nr. 132, i hvilken der på side 268 findes en redegørelse herom, og hvor det siges, at hvis det kunne lykkes Høyer at gennemføre en samling af disse grupper og andre personer, der ønskede et nærmere samarbejde med Tyskland, ville man derigennem have en modvægt overfor D.N.S.A.P.s indflydelse i forholdet til tyskerne, og dette ville i en given situation kunne få den største betydning for landet. Sammenslutningen af de omhandlede grupper blev gennemført, og udbetalingen til Høyer skete derefter med udenrigsministerens godkendelse. At Høyer tillige søgte oplysninger om kommunisternes virksomhed i Danmark under krigen og var antikommunistisk indstillet, svækkede ikke betydningen af hans arbejde for sammenslutningen af de omhandlede grupper.

1 c. *Asmussen* var mig ligeledes ganske ubekendt, da han indfandt sig hos mig med introduktion fra Gunnar Larsen og søgte økonomisk støtte til Foreningen af danske Arbejdere i Udlandet. Der foreligger om dette formål en redegørelse i den i bilag X som nr. 131 aftrykte skrivelse af 1. september 1942 fra Gunnar Larsen til statsminister Buhl og den i samme bilag som nr. 132 aftrykte skrivelse af 8. januar 1945 fra Scavenius til Gunnar Larsen. Det blev meddelt mig, at det drejede sig om støtte på forskellig måde til arbejdernes her hjemmeværende hustruer ved at være forbindelsesled mellem Tysklandsarbejderne og deres hjem bl. a. ved udgivelse af et uge- eller månedsblad (jfr. foreningens love, optrykt side 405 i bilagene til beretning X).

I den i bilag X som nr. 197 aftrykte erklæring af 9. september 1942, der også er omtalt i bilag X, stenografiske referater side 181, spalte 1, stykke 3, har jeg gjort nærmere rede for dette forhold, og jeg fremsendte med erklæringen et prøvenummer af det omhandlede blad, der var af ganske harmløs natur. Herom henvises endvidere til den i bilag X som nr. 181 aftrykte skrivelse af 1. september 1942 fra Gunnar Larsen til statsminister Buhl side 264, næstsidste stykke. Jeg har, jfr. bilagene til beretning X afhøringerne side 181 kun set dette prøvenummer, og der kom ikke flere numre af bladet, da der ikke blev betalt yderligere tilskud. Jeg kender intet til det i den i bilag X stenografiske referater side 96—101 aftrykte afhøring af Asmussen omtalte blad, der først hed „Opposition", og derefter blev døbt om til „Arbejderen", hvorefter det blev kaldt „Den danske Arbejder" og endelig fik navnet „Arbejderavisen".

Da jeg vidste, at der var fare for, at tyskerne ville foretage en tvangsudskrivning af danske arbejdere, såfremt der ikke meldte sig tilstrækkelig mange frivillige til arbejde i Tyskland, anså jeg det for naturligt at støtte det af Asmussen angivne formål, hvorefter jeg telefonisk anmodede cementcentralen om at udbetale et beløb af 1 000 kr. til ham. Jeg har beklaget, at brevet fra cementcentralen til Asmussen formentlig på grund af en misforståelse har fået et indhold, som jeg ikke selv ville have givet det. Jeg har ligeledes beklaget, at jeg ikke forinden jeg gav besked om udbetalingen, indhentede oplysninger om Asmussens personlige forhold.

Da Asmussen mødte hos mig med introduktion fra en minister, fandt jeg dengang ikke anledning til at foretage nogen undersøgelse. At Asmussen var antikommunistisk indstillet havde intet at gøre med udgivelsen af det ganske harmløse blad og kunne ikke svække formålet hverken med den ovennævnte forening eller med bladet, men selvfølgelig øge kommunisternes fjendtlige indstilling overfor mig.

Ved alle disse forhold har jeg handlet i overensstemmelse med udenrigsministeren, hvem jeg stadig holdt underrettet om alt, hvad jeg foretog mig i den periode, hvor jeg arbejdede i udenrigsministeriets tjeneste, og jeg har her som altid søgt at modarbejde nazisterne og svække deres indflydelse.

Den 4. august 1942 fremkom i „Jydske Tidende" den i bilag X som nr. 192 aftrykte artikel med et angreb på en mand, som den nationale samling satte på en af vort lands højeste tillidsposter, og som menes at have nøglen til de pengemidler, der skal sættes ind

for de i artiklen omtalte formål, nemlig modarbejdelse af den samling og det mål, der er fælles for folkets store flertal.

Skønt den om den pågældende anførte betegnelse ikke passede på mig og min stilling, erklærede dog den konservative generalkorrespondance, at der sigtedes til mig. Dette angreb var ganske urimeligt, og det var først min tanke gennem et sagsanlæg at få godtgjort dette.

På justitsministerens foranledning blev det i justitsministeriet undersøgt, hvorvidt der kunne rejses injuriesag. Resultatet af undersøgelsen var, at de i artiklen indeholdte udtryk, som var rettede mod en bestemt politisk virksomhed, efter praksis ikke kunne anses for injurierende. Det blev endvidere udtalt, at forsåvidt der ved artiklen var sigtet til mig, der var *ulønnet* formand for udenrigsministeriets rådgivende handelspolitiske udvalg, kunne denne stilling ikke binde mig til ikke samtidig at drive politisk virksomhed mod regeringen, og en beskyldning herfor kunne da ikke være injurierende.

Sagen blev som bekendt sluttet med et forlig, hvorefter den konservative generalkorrespondance erklærede, at beskyldningerne mod mig ikke var berettigede. Men efter krigens afslutning har generalkorrespondancen udsendt den i bilag X side 432 aftrykte erklæring af 15. august 1945. Denne erklæring fremkom på en tid, hvor jeg som fængslet ikke blev gjort bekendt dermed og ikke kunne svare derpå. Erklæringen er fuld af fejl og urigtige påstande. Jeg skal således nævne, at jeg ikke har været tiltalt for landsskadelig virksomhed, og at jeg ikke har sat penge i „Fædrelandet" og det af Jens Strøm udgivne blad. Jens Strøm er mig ganske ubekendt. Af det af mig ovenfor anførte, hvis rigtighed er bekræftet af Scavenius og Gunnar Larsen, fremgår det, at jeg i alle disse forhold har handlet i overensstemmelse med udenrigsministeren og med hans godkendelse. Den i erklæringen indeholdte beskyldning mod mig for at spille under dække med regeringens modstandere ved dobbeltspil og lyssky virksomhed er blottet for sandhed. Jeg har i den tid, jeg arbejdede i udenrigsministeriet, af min bedste evne støttet den politik, som regeringen førte, ikke blot af loyalitet, men også, fordi den stemte med min opfattelse af, hvad der gavnede landet bedst. Efter min mening ville enhver form for politisk virksomhed mod regeringen fra min side være ganske uforenelig med min stilling i udenrigsministeriet og uendelig fjern fra min indstilling.

Efter anmodning fra ministeriet Stauning-Munch var jeg i 1939 indgået på at stille mig til disposition for udenrigsministeriet ved dettes forhandlinger med udlandet specielt at være forhandler og mellemmand mellem regeringen og de tyske myndigheder og senere besættelsesmyndighederne. På dette grundlag må mine handlinger bedømmes. Jeg fortsatte dette arbejde indtil 29. august 1943. Efter denne dag afbrød jeg enhver forbindelse med besættelsesmagten og afholdt mig fra al politisk virksomhed.

Når det i beretning X side 39 og bilag X stenografiske referater side 184, spalte 1, stykke 3 siges, at en nøjere undersøgelse af forholdet var vanskelig, hvis sporene førte tilbage f. eks. til Meissner, skal jeg hertil bemærke, at denne sag aldrig er blevet omtalt mellem Meissner og mig. Der foreligger mig bekendt intet som helst om, at Meissner på nogen måde har beskæftiget sig med den sag.

Om det i sagen indgåede forlig siges der i den i bilag VII side 1482 aftrykte redegørelse fra Thune Jacobsen i slutningen: „Begge parter blev gjort opmærksomme på ordningens fuldkomne frivillighed og konservative partiledere var underrettet om forhandlingerne. Som baggrund for forhandlingerne stod naturligvis ikke blot, at justitsministeriet havde afslået et offentligt sagsanlæg, men også, at Sthyr havde i sin magt at prøve at gennemføre et privat søgsmål."

Herefter er det noget besynderligt, at den konservative generalkorrespondent i den i bilag VII side 1485 optrykte udtalelse kan sige:

> „Jeg henviste til cementcentralens brev og checken, og justitsministeren udtalte, at han meget vel vidste, hvilket materiale artiklen byggede på, og at han selv var i besiddelse af ganske det samme. Men det må De gemme til efter krigen. Det er et krav fra Scavenius, man ikke kan komme udenom, det kan få uberegnelige følger for generalkorrespondancen og partiet."

Af de i bilag til beretning X, stenografiske referater side 181 og 183 gengivne udtalelser af Thune Jacobsen fremgår, at forliget blev indgået på grundlag af de af mig i sagen afgivne erklæringer og frivilligt fra min modparts side.

Såfremt jeg dengang var blevet gjort bekendt med den konservative generalkorrespondents henvendelse til justitsministeren og dennes svar herpå, ville jeg ikke have indgået forlig.

Med hensyn til disse forhold vedrørende „Fædrelandet", Høyer og Asmussen, skal jeg iøvrigt henvise til, at Gunnar Larsen under den mod ham rejste sag af anklagemyndighederne blev sat under tiltale for de ovenfor omhandlede udbetalinger til „Fædrelandet", Høyer og Asmussen samt det nedenfor omtalte forhold med „Europa-Kabel".

Ved byrettens kendelse af 2. marts 1946 (bilag X, side 154) blev sagen forsåvidt angår disse 4 forhold afvist fra retten, da disse handlinger „er udført af tiltalte i hans egenskab af minister som et led i den af regeringen under de herskende forhold førte politik i forholdet til besættelsesmagten og dennes håndlangere, for flere af disse handlingers vedkommende efter samråd eller aftale med andre regeringsmedlemmer. Pådømmelsen af disse forhold findes derfor ikke at kunne ske ved de ordinære domstole". Byrettens kendelse blev påkæret til Østre Landsret, der den 21. marts 1946 ophævede kendelsen.

Landsrettens kendelse blev påkæret til Højesteret, og ved sagens forelæggelse for Højesteret begrænsede anklagemyndigheden tiltalen forsåvidt angår udbetalingerne til „Fædrelandet" til kun at angå aftale truffet af tiltalte forud for hans ministertid. Ved Højesterets kendelse af 29. juni 1946 blev Landsrettens kendelse ophævet og Byrettens kendelse stadfæstet, dog at afvisningen ikke omfattede forholdet angående den inden tiltaltes ministetid foretagne udbetaling til „Fædrelandet".

Af sagens oplysninger fremgår, at Gunnar Larsen tiltrådte som minister den 8. juli 1940, og at den første udbetaling til det nævnte blad fandt sted den 10. juli 1940.

Ved Byrettens dom af 13. december 1946 (bilag X, side 159—171) blev Gunnar Larsen frifundet for dette forhold, da retten ikke fandt, at tiltaltes forudgående beslutning eller aftale om at iværksætte en sådan udbetaling udgjorde noget selvstændigt strafbart forhold (bilag X, side 168).

Anklagemyndighedens anke af Byrettens dom omfattede ikke frifindelsen for ovennævnte forhold.

Gunnar Larsen er således ved de ordinære domstole blevet frifundet for samtlige de forhold, angående hvilke der har været indledet undersøgelse imod mig, og anklagemyndighederne har ikke trods ihærdige og langvarige undersøgelser fundet noget grundlag for en tiltale mod mig.

I den i bilag X, spalte 177—202 i stenografiske referater aftrykte fremstilling af afhøringer af Thune Jacobsen og Scavenius er der fra kommissionsmedlemmers side fremsat spørgsmål og udtalelser, der indeholder et alvorligt angreb på mig.

Der siges, at den af mig afgivne erklæring om udbetalingen til Asmussen er urigtig. Jeg sigtes for at have støttet nazistiske retninger. Der udtales, at hvis jeg i intellektuel henseende ikke var under lavmål, måtte jeg have kunnet indse, at jeg anstændigvis ikke kunne have noget at gøre med personer som Asmussen og konsorter. Man synes at gå ud fra, at jeg ved rænkespil med nazistiske personer har søgt at modarbejde den regering, hvis medhjælper jeg var, og deltaget i kamp mod fagforeninger og socialministeriet.

Alt dette er postulater og usande rygter. Der er ikke og kan ikke anføres nogetsomhelst end ikke for sandsynligheden af rigtigheden af de fremsatte påstande. Jeg har aldrig foretaget mig noget, der kan berettige de anførte bemærkninger.

At hele sagen kun drejer sig om et lille tilskud til et rent humant foretagende, som man af politiske hensyn fandt det rigtigt at støtte, fremgår med absolut tydelighed af den af Scavenius derom afgivne aldeles bestemte forklaring. (Jfr. bilag til beretning X stenografiske referater, side 200).

Det er i ovenciterede beretning side 188—89 udtalt, at når udenrigsministeren så bestemt ønskede at beholde mig i ministeriet, kunne det kun skyldes et prestigehensyn fra ministerens side. Hertil har udenrigsministeren side 201 svaret:

> „Når man søger at beskytte en medarbejder eller embedsmand i ministeriet, så drejer det sig ikke om prestige. Det er en overmåde praktisk ting, en nødvendig ting, foruden at det er en anstændighedssag. Det var sandelig ikke prestige, det drejede

sig om. Sthyr var en så værdifuld medarbejder, at det sandelig var en meget praktisk ting for mig at have ham til medhjælper."

Selvom Scavenius har imødegået de uberettigede angreb, som under afhøringen af Thune Jacobsen er rettet imod mig af nogle af kommissionens medlemmer, forekommer det mig at have været rimeligt, at jeg selv var blevet afhørt derom. At man også skal høre den angrebne, har altid været anset for et rimeligt krav.

Angående de af Thune Jacobsen om mig fremsatte udtalelser skal jeg, da han er afgået ved døden, kun bemærke følgende:

Allerede i 1942 havde Thune Jacobsen, som jeg kendte godt og med hvem jeg ofte havde været sammen, overfor mig beklaget, at han havde tilstillet statsministeriet den i afhøringen side. 178 omhandlede notits fra politiet, da han ikke selv havde nogen tiltro til kilden, og derved bragt mig i en uheldig situation.

Om denne notits skal jeg bemærke, at jeg intet kender til det deri omtalte møde, og de i notitsen nævnte personer har da også forklaret, at jeg ikke havde deltaget i mødet.

2. Angående sagen om støtte til bladet „Europa-Kabel" blev jeg afhørt af politiet og benægtede at have ydet støtte ved bidrag eller aktiv tegning. Dette er i overensstemmelse med sandheden, men som følge af mit nedbrudte helbred og min svækkede hukommelse var det fuldstændig svundet af min erindring, at jeg var indgået på, at de af Gunnar Larsen tegnede og betalte aktier i nævnte foretagende til beløb 23 000 kr. måtte noteres på mit navn. Dette skete, fordi det, såvel af udenrigsministeren som af Gunnar Larsen, blev anset for uheldigt, at denne som fungerende minister stod som aktionær i dette foretagende. Det er senere overfor skattevæsenet godtgjort, at disse aktier tilhørte og er betalt af Gunnar Larsen og ikke af mig, jfr. nedenstående af Gunnar Larsen underskrevne erklæring af 2. juni 1947:

„På given foranledning skal jeg herved erklære, at jeg i sin tid ved starten af A/S EUROPA-KABEL tegnede 23 000 kr. aktier i selskabet, hvilket beløb blev indbetalt kontant af mig.

Af politiske grunde blev aktierne udstedt i direktør Sthyrs navn, men de har altid været mit retmæssige eje.

Aktierne må siges straks fra starten at have haft en værdi lig nul, da det var udelukket, at selskabet nogensinde kunne komme til at gå med andet end underskud.

Højkol pr. Ry, den 2. juni 1947.

(sign) *Gunnar Larsen.*"

Hvis kommissionen havde ladet mig afhøre om dette forhold, ville den rette sammenhæng straks være blevet oplyst.

I bilagene til beretning VIII optrykkes side 138 og følgende et referat af nogle udtalelser af Henning Dalsgaard. I 3. stykke, side 143 siges det „Sthyr fortsatte som parthaver i „Europa-Kabel", men Dalsgaard mener, at dette har været i indforståelse med Scavenius, da det er ham bekendt, at anti-komintern gruppen til sin oprettelse i foråret 1942 blev financieret ved en henvendelse til Scavenius, men at pengene derefter på dennes foranledning blev udbetalt af Sthyr".

Som ovenfor sagt har jeg ikke været parthaver i „Europa-Kabel", endvidere kender jeg intet til financiering af anti-komintern gruppen. Jeg kunne have ønsket, at kommissionen havde afhørt mig om disse forhold eller undladt at optrykke hr. Dalsgaards urigtige formodninger om min person, formodninger, der kun kan have almen interesse, hvis de sandsynliggøres, men må savne enhver interesse, når det kun er usande rygter.

3. I kommissionens bilag IV side 432 er aftrykt følgende uddrag af referat af ministermøderne i statsministeriet:

„Statsministeren henstiller til udenrigsministeren at ophæve det såkaldte Sthyrske udvalg. Udenrigsministeren vil overveje spørgsmålet."

Som uddraget foreligger optrykt kan det kun give et urigtigt billede af det skete. Jeg kunne derfor ønske at have fået lejlighed til at udtale mig derom. Forholdet var det, at et medlem af udvalget overfor statsministeren havde beklaget sig over, at udvalget kun sjældent blev indkaldt til møde, og at medlemmerne derfor ikke kunne følge mit arbejde. Da udenrigsministeren ikke i øjeblikket var klar over de af udenrigsminister Munch ved udvalgets nedsættelse trufne bestemmelser, kunne han straks kun svare, at han ville overveje sagen, men da han havde gjort sig bekendt med udenrigsminister Munchs bestemmelser, tilstillede han statsministeren en skrivelse med meddelelse om, at udvalget kun var nedsat for at være mig behjælpeligt under mit arbejde, og at der ikke påhvilede mig nogen pligt til at indkalde medlemmerne til møde eller holde dem underrettet om mit arbejde. Udvalget vedblev forøvrigt at bestå, også efter at jeg den 29. august 1943 var blevet fritaget for arbejdet i udenrigsministeriet. Jeg henviser herom til følgende skrivelse af 10. februar 1944 fra udenrigsministeriet:

„Udenrigsministeriet anerkender modtagelsen af hr. direktørens skrivelse af 2. december 1943, hvori De anmoder om at fritages for hvervet som formand for udenrigsministeriets rådgivende handelspolitiske udvalg og samtidig henstiller, hvorvidt ministeriet måtte finde det rigtigt, at udvalget indstiller sin virksomhed, eller ministeriet i betragtning af, at der fra forskellig side er henpeget på, at de opgaver, som udvalget med det dertil knyttede kontor hidtil har varetaget, ikke er bortfaldet, vil anse det for rigtigt, at udvalget og dettes kontor bliver bestående, således at en embedsmand fra udenrigsministeriet fungerer som udvalgets formand.

I denne anledning meddeler udenrigsministeriet, at man er enig i, at de forudsætninger, under hvilke De imødekom den daværende udenrigsminister, dr. Munchs henstilling om at indtræde som udvalgets formand, er væsentlig ændrede, efter at ministrene den 29. august 1943 trådte tilbage. Idet udenrigsministeriet herefter fritager Dem for hvervet som udvalgets formand, bringer ministeriet Dem sin bedste tak for den beredvillighed, hvormed De i disse såvel politisk som økonomisk vanskelige år personligt har stillet Dem til rådighed for de opgaver, som udenrigsministrene har anmodet Dem om at tage op. Udenrigsministeriet værdsætter tilfulde den indsats, udvalget og De selv som dettes formand har ydet til løsning af en række for landet betydningsfulde økonomiske spørgsmål.

Udenrigsministeriet mener ikke, at udvalgets arbejde under de ændrede forhold vil kunne blive af samme art som hidtil, idet udvalgets opgaver vel i første række har været at udarbejde redegørelser til brug for forhandlinger imellem ministrene. Man deler imidlertid den opfattelse, at udvalgets kontor med nytte kan fortsætte sin indsamling og bearbejdelse af økonomisk materiale til brug for løbende handelsforhandlinger, og at det i forbindelse hermed vil kunne være ønskeligt, at ressortministeriernes repræsentanter i udvalget fra tid til anden gøres bekendt med resultaterne af dette arbejde og får lejlighed til på mere almen baggrund at tage stilling til problemer, der måtte blive aktuelle under løbende handelsforhandlinger. Udenrigsministeriet har derfor tilskrevet udvalgets medlemmer, at man samtidig med at fritage Dem for hvervet som udvalgets formand har anmodet afdelingschef Wassard om at fungere som udvalgets formand.

F. M.

(sign) *Niels Svenningsen.*"

4. I bilag VII, bind 2, kapitel 34, Sthyr-sagen, findes der side 1466 under „Andre aktstykker i nærværende beretning" følgende bemærkning:

„Der henvises navnlig til kapitel 23".*)

Kapitel 23 handler udelukkende om kommunistloven, og da jeg intetsomhelst har haft at gøre med den, må den anførte henvisning skyldes en fejltagelse.

Jeg kunne ønske at være blevet afhørt herom, da det er uforståeligt, at kommissionen kan have den opfattelse, at jeg havde med den sag at gøre.

*) Kommissionen bemærker hertil, at der i bind VII det omtalte sted findes en trykfejl, i stedet for „Kapitel 23" skal stå: „Kapitel 21".

Den 26. september 1941 udnævnte Hans Majestæt Kongen mig til kommandør af Dannebrog og under den derpå følgende audiens takkede Majestæten mig for mit arbejde i udenrigsministeriets tjeneste og for den måde, hvorpå jeg tog de vanskelige og ubehagelige forhandlinger med tyskerne. Jeg fortsatte med dette arbejde, indtil begivenhederne omkring den 29. august 1943 bevirkede, at forudsætningerne for mit arbejde bortfaldt.

Den 5. maj 1945 blev jeg på brutal og krænkende måde interneret, og anklagemyndigheden (ved kommunisten, statsadvokat Carl Madsen) indledede en uhyre grundig undersøgelse af mine forhold. Anklagemyndigheden sluttede sagen uden at rejse tiltale, skønt både jeg og min forsvarer stærkt ønskede sagen bragt for retten, for at jeg ved en frifindelsesdom kunne få fastslået, at jeg ikke havde gjort mig skyldig i nogen landsskadelig virksomhed, men bestandig søgt at modarbejde nazisterne og deres angreb på folkestyret.

Som ovenfor nævnt var det den parlamentariske regering, der efter krigens udbrud i 1939 enstemmigt anmodede mig om at være den behjælpelig i de da for landet rådende farlige forhold. Jeg efterkom denne anmodning, sålænge der sad en lovlig regering, og udenrigsministeren har klart udtalt, at jeg udførte et for landet værdifuldt arbejde. Danske parlamentarikere søgte uden foranledning fra min side min hjælp i 1939, og indtil august 1943 gik alle mine bestræbelser ud på at bidrage til at bevare den parlamentariske regering. Naturligt forekommer det mig at ville have været, om parlamentarikerne i 1945 havde beskyttet mig, som de beskyttede andre, der havde fået den brydsomme opgave at forhandle med tyskerne. Naturligt ville det i dag forekomme mig, om parlamentarikerne ydede mig bistand til at udvirke, at jeg rehabiliteres for den mig overgåede skæbne: brutal og krænkende behandling under langvarig internering, besudling af gode navn og rygte og tab af stilling og tillidshverv d. v. s. frugten af et langt livs arbejde. Som et minimum anmoder jeg kommissionen om, at der, af hensyn til historiens dom, vises mig den simple retfærdighed, at jeg får lejlighed til at udtale mig overfor kommissionen angående urigtigheden af de mod mig rejste beskyldninger, eller at kommissionen i hvert fald lader denne skrivelse in extenso og min ovennævnte skrivelse af 7. august 1950*) aftrykke blandt bilagene i en senere beretning fra kommissionen.

Rungsted, den 12. februar 1951.

Knud Sthyr.

*) A. nr. 21.